చంద్రికాపరిణయము

సురభి మాధవ రాయలు

చంద్రికా పరిణయము

జటప్రోలు సంస్థానాధీశ్వర
శ్రీసురభి మాధవరాయ ప్రభుపుంగవ
ప్రణీతము

సంపాదకుడు
శ్రీ కేశవపంతుల నరసింహశాస్త్రి "శిరోమణి" విద్వాన్
రిటైర్డ్ ఆకాశవాణి కార్యక్రమనిర్వహణాధికారి

ప్రచురణ
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ
కళాభవన్ - సైఫాబాదు,
హైదరాబాదు-4

CHANDRIKA PARINAYAMU-A Telugu classic by Surabhi Madhava Rayalu of 16th century A.D. Edited by Sri Keshavapantula Narasimha Sastry, 'Siromani' Retd. Programme Executive, All India Radio, Hyderabad.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి
హైదరాబాదు-500 004,

ప్రచురణ: 330
ప్రథమ ముద్రణ: 1982
ప్రతులు 2000

వెల: రూ 6-25

ప్రతులకు:
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి
కళాభవన్, సైఫాబాద్,
హైదరాబాద్-500 004.

ముద్రణ:
మాస్టర్ ఆర్ట్ ప్రింటర్స్
1-1-694/2/ఎ. గాంధీనగర్,
హైదరాబాద్-500 380.

Paper used for the printing of this book was made available by the Government of India at Concessional rate.

తొలిపలుకు

భాషలో వస్తున్న క్రమవికాసాన్నీ, సాహిత్య సృష్టిలో రచయితలు చేస్తున్న ప్రయోగాలనూ, సమకాలీన సాంఘిక వృత్తాన్నీ, మహా కవులు సాధించిన సిద్ధులనూ అవగతం చేసుకోవడానికి ప్రాచీనార్వాచీన కావ్యాలతో పరిచయం సంపాదించుకోవలసిన అవసరం సహృదయులకు ఎప్పుడూ ఉంటుంది. విశేషించి రచయితలకూ, పరిశోధకులకూ, విద్యార్థులకు వినిధ సాహిత్య ప్రక్రియల్లో వెలువడిన రచనలతో ఎడతెగని సంబంధం ఉంటుంది. ఈ ప్రయోజనాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకుని సాహిత్య అకాడమీ అప్పుడెప్పుడో ముద్రణ పొంది, ఇప్పుడు అలభ్యంగా ఉన్న పుస్తకాలను విద్వత్ప్రీతికలతో కైసేసి ప్రచురిస్తున్నది. శతాధికంగా అకాడమీ వెలువరించిన ప్రాచీనకావ్యాలను తెలుగు పఠితృలోకం సాభిమానంగా, సాదరంగా స్వీకరించి అకాడమీ కార్యక్రమాలకు అండగా నిలిచి ప్రోత్సహిస్తున్నది.

16వ శతాబ్దంలో జటప్రోలు ప్రభువైన సురభి మాధవరాయలు రచించిన “చంద్రికాపరిణయము” అనే ప్రౌఢకావ్యాన్ని ఇప్పుడు అకాడమీ అందిస్తున్నది. 1828లో ఇది తొలిసారిగా సవ్యాఖ్యానంగా ప్రచురితమైనది. కానీ ఇప్పుడు ప్రతులు లేవు. మాధవరాయలు బహుశాస్త్రాలలో నిష్ణాతులు. వసుచరిత్ర వలెనే ఈయన చంద్రికాపరిణయము విద్వల్లోకంలో, సహృదయకదంబంలో, సరసకావ్యంగా, హృద్యమైన శ్లేషలకు ఆకరంగా, ప్రౌఢప్రయోగాలకు కాణాచిగా, నూత్నపదసంయోజనకు నిదర్శనంగా, వినూత్న కల్పనలకు, సుందరపదబంధాలకు నేవధిగా, ప్రసిద్ధిని పొందినది. విద్వాంసులైన సహృదయులెందరో ఈ కావ్యాన్ని ప్రచురించవలసినదిగా అకాడమీకి సూచించినారు.

ఈ కావ్యానికి సమగ్రమైన, పాండితీవిలసితమైన, బహువిషయ వివేచనాత్మకమైన పీఠికను సమకూర్చి సంపాదకత్వాన్ని నిర్వహించిన శ్రీ కేశవపంతుల నరసింహశాస్త్రి “శిరోమణి” గారికి అకాడమీ పక్షాన కృతజ్ఞతాభివందనాలను సమర్పించుకుంటున్నాను.

హైద్రాబాదు, ఇరివెంటి కృష్ణమూర్తి

తేది : 7-8-1982 కార్యదర్శి.

విషయసూచిక

ఉపోద్ఘాతము

(సువర్ణాక్షతలు)

కవుల ప్రతిభావ్యుత్పత్త్యభ్యాసములను బట్టియు, వారివారి యభిరుచులు, సంస్కారములు, స్వభావములను బట్టియు కావ్యములు సామాన్యముగాను, ప్రౌఢములుగాను, ప్రౌఢతమములుగాను రూపొందుచుండును. అవి చదువువారి యంతస్తులను బట్టి యర్థమగుటయు, ఆదరపాత్రము లగుటయు జరుగుచుండును. సుమతి, వేమన శతకములు మొదలుకొని 'ఆముక్త మాల్యద, వసుచరిత్ర'ల వరకుఁగల కావ్యజాత మంతయు నిట్టి సోపానక్రమములోనే సహృదయుల యాదరమును బొందుచు నాంధ్రసరస్వతి కలంకారప్రాయమై యున్నది. అట్టివానిలో ప్రౌఢతమజాతికిఁ జెందినట్టిది యీ చంద్రికాపరిణయము. దీని యంతస్తును గురించి విద్వత్సార్వభౌములు, పండితకవులు నగు బ్ర|| శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులవారు ఈక్రిందివిధముగాఁ దమ యభిప్రాయము నొసఁగినారు.

"శ్రీమత్కొల్లాపురీ సంస్థానాధీశ్వరులలో ప్రాక్తనులైన శ్రీమాధవరాయనివారు రచించిన చంద్రికాపరిణయంబను ప్రాచీనగ్రంథమును ముద్రాక్షరాంకితముగాఁ గనునట్టి భాగ్యము నేఁటికొదవినది. వసుచరిత్రకన్న శ్లేషగాంభీర్యంబు గలిగి రసనిష్యందనంబున విజయవిలాసముం బురణించుచు కల్పనాప్రౌఢియందు ఆముక్తమాల్యదం దలఁపించుచు అటనట న్యాయవైశేషికాది శాస్త్రమర్యాదల ననుసంధించుచు నుండు నీయతిప్రౌఢప్రబంధము వ్రాతపుస్తకములలో బహుదోషముల పాలయి యుండినది. దీనియర్థమును భేదించుట సామాన్యపండితులకును అశాస్త్రజ్ఞులకును శక్యముగాదు. అట్టి యీ కఠినగ్రంథమును విద్వత్సార్వభౌములగు శ్రీమద్వెల్లాల సదాశివశాస్త్రి , శేషశాస్త్రులవారలు చేపట్టినందున దీనికి సమంజసమైన వ్యాఖ్య నిష్పన్నంబయి, యిది పండితులకు సుఖముగా నాస్వాదనీయం బయినది. ఇట్టి యీకావ్యమునకు వీరిచే వ్యాఖ్య చేయించి ముద్రింపించిన ప్రభువులకు శాశ్వతకీర్తియు, ఆంధ్రపండితులకు వారింగూర్చి యఖండకృతజ్ఞతయు పృథివియందు నెలకొన్నవి."

మదరాసు 8-11-04 — వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి

శ్రీకవిసార్వభౌములగు మ.రా.రాజశ్రీ రావుబహద్దరు కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులవారిచ్చిన యభిప్రాయము.

"తాము దయతో నంపిన శ్రీకొల్లాపురాధీశ్వర మాధవరాయకృత చంద్రికాపరిణయమును నే నక్కడక్కడఁ జదివి చూచితిని. మూలము వసుచరిత్రమువలె శ్లేషభూయిష్ఠమయి మృదుపదఘటితమయి యత్యంతప్రౌఢముగా నున్నది. శ్రీమద్వెల్లాల సదాశివశాస్త్రులవారిచేతను, అవధానము శేషశాస్త్రివారిచేతను రచియింపఁబడిన వ్యాఖ్యానము సామాన్యముగఁ బండితులకు సహితము దురవగాహములుగా నుండు మూలభాగముల యర్థతాత్పర్యములను స్పష్టముగా వివరించునది యయి, వారి యసమానపాండిత్యమును వెల్లడించుచు సర్వవిధముల శ్లాఘాపాత్రమయి లోకోపకారార్థముగాఁ జంద్రికాపరిణయమును ముద్రింపింపఁ బూనిన వర్తమాన కొల్లాపురాధీశ్వరులగు సురభి రాజా వేంకటలక్ష్మారావు బహద్దరుగారికిఁ గీర్తిదాయకమయి యున్నది. ఈ సవ్యాఖ్యాన చంద్రికాపరిణయ మాంధ్రమండలమునం దంతట వ్యాపించి శాశ్వతముగా నెలకొనుఁగాక!

ఇట్లు విన్నవించు భవద్విధేయాప్తుఁడు
కందుకూరి వీరేశలింగము

పై రెండభిప్రాయములవలన నీకావ్య మెంత ప్రౌఢతమమో స్పష్టమగుచున్నదికదా! కనుకనే కీ.శే. జటప్రోలు (కొల్లాపురం) సంస్థానాధిపతులగు శ్రీశ్రీ సురభి రాజా వేంకటలక్ష్మారావు బహదర్, రాజానవాజ్వంతుగారు, తమ యాస్థానపండితులగు అవధానం శేషశాస్త్రులు, వెల్లాల సదాశివశాస్త్రులవారిచేత తమయభీష్టానుసారముగా రచింపఁబడిన శరదాగమసమాఖ్యవ్యాఖ్యాసహితముగాఁ

జంద్రికాపరిణయమును క్రీ.శ.1928లో రాజమహేంద్రవరం లలితాప్రెస్సునందు బ్ర.శ్రీ. చదలువాడ సుందరరామశాస్త్రులవారి పర్యవేక్షణమున ముద్రింపించిరి. అట్టి చంద్రికాపరిణయప్రతులు ప్రస్తుత మాసంస్థానమువారియొద్దనే యేకొన్నియో యున్నవి. అందఱికిని అందుబాటులో లేవు.

అందువలన ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారు ఇట్టి యున్నతస్థాయికి జెందిన మహాకావ్యము బహుళవ్యాప్తినిఁ బొందవలయునన్నచో ప్రతులు మూలమాత్రములైనను సాహిత్యప్రియుల కరకమలములం దుండుట యావశ్యకమని యెంచి విపుల మగు పీఠికతోఁ గూడ దీని పునర్ముద్రణమునకుఁ బూనుకున్నారు. మూలమునందలి పద్యములను ఆధునికములగు విరామచిహ్నములతో నందించినచో వ్యాఖ్యానము లేకున్నను విజ్ఞులగువారు పద్యభావములను గ్రహింపఁగలరని యట్లు చేయఁబడినది. ఇంత కఠినకావ్యము నెవ్వ రర్థము చేసికొనఁగల రన్నది సరియైన ప్రశ్న కాదు. ఇంతకఠినమని తోఁచునట్లు పద్యములు వ్రాయఁగల కవి యున్నప్పు డాపద్యముల నర్థము చేసికొని యానందింపఁగల్గువారును లభింపఁగలరు. ఇంతకు ఉత్కృష్టభాషాపాండిత్యమర్యాదలు గల్గి సాహిత్యమంజూష లనఁదగిన మహాకావ్యములు లుప్తప్రాయములు గాకుండునట్లు వానిని పౌనఃపున్యముద్రణములచేత రసజ్ఞుల కందించుట సాహిత్యసంస్థలు చేయవలసినపని గదా! సరిగా సాహిత్య అకాడమీ అట్టి యపరిహార్యమగు విధినే నిర్వర్తించుచున్నది.

ఆధునికకాలమున వివిధసంస్కృతులతోను వివిధభాషలతోను సంబంధ మేర్పడియున్నప్పటికిని, కవితారచనలోని వివిధప్రక్రియలలో పద్యమున కున్న ప్రాధాన్యము పద్యముదే. దానివలె స్వతంత్రముగా జిహ్వాగ్రమున నిలిచి మానవుని నైతిక ధార్మిక సాంస్కృతికాద్యనుభూతులను నెమరువేయింపఁ గల శక్తి వచనాదిప్రక్రియలకు లేదు. కనుక పద్యమును వదలుట గాని వ్రాయమానుట గాని వాంఛనీయము గాదు. ఈనాటికిని సుమతి వేమన శతకములకును మరికొన్ని చాటువులకును సంస్కృత శ్లోకములకును గల ప్రాచుర్యము తిరస్కరింపరానిదికదా! అయితే పద్య మెట్టిపదజాలము కలిగియుండవలెను? ఎట్టి భావసంపద యుండవలెను? యెట్టిశైలి కావలెను? అన్న ప్రశ్నలు రచయితయొక్కయు, అతనిరచన నర్థముఁజేసికొనఁగలిగిన సహృదయుని యొక్కయు శక్తికిని అభిరుచికిని మాత్రము సంబంధించినట్టివే కాని యెవరంటే వారికి సంబంధించినవి కావు.

కనుక 'ఉత్పత్స్యతే మమతు కోఽపి సమాన ధర్మా, కాలోహ్యయం నిరవధి ర్విపులా చ పృథ్వీ' అను భవభూతిమహాకవి యభియుక్తోక్తిని పురస్కరించుకొని శ్రీ సురభిమాధవరాయ రాజకవి యీచంద్రికాపరిణయప్రబంధమును రచించెను. ఇందున్న పదప్రయోగవిశేషములను, భావపరీమళమును, రసఝరీమాధుర్యమును, శ్లేషయమకచమత్కృతిని, అలంకారశోభను, ఇంకను తత్తద్గుణవిశేషములను దెలిసికొని సహృదయు లానందింతురుగాతమని యకాడమీవారు దీని పునర్ముద్రణమునకుఁ బూనుకున్నారు. యథాశక్తిగా నీకావ్యశోభను దిఙ్మాత్రముగాఁ జూపు పీఠికను రచించుటకై నన్నాదేశించినారు. ఈ బృహత్తర కార్యమున కల్పజ్ఞుఁడ నగు నన్ను బ్రేరేపించుటకు ముఖ్యకారణము శ్రీ సురభి మాధవరాయల వంశీయులగు రాజులకు భారతస్వాతంత్ర్యలబ్ధికిని, సంస్థానవిలీనములకును అతిసన్నిహితమగు కాలమువరకు రాజధానియై, ఇప్పటికిని మహబూబునగరమండలమునఁ దాలూకాకేంద్రమై యున్న కొల్లాపురముతో నాకు సన్నిహితసంబంధ ముండుటయు, నాజన్మస్థాన మా తాలూకాయందే యుండుటయు ననుకొందును. కారణ మేది యైనను నేను ధన్యుఁడను. ఈపనికి నియోగించిన సాహిత్య అకాడమీ కార్యదర్శికిని యితరసభ్యులకును గృతజ్ఞుఁడను.

రసజ్ఞశేఖరులారా! చంద్రికాపరిణయదర్శనకౌతూహలమనస్కులారా! సహృదయులారా! రండు, 'కవికాలము, కవితావైదుష్యము, కథాసంవిధానము' అన్న విభాగములతో శ్రీమాధవరాయ కవిమూర్ధన్యుఁడు మనకై సిద్ధపరచియుంచిన పద్యపాత్రలయందలి కావ్యామృతమును మనసారఁ గ్రోలి యానందింతము రండు.

కవి-కాలము

భారతదేశస్వాతంత్ర్యలబ్ధికిఁ బూర్వమునఁ బాశ్చాత్యుల పరిపాలనలో నుండిన యాంధ్రప్రాంతమందును, నిజాం పరిపాలనలో నుండిన తెలంగాణమునందును నిలిచియుండిన సంస్థానములు, జమీందారీలును జేసిన కళాపోషణము, సాహిత్యసేవయు మరువఁదగినవి కావు. తెలుఁగునాట వెలసిన దేవతావిగ్రహ, దేవాలయశిల్పములు, సంస్కృతాంధ్రకావ్యములు మొదలగు సంస్కృతిచిహ్నము లన్నియు శాతవాహన, విష్ణుకుండిన, కాకతీయ, చాళుక్యాదివంశములకుఁ జెందిన రాజులచేతను, రాణులచేతను, శ్రీకృష్ణదేవరాయ, అనవేలమహీపాల, సర్వజ్ఞసింగభూపాలాది ప్రభువులచేతను నిర్మింపఁబడి, ఈనాటి మన ఘనతకును, సంస్కృతికిని వన్నెలుదిద్దుచున్న విషయము సర్వజనవిదితము. వారిలో సర్వజ్ఞసింగభూపాలుని వంశమునకుఁ జెందినరాజు శ్రీ సురభి మాధవరాయలు.

చ. "వికలిత పంకజాత నవవిభ్రమమై, ఘన గోత్ర తాభిభూ
త కమఠనాథమై, యరుణధామ విభాసితమై, ద్విజోత్తమ
ప్రకటిత హార్దయోగభర భావుకమై, ధరయందుఁ 'బద్మనా
యక కుల'ముద్భవించె నట, నాత్మజనుష్పద తుల్యవైఖరిన్."

అని చంద్రికాపరిణయ పీఠికాభాగమునందలి 18వ పద్యమున వర్ణింపఁబడిన పద్మనాయకకులమున (వెలమవారని ప్రసిద్ధిని గన్న కులమున) వీరికి మూలపురుషుఁడైన పిల్లలమఱ్ఱి బేతాళనాయఁ డుద్భవించెను (ఈయన జన్మనామము చెవ్విరెడ్డి). కాకతీయ గణపతిదేవచక్రవర్తివద్ద సేనానాయకుఁడుగా నుండి కాకతీయసామ్రాజ్యమున కెనలేనిసేవఁ జేసిన యీ బేతాళనాయని వారిని, రేచర్లగోత్రమువా రందఱును – అనఁగా వేంకటగిరి, బొబ్బిలి, పిఠాపురం, జటప్రోలు, మైలవరం మొదలగు ముప్పదియాఱు (36) వంశములవారు తమ మూలపురుషునిగా భావించుచున్నారు. నేటికిని కొల్లాపురం (జటప్రోలు) వారు శరన్నవరాత్రోత్సవసందర్భమున నీ బేతాళనాయనికి బలిని, పూజలను జరిపించుచున్నారు. 'రేచర్ల' యనునది బహుశ చెవ్విరెడ్డి జన్మస్థానమగు గ్రామము. దానినే వీరందఱు గోత్రనామముగా స్వీకరించి యుందురు. పల్నాటియుద్ధమున సుప్రసిద్ధుఁడైన రేచర్ల బ్రహ్మనాయఁడు ఈ బేతాళనాయని మనుమఁడు. బేతాళనాయనికి నల్లగొండమండలమునందలి రాచకొండ, దేవరకొండ గ్రామములు రాజధానీనగరములై యుండినవి. ఈతని వంశమునందు పదవతరమువాఁడు 'సర్వజ్ఞ'బిరుదభూషితుఁడై, సాహిత్యక్షేత్రమున సుప్రసిద్ధుఁడై, శ్రీనాథాది మహాకవులను సత్కరించిన సింగభూపాలుఁడు. 'రసార్ణవసుధాకరము' (సింగభూపాలీయమను నామాంతరము గల అలంకారశాస్త్రగ్రంథము), సంగీతరత్నాకరవ్యాఖ్య, దీనికి సంగీతసుధాకరము అని పేరు, ఇది నిశ్శంకశార్ఙ్గదేవుని సంగీతరత్నాకరమునకుఁ గల వ్యాఖ్యలలో నుత్తమ మైనదని విద్వాంసులు మెచ్చుకొనిరి), "రత్నపాంచాలిక" (ఇది కువలయావలి యను నామాంతరము గల నాలుగంకముల నాటిక) యిప్పటికి లభించిన యితని కృతులు. ఈ రాజేంద్రుని కావ్యలక్షణములను మహామహోపాధ్యాయ మల్లినాథసూరి తన వ్యాఖ్యానములలోఁ బ్రమాణీకరించెను. ఈ సింగభూపాలునిఁ జంద్రికాపరిణయ మిట్లు ప్రశంసించినది.

సీ. "అరిపుర భేదనాయత దోర్బల స్ఫూర్తి
నవరాజవర్ధన వితత కీర్తి,
కనదహీనాంగద కలితబాహాలీల
ఖండితాహిత ఘనాఘన విహేల,
సద్గణరక్షణ క్షమ చరణాసక్తిఁ
బటుచంద్రకోటీరభా నిషక్తిఁ,
దత సర్వమంగళాంచిత గాత్ర రుచిపాళి
నచల ధర్మోన్నత ప్రచయకేళిఁ,

తే. బ్రకట దుర్గాధినాయకభావ భూతి
వైరి దర్పకదాంబక వహ్నిహేతి,
నవనిఁ బొగడొందె 'సర్వజ్ఞుఁ'డనఁగ సింగ
ధరణిభృన్మౌళి తీవ్రప్రతాపహేళి."

సింగభూపాలుఁడు విద్యావిశారదుఁడై రసార్ణవసుధాకరాది గ్రంథప్రణేతయై 'సర్వజ్ఞుఁ'డను బిరుదమును గాంచియుండఁగా, అరిపురిభేదన, నతరాజవర్ధన, అహీనాంగదకలనాది శ్లిష్టవిశేషణ రూపణాదులచేత నీశ్వరునిఁబోలిన సర్వజ్ఞుఁడని కవి యీ పద్యమున వర్ణించెను. మరియు,

తే. "అర్థి సాత్కృత సురభి, పరాళి సురభి,
సుగుణవల్లీ ప్రకాండైక సురభి, కీర్తి
జిత సురభి, శౌర్యసురభి నా సింగనృపతి
పరగఁ దద్వంశమును గాంచె సురభిసంజ్ఞ."

యాచకాధీనముగాఁ జేయఁబడిన సువర్ణముగలవాఁడును, శత్రువులనెడు తుమ్మెదలకు సంపెంగ యైనవాఁడును, సుగుణము లనెడు తీగలకు వసంతుఁడైన వాఁడును, కీర్తిచేత జయింపఁబడిన కామధేనువుగలవాఁడును, శౌర్యపరిమళముగలవాఁడు నగు సింగభూపాలుఁ డుదయించుటచేత నతనివంశమునకు 'సురభి' యను పేరు ప్రసిద్ధమై యున్నదని చెప్పెను. వస్తుతః సురభి యను గ్రామమునం దీవంశమువా రుండియుండుటచేత వీరి యింటిపేరు 'సురభివార'ని వచ్చినదని యైతిహాసికులు విశ్వసించుచున్నారు. ఈరాజకవి పెదకోమటి వేమభూపాలునికి సమకాలికుఁడై గ్రంథరచనయందును విద్వత్పోషణమునందును నతనితో స్పర్థ వహించి యుండెనని విమర్శకులు భావించుచుండుటచేత నితఁడు క్రీ.శ.1403 మొదలు క్రీ.శ.1430 వరకును, తరువాత మరికొంత కాలమును జీవించియుండె నని మనము భావింపవచ్చును.

ఇట్లు విస్తరించుచు వచ్చిన రేచర్లగోత్రజులగు జటప్రోలు సురభివారికి, బేతాళనాయనికిఁ బదమూడవతరమువాఁ డగు మాదానాయఁడు శాఖామూలపురుషుఁడు. వీరు నల్లగొండ, దేవరకొండ ప్రాంతములందే యేలుబడిని సాగించుచు నుండి తరువాతి కాలమున జటప్రోలును రాజధానిగా నేర్పరచుకొన్నారు. జటప్రోలుకు సమీపమందున్న చిన్నమరూరు, బెక్కెం, పెంట్లవల్లి, వెల్లూరు గ్రామములలోఁ గోటలు గట్టి, తటాకములు వేయించి, దేవాలయములు కట్టించి, దేవతాప్రతిష్ఠలును జేసి, సుమారు రెండువందల సంవత్సరముల క్రింద ప్రస్తుతము రాజధానీనగరముగా నున్న కొల్లాపురమునకుఁ జేరిరి. అయినను వీరికి జటప్రోలు సంస్థానమువారన్న వ్యవహారము నైజాం రికార్డులలోను కొంతవరకు ప్రజలలోను నేటికిని నున్నది. పై మూలపురుషుని గురించి యొక పూర్వకవి యిట్లు వ్రాసెను.

ఉ. శ్రీలలరంగఁ బాండ్యగజసింహుఁడుగా నచలంబు పెంపునన్
లాలిత పట్టభూషణ లలాటము సూరనరేంద్రు మాధవుం
డాలములోన నశ్వమున కాదటఁ బెట్టినఁ జెల్లుఁగాక తా
జాలిని బూని యబ్బిరుదు చయ్యన నన్యులు పెట్టఁ జెల్లునే?

ఈమాధవుఁడే మాదానాయఁడు. ఇతని తండ్రిపేరు ఎఱ్ఱసూరానాయఁడని యీపద్యము తెల్పుచున్నది.

(వెలుగోటివారి వంశ చరిత్ర. పుట 75)

అతని తరువాత పదునాల్గవతరమువాఁడైన (14) మల్లానాయఁడు లేదా కుమార మాదానాయఁడు క్రీ.శ.1527లో ఆనెగొంది రామదేవరాయలవలన జటప్రోలు సంస్థానమును పారితోషికముగఁ గొని, విజయనగరసామ్రాజ్యమునకు సామంతరాజై యేలుబడిని సాగించెను. జటప్రోలు నగరమునందు మదనగోపాలస్వామి దేవాలయమును గట్టించి, స్వామిని ప్రతిష్ఠించి, పక్షోత్సవ, బ్రహ్మోత్సవాదుల నేర్పాటు చేసెను. ఆయన తరువాత పెద్దినేఁడు పదునైదవతరము (15) వాఁడు. ఈ పెద్దినేనినే, చంద్రికాపరిణయము 'పెద్దశౌరి, పెద్దవసుమతీకాంతుఁడు, పెద్దనృపతి' యని పేర్కొని, యతఁడు గొప్ప పరాక్రమశాలియగు అశ్వరేవంతుఁ డనియు, సర్వజ్ఞసింగభూపాలుని వంశమున నుద్భవించిన సురభివారి మూలపురుషుఁ డనియుఁ జెప్పుచున్నది. ఇచ్చట మాదానాయనిఁగాక పెద్దినేనిని శాఖామూలపురుషునిఁగాఁ బేర్కొనుటకు గారణము చంద్రికాపరిణయరచనాకాలమున లభించిన శాసనాద్యాధారములై యుండునని యూహింపనగును. ఆ పెద్దనృపాలునికి వల్లభాంబ యను పత్నియందు మల్లనాయఁడు జనించెను. ఇతఁడు జటప్రోలువారి పూర్వులలో మొదటి మల్లభూపాలుఁడు. ఇతనికిఁ జెన్నాంబయందుఁ బుట్టిన కుమారునికిఁ బెద్దమల్లానాయఁడని నామధేయము (ఇతఁడు రెండవ మల్లభూపాలుఁడు). ఇతఁడు మహాపరాక్రమశాలియు, దాతయు నై యుండినట్లు చంద్రికాపరిణయము వర్ణించినది. ఈ మల్లానాయని కుమారుఁడును మల్లభూపాలుఁడే (ఇతఁడు ముమ్మడి మల్లానాయఁడు, ఈపేరుగలవారిలో మూఁడవవాఁడు). ఇతనికి "చెన్నాంబ, తిరుమలాంబ, మల్లాంబిక, అనంతమాంబిక" యను నలుగురు భార్యలు.

శా. ఆవామామదనుండు మల్లవసుధాధ్యక్షుండు దచ్చెన్నమాం
బావామేక్షణయందు రామవిభునిన్, మల్లావనీవల్లభున్,
శ్రీవాసేక్షణ! నిన్నుఁ, మల్లమయెడన్ గృష్ణాధిపున్, మేదినీ
రావున్ గాంచె, నచంచలప్రమదసాంద్రా! మాధవక్షోణిపా!

అను చంద్రికాపరిణయ పద్యమువలన ముమ్మడిమల్లభూపాలునికి చెన్నాంబ యను భార్యయందు రామరాజు, మల్లనృపతి, చంద్రికాపరిణయకర్త యగు మాధవరాయలును జన్మించిరనియు,

మల్లాంబికయందు కృష్ణభూపాలుఁడు, మేదినీరావు అను నిద్దఱు కుమారులు గల్గిరనియుఁ దెలియుచున్నది. కాఁగా వీరు సోదరపంచకముగా నుండి మాధవరాయల కిద్దరన్నలును, ఇద్దఱుతమ్ములును నుండిరని విశదమగుచున్నది. వీరిలోని మల్లనృపతిని వర్ణించుపట్టునఁ జెప్పిన 'అనుపమ మల్లికార్జున యశోంచితుఁడైన కుమారమల్లనావనిపతి' యను పద్యభాగమువలన నీవంశమువారికి శ్రీశైల మల్లికార్జునస్వామి యిష్టదైవమై యుండినట్లు తెలియుచున్నది. అందువలననే వీరిలో బెక్కండ్ర నామధేయములు పెదమల్లభూపాలుఁడు, చినమల్లభూపాలుఁడు, లింగభూపాలుఁడు, లింగాంబిక మొదలగు రీతిగా నుండుటకుఁ గారణమైనది. రేచర్లవారందరికినిఁ గూటస్థుఁడుగా భావింపఁబడుచున్న అనపోతమహారాజు శ్రీశైలమునకు సోపానములు గట్టించినట్లు 'యశ్చారు సోపానపథేన చక్రే శ్రీపర్వతం సర్వజనాంఘ్రిగమ్యమ్' అని రసార్ణవసుధాకరమునఁ గల శ్లోకభాగమువలన పైవిషయము దృఢీకృత మగుచున్నది. తరువాతి కాలమున నీరాజులు వైష్ణవభక్తులు నై సర్వమతసామరస్యమును బాటించిరి.

పై ముమ్మడి మల్లభూపాలుఁడే చంద్రికాపరిణయకర్త యగు మాధవరాయలకుఁ దండ్రి. తండ్రియగు మల్లభూపాలునిపై విశేషమైన భక్తి గలిగియుండిన సురభిమాధవరాయలు భర్తృహరి సుభాషితశతకత్రయిని 'మల్లభూపాలీయము' అను పేరున నాంధ్రీకరింపు మని మహోపాధ్యాయ యెలకూచి బాలసరస్వతికవిని ప్రార్థించుటయు, నతఁడు దానిని మల్లభూపాలున కంకితము చేసి 'సురభిమల్లా నీతివాచస్పతీ!', 'సురభిమల్లా మానినీమన్మథా!', 'సురభిమల్లా వైదుషీభూషణా!' యను మకుటత్రయముతో నీతి శృంగార వైరాగ్య శతకముల ననువదించుటయు జరిగినది. బాలసరస్వతీమహోపాధ్యాయుని కనేకసత్కారములు ధనకనకవస్తువాహనములను మాధవరాయలవా రిచ్చియుండినట్లు ఈక్రిందిపద్యము మొదలగు మల్లభూపాలీయరచనలవల్ల స్పష్టపడుచున్నది.

"శ్రీమద్బాలసరస్వతీ ప్రకటలక్ష్మీహేతువై, శాంతమై,
ఆమోదావహమై, నిజానుభవవేద్యంబై, అనేహోదిగా
ద్యామేయ ప్రవిబోధ రూపమహితంబై యొప్పు తేజంబు, ప్రా
పై మీకున్ సిరులిచ్చుతన్ సురభిమల్లా! నీతివాచస్పతీ!"

అట్లు తనతండ్రి కంకితముగా భర్తృహరిసుభాషితముల ననువదింపఁ జేయుటయే కాక సింగపట్టణక్షేత్రమున 'నృసింహసాగర'మను గొప్ప తటాకమును, మంచాలకట్టగ్రామమున మాధవస్వామి దేవాలయమును, జటప్రోలునగరమున శివాలయమును శ్రీమాధవరాయలవారు కట్టించిరి. శ్రీయెలకూచి బాలసరస్వతీ మహోపాధ్యాయుఁడు బాలసరస్వతీయముయొక్క పీఠికాపద్యములలో 'చంద్రాపరిణయాది సత్కృతిస్రష్టను' అని తననుగుఱించి చెప్పుకొన్నందున, నతఁడే యాచంద్రికాపరిణయకర్త యై యుండునని కొంద ఱనుమానించుచున్నారు. అంతకుఁదప్ప మరియొక ఆధారములేని ఆశంకను చర్చించుట యుక్తము కాదని మానివేసితిని. ఇంతకుఁ బేరులోనే వ్యత్యాస మున్నదికదా!

అన్నలు, తమ్ములు రాజ్యభారమును వహించియున్నందునఁ గాబోలు మాధవరాయలు విద్యావంతుఁడై, తర్కవ్యాకరణాది శాస్త్రముల నభ్యసించి, బహుకావ్యవేదియై, సాహిత్యప్రియుఁడై, విద్వత్కవిగాయకుల సాహచర్యము గల్గియున్నందునఁ గావ్యరచనకుఁ బూనుకొని యతిప్రౌఢప్రబంధమైన ఈ చంద్రికాపరిణయమును రచించెను. తీరుబడితోఁ గూర్చుని, యత్యంతమైన సామర్థ్యముచేత, నీ ప్రబంధమునందలి యొక్కొక్కపద్యమును వ్రాసి తద్జ్ఞులకు వినిపించుచు, వారు ఆహా! ఔరా! యెంత బాగున్నది! యని మెచ్చుకొనుచుండఁగా నీకావ్యమును రచించుచుఁ బూర్తిచేసియుండు నని తోఁచును. ఆశ్వాసాంతగద్యలో 'నుభయభాషాకళత్ర' యని వేసికొన్న విశేషణము సర్వథా సత్యమని కావ్యము చాటుచున్నది.

శ్రీమన్మాధవరాయనింగారు విజయనగరసామ్రాజ్యమునకు విధేయులై శ్రీకృష్ణదేవరాయల యనంతర మా సామ్రాజ్యమును బెక్కువత్సరములు గాపాడిన అళియరామరాయలవారికి సమకాలికులు. తన పరిపాలనాకాలమున శ్రీరామరాయల సనదును గ్రొత్తచేయించుకొన్నవారు. రామరాజభూషణబిరుదాంచితుఁడగు బట్టుమూర్తి రచించిన వసుచరిత్రయు నితని చంద్రికాపరిణయమును సమకాలికరచనలని యెన్నియో అంతర్బహిస్సాక్ష్యములు గలవు. కాఁగా నీరాజకవి క్రీ.శ.1530 నుండి క్రీ.శ.1600వరకు జీవించియుండె ననియు, విజయనగరసామ్రాజ్యపతనము నెఱిఁగియుండె ననియు చెప్పుటకు వీలున్నది. శ్రీఅళియరామరాయలవలెనే మాధవరాయలును దీర్ఘాయుష్మంతుఁడై యుండినట్లు చంద్రికాపరిణయము సాక్ష్య మొసఁగుచున్నది.

'తే. ధరాధీశు పిమ్మట నఖిలభూమి
భరము నీవు ధరించితి కిరికులేంద్ర
కమఠవల్లభ కులశైల కరటిసంస
దురగనాథులతోడఁ బెన్నుద్ది వగుచు.'

కుమారమల్లభూపాలుని (ఇతని సోదరుఁడు) పిమ్మట మాధవరాయలు రాజ్యభారము వహించియుండినట్లు తెలుపు చున్నది. విజయనగరసామ్రాజ్యము తాళికోటయుద్ధమునందు (క్రీ.శ.1565) పతనమై తదుపరి క్షీణించుచుఁబోయిన కారణమున మాధవరాయల కడపటిదశలోను యనంతరమును జటప్రోలురాజ్యము ఖుతుబ్షాహీల వశమై గోలకొండసామ్రాజ్యము క్రిందికి వచ్చెను. కనుకనే మాధవరాయని యనంతరమున నతనికుమారులకు 'సుల్తాన్ అబ్దుల్ హసన్ ఖుత్బుషా'(తానీషా) ఈక్రిందివిధముగా ఫర్మానా యిచ్చెను.

'మీతండ్రి కార్కిర్దున నడుచుచున్న సంస్థానములు కదీము జటప్రోలు, వ ఫూట్ మొఖాసాగ్రామాలు, వ సూగూరు, కొత్త కోట వ దేహాయ నిడివెన్ను ఇజారతి దేఖీలు యెప్పటివలె మీతండ్రి మాధవరాయని కార్కిర్దున నడిచినట్టు మీకు శాశ్వతముగా నిరాచ్ఛేదముగా మొకరరు చేయ నవధరించినారము కాన ఖాతరుజమాతోటి కమావిసు చేసుకునేది' ఇత్యాదిగా ఫర్మాను ఇయ్యఁబడినది.

ఆతరువాతి తరములవారందఱికిని గోలకొండ నిజాంప్రభువుల సన్నదులు లభిస్తూ వచ్చినవి. వారు, వరుసగా నరసింగరావు, మాధవరావు, బారిగడపులరావు, పెద్దరామారాయఁడు, జగన్నాథరావు అను నామధేయములు గలవారై యుండిరి. ఇరువదినాలుగవతరమువాఁడగు నీజగన్నాథరావునకు సంతానము లేకపోఁగా ఓరుగల్లుమండలాంతర్గత పాకాలతాలూకా లోని గురిజాలగ్రామమందుండిన 'రావు' వంశపువారి పిల్లవానిని దత్తు తెచ్చుకొని యతనికి 'వేంకటలక్ష్మారావు' అని నామకరణముఁ జేసిరి (సురభివారు పూర్వకాలమున రావువంశపువారే యైయున్నందున ఆదత్తు సగోత్రదత్తతగా భావింపఁబడి యుండును). ఈ వేంకటలక్ష్మారావుగారు ఒక గొప్పవజ్రమును హైదరాబాదు నవాబుకు నజ్రానాగా నిచ్చి జటప్రోలు సంస్థానమును పేష్కష్ ఏర్పాటుతో శాశ్వతకౌలుగా (బిల్మఖ్తాగా) సంపాదించెను. ఈప్రభువునకుఁగూడా సంతానము లేనందున తన జన్మస్థానమునుండి యొక బాలుని దత్తు తెచ్చుకొని యతనికి వేంకటజగన్నాథరావు అని నామకరణముఁ జేసెను. ఈ వేంకటజగన్నాథరావుగారు గుఱ్ఱపుఁబందెములలో మిక్కిలి నైపుణ్యము గలవారై బెంగుళూరు, మద్రాసు నగరములలో జరుగుచుండిన పందెములలో పలుసార్లు విజయమును బొందియుండిరి. కాంచీనగర వరదరాజస్వామివారికి దైనందినము బిందెసేవ కైంకర్యమున కేర్పాటు చేసిరి. సింగపట్టణం దేవాలయము నభివృద్ధిపరచి 'లక్ష్మీనృసింహవిలాస' మను సంస్కృతచంపూగ్రంథమును, 'జటప్రోలు మదనగోపాలమాహాత్మ్య'మను సంస్కృతకావ్యమును హోసుదుర్గం కృష్ణమాచార్యులవారిచేత రచింపఁ జేసిరి. ఈ వేంకటజగన్నాథరావుగారికి సంతతి లేనందున వేంకటగిరి ప్రభువులైన శ్రీసర్వజ్ఞ కుమారయాచమనాయుడుగారి చతుర్థపుత్రులయిన నవనీత కృష్ణయాచేంద్రులను దత్తపుత్రునిగా స్వీకరించిరి. ఈ దత్తపుత్రునికి తమతండ్రి పేరున శ్రీవేంకటలక్ష్మారావు గారని నామకరణము చేసిరి. ఈ దత్తస్వీకారమహోత్సవము శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామివారి సన్నిధియందు క్రీ.శ. 1879 మార్చినెల 7వ తేదీకి సరియగు నీశ్వర సంవత్సర ఫాల్గుణ శుద్ధ తదియ గురువారము పగలు పదిగడియల సమయమున జరిగినది. క్రీ.శ.1865 సంవత్సరమున జన్మించిన శ్రీ వేంకటలక్ష్మారావుగారి వయస్సు ఆ యుత్సవమునాటికి 14 సంవత్సరము లై యుండెను. క్రీ.శ.1884 వ సంవత్సరం మార్చి 6వ తేదీన పట్టాభిషిక్తులై, క్రీ.శ.1896 మార్చి 3వ తేదీన నైజాం ప్రభువు ఫర్మానా ప్రకారము జటప్రోలు (కొల్లాపురం) రాజ్యముపై నధికారము గల ప్రభువులైరి. అప్పటినుండియు ప్రజాపాలన, ధర్మకార్యనిర్వహణ, సద్గ్రంథముద్రణాది సత్కార్యము లాచరించుచు దాదాపు ముప్పదిరెండు (32) సంవత్సరములు రాజ్యపాలనముఁ జేసి, తమపూర్వుఁడగు సురభిమాధవరాయవిరచితమగు 'చంద్రికాపరిణయ'ప్రబంధమునకు బ్ర.వే.వెల్లాల సదాశివశాస్త్రి, బ్ర.వే. అవధానం శేషశాస్త్రిగార్లచేత 'శరదాగమ'మను పేరుగల విపులమైన వ్యాఖ్యానమును రచింపఁజేసి, ముద్రణము చేయించి, పండితాశీర్వాదమును బొంది, పితౄణమును దీర్చికొని క్రీ.శ.1928 ఏప్రిల్నెల 15వ తేదీన దివంగతులైరి. చక్కఁగా ముద్రింపఁబడిన యా కావ్యప్రతులను జూచి వారి యాత్మ యెంత సంతోషపడియుండెనో చెప్పఁజాలము.

శ్రీ రాజా వేంకటలక్ష్మారావు బహద్దరువారు సప్తసంతానములలో ముఖ్యతమమైన పుత్రరత్నము లేక యిద్దఱు పుత్రికారత్నములుమాత్ర ముండుటచేత తమ వంశోద్ధరణమునకై తమ యన్నగారగు బొబ్బిలి సంస్థానాధీశులు శ్రీ రాజా శ్వేతాచలపతి వేంకట రంగారావు బహద్దర్ వారి పౌత్రులు శ్రీ రాజా రాజగోపాలరావుగారిని దత్తునిగా స్వీకరించి యా బాలునకిఁ దమ జనకుని నామధేయమగు శ్రీ రాజా వేంకట జగన్నాథరావు బహద్దర్ అని నామకరణముఁ జేసిరి. కాని దత్తపుత్రునికి పట్టాభిషేకమును, పరిణయమును గావింపక మునుపే శ్రీ వేంకట లక్ష్మారావుగారు దివంగతు లగుటచేత నాశుభకార్యములు వారి ధర్మపత్ని శ్రీ రాణీ వేంకటరత్నమాంబగారి కరకమలములద్వారా జరిగినవి. వారి రెండవకుమార్తె శ్రీమతి రాణీ సరస్వతీదేవిగారి పుత్రిక యగు శ్రీమతి రాణీ ఇందిరాదేవిగారిని శ్రీ వేంకట జగన్నాథరావు బహద్దరుగారి కిచ్చి వివాహమును జరిపించిరి. శ్రీ రాజా వేంకట జగన్నాథరావు బహద్దరువారు జటప్రోలు రాజ్యపట్టభద్రులై మాతృశ్రీ రాణీ వేంకట రత్నమాంబగారి యండదండలతో భారతస్వాతంత్ర్యలబ్ధియు, సంస్థానముల విలీనీకరణము జరుగువరకును జటప్రోలు (కొల్లాపురం) సంస్థానమును బాలించిరి. పిమ్మట

రాజ్యభారమునుండి విముక్తులై, విశ్రాంతినిఁ గొనుచుఁ బెక్కండ్రు విద్వాంసులకుఁ దమ తండ్రిగారగు రాజా వేంకటలక్ష్మారావు గారిచే నచ్చువేయింపఁబడిన చంద్రికాపరిణయప్రతులను ఉచితముగా నిచ్చిరి. పండితపోషణ, ధర్మకార్యనిర్వహణములందు శ్రద్ధాళువులై యున్న శ్రీ వేంకట జగన్నాథ బహద్దరువారు గత క్రీ.శ.1980వ సంవత్సరమున దివంగతులైరి. శ్రీవారికి వంశోద్ధారకుఁడైన కుమారుఁడు చిరంజీవి శ్రీ సురభి వేంకట కుమార కృష్ణబాలాదిత్యలక్ష్మారావు (శ్రీ బాలాదిత్య లక్ష్మారావు)ను, చిరంజీవి కుమారి శ్రీరత్నసుధాబాల యను పుత్రికయు వర్తమాన జటప్రోలు సురభివారి రాజవంశమున నున్నారు. ఈ చిరంజీవులను వారి కులదైవములగు మదనగోపాల, లక్ష్మీనృసింహస్వాములును, సురభివంశీయులగు పెద్దల సుకృతవిశేషములును బ్రోచి, రక్షించి యితోఽధిక విద్యాభోగభాగ్యసంపన్ను లగునట్లు వర్ధిల్లఁ జేయుదురుగాత.

కవితావైదుష్యము

'చంద్రిక'యను నాయికయొక్క పరిణయమును కథావస్తువుగాఁ జెప్పుటచేత నీకావ్యమునకుఁ 'జంద్రికాపరిణయము' అను నామధేయము అన్వర్థమై యొప్పుచున్నది. శృంగారరసప్రధానమైన యీకావ్య మాఱాశ్వాసములతో నమర్పఁబడి యున్నది. కావ్యమందంతటను శ్లేషచమత్కారము, పదప్రయోగచాతుర్యముఁ గల పద్యము లుండుటయేగాక చతుర్థాశ్వా సము మొత్తము యమకాలంకారములతో నిండి యొప్పారుచున్నది. న్యాయ వైశేషిక వేదాంత వ్యాకరణాది తంత్రప్రసిద్ధ కల్పనా నల్పంబై మాధవరాయల యశేషవిశేషవైదుషీప్రతిభను అడుగడుగునను జాటుచునే యుండును. ఈకావ్యమును శ్రీమహావిష్ణువునకుఁ బ్రతికృతియైన శ్రీజటప్రోలు మదనగోపాలమూర్తి, 'శ్రీవాసజ్జటప్రోలీ, భావుకపత్తన విహార పటుశీలునకున్, గోవర్ధన గోవర్ధన గోవర్ధన వృష్టిహృతికి గోపాలునకున్' అని కవి యంకితము చేసినాడు. ఈమదనగోపాలస్వామి జటప్రోలు (కొల్లాపురము) రాజుల కాదికాలమునుండి నేటివరకును గులదైవమై యిష్టదైవమై సకలసౌభాగ్యములను జేకూర్చుచున్నాడు. శ్రీశైలము జలవిద్యుత్తుజలాశయమునం దీజటప్రోలు నగరము మునిగిపోవనుండఁగా, శ్రీస్వామివారి దేవాలయసహితముగా నా గ్రామమును దరలించి మరియొకచోట నిర్మించు నేర్పాటును ఇటీవలనే స్వర్గస్థులైన శ్రీశ్రీ రాజా సురభి వేంకట జగన్నాథరావు బహద్దరువారు చేసి, వంశప్రతిష్ఠను నిలిపినారు. ఆనగర మిప్పు డింకను నిర్మాణములో నున్నది.

ఈ చంద్రికాపరిణయకావ్యమునకుఁ గథానాయకుఁడు సుచంద్రుఁడు. సూర్యవంశీయుఁడై విశాలానగరమునకుఁ బరిపాలకుఁడై యుండిన యీ భూపాలాగ్రణి పుణ్యశ్లోకుఁడై బహుపురాతనరాజన్యుఁడై యుండెనని శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణ బాలకాండమునందలి యీశ్లోకము సాక్ష్య మొసగును.

శ్లో॥ విశాలస్య సుతో రామ! హేమచంద్రో మహాబలః।
'సుచంద్ర' ఇతి విఖ్యాతో హేమచంద్రా దనంతరః॥

ఇఁక కథానాయిక 'చంద్రిక'. ఈయువతి 'వసంతుఁడు' అను మునివరుని శాపముచేత మనుష్యజాతియందుఁ బుట్టిన 'చిత్రరేఖ' యనఁబడు దేవాంగన. మానవస్త్రీయై పుట్టిన యీమెకు పాంచాలదేశాధిపతి యగు 'క్షణదోదయ'నరేంద్రుఁడు తండ్రి. 'శ్యామ' యను నామె తల్లి. ఇట్టి లోకోత్తరనాయికానాయకుల ప్రేమను ఇతివృత్తముగా స్వీకరించి వారిపరిణయముతో సుఖాంతముగా నీ కావ్యమును ముగించినాడు శ్రీ సురభిమాధవరాయలు. ఈకవి రామరాజభూషణునికి సమకాలికుఁడనియు, నీచంద్రికాపరిణయము వసుచరిత్రకు సమకాలీన మనియు శ్రీ తిరుమలసెట్టి జగన్నాథకవి ప్రభృతులయిన సాహిత్యవిమర్శకులు నిర్ణయించుట వలన మాధవరాయలు, వసుచరిత్రయొక్క కథానాయకుఁడు 'ఉపరిచరవసు'వనఁబడు పురాణపురుషుఁడై యుండఁగా నంత కేమాత్రము తగ్గని రామాయణమహాకావ్యమునం దుల్లేఖింపఁబడిన 'సుచంద్రుఁ'డను మహాపురుషునిఁ దనకావ్యమునకు నాయకుఁడుగా నేర్పరచినాడని మనము గ్రహింపవలయును. ఇఁక నాయికయగు 'చంద్రిక' వసుచరిత్రనాయిక యగు 'గిరిక'కు ఏ మాత్రమును దీసికట్టుగా లేదు. అనేకఘట్టములలోను, సంఘటనములలోను, వర్ణనములలోను, విశ్రమప్రదేశములందును 'వసుచరిత్ర', 'చంద్రికాపరిణయము'లకు సారూప్యమున్నది. ఇవి సమకాలికకావ్యములే యైనచో మాధవరాయలు వసుచరిత్రము ననుసరించెనా? లేక భట్టుమూర్తి చంద్రికాపరిణయము ననుసరించెనా? యను సంశయము గలుగక మానదు. కాని యిద్దఱును ఉద్దండులు. ఇద్దఱును మహాకవులు. ఇద్దఱును పదపదైకదేశస్వారస్యసహితముగా సాహిత్యమర్మము నెఱిఁగినవారు. ఎవరి శైలి వారిదే యైనప్పటికిని రామరాజభూషణుఁడు లోకప్రసిద్ధరూఢిప్రయోగములు చేయుటలో దిట్ట యని తలంచినచో, మాధవరాయలు యౌగికార్థసంవలితములయి, శాస్త్రనిఘంటువులయందలి యసామాన్య యౌగికార్థములు కల్పించి, పదప్రయోగ ములు చేయుటలో దిట్ట యని తలంపవలసి యున్నది.

ఉ॥ సురభికులామలాబ్ధిఁ బొడచూపిన 'మాధవరాయ'చంద్రుఁడా
సరసపదార్థరంజనము సత్కవిహృద్యము గాఁగ 'చంద్రికా
పరిణయమున్' రచించె, నది భావ్యము; నీవసుచర్య చూడఁగాఁ
బరగె నిగూఢవృత్తి నటు నీకును వర్తిలె 'మూర్తి'నామమున్.

ఇది యొక విచిత్రమైన చాటువు. కీ.శే.వెల్లాల సదాశివశాస్త్రిగారు రచించిన సురభివారి వంశచరిత్రలో నుదాహరింపఁబడిన పద్యమిది. దీనిని రచించిన కవి యెవరో తెలియదు. కాని, యావిద్వత్కవి మాధవరాయల యాశ్రితుఁడై భట్టుమూర్తిపై ననాదరముగలవాఁడై యుండినట్లు ఈపద్యము సూచించుచున్నది. 'చంద్రికాపరిణయము' సరసపదములచేతను, సరసములైన యర్థములచేతను

రంజకముగా నుండి సత్కవులకు హృదయంగమముగా నున్నదనియు, అది భావ్య మనియు, మాధవరాయల కవిత్వమును బొగడుటయు, వసుచరిత్ర నిగూఢార్థములు గలిగి, భావ్యముగా లేదని తెగడుటయు, నితని యభిప్రాయమై యున్నది. అంతియేకాక వసుచరిత్రను రచించినందువలన నీకు 'మూర్తి' యనుపేరు సార్థకమైన దనియుఁ, దృణీకారమున బల్కుట చూడఁగాఁ, 'జంద్రికాపరిణయ'మను శ్లేషయమకాది సర్వాలంకారశోభితమగు మహాకావ్య మొకటి యుండఁగా నీ 'వసుచరిత్ర' యెందులకోయి? యన్న యధిక్షేపము సైతము గోచరించుచున్నది. 'మూర్తిః కాఠిన్య కాయయోః' యను నమరవచనమువలన 'మూర్తి' యనఁగా కఠినుఁడు, బండ యను నర్థము వచ్చుటవలన 'నీ వసుచర్య చూడఁగా బరగె నిగూఢవృత్తి, నటు నీకును వర్తిలె మూర్తినామమున్' అని యనుటలో 'నీ వసుచరిత్ర యెవ్వరికిని అర్థము కాదు, నీవు వట్టి బండవు' అన్న భావ మీపద్యరచయిత హృద్గతమై యున్నట్లు తోచెడిని. ఈపద్యరచయిత భావ మేదయినను, సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యమర్యాద లెఱింగినవారు కేవలమూలములను మాత్రము చదివి చూచినచో నితనిపద్యమునందలి యభిప్రాయముయొక్క సత్యాసత్యములు బోధపడగలవు. వ్యాఖ్యానములను జూచినచోఁ దారతమ్యము తెలియుట కష్టము. ఇంతకు సురభిమాధవరాయలును రామరాజభూషణుఁడును సమకాలికులై యుండిరనుట పరమసత్యము.

పోలికలు:

సీ|| సుమనోగ సమచూత సుమనోగణపరీత
సుమనోగణిత సారశోభితాళి
కలనాద సంతాన కలనాదసమనూన
కలనా దలితమాన బలవియోగి
లతికాంతరిత రాగలతికాంత సపరాగ
లతికాంత పరియోగ లక్ష్యకాళి
కమలాలయాస్తోక కమలాలయదనేక
కమలా లసిత పాక కలితకోకి

తే|| జాలక వితానక వితానపాళిభూత
చారు హరిజాత హరిజాత తోరణోల్ల
సద్వ్రతతికా వ్రతతిగావ్రజ క్షయాతి
భాసురము పొల్చె వాసంతవాసరంబు.

(చంద్రికాపరిణయము ఆ4ప.25)

సీ|| లలనాజనాపాంగ వలనా వసదనంగ తులనాభికాభంగ దోఃప్రసంగ,
మలసానిల విలోల దళసాసవ రసాలఫల సాదర శుకాలపనవిశాల,
మలినీ గరుదనీక మలినీకృతధునీ కమలినీసుఖిత కోకకులవధూక,
మతికాంత సలతాంత లతికాంతర నితాంత రతికాంతరణ తాంత సుతనుకాంత,

తే|| మకృతకామోదకురవకావికల వకుల
ముకుల సకలవనాంతప్రమోదచలిత
కలిత కలకంఠకుల కంఠకాకలీ వి
భాసురము వొల్చు మధుమాస వాసరంబు.

(వసుచరిత్రము)

సందర్భము రెండు పద్యములకును మధుమాసవాసరవర్ణనమే. అట్లే కూతురు అత్తవారింటికి వెళ్లునప్పుడు చంద్రికతండ్రియు, గిరికతండ్రియు నోదార్చి పలికిన పలుకులలో సామ్య మీక్రిందివిధముగా నున్నది.

క|| నిచ్చలు పుట్టినయింటికిఁ
జొచ్చినయింటికి నపూర్వశుభకీర్తితతుల్
హెచ్చ మెలంగవె తల్లి! భ
వచ్చరితము భువనపుణ్యవైఖరిఁ బొదలన్.

(చంద్రికాపరిణయము ఆశ్వా. 6.పద్య 98)

క|| నీతమ్ముల శుభవాసన
నీతలిదండ్రుల గభీరనిశ్చలగుణ వి
ఖ్యాతియును దలఁచి మెలగుము
నాతల్లీ! కులవధూజనమత్తలికవై.

(వసుచరిత్ర ఆశ్వా. 6 ప.55)

సీ|| నిజకటకాశ్రిత ద్విజపోషణమున నెవ్వని సార్వభౌమత ఘనతఁ గాంచుఁ
బర మహహీన సద్భుల విభేదనలీల రమణ నెవ్వని నరేంద్రత్వ మలరు
గంధాంక కైరవకాండ లుంటాక ధామమున నెవ్వని యినత్వము సెలంగు
జాగ్రద్ఘనాఘన సాంద్రమదాపహశక్తి నెవ్వని మహేశ్వరత వొసఁగు

తే|| నతఁడు వొగడొందు, జయశాలి, యహితసాల
కీలి, యతిదీప్తినిర్ధూత హేళి, యమర
విసర సన్నుత నయకేళి, యసమ సుగుణ
విజిత భువనాళి, శ్రీసింగవీరమౌళి.

(చంద్రికాపరిణయము ఆ1.ప20)

సీ|| వసుమతీభార ధూర్వహత నెవ్వని యుర్వరావరాహాంక మర్థము వహించుఁ
గరగతచక్ర విక్రమశక్తి నెవ్వాని రామానుజత్వంబు రమణకెక్కు
జీర్ణకర్ణాటలక్ష్మీ పునస్సృష్టి నెవ్వాని లోకేశ్వరత్వము పొసంగుఁ
జటులశార్వరమగ్న సర్వవర్ణోద్ధారపటిమ నెవ్వని రాజభావ మెసఁగు

తే|| నతఁడు 'వీరప్రతాప, రాజాధిరాజ,
రాజపరమేశ్వ, రాష్టదిగ్రాజకుల మ
నోభయంకర' బిరుద సన్నుత జయాభి
రామగుణహారి, తిరుమలరాయశౌరి.

(వసుచరిత్ర ఆశ్వా. 1 ప.13)

సీ|| తన కలావిభవంబు తన కలావిభవంబు కరణి సుదృగ్జాతి వఱలఁజేయఁ,
దన దానమహిమంబు తన దానమహిమంబుగతిని బ్రత్యర్థిసంఘములఁ బెంపఁ,
దన సుమనోవృత్తి తన సుమనోవృత్తిలీల సదాసవహేలఁ గూర్పఁ,
దన మహామిత్రాళి తన మహామిత్రాళి పగిది నానావనీభరణ మూనఁ,

తే|| దనరు విషమాద్రి జిహ్మాగ స్తబ్ధరోమ
మత్తమాతంగ కఠినకూర్మప్రసంగ
విరసవసుధావధూ భోగపర విహార
శాలి భుజకేళి మల్లభూపాలమౌళి.

(చంద్రికాపరిణయము ఆ. 1 ప.29)

సీ|| తన భవ్యధామంబు తన భవ్యధామంబు కరణి మిత్రోన్మేషకరము గాఁగఁ,
దన ధర్మగుణములు దన ధర్మగుణముల ట్లతులిత శ్రుతిమార్గగతుల నెసఁగఁ,
దన మహాహవదీక్ష దన మహాహవదీక్ష పగిది నానావనీపకులఁ బెంపఁ,
దన యంబకంబులు దన యంబకంబుల లట్ల పరభీరువిముఖతఁ బరిఢవిల్ల,

తే|| బరఁగుఁ గఠినాద్రి జడలుఠ జ్జరఠకమఠ
కూటకిటి గూఢచరణ దిక్కోటికరటి
కుటిలతాసహ భూ సౌఖ్యఘటన భూరి
భుజబలవిహారి యార్వీటి బుక్కశౌరి.

(వసుచరిత్ర ఆశ్వా. 1 ప.28)

చ|| అలఘు మనోభవోదయకరాంగయుతిం దగు నా మిళిందకుం
తల, నలమీననేత్ర, నలతామరసానన, నాపికారవో

జ్వల వరమంజులాబ్జగళసంగత, నాబిసబాహు, నాప్రవా
ళలలితపాద, నాచెలిఁ దలంపఁగ నీకె తగున్ నృపాలకా!

(చంద్రికాపరిణయము ఆశ్వా. 3 పద్య.31)

మ॥ కమనీయాకృతి యోగ్యకీర్తనములం గన్పట్టు నాశ్యామ, యా
సుమబాణాంబక, యాయమూల్యమణి, యాచొక్కంపు పూబంతి, యా
సుమనోవల్లరి, యాసుధాసరసి, యాసొంపొందు డాల్దీవి, యా
కొమరుంబ్రాయపురంభ, యాచిగురుటాకుంబోడి నేకే తగున్.

(వసుచరిత్ర ఆ. 2 ప 52)

సీ॥ మంజులాహీన హర్మ్యప్రదేశంబున శుచిగరుత్మల్లీలఁ జూచికొనుచుఁ,
గలధౌతమయ శైలకందరాస్థలుల మహానంది హరిలీల లరసికొనుచు,
సుమనోనివాస భాసురనగాగ్రములందు దివ్యసారంగాభఁ దెలిసికొనుచు,
పుష్కరవీథులఁ బొలుపొందు నేకచక్రరథవిస్ఫూర్తినిఁ గాంచికొనుచుఁ,

తే॥ గమల దైత్యారి, శర్వాణి కమలవైరి
ధారి, పౌలోమి యుర్వరాధరవిదారి,
ఛాయ హరి, యన నలరిరి సకలకాల
సముచితాఖేలనంబుల సతియుఁ బతియు.

(చంద్రికాపరిణయము ఆశ్వా3 పద్య31)

సీ॥ అభిరామ నవపల్లవారామ కుంజవాటికలఁ గీరముల నాడించికొనుచుఁ,
బద్మాలయోదర ప్రౌఢసారసవీథి నంచలవేడంబు లరసికొనుచు,
గాంగేయధామ శృంగవిటంకముల నీలకంధరోజ్జ్వలగతు ల్గాంచికొనుచు,
విమలసింధుద్వీపవేదిక నరుణాప్తఖగవిహారప్రౌఢిఁ బొగడికొనుచు,

తే॥ రతియుఁ జేతోభవుండు, భారతియు నజుఁడు,
శచియు నమరాధినాథుండు, జలధిసుతయు
నబ్జనాభుండు, నన మించి యఖిలసమయ
సముచితక్రీడ సల్పిరి సతియుఁ బతియు.

(వసుచరిత్ర ఆశ్వా. 6 పద్య.97)

ఇట్లు చంద్రికాపరిణయ వసుచరిత్రములలో పెక్కుపద్యములు ఆదినుండి యంతమువఱకు నొకదాని నొకటి పోలియున్నవి. నాయకాలంబనములగు వీరశృంగారరసములయందును, నాయికాశ్రయమగు సంగీతకళయందును, మధ్యవర్తులగు నితర పాత్రలు నాయికానాయకులకుఁ బరస్పరానురాగముల నుద్దీపింపఁ జేయుటయందును, విప్రలంభశృంగారమున జరుగు నుద్యానవిహార జలక్రీడాదులయందును, వివాహవిధానమంగళకార్యములందును, నాయికానాయకసంభోగమునందును బెక్కుపోలిక లుండుటచేత కవులగు సురభిమాధవరాయ రామరాజభూషణులకుఁ బరస్పరసమాగమములు గాని, యొకరి రచనావిశేషముల నొకరు తిలకించియుండుటగాని జరిగియుండునని దృఢముగా విశ్వసించుటకు వీలగుచున్నది. ఇద్దరును శ్రీకృష్ణదేవరాయల మేనల్లుఁడగు నళియరామరాయలతో సన్నిహితసంబంధము గలిగియున్నట్లు చరిత్రకారులు భావించి నందున యిట్లు తలంపవలసి వచ్చినది. అయినప్పటికి వీరిద్దరిలో నొకరు ఎక్కువయనిగాని, యొకరు తక్కువయనిగాని, ఒక్క డుత్తమర్ణుఁడు నొక్కఁ డధమర్ణుఁడనిగాని నిర్ణయించుకొని తారతమ్యమును జెప్పుట సాహసమగును. మాధవరాయలు చాల ఘటికుఁడు. వసుచరిత్ర పోలికలతోఁబాటు పూర్వకవులగు కాళిదాస, కవిత్రయ, కృష్ణదేవరాయ, పెద్దనాదుల రచనలను బోలిన పద్యములు సైత మిందులో నున్నవి. పూర్వపూర్వ భావములు సంస్కారవిశేషములచేతఁ గవియగువాని చిత్తమున నెలకొని మఱల బయల్పడుట సహజము. అతఁడు వలయునని తెచ్చుకొనఁడు. వానియంతట నవియే యట్లు దొరలుచుండును. కనుకఁ జంద్రికాపరిణయకర్త భావదారిద్ర్యముచేతఁ గాని, భాషాదారిద్ర్యముచేతఁగాని అట్లు పోలికలు తెచ్చుకొన్నవాఁడు కాడు. అది యంతయు నతనికిఁ గల సంస్కారబలముచేత కాకతాళీయముగా జరిగినదే. అసలు సమర్థుఁడగు నేకవియు నొకని రచనాపద్ధతి నెరవు తెచ్చుకొనుటకు సిద్ధపడఁడు. అట్టి పరిస్థితిలో నుద్దండకవిప్రకాండుఁడగు మాధవరాయకవీంద్రునిఁగూర్చి సాహితీవిమర్శకులు సంశయింప నవసరము లేదు.

తే॥ విబుధశిక్షితుఁడవు, శాస్త్రవిదుఁడ, వఖిల
కావ్యవేదివి, ఘనతార్కికవ్యవహృతి
నెఱుఁగుదువు, నీ కసాధ్యమే యింపుమీఱఁ
గృతి వినిర్మింపు మాధవక్షితిప యనిరి.

ఇది సురభిమాధవరాయల యాస్థానమునందున్న పండితమండలి యతనినిఁ జంద్రికాపరిణయరచనకు ప్రోత్సహించిన వాక్యము. 'కావ్యజ్ఞ శిక్షయాభ్యాసః' అను లాక్షణికవచనానుసారముగాఁ గవియగువాఁడు చక్కని విద్యాభ్యాసమును విబుధులవద్దఁ జేయవలయును గనుక యితఁడట్లు చేసినట్టివాఁడు. 'శాస్త్రవిదుఁడవు' అనుపలుకు మాధవరాయని ఛందోవ్యాకరణాలంకారజ్యోతిషసంగీతాదిశాస్త్రముల పరిశ్రమను దెలుపుచున్నది. 'అఖిలకావ్యవేదివి' ఇది కవియగువానికి మిక్కిలి యా వశ్యకము. 'ఘనతార్కికవ్యవహృతి నెఱుఁగుదువు' తర్కశాస్త్రవ్యవహారము నంతటిని యెరిఁగినవాఁడనుట. 'కాణాదం పాణి నీయంచ సర్వశాస్త్రోపకారకమ్' అనియు, 'వాణీ తర్కరసోజ్జ్వలా' అనియు విద్వాంసులచేతఁ గొనియాడఁబడుచున్న తర్కశాస్త్రమునందు సైత మీకవికి బ్రవేశమున్నచో నిఁక యతని రచనాశక్తిని గురించి వేరుగాఁ జెప్పనక్కరలేదు. ఇట్లు మహాపండితుఁడై, మహాకవియై విరాజిల్లిన విద్వత్కవి శ్రీసురభిమాధవరాయలు కనుక నతఁ డొకరి రచనాపద్ధతి నవలంబించు ననుమాటయే పుట్టదు. పైపద్యమునందుఁ బొందుపరచిన యతనిగుణములలో నొక్కొకదానిని స్థాలీపులాకన్యాయమునఁ జూతముగాక.

ఛందోరీతులు:

కావ్యారంభమును శుభఫలప్రదమగు 'మగణము'తోను, సర్వదోషహరమగు శ్రీకారముతోను గూర్చి, శార్దూలవృత్తము లో 'శ్రీవక్షోజధరస్ఫురద్వర మురస్సీమన్' అని సాగించుటచేత సత్సంప్రదాయవేత్త యని చెప్పవచ్చును.

కావ్యము పఠితలకును, యర్థముఁ జేసికొనువారికిని సులభపఠనీయమై యుండుటకుఁ గాబోలు, కొన్ని విశేషస్థలములందుఁ దప్ప సర్వత్ర ఉత్పలమాల, చంపకమాల, శార్దూలము, మత్తేభవిక్రీడితము, కందము, గీతము, సీసములనే వాడెను. ఆశ్వాసముల చివర వాడినవి పృథ్వీవృత్తము, ఉత్సాహవృత్తము, కవిరాజవిరాజితము, పంచచామరము, మాలినీవృత్తము అనునవి మాత్రమే. ఇక నాయా విశేషస్థలములయందు రసానుకూలముగా, సుచంద్రుఁడు, చంద్రిక యున్న కొండకోనలోని కోలాటమును విని యచ్చటి కుత్సాహమున వెళ్లునప్పుడు లయగ్రాహివృత్తమును, సుచంద్రతమిస్రాసురుల యుద్ధవర్ణనము నందు మహాస్రగ్ధరావృత్తమును, తమిస్రుఁడు సుచంద్రునిపై బాణములను ద్వరితగతితో వేయునప్పుడు త్వరితగతివృత్తమును, ఇంకను వారి యుద్ధవైచిత్రిని వర్ణించుటలో మాలిని, ప్రహరణకలితము, పంచచామరము, శిఖరిణి, భుజంగప్రయాతము, పృథ్వీవృత్తము అను వృత్తవిశేషములను, చంద్రిక చెలికత్తె లుద్యానవనమునఁ బువ్వులు గోయునప్పుడు వారి యుత్సాహమును దెల్పుటకు వృషభగతిరగడను మాత్రము రచించెను. గర్భకవిత్వమునుగాని, బంధకవిత్వమునుగాని స్వీకరింపలేదు. 'ళ'కార 'ల' కారములకు ప్రాసమైత్రి నంగీకరించెనుగాని రేఫ 'ర'కారముల ప్రాసమైత్రి నంగీకరింపలేదు. సీసపద్యముల రచనలో, శ్రీనాథుఁడు పెట్టిన యొరవడిలోనే సమాంతరవాక్యవిన్యాసము గల పెద్దపాదములు నాలుగింటినిఁ బూరించి, పిమ్మట గీతపద్యమును జత పరచు పద్ధతిలోనే కలమును సాగించెను. 'ళ''ల'ప్రాసమున కుదాహరణమనఁదగిన ఈక్రిందిపద్యమువంటి పద్యము ఆముక్తమాల్యద, అనర్ఘరాఘవమువంటి కావ్యములలో మాత్రము లభించును.

మ. గళదర్కంబుఁ, బనీపతత్తత్కుజము, రింఖద్గోత్రగోత్రంబుఁ, జా
చల దుర్వీవలయంబు, ఫక్కదఖిలాశాకంబు, భిద్యన్నభ
స్థల మేఘౌఘము, భ్రశ్యదృక్షము, రణత్పద్మాసనాండంబునై
యలరెన్- దన్మహిపాలజైత్రగమ బంభారావ మప్పట్టునన్.

(ఆశ్వా1. ప.151)

ఇందులో 'ళ'కార, 'ల'కారములకుఁ బ్రాసము చెల్లినది. పద్యమునందలి 'గళత్', 'పనీపతత్' మొదలగు శబ్దముల వ్యాకరణ విశేషములనుగుఱించి మరియొక శీర్షికక్రిందఁ జర్చింపఁబడును. యతులను బ్రాచీనులగు భీమన, అనంతుఁడు నిర్ణయించిన వానినే యుపయోగించెనుగాని యాధునికుఁడగు నప్పకవి చూపిన యతివైవిధ్యమును పాటించి ఉపయోగింపలేదు. ఇంతకు నప్పకవి యితనికిఁ దరువాతివాఁడేకదా! ఇక వచనరచనయందును తన యసాధారణప్రతిభను జూపుచుఁ గావ్యమునందు మొత్త మిరువది వచనములను, ఒక సంస్కృతదండకమును రచించెను. ఈసంఖ్యలో వచనములను పద్యకావ్యములందుఁ

జేర్చిన పూర్వకవులు తక్కువ. 'గద్యపద్యమయం కావ్యం చంపూ రిత్యభిధీయతే' అను లాక్షణికవచనానుసారముగాఁ గద్యములును పద్యములునుగల కావ్యమునకుఁ 'జంపువు' అను పేరుండుట యుక్తము. కాని మన తెలుఁగుకవులు ఆపేరును బెట్టుకొనలేదు. బహుశః తెలుఁగుభాషలో చకారము తాలవ్యము ('చ')గాను, దంత్యము ('చే')గాను ఉండుటచేత ప్రజలవ్యవహారమున 'చంపు' అనుటకు బదులు 'చేంపు' అని యగునను భయముచేత వదలియుందురని భావింతును. కనుక పద్యకావ్యము నందే యవసరమని తోఁచినప్పుడు వచనములనుగూడఁ జేర్చుచు, తత్ప్రయుక్తమగు నామకరణమును మాత్రము వదలుచు వచ్చిరి. మాధవరాయల వచనరచన విశిష్టమైనట్టిది. అందులో సంసస్కృతపదభూయిష్ఠములగు దీర్ఘసమాసములతో పాటు అచ్చతెలుఁగుపలుకుల కూర్పులును, అలఁతియలఁతి పదము లుభయభాషలయందును, శ్లేషాద్యలంకారములును, విరోధా భాసలు, విశిష్టశాస్త్రమర్యాదలు మొదలగు శబ్దార్థచిత్రములు విచిత్రముగాఁ బ్రకటితములై బాణుని కాదంబరీగద్యశైలిని, దండి దశ కుమారచరిత్రవైఖరిని, పెద్దనాదుల వచనరచనా విధానమును స్మృతిపథమున నిలుపును. ఇఁక తన సంస్కృతభాషాప్రావీణ్యా మును జూపుచు పార్వతీస్తవముగా రచింపఁబడిన సంస్కృతదండకమునందు విచిత్రశైలితో పాటు విశిష్టతంత్రశాస్త్రమర్యాదలును గోచరింపఁజేయును. పద్యరచనయందువలెనే గద్యరచనయందును సాటిలేని మేటికవి యితఁడనిపించును.

వ్యాకరణవిశేషములు:

క|| ఆమల్లనృపతి చెన్నాం
బా మానినియందుఁ గాంచె మల్లక్షితిపున్,
వ్యోమగవీ సోమగవీ
రామ గవీశాచ్ఛకీర్తి రాజన్మూర్తిన్.

(ఆశ్వా1 ప.33)

ఇది మాధవరాయల వంశీయులలోఁ బూర్వుఁడగు నొక మల్లభూపాలుని కుమారుఁడు రెండవమల్లభూపాలుని వర్ణన. అతని కీర్తి వ్యోమగవీ=కామధేనువు, సోమగవీ=చంద్రకిరణము, రామ=బలరాముఁడు, గవీశ (గో+ఈశ=గవీశ)=సరస్వతీశివుల వలెను, అచ్ఛ=తెల్లనై యున్నది అని దీని యర్థము. గోశబ్దముపై సమాసాంత 'టచ్'ప్రత్యయమును, స్త్రీత్వబోధకమగు జీప్ (ఈ) ప్రత్యమును వచ్చుటచేత 'గవీ' యనునవియు, 'గవీశ' అనునది అవాదేశసంధి వచ్చుటచేతను సిద్ధించిన రూపములు.

సీ. "ధర్మనిర్మథనంబు దాఁజేసి జనకజా 'పాణౌకృతి' క్రీడఁ బ్రబలఁడేని"

(ఆశ్వా1 ప.60)

'పాణౌకృతిక్రీడ' యనఁగా వివాహము. 'నిత్యం హస్తే పాణా వుపయమనే' యను పాణినీయసూత్రముచేత పాణిశబ్దము యొక్క సప్తమీవిభక్తికి లోపము రానందున (అలుక్) 'పాణౌకృతి' యను రూప మేర్పడినది. ఇది యలుక్సమాసము. ఉపయమన మనఁగా వివాహము చేసికొనుట. మ|| "చెల్మికై , కర మేగన్ సురధేను వాస్య మటుగాఁ గావించె మధ్యేసృతిన్"

(ఆశ్వాప్ర. ప.61)

'పారే మధ్యే షష్ఠ్యా వా' యను సూత్రముచేత మధ్యేమార్గమువలె నీ 'మధ్యేసృతి' అనునదియు నలుక్సమాసమే. 'సృ=గతౌ' అను ధాతువుపై వచ్చిన 'క్తిన్' ప్రత్యయాంతరూపమే సృతి. అనఁగా సరణి, మార్గము మొదలగు అర్థములు గలది.

మ|| "గళదర్కంబుఁ, బనీపతత్కుజము, రింఖద్గోత్రగోత్రంబుఁ, జా
చల దుర్వీవలయంబు, ఫక్కదఖిలాశాంకంబు, భిద్యన్నభ
స్స్థల మేఘౌఘము, భ్రశ్యదృక్షము, రణత్పద్మాసనాండంబునై
యలరెన్ దన్మహిపాల జైత్రగమ బంభారావ మప్పట్టునన్."

(ఆశ్వాప్ర. ప.151)

ఈపద్యమునం దాయా సంస్కృతధాతువులపై శతృప్రత్యయమును (అత్) చేర్చి వర్తమానార్థమున సమాసములయందుఁ గూర్చుట యొక చమత్కారమే కాదు, పాండిత్యవిశేషస్ఫోరకమును నగును. ధాతుజ్ఞానమును, బ్రక్రియావిశేషజ్ఞానమును నిట్టి ప్రయోగములు చేయుట కెంతయు నావశ్యకములు. గళ, పత్ల, రింఖ, చల, ఫక్క, భిదుర్, భ్రంశు, రణ ధాతువులపై శతృ (అత్) చేర్చి 'గళత్' ఇత్యాదిరూపములను

సమాసగతములుగాఁ బ్రయోగించెను. వాటిలోను 'పనీపతత్', 'చాచలత్' అనునవి అతిశయార్థకము లగు యఙ్లుగంతధాతువులపై వచ్చిన రూపములు. 'ఫక్కదఖిలాశాంకంబు' అను ప్రయోగమునందు 'ఆశా'శబ్దము నకు హ్రస్వము లేకపోవుటయు నొక వ్యాకరణవిశేషము. ఇది యంతయు నీకవి సంస్కృతవ్యాకరణజ్ఞత కుదాహరణము గా నోపును.

"ఆనృపతి దానెనసె మానసతటీ నివిశమాన ముదమంతన్"

(ఆశ్వాద్వి. ప.21)

'విశ'ధాతువు పరస్మైపదియే యైనను, 'నేర్విశః' అను సూత్రముచేత 'ని' అను నుపసర్గతోఁగూడి నప్పు డాత్మనేపదిగా మారును. అట్టి యాత్మనేపదిత్వమును బొందిన 'విశ'ధాతువునకు, వర్తమానమును బోధించు 'శానచ్'ప్రత్యయమును జేర్పఁగా 'నివిశమాన' అను పదము సిద్ధించును. ప్రవేశించుచున్న యని దాని యర్థము.

మ|| వరసామ్యంబు ఘటిల్లెనంచు నృపతుల్ వర్ణింప రాజాధిరా
జు, రవిద్యోతనరూపతేజు, నితనిన్ సోమాస్య! యుద్వాహమై,
నిరతం బొప్పుము సర్వభూప హరిణీనేత్రా శిరోరత్న ది
వ్యరుచుల్ త్వత్పదవీథి యావకరసాన్వాదేశముం బూనఁగన్.

(ఆశ్వా 5. ప.88)

ఓచంద్రికా! నీవీకర్ణాటభూపతిని వరించితివేని సర్వభూప ప్రియాంగనాశిరోరత్నకాంతులు నీపాదప్రదేశమునందు 'యావక రసాన్వాదేశమున్' లాక్షారసమునకు పౌనరుక్త్యమును బొందును. మొదట లాక్షారసముఁ బూసిన పాదములపైఁబడి, యా రత్నకాంతులు,మరల నట్టికాంతినే పాదములకుం జేకూర్చునని భావము. 'అన్వాదేశ'శబ్దము వైయాకరణసంకేతము. 'కించి త్కార్యం విధాతుం ఉపాత్తస్య కార్యాంతరవిధానాయ పునరుపాదాన మన్వాదేశః' ఒకకార్యమును విధించినదానినే మరల గార్యాంతరమును విధించుటకై గ్రహించుట 'అన్వాదేశ'మని దాని వివరణము. అనఁగాఁ బౌనరుక్త్యమని తాత్పర్యము. ఈ ప్రయోగ మీకవియొక్క వైయాకరణసంప్రదాయవేదిత్వమును దెలుపును.

అష్టదిక్పతుల భార్యలను జెప్పునప్పు డుపయోగించిన మఘోని, అగ్నాయి, అంతకీ, తమీచరాబల, వరుణా, మారుత వధూ, ఐలబిలీ, గిరికన్యా శబ్దము లీతనికిఁ గల వ్యాకరణజ్ఞతను జాటును. ఇక నాయకుఁడగు సుచంద్రుఁడు పెండ్లికొడుకై పాంచాలభూపాలుని మందిరమును బ్రవేశించు మహోత్సవమున జరుగు తత్తద్విశేషముల యతిశయమును బోధించుటకై, యతిశయార్థద్యోతకములగు నాయా యఙ్లుగంతధాతువులపైఁ గూర్చిన శానచ్ ప్రత్యయాంతములగు జరీజృభ్యమాణ , వరీవృత్యమాన, నానంద్యమాన, చాంచల్యమాన, బంభ్రమ్యమాణ, లాలస్యమాన, దేదీప్యమాన, జాజ్వల్యమాన, టేటిక్యమాన, జంజన్యమాన, పాపట్యమాన, సనీస్రస్యమాన, జేగీయమాన, చరీచర్యమాణ, బనీభ్రశ్యమాన, ఫాఫల్యమాన, పోపుష్యమాణ, రారణ్యమాన, తాతప్యమాన, వావస్యమాన, నరీనృత్యమానాది శబ్దప్రయోగములు చేసి యావచనరచన కసాధారణశోభను జేకూర్చి తన వ్యాకరణశాస్త్రపరిచయమును వెల్లడించెను. ఈ చూపఁబడిన వ్యాకరణవిశేషములు స్థాలీపులాకన్యాయమున జూపఁబడినవే కాని సాకల్యముగాఁ జూపినవి కావు. కావ్యమునందు ప్రతిచోటను శ్రీమాధవరాయల వ్యాకరణశాస్త్రపాండిత్యము తద్జ్ఞులకు సాక్షాత్కరించుచునే యుండును. సంస్కృతవ్యాకరణమునందేకాక తెలుఁగు వ్యాకరణమునందును ఇతనికి విశేషపరిచయముండినట్లు ఈక్రింది ప్రయోగములు సూచించును.

తెలుఁగు వ్యాకరణ పరిచయము:

చ|| 'అనుపమ ధాతుధూళియుతి... ...
... . గ్రాలెడు పొన్న నృపాల! కాన్పు'

(ఆశ్వా2 ప.9)

'ధాతువుయొక్క కృదంతరూపము 'కాన్పు' చూచుట, కనుట యను నర్థములు గల యా సుబంతమును 'చూడుము' అను నర్థము గల క్రియగాఁ బ్రయోగించుట ఒక విశిష్టప్రయోగము. మరియుఁ 'గాన్పుమో నృపా!" (2.14) అనియు ననెను. 'వింటే...గొంటే యోముని దెచ్చినాఁడిటఁ దపఃకుల్యాధ్వసంచారితన్' దుష్టవాచకమగు 'కొంటె' శబ్దమునకుఁ 'గొంటే' యను నది రూపాంతరము.

"ఆనారీమణులంత ... ... ఆభూపకన్యామణి
న్య్వానమ్రాననచంద్ర నుంచి శిరసంటం జేరి రింపెచ్చ 'శో
భానేశోభనమే' యటంచు విబుధాబ్జాతాననల్ పాడఁగన్."

(ఆశ్వా 6 ప.13)

'శిరసంటన్' – శిరసునంటన్ అని యుండవలసిన 'శిరసును' అను ద్వితీయాంతమునకు 'శిరసు' అను ప్రథమాంతమును స్వీకరించి, దానికి శిరసు+అంటన్=శిరసంటన్ అని సంధి చేసినాడు. అవయవవిశేషవాచకమగు 'శిరసు' జడవాచకమగుటచే 'జడవాచకంబుల ద్వితీయకు ప్రథమ యగు' నను బాలవ్యాకరణసూత్రముచేత సాధుత్వము. 'న్వ్యా' అను సంయుక్తాక్షరము నందలి 'న'కారమునకు 'శిరసంటన్'లోని బిందుపూర్వకటకారము (ంట)నకు యతి చెల్లుట మరియొక విశేషము.

"పలుకు వాలు దొరలన్"

(ఆశ్వాప్ర. ప.146)

'శాపరూపవాక్కు లాయుధముగా ప్రభువులు=మునిశ్రేష్ఠులు' అని యర్థము. చక్కని తెలుఁగు కర్మధారయసమాసము.

'తళుకుఁబ్రాఁగెంపుమెట్టులదారి' మెఱయుచున్న ముదురుకెంపులయొక్క సోపానమార్గము. తత్పురుషసమాసము.

"పగడపుఁగంబముల్ ... ...
... ... నచ్చపు బంగరు పేరరంగునన్"

(ఆశ్వాద్వి. ప.23)

'పేరు+అరంగు=పేరరంగు=విశాలమైన వేదిక. ఇచ్చట కర్మధారయమునం దుత్తున కచ్చు పరంబగు నపుడు రావలసిన 'టు'గాగమము వచ్చి 'పేరుటరంగు' అని యనకపోవుటకుఁ గారణము టుగాగమము వైకల్పిక మగుటయే.

'నలువకు జొహారు గావించి నిలిచె నపుడు' (ఆశ్వాద్వి. ప.43). 'జొహారు' జోహారునకు రూపాంతరము.

'పడఁతి! యొకమౌని నిల మోహపరచుటెంత!' (ఆశ్వాద్వి. ప.51). పద్వాదులు పరంబులగు నపుడు 'ము'వర్ణము లోపించును.

'భయముపడు' ననునది 'భయ పడు' అయినట్లే, 'మోహము పరచుట' 'మోహపరచుట' యైనది. 'నృపాలు చూపుదొమ్మరి' – రాజుయొక్క చూపులనెడు దొమ్మరి. చక్కని రూపకసమాసము (ఆశ్వా3 ప.46).

'నృపునేత్రములు' – నృపునియొక్క నేత్రములు (ఆశ్వా3 ప.47). అచ్చపు తత్సమపద తత్పురుషసమాసము.

'నవలా యేగినదారిఁ గాంచు' (ఆశ్వా3 ప.96). 'నవలా కలువకంటి నాతి గోతి' యను నిఘంటువువలన స్త్రీపర్యాయముగా 'నవలా' పదము చక్కఁగాఁ బ్రయోగింపఁబడినది. ఇట్లు తెలుఁగు వ్యాకరణ,నిఘంటుజ్ఞానము పుష్కలముగా నుండుటచే నెన్నియో యచ్చతెలుఁగు పదములను, సంధులను, సమాసములను, చక్కని జాతీయములను జేర్చి తనయచ్చాంధ్రవిజ్ఞానవిశేషములను గోచరింపఁజేసినాఁడు.

తర్కశాస్త్రప్రవీణత:

మ. ధరణిన్ మాధవరాయ! తావక బలోద్యద్రేణుపాళి కృతో
ద్ధుర భావత్క మహోగ్నిబుద్ధి ప్రమయై తోఁపంగ, నాన్వీక్షకీ
వరు లవ్యాప్తము ధూళి తద్బలమునన్ బాటిల్లు ధూమధ్వజా
కరధీ యప్రమ యంచు నెంచుట లిఁకన్ గైకొందురే? యెంతయున్.

(ఆశ్వాప్రథ, ప.72)

'పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాత్' (పొగ కనపడుచుండుటవలన ఈపర్వతమునం దగ్ని యున్నది) అను నగ్నిజ్ఞానము, 'యత్ర ధూమ స్తత్రాగ్నిః' (ఎచ్చట పొగ యుండునో అచ్చట నగ్ని యుండును) అను వ్యాప్తిజ్ఞానమువలనఁ గల్గును. ఇది తర్కశాస్త్రమునందలి యనుమానప్రమాణస్వరూపమును జెప్పుటలో

నుపయోగించు పదజాలము. ప్రస్తుతపద్యమునందు బలోద్యద్రేణుపాళిని (సైన్యగమనముచేత రేఁగిన దుమ్మును) ధూమముగా రూపణము చేసి, దాని వ్యాప్తిజ్ఞానముచేత మాధవరాయల ప్రతాపాగ్ని ప్రమయై (యథార్థజ్ఞానమై) తోఁచుచున్నదని నిర్ణయము. 'యత్ర యత్ర సైన్యగమనధూళిః తత్రతత్ర మాధవరాయ ప్రతాపాగ్నిః' – సైన్యధూళి యున్నచోట మాధవరాయప్రతాపాగ్ని యుండు నన్న వ్యాప్తిజ్ఞానము, తన్మూలకమగు 'ప్రమ' సిద్ధించుచుండఁగా, అన్వీక్షకీవరు లనఁగా న్యాయశాస్త్రప్రవీణులు, 'ధూళి' అవ్యాప్తము, దానివలనఁ గల్గు 'ధూమధ్వజాకరధీ' , అనఁగా వహ్నివిషయకజ్ఞానము 'అప్రమ' యని యెన్నఁడును దలంపరు. అట్లు తలంచువారు అతార్కికులై యుందురని భావము. 'తస్మిన్ తత్ప్రకారజ్ఞానం ప్రమా' (ఉన్నదున్నరీతిని గ్రహించు యథార్థజ్ఞానము ప్రమ). దానికి విరుద్ధమైనది 'అప్రమ' -ఇదియే భ్రమ (అతస్మిన్ తద్వృత్తా బుద్ధిః). అవ్యాప్తి యనఁగా (లక్ష్యైకదేశే లక్షణస్యాసత్వం) లక్ష్యములో గొన్నిచోట్ల లక్షణము సరిపోకపోవుట. ఈతెలుఁగుపద్యమునం దీవిధమగు తర్కశాస్త్రవిషయమును, పారిభాషికపదజాలమును గూర్చుట వలన నీకవి కాశాస్త్రమునందు దృఢప్రవేశము గలిగియుండెనని స్పష్టపడుచున్నదికదా!

స్థిరతపనీయసారసన దీప్తిమృషా తపనాతపంబు భా
స్వర కటిహర్మ్యనాభిమిషజాలకవీథికఁ బర్విననన్ దదం
తరమున నక్షిలక్ష్యగతిఁ దాల్చిన సూక్ష్మతరాణు వౌ జుమీ
కరికులరాజయాన నునుగౌను మనంబునఁ జింత యూన్పఁగన్'

(ఆశ్వాత్రి. ప.11)

నాయికయగు చంద్రిక 'అణుమధ్య'. ఆమెనడుము అణుప్రమాణమని సామాన్యకవు లందందుఁ జెప్పినట్లుకాక సహేతుకముగా సశాస్త్రీయముగాఁ జెప్పుట. 'జాలసూర్యమరీచిస్థం సూక్ష్మం యద్దృశ్యతే రజః, తస్య షష్ఠతమో భాగః పరమాణుః ప్రకీర్తితః' – గృహముయొక్క గవాక్షమార్గమునఁ బ్రవేశించు సూర్యకిరణములకాంతిలో సూక్ష్మముగాఁ గనపడు రజోరేణు వేదికలదో, దానిలో ఆరవభాగమంత యుండునది పరమాణువు. అట్టి స్థితిగల మధ్యము స్త్రీ కెచ్చుట నెట్లు గోచరమగుచున్నది? అను ప్రశ్న యుదయించి నప్పు డిదిగో! ఇట్లు, అనుచు నాలంకారికతర్కపరిభాషలతో జెప్పిన పద్యమిది. 'సారసన'మనఁగా నొడ్డాణము, బంగరు నొడ్డాణపుకాంతి యనెడు సూర్యకిరణప్రసారము, కటి యనెడు మేడలోనికి నాభిరంధ్రగవాక్షముద్వారా జరుగుచున్నపు డచ్చుట నునుగౌను=సూక్ష్మమగు నడుము అక్షిలక్ష్యగతిని బొందినది. అనఁగా త్రసరేణువై కవిదృష్టికి గోచరించుచున్నదని భావము. పరమాణువు యోగిబుద్ధి సాక్షాత్కారవిషయ మగుటచేత నిచ్చుట 'నక్షిలక్ష్యగతిఁ దాల్చిన' అని ప్రయోగించెను. వస్తుప్రమాణవిషయమందు అణుకం, ద్వ్యణుకం, త్ర్యణుకం అనునవి యొకదానికన్న నొక్కటి యెక్కువ. అణుద్వ్యణుకములు మనకుఁ గనబడవు. త్ర్యణుకము మొదలుకొని చక్షుర్గోచరము లగును. కనుక చంద్రికామధ్యము త్రసరేణు వై అక్షిలక్ష్యగతిని బొందినదని భావము. ఇదీ అణుమధ్యావ్యవహారము. అట్లే స్వయంవరవర్ణన సందర్భమునందును చంద్రికను 'పారిమాండల్యవన్మధ్య' అని సంబోధించెను. అచ్చుటను నిదియే యర్థము. పారిమాండల్యశబ్దమునకు పరమాణువని యర్థము. ఇట్లు తన న్యాయవైశేషికశాస్త్రజ్ఞానవిలసితములగు భావములను కావ్యమునం దచ్చుటచ్చుటఁ బొదిగియున్నాడు. ఇట్లే జ్యౌతిష, యోగ, సాంఖ్య, వేదాంతాది శాస్త్రపరిభాషలను, తత్తద్విషయ పరిజ్ఞానమును వెల్లడించు పద్యము లాయా సంద ర్భములందుఁ గలవు.

సంగీతజ్ఞానము:

బ్రహ్మదేవుని యాజ్ఞచేత చిత్రరేఖ వచ్చి వసంతమునిని మోహింపఁజేయుటకై చేసిన ప్రయత్నముల సందర్భమున:

ఆయతిలోకమౌళి హృదయంబు బయల్పడ కుస్కి గాంచి యా
తోయజనేత్ర యాళితతితో మునిసన్నిధిఁ జేరి జాళువా
కాయలవీణెఁ గైకొని తగన్ శ్రుతిఁ గూర్చి యొయార మెచ్చఁగా
నాయెడ నేర్పు మించ గమపాదికపుంఖణ మూన్చి వేడుకన్.

(ఆశ్వాద్వి. ప.93)

'గమపాదికపుంఖణ' మనఁగా గాంధార, మధ్యమ, పంచమ స్వరముల మూర్ఛన యని యర్థము.

సీ. ఘనమార్గవిభవంబు వనిత వేణినె కాదు శ్రుతిపర్వరాగసంతతి నెసంగె,
సమతాళవిస్ఫూర్తి సతిగుబ్బలనె కాదు నవ్యగీతప్రతానముల నెనసె,
గలహంసవైఖరి చెలిగతులనె కాదు సరసప్రబంధపుంజమునఁ దోఁచె,

బల్లవంబుల పెంపు పడఁతికేలనె కాదు సొగసైన పదపాళి సొంపు పూనె,
తే. ననుచు వనదేవతాజనం బభినుతింప, రక్తివిధమును దేశీయరాగగతియుఁ,
జిత్రతర మంద్రరాగజశ్రీలు వెలయ నింతి మునిచెంత వీణె వాయించె నంత.

(ఆశ్వా. ద్వి. ప.94)

సంగీతశాస్త్రపరిభాషలోని శబ్దములకు చంద్రిక స్తనాద్యవయములతోడి సంబంధము నర్థభేదములచేతఁ గల్పించి చెప్పుట యీ కవి యసాధారణప్రజ్ఞను వెల్లడించుచున్నది. మార్గ, దేశి యని సంగీతము రెండువిధములు. శాస్త్రీయపద్ధతి, సంప్రదాయమును గలది మార్గసంగీతము. దేశభేదమున వైవిధ్యమును బొందునట్టిది దేశిసంగీతము. తాళవిస్ఫూర్తి సతిగుబ్బలకును గీతప్రతానములకును సమమట. మొదట తాళఫలప్రమాణము, పిమ్మట ఆదిరూపకాదితాళములు గీతములకు, తానములకును తగియుండుట. 'కలహంస' రాగము పేరు. అట్లే ప్రబంధము, పల్లవము, పదము, రక్తి, దేశీయరాగగతి, మంద్రాదిశబ్దములు సంగీతశాస్త్రపారిభాషికములు. వాటికి చక్కని యర్థములు గల్పించెను.

చెన్నగు జాళువాయొళవు చిన్నరికెంపులమెట్లు నీలపు
న్వన్నియ నొప్పు కాయలు నవంబగు వజ్రపుకర్వె బచ్చలం
బన్నినయట్టి మేరువును బాగగు తంత్రులు మించ నొప్పు మే
ల్కిన్నర చెంతఁజేరి యొకకిన్నరకంఠి యొసంగ నయ్యెడన్.

(ఆశ్వా. ద్వి. ప.95)

ఇది వీణాస్వరూపమును బాగుగా నెరిఁగిన పద్యము. కిన్నరవీణకు మరియొక పేరు.

"సరసత్వంబునఁ గేలనూని యలయోషామౌళి చక్కన్ 'రిరి
మ్మరిగామారి' యటంచు, 'రిప్పనిమగా మమ్మారి' యంచు న్విభా
స్వర నానా నవరక్తి 'దానతతి' మించన్ 'గౌళ' వాయించి, ని
బ్బరపున్ వేడుకఁజేయు పంతువిధముల్ పల్కించె నప్పట్టునన్."

(ఆశ్వా ద్వి. ప.96)

శృంగారోద్దీపకమగు 'గౌళ' రాగమునందు తానమును వాయించి, 'పంతువరాళి' రాగమునఁ గీర్తనలు వాయించె నని శాస్త్రీయముగాఁ జెప్పెను. ఆపై నాచిత్రరేఖ యిట్లు నాట్యము చేసెనట:

బళిరే! మైసిరితీరు, నిల్కడలు సెబా!సయ్యరే! పేరణీ
కలనం, బౌర! పదాళికాభినయవైఖర్యంబు, మజ్జారె! కో
పులవైచిత్రి, యహో! వినిర్మలకరాంభోజాతవిన్యాస, మం
చలివేణుల్ వినుతింప సల్పె నటనం బాకొమ్మ తత్సన్నిధిన్.

(ద్వి.97)

నాట్యముచేయుటలోగల మెలకువలను, పేరణి మొదలగు నృత్యములను జెప్పి తనభరతనాట్యశాస్త్రపరిచయమును దెలిపెను.

వివిధవర్ణనలు:

సీ. సేసకొప్పుల నమర్చిన మొల్లమొగడచాల్
  సరిగరుమాలపైఁ జక్కఁ దోప,
వలెవాటు వైచిన సుళువుఁజెందిరకావి
  వలిపముల్ పదపల్లవముల జీర,
నెలవంకరేఖలు నెలకొన్న పేరుర
  ములఁ జిల్కతాళులు తళుకుసూపఁ,
జెలువంబు నెగడఁ దీర్చిన క్రొత్తకస్తూరి
  పట్టెల మేల్తావి మట్టుమీఱఁ,

తే. జెక్కుఁగవ ముత్తియపుటొంట్లజిగి వెలుంగఁ,
బలుకుఁగప్రంపువీడెంబు వలపు నిగుడ,

నలరువేడుక వెనువెంటఁ జెలులు నడవ,
వేడ్కఁ జరియింతు రనిశంబు విటులు వీట.

ఇది యానాటి శృంగారపురుషుల వేషము. సరిగరుమాల=జరీయంచుతో నుండి తలకుఁజుట్టుకొను రుమాల. సుళువుఁ జెందిరకావి వలిపముల్=లేఁత చంద్రకావిరంగుగల యుత్తరీయములు. చిల్కతాళులు=తావళములుగా నున్న హారములు. ముత్తియపుటొంట్లు=ముత్యాల చెవులపోగులు.

సీ. కట్టెండ వెడఁదకాఁకఁ గఱంగి ప్రవహించు
జవ్వాదిడిగ్గియ చాలలోయఁ
బడుచు జొక్కపుఁ గ్రొత్తపటికంపుఁజఱిపజ్జ
బాగైన కెంపురాపణుకువాలు
పొదరుఁ బొన్నలరాలు పుప్పొడియిసుముపైఁ
బగిలి యొప్పెడు వేరుపనసపంటి
నీటికాల్వలఁ బ్రోచి పాటించు జేజేల
మ్రాఁకుతీవలఁ జుట్టిరాఁగ నలరు

తే. దాకపందిలి క్రింద, నిద్దంపువేడ్క
దవిలి, కోలాటమాడు గంధర్వసతుల
చారుసౌవర్ణకటకసింజానినాద
కుల ఘుమఘుమాయమానమౌ కోనఁ గనియె.

నాయకుఁడగు సుచంద్రుఁడు ఎండకాఁకచేఁ గఱంగి ప్రహించుచున్న జవ్వాదిచేత నేర్పడిన యొకదిగుడుబావిని, దానిప్రక్కన స్ఫటికపుదరిపై కెంపులసందులనుండి పుట్టుకవచ్చిన పొన్నచెట్లనుండి రాలిన పుప్పొడియిసుకను, దానిపైఁ బగిలిన పనసపండ్ల రసము కాల్వలుగాఁ బాఱుచుండ వాటి ప్రక్కనున్న కల్పలతలఁ జుట్టఁబడిన ద్రాక్షపందిరి క్రింద, దానిచేత నుత్సాహముతోఁ గోలాటమాడుచున్న గంధర్వయువతుల కాళ్లయందెల చప్పుడుచేతఁ బ్రతిధ్వనించుచున్న హేమకూటపర్వతమునందలి యొక రహస్యప్రదేశమును (కోనను) జూచెనని భావము. తెలుఁగుపదము లెక్కువగా నుండి సమాంతరపాదములు లేని సీసపద్యమిది.

చ. పగడపుఁగంబముల్, తళుకుఁబచ్చల బోదెలు, కెంపుదూలముల్,
జగమఱాల దెంచికలు, చక్కనినీలపుఁ బల్కచాల్, మెఱుం
గగు తెలిమిన్నలోవయును, నచ్చపుబంగరుపేరరంగునన్
దగఁ గనుపట్టు నొక్క వికసన్మణిమండప, మప్డు దోఁపఁగన్.

'సమృద్ధిమద్వస్తువర్ణ ముదాత్తః' అను లక్షణముగల ఉదాత్తాలంకారవర్ణనమే యైనను ఇది యాకాలపు గృహనిర్మాణపద్ధతిని వివరించుచున్నది. లోవ యనఁగా చూరు. కేవలమణిమండపమని చెప్పక దాని యవయవము లెట్టు లాయామణివిశేషనిర్మితములో చెప్పుట చమత్కారము.

మ. అలసత్యాధ్వము డిగ్గి, యప్డు తప మొయ్యన్ దాఁటి, దీవ్యజ్జన
స్థల మాపిమ్మట నొంది, యంతట మహస్థానంబునుం బొంది, వే
ల్పులరావీడట వేడ్క డగ్గఱి, భువర్లోకేంద్ర మవ్వేళఁ జే
రి, లలిం గంజశరుండు దా దొరసె ధాత్రిన్ మేరుమార్గంబునన్.

బ్రహ్మదేవుని యాజ్ఞచేత వసంతముని తపోభంగముఁ జేయఁదలఁచిన మన్మథుఁ డాముని తపమాచరించుచున్న భూలోకము నందలి పారిజాతవనమునకు, సత్యలోకమునుండి వచ్చుమార్గము మేరుపర్వతమార్గమే యనియు, నా మార్గమున సత్యలోక, తపోలోక, జనర్లోక, మహర్లోక, స్వర్లోక, భువర్లోకములను గ్రమముగా దిగి, భూమిపైకి వచ్చెనని తెలుపు నీపద్యము మాధవరాయల పౌరాణికభూగోళవిజ్ఞానమును వెల్లడించుచున్నది. చక్కనిధారగల పద్యము.

సీ|| జవరాలి నునుగుబ్బచన్నులఁ జేరుట
వసుధాధరస్థలీవసతి గాఁగ
నతివ రత్యంతశ్రమాంబులఁ దోఁగుట
నమరాపగావగాహనము గాఁగ
తెఱవ కెమ్మోవిక్రొందేనియ ల్గ్రోలుట
నిరుపమామృతపానసరణి గాఁగ
కొమ్మతో రతికూజితమ్ములు నొడువుట

సరసాగమాంతాళి చదువు గాఁగఁ

తే॥ దలఁప బద్మాంబకాభిఖ్యదైవతంబు
మసలక దయారసంబున నొసఁగు సుమ్ము
ఖండితానందగరిమ నిక్కలన మనుము
వట్టి యాఖేదకనివృత్తి గట్టి మౌని.

ఇది చిత్రరేఖ వసంతముని తపోభంగమును జేయుటకై చేసిన యుపదేశము. నివృత్తిమార్గమునుండి ప్రవృత్తిమార్గమునకు మార్చుకొని, పద్మబాణుఁడగు మన్మథదైవము నారాధించుటయే నీకు అఖండానందప్రదమగునని బోధ. పర్వతాదులకు బదులు జవరాలిగుబ్బలు మొదలగువానిని సేవించి ధన్యుఁడవు గమ్మన్నది. ఇది వరూథినీప్రవరుల వాదమును స్ఫురింపఁజేయుచు నంతకన్న విపులముగా వర్ణింపఁబడియున్నది. ఇంతకన్నను శ్లేషచమత్కారముతో మునిని సంబోధించి పలికిన రెండవ యాశ్వాసములోని 104, 105, 106, 107,108 సంఖ్యగల పద్యములలో కవి యసాధారణశక్తిని గనఁబరచినాడు.

తరుణిమొగంబె తానని సుధానిధి విష్ణుపదమ్ము ముట్టి దు
ష్కరకరజాతపాండిమ విగర్హితుఁడై యశుచిం గృశింపఁ, బం
కరుహము తన్ముఖోపమము గానని తా హరిపాదమంటి యిం
దిర దనుఁజేరఁ గీర్తిఁ గని దీపితజీవన మయ్యె నెంతయున్.

ఇది చంద్రికాముఖవర్ణనము. చంద్రుఁడు, కమలము నను నీరెండు సమానవస్తువులలోఁ జంద్రుఁడు గర్వముచేత నేనే చంద్రిక ముఖము నని విష్ణుపాదమును బట్టి బాస చేసెను. పంకరుహము నేను చంద్రిక మొగమునకు సాటికాఁజాలనని హరిపాదము పట్టి వచించెను. చంద్రుఁ డబద్ధమాడి బాస చేసినందున దుష్కరకరజాతపాండిమవిగర్హితుఁ డయ్యెను. అనఁగా చికిత్సకు లొంగని చేతియందలి పాండురోగముచేత దూషితుఁడయ్యెను. కమలము నిజము చెప్పి నిందిర తనను జేరఁగా దీపితజీవన యయ్యెను. అనఁగా కమలమునందు లక్ష్మి నివసించుటయు, కమలముచేత జీవన మన నీరు ప్రకాశించుటయు మొదలగు కీర్తిని బొంది మేలుఁ గాంచెను. ఈపద్యమునందలి 'విష్ణుపద, కరజాత, విగర్హిత, అశుచి, హరిపాద, దీపిత, జీవన'పదములు శ్లిష్టములు. నిజము పల్కువాఁడు మేలును బొందుననియును, అబద్ధమునకై ప్రమాణములు చేయువాఁడు పాపరోగములు గలవాఁడగు ననియు వస్తుధ్వని ప్రస్తుతముఖవర్ణనావస్తువుచేతఁ గలుగుచుండుటచే, నిది, వస్తుకృతవస్తుధ్వని. ఈ చంద్రకమలయుగప్రసక్తి యీ కవికిఁ గాళిదాసు కుమారసంభవము యొక్రింది శ్లోకభావమువలన గలుగఁగా దానిని కొంచెము మార్చి చెప్పినట్లు దోఁచును.

శ్లో॥ చంద్రంగతా పద్మగుణాన్ న భుంక్తే
పద్మాశ్రితా చాంద్రమసీ మభిఖ్యామ్।
ఉమాముఖంతు ప్రతిపద్య లోలా
ద్విసంశ్రయాం ప్రీతి మవాప లక్ష్మీః॥

చంచలయగు లక్ష్మి యనఁగా కాంత్యధిదేవత. చంద్రు నాశ్రయింపఁగా పద్మగుణములగు పరిమళాదులు లేకపోవుటయు, అట్లు కాదని పద్మము నాశ్రయింపఁగాఁ జంద్రగుణములగు చల్లదనము, తెల్లదనము లేకపోవుటయు గల్గి, పార్వతీముఖము నాశ్రయించెను. అప్పు డుభయగుణప్రాప్తిచేత ప్రీతినొందె నని భావము. అనఁగా పార్వతీముఖము చంద్రారవిందములకన్న నధికమని కాళిదాసు చెప్పఁగా, చంద్రికమొగము సైతము సుధానిధి కమలములకన్న నెక్కువ శోభగలది యని యీకవి చెప్పెను. ఇట్లెన్నియో పూర్వకవుల భావములు భంగ్యంతరమున మాధవరాయల కావ్యమున నచ్చటచ్చట గోచరించుచునే యుండును.

మ॥ అతిశోణం బతికోమలం బతివిశాలాత్మం బతిశ్లక్ష్ణకం
బతినిమ్నం బతిమేచకం బతిదృఢం బత్యంతపారిప్లవం
బతిచక్రం బతిదీర్ఘ మౌర! బళి! యీ యంభోజపత్రాక్షి య
ప్రతిమానావయవ ప్రతానము మనఃపద్యన్ విచారింపఁగన్.

ఇది నాయికయగు చంద్రికయొక్క సౌందర్యమును నాయకుఁడగు సుచంద్రుఁడు తనలోఁ దలఁచుకొని వలవంతఁ గ్రుంగు నప్పటి వర్ణనము. మనఃపద్యన్ అనఁగా మనోవీథియందు విచారింపఁగా నొకయువతి యవయవములలోఁ గొన్ని యెఱ్ఱగను, కొన్ని నల్లగను, కొన్ని కోమలముగను, కొన్ని దృఢముగను ఉండుట యాశ్చర్యమని భావించెనట! ఇంతకును విశేషణముల చేత విశేష్యములను స్ఫురింపఁజేయు వ్యంగ్యరచనాపద్ధతిచేత నిబంధింపఁబడిన అతిశయోక్త్యలంకారమున కిది నిదర్శనము. పాదాది

కేశాంతవర్ణనగా నున్న యిందులో అతిశోణంబు=మిక్కిలి యెఱ్ఱగా నున్నది పాదయుగ్మ మనియు, అతికోమలంబు=మిక్కిలి మృదువుగా నున్నది యూరువులజంట యనియు, అతివిశాలమైనది జఘననితంబప్రదేశమనియు, అతిశ్లక్ష్ణకంబు=మిక్కిలి కృశించినది నడుమనియు, అతినిమ్నమైనది నాభి యనియు, అతిమేచకంబు=మిక్కిలి నల్లనైనది నూగారనియు, అతి దృఢముగా నున్నది స్తనయుగ్మమనియు, అత్యంతపారిప్లవంబు=మిక్కిలి చపలమైనది కనుదోయి యనియు, అతివక్రంబు=ఎక్కువ వంకరలు దీరినవి ముంగురులనియు, అతిదీర్ఘము=మిక్కిలి దీర్ఘముగా నున్నది వేణి యనియుఁ దెలిసికొనవలెనని భావము. నాయకుఁడు విరహభ్రాంతిచే వనమునందలి ప్రకృతివిలాసములను జూచి నాయికకై యువ్విళ్ళూరుట యిట్లు వర్ణింపఁ బడినది.

సీ॥ కమ్మపుప్పొడిగాడ్పు గ్రమ్మ నొప్పగు బండి
 గురివెంద విరిగుత్తి కొమరుఁ జూచి,
యలరు సంపెఁగతీవ యలమ నింపుగఁ దోఁచు
 కలికిక్రొమ్మల్లియ చెలువుఁ జూచి,
మగతేఁటి వేడ్కమించఁగ ముద్దుగొనిన చ
 క్కని మెట్టతామరకళుకుఁ జూచి,
సొలపు చక్కెరతిండిపులుఁగు మెక్కెడి బింబి
 కాపక్వఫలము పొంకంబుఁ జూచి,

తే॥ తరుణి చనుదోయి కెంపుగందవొడిఁ బూసి,
చెలువ నెమ్మేను కౌఁగిటఁ జేర్చి, కొమ్మ
మోము ముద్దిడి, పూఁబోణిమోవిఁ గ్రోలి,
చెలఁగు టెపు డబ్బునో యంచు దలఁచు నృపతి.

పై పెద్దపాదములకును గీతమునందలి పాదములకును, సంబంధమును గల్పించు క్రమాలంకారశోభతో నిది మనోహరముగా నున్నది.

సీ॥ బాలాంబుజతమాల మాలాభినవజాల
 జాలామృతోల్లోల షట్పదౌఘ,
రాగాది పరమాగ మాగాంత సుపరాగ
 రాగావరణభా గరాళపవన,
కేళీగృహ న్మౌళి మౌళిస్థిత పికాలి
 కా లీనరవ లోలితాధ్వగాత్మ,
రాజీవశర వాజివాజీన నిరతాజి
 తాజీ జనక రాజితామ్రఫలిక,

తే॥ భవ్య ఋతుకాంత కాంత తాత్పర్య సృష్ట
ఘన విషమబాణ బాణసంఘాత కలిత
తిలక మధుగంధ గంధ సంచులుకితాశ
కనదచిరధామధామ! యివ్వనిక గంటె?

ఇది కామజ్వరముచేత బాధపడుచున్న చంద్రికతోఁ జెలికత్తెలు ఉద్యానవనసౌందర్యమును వర్ణించుచుఁ బలుకు ఘట్టము లోనిది. వనిక=చిన్నవనము, ఉద్యానవనమని యర్థము. యమకాలంకారభూయిష్ఠముగా రచింపఁబడిన చతుర్థాశ్వాసములోని పద్యము లన్నియు నిట్టి శబ్దవిన్యాసము గలవియే. ఈపద్యము వాటికి మచ్చుతునుక.

సీ॥ నటదీశమౌళి దిఙ్నారులు చల్లు మం
 గళ సితాక్షత జాలకంబు లనఁగ,
నచలావపతనవేళాభ్ర లగ్న తమఃక
 దంబాపగా జాలకంబు లనఁగ,
వనరాశి రవి మాధవతఁ దోఁప నంబరా
 గమునఁ బొల్చిన జాలకంబు లనఁగఁ,
దఱి రా శుభము వేల్పుతెఱవచాల్ గన నాక
 ఘనకుడ్యకృత జాలకంబు లనఁగ,

తే॥ గురుసరశ్శ్రేణి రాజీవకులము నడఁచి
యంబరస్థలి నాఱ దిష్టాఖ్యమైని
కతతి పఱచిన వరజాలకంబు లనఁగఁ
జొక్కమగు మింటఁ గనుపట్టె రిక్క లపుడు.

ఇది నక్షత్రవర్ణనము. యమకాలంకారముకొఱకై 'జాలక'శబ్ద మిందులో వరుసగా సమూహము, బిందువులు, మొగ్గలు, గవాక్షములు, క్రొత్తవలలు అను భిన్నార్థములం దయిదు పర్యాయములు ప్రయోగింపఁబడినది. 'మైనికతతి' యనఁగా మీన ఘాతుకుల గుంపు (చేపలను జంపువారలగుంపు). 'పక్షిమత్స్యమృగాన్ హన్తి' అను పాణినీయసూత్రముచేత తద్ధితప్రత్యయ మగు 'ఠక్' అనునదియు, దానికి ఇకాదేశము వచ్చి 'మైనికః' అను శబ్ద మేర్పడును. మీనమును జంపువాఁడని యర్థము. 'మత్స్యపర్యాయేషు మీనస్యైవ' అని భట్టోజీ చెప్పెను. అందువలన 'మాత్స్యికః, మైనికః' అనునవి మాత్రమే సాధువులు. నక్షత్రములు, సంధ్యానటుఁడగు శివునితలపై దిగంగనలు చల్లు తెల్లని యక్షతలవలెను, అంధకారమను నది నేలపైకిఁ బ్రవహించుటకు దిగఁగా నాకసమున నంటియున్న జలబిందువులవలెను, సముద్రమున సూర్యుఁడను వసంతుఁడు గన్పట్టగా గగనమను వృక్షమునకుఁ బూచిన మొగ్గలవలెను, దేవతాస్త్రీలు చూచుటకు గగనకుడ్యమునకు జేయఁబడిన గవాక్షములవలెను, సంధ్యాకాలమున బెస్తవారు సరస్సులయందలి కమలము లనెడు మత్స్యములను బట్టుకొని యాకాశమున నాఱవేసిన వలవలెను గనపడుచున్నవని పద్యభావము.

మ॥ అనిశంబున్ బుధవర్ణ్య కల్పతరు దీవ్యద్వాసనాలబ్ధిఁ జే
కొని యద్వైతరుచిం గరంబు మను నీక్షోణిస్థలాధీశవ
ర్యుని కీర్తిప్రకరంబు మించ, సకి! యోహో! పూర్వపక్షావలం
బనతన్ రాజిలునట్టి ధ్వాంతపరధామం బెచ్చునే యెచ్చటన్.

ఇది స్వయంవరమునకు వచ్చిన రాజులను వర్ణించు సందర్భమునందలి ప్లక్షద్వీపాధిపతి వర్ణనము. ఓ చంద్రికా! ఈరాజుకీర్తిప్రకరము కల్పతరుకాంతితో నేకీభవించిన కాంతి గలదై మించి యుండఁగా, శుక్లపక్షమందుండు చంద్రుని తేజము హెచ్చగునా? అని సామాన్యముగాఁ బద్యభావము. అద్వైతసిద్ధాంతపరులైన విద్వాంసులచేతఁ బ్రశంసింపఁబడుచున్న 'వేదాంతకల్పతరు'గ్రంథ పఠనమననాదులచే నుదయించిన వాసనాబలముచేత బ్రహ్మాత్మైక్యానుసంధానము గల విద్వాంసుఁ డతిశయకీర్తిమంతుఁడై యుండఁగా, పూర్వపక్షమతము నవలంబించిన మాధ్వమత వేదాంతసిద్ధాంతము హెచ్చుజాలదని వ్యంగ్యార్థము. పూర్వపక్ష మనఁగా అపసిద్ధాంతము, శుక్లపక్షము నని యర్థద్వయము. 'కీర్తిప్రకర'శబ్దములోని ప్రకరశబ్దము పుంలిగమగుటచేత నొక పురుషుఁడని వ్యంగ్యార్థము. ధ్వాంతపరధామంబు=మధ్వమతసిద్ధాంత మని యర్థము. 'ధ్వ అంతే యస్య సః ధ్వాంతః' అను విగ్రహవాక్యముచేత 'ధ్వ'యను నక్షరము చివరగలది 'మాధ్వ'శబ్ద మగును. తద్వాచ్యులు మాధ్వులు, అనఁగా ద్వైతమతస్థు లని యర్థము. ఈపద్య మీక్రింది వసుచరిత్రలోని చంద్రదూషణపద్యమును బోలియున్నది.

ఉ॥ ఇంతుల నేచుపాతక మదింతట నంతటఁ బోదు పాంథలో
కాంతక!నిన్ను ఘోరతమమై, ఘనమై, యజహత్కళంకమై
వంతలఁ బెట్టి యాఱుపది వ్రక్కలు సేయక, పూర్వపక్షపుం
గంతుల కేమి? చూచెదవుగా తుది నీ బహుళార్తిఖేదముల్.

ఈకవి స్వయంవరమునందు నాయికయగు చంద్రిక, నాయకుఁడగు సుచంద్రుని కంఠమున వైచిన స్వయంవరమాలను విశేషముగా నేడు పద్యములలో వర్ణించెను. (పంచమాశ్వాసము, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136 పద్యములు). సుచంద్రుఁడు చంద్రికచే వరింపఁబడుట పార్వతీదేవి ప్రమథగణసాన్నిధ్యమున దక్షిణామూర్తిని వరించినట్లుండెనట. ఆవరమాల సౌగంధ్యమునకై వ్రాలిన తుమ్మెదలు, పూర్వము సుచంద్రుని విరహకాలమున మలినాత్మతో బాధించిన యపరాధమును క్షమింపుమని సుమార్పణముఁ జేసి ప్రార్థించుచున్నట్లుండెనట. చంద్రిక సుచంద్రుని వక్షస్థలమందుంచిన సుమనస్సరవల్లరి, యతని దేహకాంతిచే నెఱ్ఱనయి చంద్రికాకటాక్షజలపుంజములు పర్వఁగా సుచంద్రుని హృదయమందుండు మదనాగ్నిజ్వాల నిలువలేక వెలువడినదో యనునట్లు ప్రకాశించెనట. మఱియు నాపూలదండ సగము ప్రతిఫలించినదై, సుచంద్రుని హృదయమందు కలఁతఁ బెట్టు మదనబాణములను వెలికిఁ దీసికొని రాఁగలనని యతని హృదయమందుఁ జొరఁబడినదా యన్నట్లు ప్రకాశించెనట. సుచంద్రుని కంఠమున నతని దేహకాంతిచే నెఱ్ఱబడిన యాదండ సంపెంగపూలదండ యని భయపడి తుమ్మెదలు పాఱిపోవుచుండఁగా నవి మన్మథుని కింక నీవు సుచంద్రునిఁ బొడువఁ బనిలేదు, అతనిని చంద్రిక వరించినదని చెప్పుటకు వెళ్లుచున్నట్లుండెనట. నాయకుని కంఠమునందు నాయిక వైచినహారము,

పద్మరాగమణివ్యాప్తమై యచ్చట చంద్రికారాగలక్ష్మి చేరి యతనిని గౌఁగిలింపఁగా నా రాగేందిర బాహులతాయుగ్మమా యనునట్లుండెనట. ఆ వరమాలకాంతి కతఁడు ధరించిన యితరమాలలు నిస్తేజస్కములై యుండెనట. ఇట్లు స్వయంవరమాల నత్యధికముగా నుత్ప్రేక్షించి చెప్పెను.

సుచంద్రునిఁ బెండ్లికొడుకును జేయుటకు ముందభ్యంగనముఁ జేయునప్పు డొకచెలి యతనికిఁ దలయంటెను. ఆ శిర సంటుటలో నాయువతి వంపుసొంపు లెట్లుండెనో కనులకు గట్టినట్లీక్రిందిపద్యమున వర్ణించెను.

సీ|| అఱచందమామపై కుఱుకు చీఁకటిపిల్ల
లన, ఫాలతటిఁ గుంతలాళి జాఱ,
మదిపేరి మరుమేడఁ బొదలు ధూపము పర్వు
పోల్కిఁ, గ్రొందావియూర్పులు జనింప,
ననసూఁగువేడ్కఁ జేకొని మ్రోయు తేఁటిచాల్
సరి, నీలవలయముల్ చాల మొరయ,
లవలియాకులఁ గ్రమ్ము నవహైమకణముల
గతిఁ, జెక్కుల శ్రమాంబుకణిక లుబ్బ,

తే|| సరులు నటియింప, నునుఁగౌను సంచలింప,
గుబ్బకవ రాయిడింప, సకుల్ నుతింప,
చూపు నెఱమించు మించు మేల్సొగసు నింప,
నమ్మహీపాలు శిరసంటెఁ గొమ్మ యొకతె.

బ్రహ్మ, చట్టుకూఁతు ననఁగా నొక వివేకశూన్యురాలిని సర్వజ్ఞుఁడగు శంకరునికిఁ గూర్చిన తన వక్రరచనను, ఖరపాదుని ననఁగా గాడిదకాళ్లుగలవానిని (ఖరపాదుఁడనఁగా తీక్ష్ణకిరణములు గల్గిన సూర్యుఁడని శ్లేషార్థము) పద్మినితోఁ గూర్చిన విపరీత సృష్టిని, కుముద్వతిని, సంతోషమే యెఱుఁగని యొక స్త్రీని, సత్పతితో, ననఁగా మంచిభర్తతోఁ దార్చిన ప్రదోషసృష్టిని, సర్వాంగములును బంగారపుఛాయతో నున్న లక్ష్మిని చిరపూరుషుని కనఁగా నొక ముదుసలివానికిఁ గూర్చిన యతుల్యసర్గమును, ఈ తనతప్పుల నన్నింటిని లోకము మఱచునట్లు, ధీచాకచక్యము, అసమానరూపము, ఆనుకూల్యము, అనురూపయౌవనము గలి గిన చంద్రికాసుచంద్రదంపతులను జతఁ గూర్చి కీర్తిగాంచె నను వర్ణన గల యాక్రిందిపద్య మత్యంతమనోహరముగా నున్నది.

సీ|| చట్టుకూఁతు నొకర్తు సర్వజ్ఞుఁడగు మహే
శ్వరునితోఁ దార్చిన వామరచన,
ఖరపాదు రసవదంతర యైన పద్మిని
తోన గూర్చిన పవలైన చెయ్వు,
లల కుముద్వతి మనోహారియౌ సత్పతి
తో ఘటించిన యా ప్రదోషసృష్టి,
చిరపూరుషుని వసుస్ఫురితాంగియగు లక్ష్మి
తో నెనయించు నతుల్యసర్గ,

తే|| మన్నియు జగంబు మఱవ నయ్యబ్జజన్ముఁ
డతుల ధీ చాకచక్యబు, నసమరూప,
మానుకూల్యంబు, ననురూపయౌవనంబు,
నమర నిద్దంపతులఁ జేసె ననఘశక్తి.

ఇట్లు వివిధవర్ణనలలోఁ దన భావకల్పన, పదరచన, సమాసగ్రథన, శ్లేషాద్యలంకారరచనాసామర్థ్యమును, తర్కవ్యాకరణ వేదాంత జ్యోతిషాదిశాస్త్రపరిశ్రమను, సంగీతకామశాస్త్ర నాట్యకళాకోవిదత్వమును, గిర్వాణాంధ్రభాషావైదుష్యమును, వైదికసంప్రదాయములను, లోక మర్యాదలను, యుద్ధరంగవిశేషములను, తత్తదాయుధవిశేషములను దెలుపు నీకావ్యమును మహాకావ్య మనుటయందు సంశయమేమున్నది?

యుద్ధపరికరములు:

1. చంద్రహాసము=ఒకవిధమగు ఖడ్గము (దీనితో సుచంద్రుఁడు కుముదుని పూర్వరూపమగు సింహముయొక్క తలను నఱికెను.)
2. నేజ=తోమరమను నాయుధవిశేషము. (పూమొగ్గనేజను మన్మథుఁడు వసంతముని వక్షస్థలమునఁ గుచ్చెను.)
3. బాగుదార=చూరకత్తి (దీనిచే మన్మథుఁడు వసంతమునిని నఱికెను.)
4. చిక్కటారు=మఱియొక విధమగు చూరకత్తి.
5. గుదియ=గద, పరశువు=గండ్రగొడ్డలి, వంకి=బాకు.
6. ద్రుఘణములు=ముద్గరములు, కుంతములు=బల్లెములు, పరిఘలు=పెద్ద ఖడ్గములు. (వీని నన్నిటిని తమిస్రాసుర యుద్ధమునఁ బేర్కొనెను. ఖడ్గాఖడ్గిలీలలు, శరాశరి యుజ్జృంభణములు, గదాగదివిలాసములు నా యుద్ధమునఁ జూపట్టెను. మరియు పరిఘ పట్టిస ముద్గర గదా భిందివాల తామర శూలాద్యాయుధములతో నా యుద్ధము జరిగెను. రథగజములు, గుఱ్ఱములు, కాలిబంటులు నిలుచు తీరులు, యుద్ధమునఁ బాల్గొనునప్పటి పద్ధతులు, బాణప్రయోగ ముల నేర్పులు మొదలయిన యుద్ధవిశేషముల నెన్నింటినో పేర్కొని తన రణవిద్యాకౌశలమును జూపెను.)

స్త్రీసంబోధనములు:

పారిజాతాపహరణకావ్యమునందు ముక్కు తిమ్మన్న శ్రీకృష్ణునిచేత సత్యభామను 'ఓ లలితేంద్రనీలశకలోపమకైశిక!' అని పిలిపించెను. ఆపిలుపు సందర్భమునకుఁ దగినట్లున్నది. దానినిఁ జూచి యితరకవులు, విశే షించి యీచంద్రికాపరిణయకర్తయు పెక్కుసంబోధన లట్టి దీర్ఘసమాసయుక్తములైనవాటిని, కొన్ని చిన్నసమాసములతో నున్నవాటినిఁ జేసిరి. వానిలోఁ గొన్ని:

1. విరిగల్వకంటి=వికసించిన కలువలవంటి కన్నులు గలదానా!
2. నిశాకరసోదరదాస్య=చంద్రునికి సోదరునివలె నున్న, అనఁగా చంద్రునివలె నున్న ముఖము గలదానా! ఇచ్చటి 'సోదర'శబ్దము ఇవార్థకము. ('వలె' నను నర్థము గలది). 'దేశీయ దేశ్య రిప్వాభ సోదరాద్యా ఇవార్థకాః' అని కవికల్పలత.
3. జలజాతచ్ఛదదేశ్యనేత్ర=తామరఱేకులవంటి కన్నులు గలదానా! ఇందలి దేశ్యశబ్దము సైతము ఇవార్థకము, లేదా ఈషదసమాప్త్యర్థకము.
4. పారిమాండల్యవన్మధ్య=పరమాణు పరిమాణము గల నడుము గలదానా! పారిమాండల్య మనఁగా తర్కశాస్త్రపరిభాషలో పరమాణువు (అణువు) అని యర్థము.
5. సరసీజోపమగంధి=పద్మగంధమువంటి శరీరపరిమళము గలదానా!
6. బంధురనూతన బంధుజీవబాంధవరదనాంశుకామణి=దట్టమై క్రొత్తదై యున్న జపాకుసుమమునకు సరిపోలిన యధరోష్ఠము గల కాంతలలో శ్రేష్ఠురాలా! ఇందలి బాంధవశబ్దము ఇవార్థకము. సగోత్ర, జ్ఞాతి, బంధు శబ్దములును ఇవార్థకములే.
7. సరససితోపమాధర=రసవంతమగు చక్కెరను బోలిన యధరోష్ఠము గలదానా!
8. తరుణచపలాయమానకైతవదళాప్తకబరికాబంధ=క్రొక్కారు మెఱుపువలెఁ గనబడుచున్న మొగలిఱేకుచేతఁ బొందఁబడిన కొప్పు గలదానా! వలజాలోకలలామ=సౌందర్యవతులలో శ్రేష్ఠురాలా!
9. దృష్ట్యలేహ్యావలగ్నామణి=కంటికిఁ గనఁబడని మధ్యభాగము గల స్త్రీలలో నుత్తమురాలా!
10. బలభిన్నీలసహోదరచ్చికుర=ఇంద్రనీలములకు సమానములగు కురులు గలదానా!
11. సారసజ్ఞాతినయన=కమలములవంటి కన్నులు గలదానా!
12. అంబురుహమ్మన్యముఖీమచర్చిక=తమ ముఖము కమలమువలె నున్నదని తలఁచు స్త్రీలలో నుత్తమురాలా! 'అంబురుహ మాత్మానం మన్యతి ఇతి అంబురహం మన్యం ముఖం యస్యా స్సా అంబురుహమ్మన్యముఖీ' యని విగ్రహము.
13. కుందరదాలలామ=మల్లెమొగ్గలవంటి పలువరుస గలవారిలో శ్రేష్ఠురాలా! రదనము, రదము పర్యాయపదములు.
14. వాసవనీలకుంతలా=ఇంద్రనీలమణులవంటి కురులు గలదానా!
15. పక్ష్మలనేత్రామణి=దట్టమైన ఱెప్పలవెంట్రుకలుగల కన్నులతో నుండువారిలో నుత్తమురాలా!
16. అబ్జపత్రబాంధవన్నేత్ర=కమలదళములతోఁ జుట్టరికము చేయుచున్న కన్నులు గలదానా!
17. బింబవిమతోష్ఠి=దొండపండునకు విరోధి యగు మోవి గలదానా!
18. అమరేశాశ్మవిజేతృకుంతల=ఇంద్రనీలమణులను జయించు ముంగురులు గలది.

సామాన్యముగా నితరకవు లుపయోగించు కమలనయన, పంకజముఖీ, పద్మగంధి మొదలగువానితో పాటు పైవిధములగు సంబోధన లుప యోగించుటలోఁ బ్రాకరణికప్రయోజన మంతగొప్పగా లేకున్నను, పాండిత్యశౌండీర్యము మాత్రము విశేషముగా గోచరించుచున్నది. ఇవార్థకపర్యాయపదముల నన్నింటిని ఉపయోగించెను.

అరుదైన ప్రయోగములు:

1. చక్కెరవిల్తుజగడంబు=సంభోగము
2. పూవిలుగలవేల్పురాసివము=మన్మథావేశము
3. తుమ్మెద కమ్మగట్టుమూకలు=తుమ్మెదల కమ్మకట్టు సేనలు. కమ్మకట్టుసేన లనఁగా వ్రాసుకొన్న యొడంబడిక ప్రకారము రాజునకు సహాయ్యము చేయునట్టి సేనావిశేషము (కమ్మ+కట్టు=కమ్మగట్టు). సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు 'కమ్మకట్టు' శబ్దముక్రింద నిచ్చిన యుదాహరణములు మూడింటిలో నీచంద్రికాపరిణయమునందలి 'చెలువగు మైత్రిఁ గోయిలవజీరులఁ దుమ్మెదకమ్మగట్టుమూకల, గొరువంకరాదొరల, గాటపుఁజిల్కలకాల్బలంబులన్' ఇత్యాది ద్వితీయాశ్వాసమునందలి 75వ పద్యమును జేర్చుట గమనింపఁదగినది.
4. నల్లపజ=కోయిలల మూక, కిరాతసంఘము (నల్లప్రజ) రూపాంతరము. సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు 'కలరవ మూన్చు నల్లపజ కప్పుకరా వెనువెంట రాజమండలి నడతేరఁ జైత్రబలనాథునిఁ గూడి' మొదలగు చంద్రికాపరిణయ చతుర్థాశ్వాసమునందలి 85వ పద్యమును పై యుభయార్థములకు నుదాహరణముగా నిచ్చినది.
5. తాతస్తలోకవాగమృతసంభూతిన్ – తాతస్తత=అక్కడక్కడనుండి వచ్చిన, లోకవాగమృత సంభూతిన్=జనుల యొక్క అమృతవాక్కులవలన అని యర్థము. ఇచ్చటి 'తాతస్తత' శబ్దప్రయోగము పాండిత్యాస్ఫోరకము. 'తత ఆగతః, అని అణ్ ప్రత్య యము, 'అవ్యయానాం భ మాత్రే టి లోపః' అనుటవలన టి లోపమువచ్చి యారూపము సిద్ధించినది.
6. ఖడాఖడి=కఠినముగా (అన్యదేశ్యము)

ఇట్లు జాత్యములును, శాస్త్రీయములును అగు శబ్దప్రయోగములను విరివిగాఁ జేసెను. ఈకవి కవితావైదుష్యము శైలిలోను, పదపదైకదేశశ్లేషలలోను, ఉపమోత్ప్రేక్షాద్యలంకారఘటనములోను, చిత్రవిచిత్రభావ సన్నివేశములలోను, పదబంధముల కూర్పులోను, నూతనపదసృష్టిలోను, అచుంబితకల్పనములలోను బహుముఖముగా నున్నదని చెప్పుట కెంతయో సంత సించుచున్నాను. దీనిని చదివి యానందించుటకుఁ దగిన భాషాజ్ఞానము, విశ్రాంతి, బుద్ధివిశేషము గల చదువరు లదృష్టవంతు లని మనవి చేయుచున్నాను.

కథాసంవిధానము:

మన ప్రాచీన పౌరాణికకథలలో పెక్కింటికి ప్రవచనస్థానమైన నైమిశమను పుణ్యారణ్యమునందే సూతపౌరాణికుని సన్నిధిని శౌనకుఁడు మొదలగు మునిశ్రేష్ఠులు వెళ్లి, మహానుభావా! మర్త్యలోకమును పాలించు రాజులలో, పుణ్యశ్లోకావతంసుఁడై, ప్రజలకు ఈతిబాధలు వాటిల్లనీక, చక్కఁగాఁ బరిపాలనము చేయునట్టి యొకరాజచరితమును దయామతితో మాకుఁ దెల్పవే యని ప్రార్థింపఁగా, పౌరాణికాగ్రేసరుఁడగు సూతుఁడు, చంద్రికాపరిణయప్రాధాన్యము గల సుచంద్రమహారాజు చరిత్రను ఈవిధ ముగాఁ జెప్పును. ఓమునులారా! భూమండలమునందు, సకలసంపదలకు నాలవాలమై, సమున్నతప్రాకారాదివైభవములతోను, సకలవిద్యాపారంగతులైన భూసురులతోను, ఊర్జితతేజోయుతులైన క్షత్రియులతోను, అనంతగుణప్రవృద్ధి గల సిరులచే నలరారు వైశ్యశిఖామణులతోను, తాము పండించిన ధాన్యపుఁదిప్పలు సమున్నతములై చూచువారి కానందమును జేకూర్చు నట్టి పంటలతో విరాజిల్లు హాలికోత్తములతోను, రమణీయముగాఁ జూపట్టు మహాపట్టణమైన విశాలానగరము గలదు. ఆనగర మందు శౌర్యధైర్యస్థైర్యగుణోపేతుఁడై సౌందర్యవిజితమదనుఁడైన సుచంద్రుఁడను రాజు గలడు.

ఆరాజు, మయసభవంటి విచిత్రాలంకారపరిశోభితమైన సభామంటపమునం దొకదినమున సకలసామంతదండనాథాది జనములతోఁ గొలువుదీరి యుండెను. అప్పు డచ్చటికి భసితాక్షమాలాజటాధారి యైన సుగుణఖని శాండిల్యమౌని ఇరుప్రక్కల నున్న జనములు నమస్కరించుచుండఁగా వచ్చెను. అట్లు వచ్చిన శాండిల్యముని కెదురేగి యర్ఘ్యపాద్యాది సత్కారములు చేసి, యున్నతాసనమునఁ గూర్చుండఁజేసి సుచంద్రుఁడు కుశలప్రశ్నములు చేసెను. శాండిల్యముని రాజా! మీ పరాక్రమ పరిపాలనాది సద్గుణముల ప్రభావముచేత మాయాశ్రమమునందు జపములు, వేదపాఠములు, తపస్సులు, యజ్ఞములు మొదలగు ధర్మానుష్ఠానము లింతకాలమువరకు నిర్విఘ్నముగా సాగుచు వచ్చినవి. కాని యిప్పుడు మాకు మనఃక్లేశమును గల్గించు యజ్ఞవిఘ్నములు దాపురించినవి. అవి యేవి యనఁగా మాయావి, మహాపరాక్రమశాలియై యున్న 'తమిస్రాసురుఁ'డను రాక్షసుఁడు ఇంద్రాద్యష్టదిక్పాలకులను, సురగణములను లెక్కసేయక, తన చండదోర్దండమండలాగ్రముచేత ధీరుల నడంచుచు, మునులను బాధించుచు, మా సవనక్రియలకు విఘాతముఁ గలిగించుచు, చెలరేగి యున్నాఁడు. అతనిని సంహరించి మా యజ్ఞములను గాపాడఁగల నిఖిలాస్త్రవిధానశాలివైన నీవే తగుదువని నిన్నుఁ బ్రార్థింప వచ్చితిని. కనుక మా మునిసత్తముల వాంఛితమును దీర్చుమని కోరెను. సుచంద్రుఁడు, 'మహామునీ! ఆ రాక్షసుఁడనఁగా నెంత? సకలసైన్యములతో వెంటనే మీవెంట వచ్చి, మీకృపాప్రభావమున నా తమిస్రాసురుని వధించెదను. హరిహరులు వానికి తోడుగా వచ్చినను లెక్కచేయక వాని ప్రాణములు దీసెదను. భూదేవికి రాక్షసభారము

లేకుండునట్లును, దేవసంఘము స్వర్గమున నిర్విచారముగా నుండునట్లును, దేవతాసాన్నిధ్యముచేత భూతలమున నెల్లకాలము యజ్ఞములు సాగునట్లును, మునివర్గగృహములందు నిరంతరయాగములు జరుగు నట్లును, నా నూతనబాణపరంపరలచేత ఆ రాక్షసనాయకుని సంహరించెదను. ఈకార్యమునకు మీరు విచ్చేయవలయునా? ఒక శిష్యునిద్వారా నాకు వార్త నంపియుండరాదా?' అని పలికెను. దానికి సంతసించి, రాజు నాశీర్వదించి, శాండిల్యుఁడు తన తపోవనమునకు వెళ్లెను.

సుచంద్రుఁడు భక్తిపురస్సరముగా శాండిల్యమునిని పంపి, కొలువుఁదీరి ఆప్తమంత్రిజనులతో సమాలోచనము చేసి, సైన్య సమూహములను రప్పించి, జయప్రయాణమును జేసెను. ఆసమయమున సైన్యము కావించిన ప్రయత్నము, మ్రోగించిన భేరీఢక్కాదులవలన బయలుదేరిన బంభారవము, బ్రహ్మాండము నిండి, సూర్యబింబము పడిపోవునో! మహావృక్షములు కూలి పోవునో! పర్వతము లెగిరిపోవునో! భూమండలము చలించిపోవునో! దిక్కులు పగిలిపోవునో! మేఘమండలము బ్రద్దలగునో! యను మహాభయమును గల్గించెను. అప్పు డతని కనుసంజ్ఞచేత నొకసారథి, తెల్లని గుఱ్ఱములు గట్టినదియు, వివిధపుష్పమాలాలంకృత మయినదియు, ఉత్తమపతాకలతో గూడినదియు, సకలాయుధసన్నద్ధమైనదియు, సువర్ణపుఁజేకులతోఁ బొదుగఁబడినదియు నగు ఒక రత్నఖచితరథమును దెచ్చి నిలిపెను. సకలభూషణభూషితమైన తన చక్కని శరీరమునకు కుడిప్రక్కన దోపిన వజ్రపుపిడియు, బంగరునొఱయుఁ గల ఖడ్గము మిక్కిలి కాంతినిఁ జేకూర్పఁగా సుచంద్రుఁడు, శుభశకునములను జూచుచు, వివిధసామంతు లిదే సమయమని కొలువుమ్రొక్కులు చేయుచుండఁగా, వేత్రధారులు 'అంగరాజా! పరాకు, కోసలనేతా! పరాకు, కేరళాధిపా! పరాకు' అని మ్రొక్కుచున్న రాజులను హెచ్చరించు పరాకులు పల్కుచుండఁగా, బాలభానుఁడు పూర్వదిక్కున నుదయాద్రిపైన నధిరోహించినట్లు ఆ రత్నరథముపై నెక్కెను. సకలాయుధయుక్తమైన ఆ రథముపై సుచంద్రుఁడు బయలుదేర గా, రాక్షసయుద్ధమునందు ముందుఁజను నింద్రునివెనుక, తారకాసురసంహారత్వర గల కుమారస్వామివంటి శౌర్యధైర్యములు గల రాజకుమారులు, గుఱ్ఱములపై నెక్కి యతనిని వెంబడించిరి. ఆవెంట నలంకృతము లైన గజములతోను, రథములతోను, అశ్వములతోను, పదాతివర్గములతోను, సకలసైన్యములు బయలుదేరెను. అట్టి సైన్యముల మధ్య నున్న సుచంద్రుఁడు, సర్వనక్షత్రగణముతో నేలకు దిగిన చంద్రునివలె చూచువారికి నేత్రపర్వముఁ గలిగించెను. అట్లు జైత్రయాత్ర సాగించిన సుచంద్రుఁడు మహారణ్యపర్వతప్రాంతములు గడచి, కిన్నరీమణివీణానాదములచేతను, వివిధతరులతాపుష్పమకరందపాన మత్తము లగు బంభరముల ఝుంకారములచేతను ప్రతిధ్వనించుచున్న హేమకూటపర్వతమును గాంచెను. అట్లు చూచి, తమ విడిదిచేత నొక మహానగరభ్రాంతినిఁ గలిగించుచు, మార్గాయాసముచేత నలసియున్న సైన్యము నంతటిని ఆ హేమకూటపర్వతప్రాంతారణ్యా మందు బసచేయుట కాజ్ఞాపించెను. అట్లు సైన్యమును డించి, బంగరువస్త్రముచేత కుట్టి సిద్ధపరుపఁబడిన పటకుటీరమునందు తాను వాసము చేసి, సంతోషముతో నుండెను. అట్లుండి, తన వయస్యునితో ఆగిరీంద్రతటమునందున్న కాంచనమాలతీలతావలయములనుండి వీచుచున్న మందమారుతము హాయిని గూర్చుచున్నది.ఈపర్వతరాజు తన సమగ్రవైభవమును జూడరమ్మని పవనాంకురములను బంపినట్లుగా నున్నది. అని పల్కి యా ప్రియసఖునిచేతిని కైదండగాఁబూని, చక్కని వజ్రసోపానము లెక్కుచు, పార్శ్వములందున్న మల్లికాలతలు, దాసీజనములవలె మారుతముచే ప్రేరితములై వీవనలు వీవగా నగేంద్రము నెక్కెను. అప్పు డారాజసఖుడు, ప్రభూ! ఈశైలరాజము నీవిచ్చుటఁ జేరినమాత్రమున రత్నకటకములతో, స్వర్ణమౌళితో, ఆశ్రితరాజసింహమై, సంవృతానేకవాహినియై, చందనగంధవాసితమునై నీసారూప్యమును బొందినట్లుగా నున్నది. ఆ వజ్రమయ గండోపలము ఐరావతమును, దానిపైఁ బుష్పించిన పున్నాగవృక్షము దేవేంద్రునిఁ బోలియుండుటచేతఁ గాబోలు నీపర్వతము దేవతల కత్యంతప్రియమై యున్నది. నానావిధమణికూటములతో, మదపుటేనుఁగులతో, వాయువేగమున మ్రోగుచున్న గుహాచయముతో, వాజిసంచయముతో విరాజిల్లు నీహేమకూటము మేరుపర్వతముపైకి యుద్ధప్రయాణము చేయుచున్నట్లు గోచరించుచున్నది. జనవరేణ్యా! ఇచ్చటి చెంచువనితల మృగయావినోదసౌందర్యము, వివిధమృగప్రతిబింబములతో విరాజిల్లు సెలయేటి నీటిసోయగము, గుహాసౌందర్యమును చూడదగియున్నవి. తుమ్మెదల ఝుంకారములు నారీమణుల గానంబులుగాను, మెట్టదామరలపైనుండి వచ్చు పుప్పొడి పసుపువస్త్రముగాను, శిఖరాగ్రమందున్న తెల్లమబ్బు శ్వేతఛ్ఛత్రముగాను, అరఁటియాకులు జయపతాకములుగాను, నాగకన్యలు వేశ్యారత్నములుగాను, శార్దూలము లుత్తమరాజశ్రేష్ఠులుగాను గొలుచుచుండఁగా పేరోలగం బున్న రాజరత్నమువలె నీ హేమకూటధరాధరము తేజరిల్లుచున్నదని వయస్యుఁడా పర్వతసౌందర్యమును వర్ణించి చెప్పెను. అట్లు వయస్యునిచే వర్ణింపఁబడుచున్న పర్వతసౌందర్యవైభవమును దిలకించుచు సుచంద్రుఁడు చంద్రకాంతమణిఖచితమై యిరుప్రక్కల లతాగృహములతో వెలయుచున్న గుహామార్గమున వెళ్లుచు, ఒకద్రాక్షామండపముక్రింద బంగరుటందె యల మ్రోత వినఁబడునట్లు కోలాటమాడుచున్న గంధర్వసతులుగల కోనను జూచెను. అచ్చటికి వెళ్ళి, కోనలోనికి పద్మరాగములతోఁ గట్టిన మెట్లదారినుండి యామిత్రసహితముగా

దిగి, యొక మణిమంటమును గని, మిత్రమా! ఇచ్చట గొంచము తడవు నిలుతమా? యని యచ్చట నున్న యొక రత్నపీఠముపైఁ గూర్చుండెను.

అప్పుడొక మణిపుత్రిక యొయ్యారముగా వచ్చి కర్పూరతాంబూలము నిచ్చెను. ఒకసాలభంజిక బంగరుపువ్వుల చెంగావివస్త్రము గల వీవనతో వీచెను. ఒకబంగరుబొమ్మ కలాచిని బట్టుకొని నిలిచెను. ఒకచొకాటపుబొమ్మ పొన్నపూవులు గూర్చిన సురటితో విసరెను. ఇట్టులు ఊడిగములు గొనుచు మిత్రసహితుఁడై సుచంద్రుఁ డానందించుచుండఁగా నొకసింహము, మృగజాతమును బెదరించుచు విశాలమైన ముఖము, వంగినగోళ్లు, శిరస్సుపైకిఁ జేర్పఁబడిన వాలము, ఎఱ్ఱని కేసరములు, వజ్రాయుధములవంటి కోఱలు, ఎఱ్ఱనికన్నులును గలిగి యా ప్రక్కనున్న యొక పొదరింటినుండి వెలుపటికి దూకెను. దూకి, సుచంద్రాదులను బట్టుకొనుట కుంకించుచుండఁగా సుచంద్రుఁడు తనచంద్రహాసముచేత దానితలను నఱికెను. అట్లు నఱుకఁబడిన దాని శరీరమునుండి వెలువడు రక్తమను సంధ్యారాగమునుండి సూర్యబింబమునుబోలిన కాంతితో నొక పురుషరూపము గోచరించెను. ఆ రూపమును జూచి యాశ్చర్యచకితుఁడై యున్న రాజువద్ద కాపురుషుఁడు ఒకకిన్నరుఁడై వచ్చి, వినయముతో “భానుకులాయ, శత్రుచర్యదమనపండితాయ, భవతే నమోఽస్తు” అని మ్రొక్కెను. అట్లు మ్రొక్కిన యాకిన్నరుని చేతితో నెత్తి చెంతఁ గూరుచుండఁబెట్టుకొని యతనికథ వినఁగోరి రాజిట్లనెను. ఓయీ! లోకోత్తరగుణశాలివి, కిన్నరశ్రేష్ఠుఁడవు నగు నీకు సింహత్వము గలుగుటయు, నది తొలఁగుటయు నెట్లు ఘటించెనో తెల్పుము. వినుటకు వేడుకపడుచున్నా ననఁగా నతఁడు పునఃపునరభివాదమును జేయుచు, తనకథ నిట్లు వివరించెను. ఒకప్పుడు బ్రహ్మదేవుఁడు సకలదేవబృందముతోఁ గొలువుఁదీరి యుండఁగా పారిజాతారణ్యమునందు తపస్సు గావించుచున్న వసంతుఁడను విప్రుని తపోగ్నిజ్వాలలచేతఁ గందిపోయిన మహామునుసువర్ణదేవతలు వచ్చి, బ్రహ్మకుఁ బ్రదక్షిణముఁ జేయుచుండ వానినిఁ జూచి బ్రహ్మ మీకీ దుస్థితి యెట్లు వచ్చెనో తెల్పుడని యడిగెను. వారు ప్రభూ! పారిజాతారణ్యమునందు తన తపశ్శక్తిచేత బ్రహ్మత్వమును సంపాదింపఁ దలచిన వసంతుఁడను నొకడు మా జపవ్యాపారపారంగతుఁడై, సర్వేంద్రియనిగ్రహము గలవాఁడై, నిశ్చలాంతరంగుఁడై, మాయక్షరసంఖ్యను లక్షోపలక్షలుగా జపించుచు, మాకు తాపమును గలిగించుచున్నాఁడు. దీనిని అణగించుటకుఁ బ్రయత్నింపుమని కోరిరి. ఔరా! అతఁ డిట్లు చేయునా? యని బ్రహ్మ యాలోచించుచుండఁగా నింద్రుఁడు ప్రభూ! ఆ యతియనఁగా నెంత? వాని జపమెంత? వ్రత మెంత? తపమెంత? మేనక, ధాన్యమాలిని, ఊర్వశి మొదలగు దేవవేశ్యలు, మన్మథుఁడు నుండఁగా మీకు విచార మెందులకు? అనఁగా బ్రహ్మ సంతసించి కంతుని బిల్వఁబంచి వేల్పునవలామిన్నలను జూడఁగా వారందఱు వెలవెలపాటు నొందుచుండ, చిత్రరేఖ నలువకు నమస్కరించి నన్నుఁ బంపుడనెను. మరుని సహాయముతో నా మునితపస్సును భగ్నముఁజేసి మీ ముందు నకు దెచ్చి యుంచెద ననెను. అంతలో మన్మథుఁ డచటికి వచ్చెను. బ్రహ్మ యతనిని గౌగిలించి, యాసనస్థుని జేసి, యతనికి దనకార్యమును దెలిపి, యా యతిని అబలాపరిచారకునిఁ జేయుమని యంగజుని గోరెను. మన్మథుఁడీ పనికి నన్నుఁ బ్రార్థింప వలెనా? ఈ సురకార్యము నాది కాదా? యని చిత్రరేఖతోను, పికసైన్యములతోను, సకలపరివారముతోను బయలుదేరి ముని తపఃప్రదేశమును జేరఁబోవు నప్పు డెన్నియో యపశకునములు గలిగెను. ఆ యపశకునములను లెక్కింపక మన్మథుఁడు చిత్రరేఖతో మేరుపర్వతమార్గమున సత్యలోకమునుండి దిగి, తపోలోకము దాటి, జనర్లోకము చేరి, మహర్లోకము నొంది, స్వర్లోకమును సమీపించి, భువర్లోకమును దాటి, భూలోకమునకుఁ జేరెను. అచ్చట వింధ్యాద్రిసమీపమున నర్మదానదీజలకణముల చేతఁ బుష్పించిన పారిజాతవనము కన్నుల కింపు గూర్పఁగా నచ్చటి మున్యాశ్రమము నెఱిఁగి యచ్చట మందమారుతమున మార్గాయాసమును దొలఁగించుకొనెను. తనసైన్యము నంతటిని దింపెను. కుసుమశరములు దాల్చి శుకకోకిలభృంగనాదములు చెలరేఁగగా మునిని జుట్టుముట్టెను. అబ్జాస్త్రములు నించి ప్రయోగించెను. పెక్కుబాణములు వేసి యతనిఁ జలింపఁజేయ సమ కట్టిన సమయమున చిత్రరేఖ యచ్చటికిఁ జేరి, వివిధభంగిమలతో తన చక్కదనమును మునిచిత్తమున కెక్క జేయుటకుఁ బ్రయత్నించెను. కాని, తాపసుని వైఖరి తఱుగలేదు. అప్పుడు సంగీతపాండితితో చిత్రరేఖ వీణ వాయించెను. విచిత్రగతులతో వాయించిన వీణావాదనము ఫలింపక పోగా, నద్భుతవైఖరులతో నాట్యము చేసెను. అట్లు హాటకకింకిణికాఝుణంఝుణధ్వనులు చెలరేఁగ నాట్యముఁ జేయుచు మునిపాదములకు నమస్కరించి, ‘నియమిచంద్ర! వేల్పుదొరలకు విరాళిని హెచ్చించు చక్కఁదనము గల దానను, చిత్రప్రతిమలకు జీవముఁబోయఁగల పాటను నేర్చినదానను, రంభాదులు మెచ్చు నాట్యము నెఱింగినదానను, హరిహరాదుల సభలలో నెన్నియో బిరుదము లందినదానను, నీవు సరస్వతివే యని బ్రహ్మ మెచ్చుకొను సాహిత్యవిద్యాపాటవము గలదానను, నాపేరు చిత్రరేఖ, నిన్ను సేవించుటకై వచ్చితి ననుగ్రహింపు’ మనెను. ఆపలుకులు విన్న మునిశ్రేష్ఠుఁడగువసంతుఁడు కనుఁగవను సగము విప్పి చిత్రరేఖను జూచి, మరల కన్నులు మోడ్చి, నిరవధికసమాధిలో నిమగ్నుఁడయ్యెను. అతని చిత్తగతి నెఱుఁగలేని చిత్రరేఖ సఖీజనసహితముగా మునిసమీపమునకుఁ జేరి, యుక్తి చాతుర్యమున ‘మునిచంద్రా! నిరుపయోగమగు నీ నివృత్తిమార్గమును గట్టిపెట్టి, జవరాలిగుబ్బలను జేరుట పర్వతసీమల నుండుటగాను,

రత్యంతశ్రమజలమునఁ దోఁగుట గంగావగాహనముగాను, యధరపానము నమృతపానముగాను, నారీరతికూజితములు పలుకుట నుపనిషత్పఠనముగాను దలఁచి, కుసుమాయుధదైవత మిచ్చు నఖండానందము ననుభవింపుము'. అని పెక్కువిధముల రత్యుద్దీపక ప్రసంగములు చేసి, మౌననిమగ్నుఁడై యున్న ముని యంగీకరించినట్లు భావించి, యేమివచ్చిన వచ్చుఁగాక యన్న ధైర్యముతో నతని చేతిని బట్టుకొని తనకళాస్థానముల నుంచుచుఁ జలింపఁజేసెను. ఆచలనమువలనఁ గన్నులు విప్పి క్రోధారుణవీక్షణములతో చిత్రరేఖనుజూచుచు, తోఁకఁ ద్రొక్కినపామువలె బుసకొట్టుచు, 'ఓ నిలింపచాంపేయగంధీ! మన్మథమదాంధకారముచేఁ గన్నుగానక వనములందుఁ దపంబుచే దినములు గడపుచున్న నన్నుఁ దెచ్చుకోలువలపునఁ జేయిబట్టి రతులకు రమ్మని పిలుతువే? ఈయపరాధమునకు ఫలితముగా నీదేవాంగనాభావంబుఁ దొలంగి మానవవనితవై పుట్టి 'సుదోషాకర'సమాఖ్యుఁడగు నొక యిరాపుని బెండ్లియాడి యుండెదవుగాక' యని శపించెను. అప్పుడు మన్మథుఁడు తన యస్త్రశస్త్రముల నరణ్యమునందే పారవైచి వసంతమలయానిలశుకపికాదిపరివారముతో పారి పోయెను. చిత్రరేఖ భయపడి మునిపాదములపైఁ బడి, 'మహాత్మా! మీప్రభావము నెఱుఁగక చేసిన నా యీయపరాధమును క్షమింపుఁడు. మర్త్యకాంతనై పుట్టి దుష్టసమాఖ్యుఁడగువానిఁ జెట్టఁబట్టియుండు దుర్గతిని నాకుఁ దొలఁగింపుఁడు. మీశాపమును మరలింపు'డని ప్రార్థించెను. ఆప్రార్థనముచేతఁ గరుణాయత్తచిత్తుఁడగు ముని 'ఓ నారీమణీ! నాశాపము అమోఘము. ఐనను దాని కన్యధార్థము గల్పించి నీ వనుభవించునట్లు చేయుదును. 'సుదోషాకర'శబ్దమునకు అధికదోషములు చేయువాఁడను అర్థమునకు బదులు రాత్రిని గలిగించు చంద్రుఁడనియు, 'ఇరాపుఁడు' అనుశబ్దమునకు మద్యపానముఁజేయువాఁడను నర్థము నకు బదులు భూపాలుఁడు అను నర్థమును ఉండుటచేత నీవు 'సుచంద్రుఁ'డను పేరుగల రాజును బెండ్లియాడుమని శాపవచనా ర్థము తేలును. కావున నీవు మర్త్యలోకమునఁ బుట్టినదానవై సుచంద్రమహారాజును బెండ్లియాడి శతసహస్రవత్సరములు సకల రాజభోగము లనుభవించి పిమ్మట స్వస్వరూపమును బొంది స్వర్గమునకు వెళ్ళెదవుగాక' యని శాపమును సడలించెను. చిత్ర రేఖ తృప్తిపడి సఖీజనముతోఁ దన కేళికాగృహమునకుఁ జేరెను.

మునిశాపవశమున చిత్రరేఖ భూమండలమున బాంచాలదేశము నేలు 'క్షణదోదయుఁ'డను రాజునకు 'శ్యామ' యను భార్యయందుఁ గన్యయై పుట్టి 'చంద్రిక'యని పిలువఁబడెను. బ్రహ్మదేవుని కీవార్త తెలిసి చింతించి అట్లు మర్త్యస్త్రీయై పుట్టిన యామెకు పెక్కుదివ్యచిహ్నములు గలిగించెను. 'కుముదుఁ'డను నామధేయముగల నన్ను భూలోకమునకు వెళ్ళి 'చంద్రిక'కు వీణావాదనము నేర్పుమని చతుర్ముఖుఁ డాజ్ఞాపింపఁగా నేను వచ్చి పూర్వస్నేహముచేత నామెను వీణావాదనచతురను గావించితిని. ఇతోధికనైపుణ్యము నాచంద్రికకుఁ గలిగింపఁ దలఁచి యొకనాడు శారదాదేవిసన్నిధి కేగి కొన్ని వింతరాగములు విని వాని నామెకు నేర్పఁదలఁచి ఆకసమునుండి భూలోకమునకు వచ్చునపుడు నిండుజవ్వనమున మిసమిసలాడు చక్కని యొక మునికాంతను జూచి యాతలిరుఁబోణిని గలియఁజాలని జన్మము జన్మమే? యని కామమోహితుఁడనై యాతాపసాంగన సంచరించు గృహమువద్ద మునులమహా సభలో నేనెఱిఁగిన శాంబరీవిద్యచేత నేనును ఒక మునితల్లజునై కూర్చుంటిని. ఇంతలో నా యువతిభర్త యచ్చటికి వచ్చి నామాయావిత్వము నెఱిఁగి 'ఓరీ కిన్నరాధమా! నీవిట్టి పనికిఁ బూనితివా?' యని 'సింహరూపముతో నరణ్యమునఁ బడియుండు'మని శపించెను. భీతిల్లిన నే నామునిపాదములపైఁబడి శాపము నుపహరింపు మని ప్రార్థింపఁగా 'నావచన మమోఘము గాన నీకు సింహత్వ మైదువత్సరము లుండు'నని యనుగ్రహించెను. తత్ఫలితముగా నేను సింహమునై యీపాదరింటిలో నుంటిని. ఇప్పుడు నీఖడ్గధారకు గురియై సింహత్వము దొలఁగి నాపూర్వరూపంబును గంటి నని చెప్పఁగా సుచంద్రుఁ డతని నభినందించి యుపలాలించెను. అప్పుడు కుముదుఁడు, సుచంద్రునితో నో రాజా! చంద్రిక యఖండసౌందర్యవిలాసము, దేవతాత్వము విడిచి మానుషీత్వమును బొందిన యామె మంజులాంగకాంతి, మెఱుపుఁదీవను మించు నామె లావణ్యము, మొగ్గలను బోలిన యాకన్యపాదనఖములు, మార్దవారుణ్యములచేతఁ బల్లవకాంతి నోడించిన యా నెలఁత యడుగుల కాంతి, ఆజవరాలి మెఱుఁగుపిక్కలసోయగము, ఏనుఁగుతొండములను యరఁటికంబములను దిరస్కరించు నామెయూరువులు, అణుమధ్యయు, నతనాభియు, లకుచకుచయు, కంబుకంఠియు, చంద్రముఖియు నగు నాచంద్రిక, ఆవామేక్షణ, ఆ వక్రాలక, ఆలేమ సౌందర్యము నుతింపఁదరముగాదు. ఓనృపాల! ఆమిళిందకుంతల, ఆమీననేత్ర, ఆతామరసానన, ఆపికరవోజ్జ్వల, ఆయబ్జగళ, ఆబిసబాహ, ఆప్రవాళలలితపాద, ఆచెలి నీకే తగును. అని తనకథను జెప్పు సందర్భమున చంద్రిక జననక్రమ సౌందర్యవిలాస విశేషములను జెప్పెను. ఆవృత్తాంతము విన్న సుచంద్రుని కద్భుతాశ్చర్యములు గలిగి చిత్తమునఁ బూర్వజన్మసంస్కారముచేతనో మన్మథుని శాంబరీమహిమచేతనో చంద్రికపై ననురాగము రేకెత్తెను. ఆమెను జూచుటకు వాంఛ గల్గెను. కుముదునితోఁ దనకుఁ గలిగిన చంద్రికాదర్శనకుతూహలమును వెల్లడించెను. ఆవెంటనే కుముదుఁడు సతసించి తనవిమానమును స్మరింపఁగా నది వచ్చెను. వారిద్దఱు నావిమానము నెక్కి, యక్షుని మాయాప్రభావమున నెవ్వరికిని గనఁబడక, గిరినదీవనములు క్షణకాలమున దాటి క్షణదోదయరాజు

పట్టణమును, తదుపరి చంద్రికావిలాసవనవాటినిఁ జేరిరి. కిన్నరశ్రేష్ఠుఁడగు కుముదుఁడదిగో! యటు చూడుము అనఁగా సుచంద్రమహారాజు బంగరుపీటపైఁ గూర్చుని తన గానచాతురికి శిలలు గఱుగఁగా మణిపుత్రికలు తల లూపఁగా, లయశ్రుతులయందు సఖులు పారవశ్యమును జెందియుండఁగా, వృక్షలతాదు లానందమునఁ జిగుర్పఁగా విపంచీనాదమునఁ గంఠస్వరమును మేళవించి గానము చేయుచున్న కనకగాత్రి యగు చంద్రికను అద్భుతాశ్చర్యములు నిండిన నిండుమనస్సుతో రాగరంజితములగు వీక్షణములు నిగుడించి చూచెను. ఆ వీక్షణమువలన నతనికి మేను చెమర్చెను. పులకలు రేకెత్తెను. స్తంభోదయ మయ్యెను. చూపులు నూగారుద్వారా స్తనపర్వతములపై నిలిచి దిగకుండెను. ముఖసుధాపానపారవశ్యమున ననిమేషత్వమును బొందెను. అట్లు చంద్రికాయత్తదృక్చకోరుఁడైన సుచంద్రుఁడు, తన మనస్సున ఈ హేమగాత్రి క్రొత్తగా సానదీరిన మన్మథునిఖడ్గము గాబోలు. ఔర! యీ చెలువచెలువము! అయ్యారే! ఈపొలఁతి యొయ్యారము! అని తదేకతానమనస్కుఁడై పొగడెను. అప్పుడు కుముదుఁడు రాజా! చూచితివిగదా! నాపలుకు నిజమేకదా! ఇఁక నేను వెళ్ళి ఈకొమ్మకు త్వదేకమతని గలిగింతు నని సుచంద్రునియాజ్ఞను గైకొని, విమానము డిగి తరులతామార్గములను దాటి, తాను సింహత్వమును బొందకమున్నున్న రూపవైఖరితోఁ జంద్రిక యున్నచోటికిఁ జేరఁగా, సఖులందఱు నబ్బురపడి గురుప్రముఖుఁడు వచ్చెసుమా! యన చంద్రిక సఖీయుక్తముగా నెదురేగి నమస్కరింపఁగా పెండ్లికూఁతురవు గమ్మని యాశీర్వ దించి, వారు చేసినపూజలు గైకొని, వారేర్పరచిన రత్నపీఠముపైఁ గూర్చునెను. అప్పుడు చంద్రిక చెలికత్తెయగు చకోరి కుముదునిఁ జూచి "మీరింతకాలము రాకపోవుటచే మేము మిక్కిలి చింత నొందుచు నిదిగో వత్తురు, అదిగో వత్తురని ప్రతీక్షించుచు నుంటిమి. ఏల యింతకాలము రాకపోయితిరి? ఏపురమున నుంటిరి? ఏయే విశేషములను జూచితిరి? ఏరాజుతోఁ జెలిమి చేసితిరి? దయతోఁ దెల్పుడు" అని కోరఁగా కుముదుఁడు చకోరిని జూచి మధురోక్తులతో "మహాపరాక్రమవంతుఁడగు సుచంద్రుఁ డను నొక రాజచంద్రుఁడు గలఁడు. సరసకలాంచితాస్యుఁడు, చారువిలోచనపద్మఁడు, కళంకరహితగాత్రుఁడు నగు నానృపశిఖామణిని నాగకన్యలు, దేవకన్యలు, మానవకన్యలు గోరి పంచశరవేదనను భరింపఁజాలకుందురు. అట్టి సుగుణఖనియు, సుందరాకారుఁడును, సుక్షత్రియవతంసుఁడునైన యతనిమైత్రి గలిగియుంటిని. ఇప్పు డీ మీచెలిని జూడఁదలఁచి యతనియాజ్ఞను గొని వచ్చితిని. ఈచంద్రికను జూడఁగా నీయమ ఆరాజునకే తగును. ఆనరనాథుఁ డీజలరుహనేత్రకే తగునని నామనస్సునఁ దోచుచున్నది. కనులు వికసిల్లగా నాజనాధీశచంద్రుని జూచినఁగాని నాకోరిక తీరదు. మీరు సైతము త్వరలో నతని జూడఁగలరు" అని పలుకఁగాఁ జకోరి, "సూర్యవంశసంజాతుఁడగు నాయుత్తమనాయకుని గుణములను విని మేము వర్ణింపఁగాఁ జంద్రిక యాపతిని జూచుటకై యువ్విళ్ళూరుచున్నది. మాకును జూడ బుద్ధిపుట్టుచున్నది. ఎట్లా సుందరాకారునిఁ జూడఁగలమో తెల్పుము" అనఁగా కుముదుఁడు మీకు వాంఛ గలిగియున్నచో నాచేతివైపున చూడుడు" – అని యంతవఱ కావహింపఁజేసిన తిరస్కరిణీ విద్యాప్రభావమును దొలఁగింపఁగా, మన్మథుని మించినసౌందర్యరాశియగు సుచంద్రుఁడు విమానమునఁ గూర్చుని దర్శన మీయఁగా మేను పులకలచే నిండ, మనస్సున వలపు నిలువ, చూపున ననిమేషవిస్ఫురణము గలుగ, ప్రమోదము చిందులు ద్రొక్క, మణిపీఠమునుండి దిగి, ఒకచెలిచేతిని కైదండబూని ఆచంద్రిక యారాజకుసుమాస్త్రుని ఒకింత సిగ్గుతోఁ జూచెను. ఆ రాజుచూపులు తెల్లనిగంగాప్రవాహమువలెఁ జంద్రికపైఁ బ్రసరింపఁ జంద్రికచూపులు చేపలవలె నెదురెక్కుచుండ వారిద్దఱును పరస్పరప్రేమవీక్షణములు చేయుచు రాగరసనిమగ్ను లైరి. సుచంద్రుని యొక్కొక్క యవయవమే యనేక నల నాసత్యస్మరాదులను దలపించుచుండఁగా వారిపోలిక యితనియెదుట చెల్లదని ఆపల్లవాధర భావించుచుండెను. అట్లు మోహపరవశమై యున్న చంద్రికవద్ది కొకచెలి వచ్చి, "రాజకుమారీ! మీతల్లి నీవీణను వినఁగోరి నిన్ను రమ్మని యాజ్ఞాపించినది" అని చెప్పఁగా నామె గురుని వినయముతోఁ గాంచెను. గురువగు కుముదుఁడు "ఓకిన్నరకంఠి! ఈనృపతికి నీవు సతివౌదువు. నా మాట తప్పదు. వెళ్ళిరమ్ము" అనఁగా గురునియాశీర్వచనమును గొని చంద్రిక తనమాత సన్నిధికి వెళ్ళెను. సుచంద్రుఁడు స్వప్నమువలె జరిగిన యీసంఘటన కుద్భ్రాంతచిత్తమున వియోగచింతాభరభరితహృదయుఁ డయ్యెను. చంద్రికాయత్తమనస్కుఁడై శారికాశుకముల పల్కులను చంద్రికామధురభాషణములుగాను, బండిగురివెంద విరిగుత్తిని చంద్రికచనుదోయి గాను, తదితరములగు ప్రకృతివైభవములను చంద్రికాసౌందర్యవిశేషములుగాను భావించుచు, నామె యేగిన దారినిఁ గాంచుచు, నామె లావణ్యవిశేషములనుఁ దలఁచుచు వలవంతలోఁ జిక్కి బాధపడుచుండఁగాఁ గుముదుఁడు "మహినాయక! యేల చింతించెదవు? నిన్నుఁ బ్రేమతోఁ జూచిన యా వధూమణిని మన్మథుఁడింతకు ముందే తనసూనబాణములచే నీయందు సమగ్రమనోరథను జేసి యున్నాఁడు. ఆమె నిన్ను తప్పక వరించును. చింత యెంతమాత్రము నీకవసరము లేదు" – అని చెప్పఁగా సుచంద్రుఁడు కుదుటపడి, విమానముపై నెక్కి, తనసైన్య మున్నచోటికి వచ్చి, కుముదుని కూర్మిమీరఁగాఁ బంపెను. పిమ్మట ముని కిచ్చిన తనవాక్కును దలఁచుకొని తమిస్రదానవుని వధించుటకై సైన్యసమేతముగాఁ బయలుదేరెను.

రణభేరిని మ్రోగించుచు హిమవత్పర్వతమును జేరిన సుచంద్రుఁడు రాక్షసునినగరమును ముట్టడించి, కరిఘీంకారములు, అశ్వహేషలు, రథనినాదములు, సైనికులవీరాలాపములు చెలరేఁగ రాక్షససైన్యమును

దుత్తునియలు చేసెను. వీరాధివీరుఁడగు తమిస్రాసురుఁడు పెక్కు దుర్భాషణము లాడుచు సుచంద్రుని లెక్కింపక రణరంగమున విహరించుచుండఁగాఁ దనధనస్సున నారాయణాస్త్రమును సంధించి వానితల నఱికెను. ఆరాక్షససంహారమును గాంచిన దేవతలు, యక్షులు, కిన్నరులు, మునులు, నరనాథులు, సైనికులును ఆనందించిరి. ఇంద్రాదిదిక్పాలు రానందించి పెక్కుపారితోషికము లిచ్చిరి. సుచంద్రునివైపున యుద్ధ మొనరించి మరణించినవారి నందఱిని ఇంద్రుఁడు అమృతధారలు గురిపించి మరలఁ బ్రతికించెను. మునులు రాజున కభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధి యగునట్లు లాశీర్వదించిరి. సుచంద్రుఁడు ప్రతిజ్ఞ నెరవేరినందులకు సంతసించుచు, తిరుగుప్రయాణమునఁ గనుపట్టుచున్న ప్రకృతిచిత్రము లన్నిఁటియందును చంద్రికాసౌందర్యము నూహించుచు నాయింతి నెప్పుడు చేపట్టగలనో! యను చింతతో స్వనగరమును జేరి, యేకాంతమున విరహవేదనతో బవ్వళించెను. అనురాగాతిశయముచేతఁ జంద్రికను దలంచుచుండఁగా సుచంద్రునికి దేహమందుఁ బులకలు, లోచనములం దశ్రువులు బొడముచుండెను. ఇఁక నక్కడ సుచంద్రునిపై మోహము బొడమిన చంద్రికకు నవపల్లవాద్యుద్దీపకదర్శనమువలన ఆకులత్వము గలిగెను. శుకకూజిత భ్రమరఝంకారాదులచేత సంతాపము మిక్కిలి యుప్పొంగెను. పికధ్వనులయం దరతి గలిగెను. కార్శ్యముచేతఁ గరకంకణములు, దైన్యము చేత నయనాశ్రువులు జాఱెను. సఖీవిరచిత సుచంద్రచిత్రవీక్షణమునఁ బ్రత్యక్షప్రియసంగమము నప్పుడప్పు డనుభవించుచుఁ గొంత యూరటఁ జెందు చుండెను. కాని మరల నుద్వేగము, మరలమరల యరతి మొదలగు ననంగదశలకు లోనై విరహవేదనాదో దూయమానచిత్తయగు చంద్రికను, వసంతోదయ మగుటవలన చెలులు కేళికావనమునకుఁ దీసికొనిపోయిరి. కాని యచ్చటను గోకిలాలాపములు, నవపల్లవములు, మందమారుతము, ఆమెను బాధించుచునే యుండఁగా, జలక్రీడ లామె ప్రియవియోగదుఃఖము నినుమడింపఁజేయఁగా, సఖులు, మన్మథపూజవలన నీవిరహబాధ శమించునని యూహించి, సాంగసపరివారముగ కుసుమాస్త్రునిఁ గల్పించి, ఆవాహనార్ఘ్యమజ్జనాది పూజలు చేయించిరి. అదియు ఫలింపక పోగా మరల కేళికాగృహమునకుఁ దోడ్కొనిపోయిరి. సూర్యాస్తమయముల సౌందర్యము లెంత వర్ణించినను చంద్రిక సుచంద్రునిదక్క మరియొక యుపాయమున యూరటఁ జెందఁజాలదని యెఱిఁగిన సఖులు క్షణదోదయమహారాజున కెఱింగింపఁగా నతఁడు తనకూతురు సుచంద్రనరపతి యెడలఁ బ్రేమ గలిగియుండుట శుభోదర్కమని భావించి, ఆమె యిష్టార్థసంసిద్ధికై చంద్రికాస్వయంవరమహోత్సవమును జాటించుట కాత్మానుచరులను బంచెను. రాజభటులు సకలదిఙ్మండలములందుఁగల రాజధానులయందు చంద్రికాస్వయంవరమును జాటించిరి. ఆయా రాజకుమారులు చంద్రికను వరింపఁదలఁచి బయలుదేరిరి. సుచంద్రుఁడును పురకాంతలు పుష్పాక్షతలు చల్లుచుండఁగా, విప్రులు దీవించుచుండఁగా, భూషణభూషితాంగుఁడై యొకమదగజము నెక్కి బయలుదేరెను. అట్లు స్వయంవరమునకై వచ్చిన రాజులనందఱిని పాంచాలభూపతి యెదుర్కొని రత్నమయనివేశస్థానములందు దించెను. సకలసౌకర్యములు గలిగించెను. మంచాధిష్ఠితుఁడైన సుచంద్రుఁడు తన సౌందర్యాతిశయముచేత నితరరాజకుమారులకుఁ దమను చంద్రిక వరించునో, లేదో, యను సంశయమును బుట్టించుచు నందఱిలో మణి యనఁదగినట్లుగా నుండెను. సర్వాలంకారశోభితమైన స్వయంవరమండపమున నిలిచి, తన తనయను రాజన్యులకు, రాజన్యులను దన తనయకుఁ బరిచయముఁ జేయుటకు జగజ్జనని పార్వతిదక్క మరియొక్కరు సమర్థులుగారని యెంచి, యాతల్లిని పరిశుద్ధమనస్కుఁడై ప్రార్థించెను. శిరమునఁ జంద్ర లేఖయు, కనులలో దయారసమును, మందస్మితమును, ఫాలలోచనమును, చనుగవ నొరయు ముత్తెపుసరులును, బంగరు వస్త్రమును, పరిమళించు నంగలతయు గలిగి, యందఱు నాశ్చర్యపడుచుండ నాగట్టురాపట్టి క్షణదోదయుని యెదుట సాక్షాత్కరించెను. రాజులందఱును లేచి నమస్కరించిరి. పాంచాలరాజు పార్వతికి నమస్కరించి సఖులకుఁ జంద్రికను దోడితెండని యానతిచ్చెను. రాజన్యులనెడు వనములకు వసంతమువలెను, నలువ నేర్పుచే నిర్మించిన మణిపుత్రికవలెను, క్షణదోదయుని సుకృతలక్ష్మివలెను ప్రకాశించుచు, దేహకాంతిచే నినుమడించిన మణిభూషణతేజస్సుగల చంద్రిక సఖీమధ్యగతయై స్వయంవరసభాస్థానమునకు వచ్చెను. ఆమెను జూచిన రాజన్యులు ఆమె మెఱుఁగుతీఁగయో, లక్ష్మియో, రతియో, యని భావించు చుండిరి. అట్లు వచ్చిన చంద్రిక తండ్రినిఁ జేరి, యతని యనుజ్ఞచేతఁ బార్వతికి నమస్కరింపఁగా నాహైమవతి "అభీష్టార్థసంసిద్ధి రస్తు" అని దీవించి, కౌగిలించుకొని, చంద్రికతలపైఁ గనకమంగళాక్షతల నుంచెను. పిమ్మట పల్లకిపైఁ జంద్రికను గూర్చుండ నియోగించి, తానొక సఖీరూపమును దాల్చి, ప్రక్కన నడచుచు మేరుశృంగములపైఁ గూర్చున్న సింగపుఁగొదమలఁ బోలి యున్న రాజకుమారులను సువర్ణమంచనికాయములపైఁ జూపి యుల్లేఖించుచు, వారివారి శౌర్యధైర్యగాంభీర్యాదిసద్గుణములను విశదపరచుచు నొక్కరొక్కరినిగా, పుష్కరద్వీపాధిపతిని, శాకద్వీపాధిపతిని, కుశద్వీపభూవరుని, శాల్మలిద్వీపనాయకుని, ప్లక్షద్వీపాధిపతిని, జంబూద్వీపభూపాలలోకంబునందు గౌడదేశాధీశుని, మథురానాయకుని, కాశీరాజును, కర్ణాటభూపతిని, అంగదేశపురాజును, కేరళమహీపతిని, దహళభూపాలును, భోటరాజును, సింధుదేశాధిపతిని, కుకురుదేశాధిపతిని జూపి వరింపుమనఁగా, జంద్రిక వారియెడ నౌదాసీన్యంబును, నలక్ష్యభావంబును, ననాసక్తిని వెల్లడింపఁగా గౌరి యాకనకగౌరిని ముందునకుఁ దీసికొని వెళ్ళి రాజసభామధ్యమున

నక్షత్రనికరాంతర ద్యోతమానుండగు సుధాకరునిఁ బోలియున్న సుచంద్ర మనుజేంద్రునిఁ జూపి, తదీయచిత్త మాతనియం దనురక్తమైయుండుట నెఱింగి యిట్లనియె. "లలనా! రవిప్రభావిరాజమానుఁడగు ఈ విశాలారాజధానీప్రభువును సుచంద్రునిఁ జూడుము. నీకరాబ్జములందున్న ప్రసూనమాల యాతనివక్షస్థలముపై విష్ణువక్షము నందు వైజయంతీమాలవలెఁ బ్రకాశించునుగాక. ఈసుచంద్రధరణీపతి శాతశరములచేత రాక్షసరక్తము అర్ఘ్యముగాను, ఆదానవుల యేనుఁగుల తలలోని మణులు సుమాంజలిగాను, వారి యాత పత్రము లారతులుగాను జేయుచు తమిస్రాసురుని రణచండికి బలిగా నొసంగి, మునుల యాశీస్సులను బడసిన మహావీరుఁడు. ఇతఁడు సకలనుత్యకళాశాలి, సౌరవంశమౌళి. బింబోష్ఠీ! విలంబమును మాని యితనిని వరింపు మనఁగా తన్మనోనాయకసంవరణ సముద్వేగ వలమానమానసయై తదనుజ్ఞ చేత నతఁడున్న కాంచనమంచక మెక్కి మంజుల మంగళపుష్పదామమును సుచంద్రునికంఠమున వైచెను. దమయంతి నలుని వరించినతీరున నున్న యా చంద్రికాసుచంద్రులను జూచి సూర్యచంద్రవంశ్యరాజు లందఱును సంతసించిరి. దేవతలు పుష్పవర్షమును గురిపించిరి. తాపసాధిపులు దీవించిరి. దేవాంగనలు నృత్యముఁ జేసిరి. క్షణదోదయుఁ డానందించెను. పార్వతి తన నిజరూపమును ధరించి సుచంద్రునికి భువనేశ్వరీమహామంత్రము నుపదేశించెను. సిద్ధసంకల్పుఁడై సుచంద్రుఁడు తన శిబిరమున కేగెను. పాంచాలవల్లభుఁడగు క్షణదోదయుఁడు సుచంద్రుఁడు చంద్రికను బెండ్లియాడఁదగిన శుభలగ్నమును నిర్ణయింపఁజేసి ధన్యమ్మనుఁ డాయెను. పురము నలంకరించుటకు శిల్పుల నాదేశించెను. వారు నగరము నంతటిని రమణీయముగా నొన ర్చిరి. మంగళవాద్యములు భూనభోంతరాళములందు మ్రోగుట కారంభించెను. ముత్తైదువులు గౌరీకల్యాణములు పాడిరి. చంద్రికకు మంగళస్నానమును రత్నపీఠిపై నుంచి "శోభానేశోభనమే" యని పాడుచు నిర్వర్తించిరి. సుంకులు చల్లిరి.స్నానము చేయించిరి. జడ యల్లి, మొగమున చంద్రరేఖబొట్టును దీర్చి, గంధము పూసి, కంకణాద్యలంకారములు పెట్టి, మకరికాదిపత్ర రచనలు చేసి, వజ్రమాలిక వేసి అలంకరించిరి. పెండ్లికూతురును చేయుటలో శచీదేవి, స్వాహాదేవి, యమభార్య, నిర్ృతిభార్య, వరుణదేవుని భార్య, వాయుపత్ని, కుబేరపత్ని, పార్వతీదేవి మొదలగువారు తమతమ యంతస్తులకుఁ దగిన యాభరణము లూన్చి సహకరించిరి. అంతకు ముందే బంధు, వయస్య, దండనాథముఖ్యులు సుచంద్రునిఁ బెండ్లికొడుకును గావించుటకు తరుణులను బంపఁగా వారు మంగళవాద్యనినాదములతో, ముత్తైదువుల పాటలతో స్నానము చేయించి, తల దువ్వి, సకలాలం కారములు గైసేసి పెండ్లికొడుకును చేసిరి. ఇంద్రుఁడు ముత్యాలయంటుజోళ్లను, అగ్ని ముత్యాలహారమును, యముఁడు మణీహంసకమును, నిర్ృతి రత్నాలపతకమును, వరుణుఁడు ముత్యాలబాసికమును, వాయుదేవుఁడు కెంపులయుంగరమును, కుబేరుఁడు రవ్వలభుజకీర్తిని, ఈశానుఁడు కనకాంబరమును బంపఁగా నా యాభరణములన్నిఁటిని సుచంద్రున కలంకరించిరి. పెండ్లికొడుకై వచ్చు నతని భద్రగజముపై నధిరోహింపఁజేసి వాద్యవిశేషములతోఁ దీసికొని వచ్చుచుండఁగా నగరనారీమణులు తమ తమ మేడలపై నెక్కి యానందముతోఁ గాంచుచు ముత్యాలసేసలు చల్లిరి. అట్లు వచ్చిన సుచంద్రునిఁ గనకపీఠముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టి పాదములు గడిగి, మధుపర్కము నొసంగి, తెరచాటునకు చంద్రికను దెచ్చి, కన్యావరణముఁ జెప్పి, ధవళ ములు పాడి, క్షణదోదయుఁడు సమంత్రకముగాఁ గన్యాదానముఁ జేసెను. పిమ్మట వధూవరులు జీరకగుడములను లగ్నసమయమున పరస్పరశిరంబులం దుంచుకొనుట, వరుఁడు 'మాగల్యం తంతునానేన' అను మంత్రపూర్వకముగాఁ దాళిబొట్టును గట్టుట, తలంబ్రాలు బోసికొనుట, కాడినిఁ దెచ్చి కపిలావాచనము చేయుట, కంకణధారణముఁ జేయుట, లాజహోమము నెరవేర్చుట, సన్నెకల్లును ద్రొక్కించుట, ఆశీర్వచన మంగళహారతులను గొనుట, దేవతాగృహప్రవేశసమయమున వధూవరుల నామధేయములను జెప్పించుట మొదలయిన వివాహప్రక్రియలను సమంత్రకముగా సంప్రదాయప్రకారముగా నాలుగురోజులు జరుపఁగా చంద్రికాసహితుఁడై సుచంద్రుఁడు మిక్కిలి యానందించెను. ఇట్లు వేదవిధానమును బ్రాహ్మణులు దెలిపి శేషహోమాంతము మంగళాచరణము లన్నియుఁ దీర్చి యాశీర్వదించిరి.

బంధువులు, నానాదేశరాణ్మణులు, హితులు, మంత్రులు నాసుచంద్రునికి రత్నములను, ఆభరణములను, పైడివల్వలను కట్నములుగా నొసంగిరి. పాంచాలభర్త యల్లునికి భద్రవారణశతములను, హయకులములను, ఉజ్జ్వలరథములను, దాసదాసీజనములను, వజ్రవైడూర్యాదిమణులను, మణిచాపమును, బాణసముదాయమును, ఖడ్గమును, ముద్గరము మున్నగు నాయుధములను ఇచ్చి, పుత్రికకు పురశతములను పసుపుఁగుంకుమకై యిచ్చెను. రతనాలసొమ్ములు, జల్తారుచీరలు, క్రొత్తకస్తురివీణ, చామీకరపేటికోత్కరములు మొదలయిన వాని నెన్నింటినో యిచ్చెను. బ్రాహ్మణపురంధ్రులు, దిక్పాలవనితలు పెండ్లికూఁతును దీవించిరి. పార్వతి, తనమహిమచేత చంద్రికకు నిత్యాంగరాగము, చేయని సింగారము, వాడని విరి, పాయని తారుణ్యము, వీడని సొంపుపెంపును గలిగియుండునట్లు దీవించెను. అంతేకాక ప్రేయసీప్రియుల పొలయలుకలను భావికాలమునఁ దీర్పఁగల చిలుకను, సకలఋతువులందును వికసించి పరిమళము గురియు నొక పువ్వును, కోరిక లిచ్చుచు దేవకాంతలను మించు చక్కదనమును గూర్చు నొక

రత్నమాలికను సైత మిచ్చి, కౌఁగిలించుకొని యాశీర్వదించి, కైలాసమున కేగెను. పెండ్లికి వచ్చినవా రందఱును బహుమానము లందుకొని వెళ్లిపోయిరి.

క్షణదోదయుఁడు చంద్రిక నత్తవారింటికిఁ బంపువాఁడై కౌఁగిటఁజేర్చి, కన్నీరు గార్చుచు, "తల్లీ! పుట్టినయింటికిని మెట్టినయింటికిని శుభకీర్తులు వచ్చునట్లు మెలఁగుము. ఈనారి వంశధర్మనిరూఢిని గాపాడినది. ఈశ్యామ గురుతరులకు వన్నెఁ గూర్చినది. ఈపద్మిని యినోదయమున కానందించును. ఈకొమ్మ ద్విజరాజులను బోషించును. అని జగము మెచ్చ నడుచు వనితజీవనమే జీవనమని యెంచుమమ్మ!" అనఁగా, తల్లి చేరఁదీసి కన్నుల నశ్రులు రాల్చుచు "లతాంగీ! చంద్రశేఖరుఁడు శైలేంద్ర తనూజ యంతటి దానిని అర్థాంగీకారముగా నుంచినాఁడు. కనుక భర్త చిన్నచూపుఁ జూచినను సమయానుకూలముగా వర్తింపుము. భర్త యత్యధికప్రేమను జూపినను నీవు వినయముతోనే యుండుము. భర్తతోఁ గలిసిమెలసి యుండుము" అని బుజ్జగించి పంపఁగా సుచంద్రుఁడు చంద్రికాయుతముగా సువర్ణమయరథము నెక్కి స్వనగరముఁ జేరఁబోయెను. పౌరాంగనలు సౌధములపై బారులు దీరి కంకణఝణత్కారములు మొరయఁగా వధూవరులపైఁ బుష్పాంజలులు చల్లి యానందించిరి.

పిమ్మట ఇంద్రనీలమణిస్తంభములతోను, రవ్వలబోదెలు, తామరల రత్నాల కుక్షి, పన్నీటియంత్రములు, బంగరుబొమ్మల చేతులలో నుంచబడిన వట్టివేరుల సురటీలు మొదలగు వైభవములు గల క్రీడాగృహమునందు, రతిరహస్యశృంగారకళలకు నిలయమైన కుసుమతల్పమున లజ్జాభరావనతవదనయైన చంద్రికను జేర్చి, చెక్కిలిపై నఖక్షతములు బడనీక, గుబ్బల కధికసమ్మర్దము నీయక, అధరోష్ఠపానమున దంతక్షతముల చిహ్నములు లేకుండునట్లుగ, తనూలత కధికశ్రమము గలుగనీయక, సుమశస్త్రశాస్త్రరహస్యతత్త్వము నెఱిఁగిన సుచంద్రుఁడు చంద్రికకు అతనుశాస్త్రస్వరూపముల నెఱుకపరచుచు, నద్వయభావనాయత్తవృత్తి యేర్పడునట్లు ప్రియసాయుజ్య సుఖమును గలిగించెను. అట్లు వారు, హర్మ్యప్రదేశములందును, శైలకందరాస్థలులందును, ప్రకృతిసౌభాగ్యములఁ గనుచు, లక్ష్మీనారాయణులు, భవానీశంకరులు, శచీపురందరులు, ఛాయాసూర్యులు సకలకాలముల సుఖించినట్లు నిరంతర మిష్టోపభోగములఁ దేలుచు సుఖముండిరి. అట్లు చంద్రికాయుక్తుఁడై దేశప్రజలను బాలించు సుచంద్రుని రాజ్యమునందు దుర్మార్గులు నశించిరి. దుష్టులసంపదలు నశించెను. దారిద్ర్యము తొలఁగిపోయెను. శత్రుబాధ దూరమయ్యెను. ధర్మము, నీతియు వృద్ధిఁజెందెను. అవినీతి నశించెను. ప్రజలు శుభకార్యములతో సంతోషముతో నాయుర్భాగ్యములతో నుండిరి.

ఇది చంద్రికాపరిణయ
కథాసంగ్రహము

చంద్రికా పరిణయము

శ్రీరస్తు
శ్రీ లక్ష్మీనరసింహాయనమః

చంద్రికా పరిణయము

ప్రథమాశ్వాసము

శా. శ్రీవక్షోజధరస్ఫురద్వర మురస్సీమం బ్రకాశింప శం
పావృత్తిన్ సరసత్వ మొంది సుమనఃపాళి ప్రియాత్మీయస
ద్భావస్ఫూర్తిఁ దనర్చు శ్రీమదనగోపాలాహ్వయోజ్జృంభితాం
భోవాహంబు సమస్తలోకముల కామోదప్రదం బయ్యెడున్. ‖ 1 ‖

సీ. అశ్రాంతభువనవిఖ్యాతసద్గోత్రుఁ డై
కనుపట్టు నేచానకన్నతండ్రి
యలఘుకలాశాలియై సత్ప్రభుత్వంబు
తో మించు నేయింతి తోడఁబుట్టు
విబుధసంత్రాణప్రవీణుఁ డై నిఖిలైక
నుతిఁ గాంచు నే మానవతిధవుండు
రహి నాత్మసరసధర్మగుణపాళిస్ఫూర్తి
నలరించు నేకొమ్మ యనుఁగుపట్టి

తే. యరయ సత్యాదికీర్తనీయస్వవృత్తి
నెనయుఁ గల్యాణమూర్తి దానేవధూటి
యట్టిసిరి రుక్మిణీరుచిరాభిధాన
చిరతరైశ్వర్యములు గృపసేయుఁగాత. ‖ 2 ‖

మ. పలుకుందొయ్యలిమోవితేనియలు శుంభత్ప్రీతిమైఁ గ్రోలి ముం
గలిమోముం బొలయల్కపేర మరలం గావించి, పశ్చాత్తటో
జ్జ్వలవక్త్రంబున నాని తా నధికహర్షం బూని యిష్టార్థము
ల్దలకొ న్గాత యొసంగుఁ గాత శుభధీలాభంబు మాకెంతయున్. ‖ 3 ‖

సీ. రమణీయతరపదార్థప్రకాశనిదాన
భాస్వత్ప్రసాదసంపద వహించి
పటుసారసానందఘటకైకచాతుర్య
ఘనకృతాలంకారకలన మెఱసి
యనుకూలకాలకంఠాకుంఠకలనాద
వలమానమంజులధ్వనుల నలరి
యతివేలకవిజాలకామోదనాపాద
కారణరసభావగరిమనెనసి

తే. పరమయతియోగసంస్థానపదమనోజ్ఞ
వైభవోన్నతిఁ దగు సరస్వతి మదీయ
మానసాస్థానమందిరమధ్యవీథి
నిండు కొలువుండుఁ గాత నిష్కుండలీల. ‖ 4 ‖

చ. పలుచఁదనంబు పూని జడభావము నందినవారి మౌళిపై
నిలిపి స్వవిగ్రహైకగతి నిచ్చలు నార్య మహాగుణోన్నతం
గలయఁగఁ జేసి ధూర్తకశిఖామణి వై తని గౌరి యల్గఁగా
నలఘుమృదూక్తి వేఁడు శివుఁడాయతసౌఖ్యము మాకు నిచ్చుతన్. ‖ 5 ‖

చ. హిమధరణీధరాగ్రణికి నెమ్మె చిగుర్ప జనించి స్థాణుసం
గమరతిఁ బొల్చి పత్త్రకనికాయవిభూషితయై శ్రుతిష్టవా

క్ర్రిమశుకముఖ్యసద్ద్విజవిరాజిత యయ్యు నపర్ణ నాఁగ ని
స్సమత రహించు కల్పలత సాంద్రఫలంబులు మాకు నిచ్చుతన్. ‖ 6 ‖

శా. శ్రీగౌరీకుచహైమకుంభకలితక్షీరంబులం గ్రోలి త
ద్భాగాసక్తనిజాననం బపుడు తా భావించి ప్రత్యాపత
న్నాగభ్రాంతిని దూఁటఁగా జనని తా నవ్యానురక్తిన్ నగన్
ద్రాగానందముఁ జెందు నగ్గణపతిన్ బ్రార్థింతు వాక్సిద్ధికిన్. ‖ 7 ‖

సీ. వనరాశిభంగంబు గనఁజేసె నెవ్వాఁడు
కరముచేఁ బర్వతో త్కరముచేత;
ఘనవలాహకశక్తిఁ గలఁగించె నెవ్వాఁడు
రుతముచే వేగమారుతముచేత;
నరిపురవిస్ఫూర్తిఁ బరిమార్చె నెవ్వాఁడు
హేతిచే నిజనఖహేతిచేత;
తతమహామిత్త్రవర్ధన మూన్చె నెవ్వాఁడు
క్షణముచే మధురవీక్షణముచేత;

తే. నవని నెవ్వాఁడు జానకీస్వాత్మసూచ
నాంజనాత్మజవిఖ్యాతి నధిగమించె;
నతని మామకకృతిచమత్కృతికిఁ దలఁతు
మహితధీమంతు హనుమంతు మానవంతు. ‖ 8 ‖

సీ. సర్వతోముఖచరత్సారద్విజాలంబ
వాచానిరూఢిచే వఱలె నెవ్వఁ
డతిపరాశరముదాహతిభారతోజ్జ్వల
ప్రక్రియావిస్ఫూర్తిఁ బరఁగె నెవ్వఁ
డభిరూపచక్రచిత్తార్థార్థగౌరవ
ప్రతిపాదనప్రౌఢిఁ బ్రబలె నెవ్వఁ
డవిగతఘనరసవ్యాయతహృదయంగ
మేరామహోన్నతి నెసఁగె నెవ్వఁ

తే. డతులితాత్మైక్యభావనాయత్తవాణి
కావిహృతి మించె నెవ్వఁడా ఘనునిఁ బ్రథమ
కవిని గృష్ణునిఁ బ్రథితభారవి మయూర
కవిని గాళిదాసు నుతింతుఁ గౌతుకమున. ‖ 9 ‖

ఉ. భారతనామకామృత మభంగురసద్ధ్వనియుక్తి మించ వి
స్ఫారకవిప్రతానముదసాంద్రతఁ దాల్పఁగ నాంధ్రవాఙ్మహా
ధార ధరాతలంబున నుదారతఁ దాల్చు రసాధరాంచితా
కారవిధారులం ఘనులఁ గాంతవచస్స్థితికై నుతించెదన్. ‖ 10 ‖

చ. లలితరసోపబృంహణములం గనఁబో దరసజ్ఞవృత్తిచే
మెలఁగి పదార్థకత్రయవిమేళన మెంచదు కాణరీతిచేఁ
జెలఁగి ప్రసాద మెన్నఁడును జేకొన దంచితదోషరూఢిచే
వెలసినయట్టి దుష్కవికవిత్వము నెంతురె ధీరపుంగవుల్? ‖ 11 ‖

వ. అని యిష్టదేవతావందనంబును, సుకవిజనాభినందనంబును, గుకవినిందనంబును గావించి, యేనొక్క
మహాప్రబంధనిబంధనంబున కుద్యోగించి యున్నఁ దత్పుణ్యారాత్రంబున. ‖ 12 ‖

సీ. పరువంపుననగుంపు బలితంపుజిగిపెంపుఁ
గని యొప్పు పాణియుగ్మములతోడఁ,
జెలువందు నరవిందములయందములు చింద
ననువొందఁ గల కన్నుఁగొనలతోడ,
జగడంబు గనునంబుముగయంబుజగడంబు
మేలంబులాడు నెమ్మేనితోడఁ,

దులకించు బలుమించుఁ దలఁకించు నెఱమించు
గమి మించు హేమాంశుకంబుతోడ,

తే. మారుఁ బలుమాఱు గేరు మైతీరుతోడ,
సోము నలయించు నెమ్మోముగోముతోడఁ,
బరఁగు మాపాలిమదనగోపాలమూర్తి
యంచితస్ఫూర్తి సాక్షాత్కరించి పలికె. ॥ 13 ॥

చ. అనఘ తటాకముల్ వనచయంబులు భూసురకోటిపాలనం
బును వసుగోపనంబు హరిభూరినికేతనముల్ ఘటించి వే
తనయమహోదయంబునను ధన్యత నొందిననీకు సత్కృతిన్
గననికొఱంత యేల యది గ్రక్కునఁ గూర్పుము మాకుఁ బ్రీతిగన్. ॥ 14 ॥

తే. వృత్త మే మన్నఁ ద్రేతయం దేము దశర
థాత్మజత్వము గని యున్ననమితరక్తిఁ
జాల మెప్పించె ధరణి సుచంద్రవృత్త
మతని చరితంబు వివరింపు మనఘచరిత! ॥ 15 ॥

వ. అని యంతర్హితుం డయ్యె, నంతఁ బ్రభాతం బగుటయు నేనును గాల్యకృత్యంబులు నిర్వర్తించి, విద్వజ్జనంబుల రావించి, పుండరీకాక్షసాక్షాత్కారప్రకారంబు వివరించిన వారు నమందానందులై సత్కులప్రసూతుండవు, సద్గుణగరిష్ఠుండవు నగు నీకు నిట్టిమహోత్సవంబు లేమద్భుతంబు లవధరింపుము. ॥ 16 ॥

సీ. పద్మాహితకరప్రభాభాసమానంబు
సురవాహినీభూతిశోభితంబు
కవిమండలగవీనికాయాతిగేయంబు
జగదేకపావనాచారయుక్త
ముజ్జ్వలత్సదనీకయోగావలంబంబు
చారుపుష్కరపదసంగతంబు
ఘనసర్వమంగళాకాంతరూపఖ్యాత
మనుగతానంతరత్నాంచితంబు

తే. చెలఁగు నట్టివిష్ణుపదం బశేషభువన
మండలైకాభిపూర్ణతామహిత మగుచు
నింద్రియజ్ఞానవిషయతాతీతవృత్తి
యగుచు శ్రుతినివేద్యగుణాశ్రయంబు నగుచు. ॥ 17 ॥

చ. వికలితపంకజాతనవవిభ్రమమై, ఘనగోద్ధతాభిభూ
తకమఠనాథమై, యరుణధామవిభాసితమై, ద్విజోత్తమ
ప్రకటితహార్దయోగభరభావుకమై, ధరయందుఁ బద్మనా
యకకుల ముద్భవించె నటనాత్మజనుష్పదతుల్యవైఖరిన్. ॥ 18 ॥

క. ఆసంతతిఁ జాపకళా
వాసవి చెన్నొందె సింగవసుధేంద్రుఁడు ఘో
రాసిమహోరాశిమహో
ద్భాసిహుతాశావలీఢపరవంశకుఁ డై. ॥ 19 ॥

సీ. నిజకటకాశ్రితద్విజపోషణమున నె
వ్వాని సార్వభౌమత ఘనత గాంచుఁ
బరమహాహీనసద్బలవిభేదనలీల
రమణ నెవ్వాని నరేంద్రత్వ మలరు
గంధాంకకైరవకాండలుంటాకధా
మమున నెవ్వాని యినత్వము సెలంగు
జాగ్రద్ఘనాఘనసాంద్రమదాపహ
శక్తి నెవ్వాని మహేశ్వరత వొసఁగు

తే. నతఁడు వొగడొందు జయశాలి, యహితసాల
కీలి, యతిదీప్తినిర్ధూతహేళి, యమర
విసరసన్నుతనయకేళి, యసమసుగుణ
విజితభువనాళి, శ్రీసింగవీరమౌళి. ‖ 20 ‖

చ. కరు లరిసంవృతాత్మకటకంబులు, విష్ణునిబద్ధవిగ్రహుం
డురగవిభుండు, కూర్మవరుఁ డుద్ధతభూభృదుదీర్ణమూర్తి, భూ
ధరము లరాతికాండగణదారితగాత్రము లంచు మేదినీ
తరుణి వరించె సింగవసుధావరు నప్రతిమానవిక్రమున్. ‖ 21 ‖

సీ. అరిపురభేదనాయతదోర్బలస్ఫూర్తి
నతరాజవర్ధనవితతకీర్తిఁ
గనదహీనాంగదకలితబాహాలీల
ఖండితాహితఘనాఘనవిహేల
సద్గణరక్షణక్షమచరణాసక్తిఁ
బటుచంద్రకోటీరభానిషక్తిఁ
దతసర్వమంగళాంచితగాత్రరుచిపాళి
నచలధర్మోన్నతప్రచయకేళిఁ

తే. బ్రకటదుర్గాధినాయకభావభూతి
వైరిదర్పకదాంబకవహ్నిహేతి
నవనిఁ బొగడొందె "సర్వజ్ఞుఁ" డనఁగ సింగ
ధరణిభృన్మౌళి తీవ్రప్రతాపహేళి. ‖ 22 ‖

తే. అర్థిసాత్కృతసురభి, పరాళిసురభి,
సుగుణవల్లీప్రకాండైకసురభి, కీర్తి
జితసురభి, శౌర్యసురభి నా సింగనృపతి
పరఁగఁ దద్వంశమును గాంచె "సురభి"సంజ్ఞ. ‖ 23 ‖

క. ఆరాజదన్వయంబున
ధీరాగ్రణి పెద్దశౌరి దీప్తాసి[1]మహ
స్స్ఫారాహతధారాహత
వీరాహితగోత్రుఁ డగుచు వెలసెన్ ధరణిన్. ‖ 24 ‖

సీ. ఏమాన్యు నతిభీమభీమప్రతాపంబు
తాపంబు శాత్రవతతికిఁ గూర్చు
నేవీరు ఘనసారహితకీర్తికాండంబు
కాండంబు నెల్లెడ నలమి పొల్చు
నేరమ్యునతిభూరి భూరినికాయంబు
కాయంబు నర్థుల కబ్బఁ జేయు
నేరాజు నుత్సాహధీరాంతరంగంబు
రంగంబు నీతినర్తకికి నెన్న

తే. నతఁడు ధృతిమంతుఁ, డతిదాంతుఁ, డమలకాంతుఁ,
డశ్వరేవంతుఁ, డవితమహాదిశాంతుఁ,
డంగనాత్మాంబురుహభృంగదంగజితజ
యంతుఁ డగు పెద్దవసుమతీకాంతుఁ డెసఁగు. ‖ 25 ‖

క. రాజులలో శ్రీదాంబుద
రాజులలో నెంచఁగా విరాజిలు బహువీ
రాజులచే, దానకళా
రాజులచేఁ బెద్దనృపతి రహిఁ బెద్ద యనన్. ‖ 26 ‖

తే. అతనిసతి వల్లభాంబ నా నలరుఁ గన్న
యిల్లు తనమన్నయిల్లు భాసిల్ల, నగుచు
గన్న యిల్ పల్చఁ జేయుచు మన్న యిల్ మ
హాపకీర్తియుక్తముఁ జేయు నబ్జపాణి. ॥ 27 ॥

క. ఆ కాంతయందుఁ బెద్ద
క్ష్మాకాంతుఁడు గాంచె మల్లశౌరిని, విలస
న్నాకాంతరమాకాంతర
సాకాంతరమావిశేషు, సజ్జనపోషున్. ॥ 28 ॥

సీ. తన కలావిభవంబు తన కలావిభవంబు
కరణి సుదృగ్జాతి వఱలఁ జేయఁ
దన దానమహిమంబు తన దానమహిమంబు
గతిని బ్రత్యర్థిసంఘములఁ బెంపఁ
దన సుమనోవృత్తి తన సుమనోవృత్తి
లీల సదాసవహేలఁ గూర్పఁ
దన మహామిత్రాళి తన మహామిత్రాళి
పగిది నానావనీభరణ మూనఁ

తే. దనరు విషమాద్రిజిహ్మగస్తబ్ధరోమ
మత్తమాతంగకఠినకూర్మప్రసంగ
విరసవసుధావధూభోగపరవిహార
శాలిభుజకేళి మల్లభూపాలమౌళి. ॥ 29 ॥

మ. అరిచక్రిధ్వజఖండనప్రబలబాహాభూతి దుశ్శాసనా
తిరయోన్మూలనపాండితీమహిమచే దీవ్యన్మహాభీమసం
గరకౌతూహలవృత్తి మించె లలనాకంజాతబాణుండు మ
ల్లరసేంద్రుండు నిజాసిశంబదళితేలాభృన్మహాపక్షుఁడై. ॥ 30 ॥

సీ. తా నెంతపుణ్యాజనీనుఁ డైనఁ దనధ
నంబు సూడ మహావరంబ కాదె
తా నెంతరా జైనఁ దన వసుస్పర్శనా
డంబరం బెంచ జడంబ కాదె
తా నెంతవారికిదా పైనఁ దనజీవ
నంబు సంప్రాప్తపంకంబ కాదె
తా నెంతఘనవృత్తి దాల్చి మిన్నందిన
విపులమౌ తనయాగి విషమ కాదె

తే. యనుచు రారాజు రేరాజు నబ్ధిరాజు
నంబుదంబును నిరసించు ననఘదాన
మహిమ నాహిమగిరిసేతుమహితకీర్తి
పాళి సుగుణాళి మల్లభూపాలమౌళి. ॥ 31 ॥

మ. అలమల్లక్షితిభృద్వతంసము సపక్షాభిఖ్యఁ జెన్నొంది రాఁ
జలముల్ మాని ప్రతీపవార్ధిరశనాజానీంద్రు లొక్కుమ్మడిం
గలితోద్యచ్ఛుతకోటిసాధనబలఖ్యాతుల్ దిగం ద్రోచి స్వ
స్థలసౌఖ్యంబులు గోర కందిరి వనస్థానస్థితిం జిత్రతన్. ॥ 32 ॥

క. ఆ మల్లనృపతి చెన్నాం
బామానినియందుఁ గాంచె మల్లక్షితిపున్
వ్యోమగవీసోమగవీ
రామగవీశాచ్ఛకీర్తిరాజన్మూర్తిన్. ॥ 33 ॥

సీ. తన యశశ్చద్మజీవనజాతమునకుఁ దో
యదపథంబు మధుప్రియంబు గాఁగఁ

దన కలాదంభనర్తకికి వేలాగోత్ర
పరివృతాచల చారుఖురళి గాఁగఁ
దన ప్రతాపవ్యాజదావవహ్నికిఁ దార
కాసంతతుల్ స్ఫులింగములు గాఁగఁ
దన ధర్మకైతవధారాళవల్లికిఁ
గాంచనాచల ముపఘ్నంబు గాఁగఁ

తే. దన మహోదారతోపధివనదతతికిఁ
గాండరుహజాండకోటు లఖండకరక
కాండములు గాఁగ బింకోలుగండబిరుద
కాంతుఁ డిల నేలె మల్లభూకాంతుఁ డెలమి. ‖ 34 ‖

మ. అరు దై మల్లధరాధినాయక సముద్యద్భూరిధారాధరం
బరిరాడాశుగభేదశక్తిఁ బటు మిత్రాలోకమోదప్రదో
త్తరలీలావిభవాప్తి శత్రువనితాతాపాస్పదస్ఫూర్తిచే
ధరఁ దార్చుం బరవాహినీవితతి కుద్భ్రాజత్కబంధాఢ్యతన్. ‖ 35 ‖

సీ. రాజచంద్రులు గాని రాజచంద్రులు గారు
తర మూన్ప నరిదానదానపటిమ,
నచలేశ్వరులు గాని యచలేశ్వరులు గారు
సరి సేయ ధృతిసంగసంగరముల,
నినకుమారులు గాని యినకుమారులు గారు
కదియింప రుచికాండకాండకలన,
గోపాత్మజులు గాని గోపాత్మజులు గారు
పాటి వాగనుభావభావగరిమ,

తే. ననుచు జగ మెన్నఁ బొగడొందు హారిమండ
లాగ్రఖండితరిపుమండలప్రవీర
కాండనిర్భిన్నమార్తాండమండలాంత
రుండు పెదమల్లనాయకాఖండలుండు. ‖ 36 ‖

ఉ. పూనిక బాలచాపలముఁ బొందు నిభప్రకరంబు, గుడ్లలోఁ
గూన బిలేశయాధిపుఁడు, గూర్మము నూడ శిరంబు నిల్ప లే,
దానగపాళియున్ నడవనైనను నేర దటంచు మేదినీ
మానిని సేరె నౌర పెదమల్లమహీను నవీనయౌవనున్. ‖ 37 ‖

శా. ఆమల్లక్షితినాథరత్నకరదీవ్యన్మండలాగ్రాంశుమ
ద్ధామస్థేమ రణాగ్రసీమ నరిగోత్రశ్రేణులం దూల్చు ను
ద్ధామప్రౌఢిమఁ గేతువుం దునుము నుద్యత్పుండరీకంబులన్
భూమిన్ వ్రాల్చు సురాళి గన్గొనఁ బురాభూతేతరప్రక్రియన్. ‖ 38 ‖

తే. ఆ ధరాధిపుసతులు లింగాంబ, కొమ్మ
మాంబికయు, నలచిన్నలింగాంబ, వేంక
టాంబ, మల్లాంబ నా మించి రాత్మనాథ
సేవనాయత్తచిత్తతాస్థేమ, నందు. ‖ 39 ‖

సీ. పాశ్చాత్యజడరాశిఁ బ్రాపించి నర్మద
యగుచు వర్తిలు రేవ నతకరించి,
రాగభూయిష్ఠాత్మ రహి సర్వతోముఖ
వర్తన గల సరస్వతిని గేరి,
బహులపంకోదితపద్మోదయంబున
మలిన యై తగు నర్యమసుత నాడి,
నీచోపసర్పణనియతభంగావాప్తి
వెలవెల నౌ జాహ్నవిని హసించి,

తే. సాధుభాషానుగతిఁ జారుచరితయుక్తి
నిత్యనిర్మలచిత్తత నిరుపమాన
కాంతిసంక్రాంతి నుప్పొంగుఁ గవిజనాంత
రంగరంగద్గుణాలంబ లింగమాంబ. ‖ 40 ‖

సీ. ఆ లింగమాంబికయం దరాతిబలప్ర
భేదనచణు మల్లభిదురపాణిఁ,
దారకాత్మభయప్రదప్రభావిస్ఫూర్తి
నతిశక్తియుతు వేంకటాద్రిగుహునిఁ,
జినలింగమాంబయందు నవీన
పంకజాతార్ధను లింగనృపాబ్జవైరి,
వేంకటాంబికయందు విపులవనీపాల
నక్షముఁ జినలింగనరపసురభి,

తే. బహుళశార్వరపాటనపటువిహారి
నంతరస్థాపితాబ్జనేత్రాంచితాను
భావుఁ జినమల్లభూపాలపద్మహితుని
గాంచెఁ బెదమల్లమేదినీకాంతుఁ డెలమి. ‖ 41 ‖

ఉ. అందును వేంకటాద్రివిభుఁ డచ్యుతసాయకనాయకాగ్రిమ
స్పందనిపాతితారిపురసంతతియై, కమలాధిపాంచితా
మందమహాశయాంకుఁ డయి, మాన్యగణావనలోలచిత్తసం
బంధపరీతుఁడై, జగతి భాసిలె నౌర బుధుల్ నుతింపఁగన్. ‖ 42 ‖

సీ. పటుపుండరీకసంకటగృహశ్రేణికల్
పటుపుండరీకసంకటము లయ్యెఁ,
బృథులాచ్ఛభల్లవిస్తృతచత్వరమ్ములు
పృథులాచ్ఛభల్లవిస్తృతము లయ్యె,
వితతసాలకదంబవృతలసద్వేశ్మముల్
వితతసాలకదంబవృతము లయ్యె,
ఘనచక్రిఖడ్గిసంగతరాజవీథులు
ఘనచక్రిఖడ్గిసంగతము లయ్యె,

తే. వేంకటాద్రిక్షమానేతృవిపులబాహు
దండకోదండనీరదాఖండచండ
శరపరంపరఁ బరహంసనముదయంబు
వెఱచి చనునెడఁ దత్పురవితతినెల్ల. ‖ 43 ‖

క. ఆతనితమ్ముఁడు లింగ
క్ష్మాతలపతి వొగడు గనియె సమదారినృప
వ్రాతమనోభ్రాతఘనో
ద్భూతరజస్సైన్యవిజితభువనుం డగుచున్. ‖ 44 ‖

మ. పరగోత్రాభృదనీకముం గదిసి, శుంభత్సైన్యగర్జాసము
త్కరఘోరాకృతి నంటి, తచ్ఛిరములం గల్పించెఁ గీలాల ము
ద్ధురవేగోగ్రతదాశుగప్రతతికాదుర్వార మై, లింగభూ
వరుఖడ్గచ్ఛలవారిదంబు సుమనోవర్ణ్యాతిచిత్రక్రియన్. ‖ 45 ‖

తే. అతని యనుజుఁడు చిన్నలింగావనీశుఁ
డలరు నైజమహోభానుఁ డఖిల శార్వ
రాళిఁ దూల్చియు, నరివధూపాళి కాత్మ
రమణ విరహంబుఁ జేయఁ జిత్రప్రశస్తి. ‖ 46 ‖

సీ. లాటాంతరమున కేలలితవిగ్రహుగుణ
శ్రేణి వినూతనచిత్రరచన,

వంగమండలికి నే వరకలాశాలిప్ర
తాపంబు సూడ రత్నంపుబరణి,
కాశ్మీరమునకు నేకల్యాణనిధికీర్తి
వారంబు మహనీయవజ్రపేటి,
యాని చోళమునకు నే యమనశీలునియాజ్ఞ
యలరారు తెలిముత్తియంపుజల్లి,

తే. యతఁడు వొగడొందు జగములనరినృపాల
మకుటతటకోటికాహితమణికలాప
రాజినీరాజితాంఘ్రినీరేజశాలి
చాపజితశూలి చినలింగభూపమౌళి. ॥ 47 ॥

క. అతని యనుజుండుచినమ
ల్లతరుణనీరేజశరుఁడు లలి నొప్పె మహో
న్నతగాయకనుతసాయక
హతనాయకఘటితసౌరహరిణేక్షణుఁ డై. ॥ 48 ॥

సీ. ఈ ధన్యు హేతి ధారాధరం బగుఁ
గాని చో రాజహంసాళి సోలు టెట్టు?
లీ నరేశ్వరుశౌర్య మైనతేజమ
కానిచో లోకతమములు దూలు టెట్టు?
లీ రాజు పాణి మందారశాఖియ
కాని యెడ సుమనశ్శ్రేణు లడరు టెట్టు?
లీ మహేంద్రునికీర్తి కౌముది యగుఁ
గాని యెడఁ గువలయమోద మెసఁగు టెట్టు?

తే. లనుచు విబుధులు నుతియింతు రమరశైల
కందరాసంచలద్దేవకామినీజ
నాభిగీతనవీన "చౌహస్తిమల్ల"
బిరుదనిస్తంద్రుఁ జినమల్లధరణిచంద్రు. ॥ 49 ॥

ఉ. ఆయనుజుల్ భజింప విమలాత్ముఁడు ముమ్మడిమల్లమేదినీ
నాయకుఁడుర్వి నేలెను గనత్పదపీఠమసారసారభా
మేయకలిందజాజలవిమిశ్రితపాదపునర్భవప్రభా
వ్యాయతజహ్నుజావినతివారితవిద్విడశేషదోషుఁ డై. ॥ 50 ॥

సీ. ఉన్నతకూటసంపన్నవర్తన యైన
సంతతేరాధరసమితి రోసి,
యెల్లకాలము జిహ్మవృత్తి వర్తిలునట్టి
శేషునిపొం దపేక్షింప మాని,
యళిపేయమదయుక్తి కలిమిఁ దూఁగు దిగంత
కరిమూర్తులను డాయ నరుగు టుడిగి,
యలఘుజడాసక్తిఁ దల యెత్త వెఱచు మ
హాకమఠస్వామినంట వెఱచి,

తే. చెందె భూకాంత యాత్మనిస్సీమభూమ
సకలగుణరత్నభూషితాశావధూటి
కాశ్రవణకోటి ఖరతరఖడ్గపాటి
తవిమతకరోటి మల్లభూధవకిరీటి. ॥ 51 ॥

మ. ఘనభేరీవరభూరిభాంకృతిజరేఖాసంధి లేఖాలయం
బునకున్ మల్లనృపక్షతక్షితిపరాట్పూగంబు లేఁగన్ ఘనా
యనముం జేరె మహాబిలాఖ్యఁ దురగవ్యావిద్ధయుద్ధోచితా
వని పెంపొందెఁ దదీయరత్నతతి పర్వన్ రత్నగర్భాభిధన్. ॥ 52 ॥

సీ. తగ మహావిగ్రహమగు కిరాతశ్రేణిఁ
బ్రత్యగ్రదళితవిగ్రహముఁ జేసె,
విప్రమోదాపహవృత్తు లౌయవనుల
విప్రమోదావహవిధులఁ జేసె,
ఘనపద్ధతిక్రమగర్హణు లగు శాత్ర
వుల ఘనపద్ధతి మెలఁగఁజేసె,
నిష్ఠురధర్మగరిష్ఠులౌ నహితుల
నతులసుధర్మాభియుతులఁ జేసె,

తే. ననుచు దరవారిపరిదారితారిహస్తి
మస్తనిస్తులనిర్గళన్మౌక్తికముల
సేసఁ జల్లుచు జయలక్ష్మిసేరెనౌర
వీరమల్లక్షమాపాలువిమలశీలు. ‖ 53 ‖

శా. ఆలోచింప దధీచిదానము మహావ్యర్థంబు, దోషాకరుం
డాలేఖావళి కిచ్చు నీగి యొక తోయం బై కలామాత్ర మై
చాలం దక్కువ యొక్కపక్షమున, నెంచన్ మించుఁ గా మల్లభూ
పాలగ్రామణిసాతి సద్గుణతతిన్ భావించుచో నెంతయున్. ‖ 54 ‖

సీ. ద్విజరాజు వెఱఁ గంద వివిధకలాపాలి
పచరించుఁ దత్తఱపాటు లేక,
యలమహానటుఁ డెన్న నతులశృంగారవ
ర్తనఁ జూపు నింతైన శ్రాంతి లేక,
తారాళు లీక్షింపఁ దరుణామృతరసాభి
హరణంబు గావించు నరుచి లేక,
యచలాధిపునిచెంత నధికగహ్వారవిహా
రశ్రీలఁ బూను భారంబు లేక,

తే. మల్లభూపాలు ముమ్మడిమల్లశౌరియట
కీర్తికాంతామతల్లి పంకేజజాండ
కాండగర్భాతిభారసంక్రాంత యయ్యుఁ
దత్తదనుకూలఖేలనాయత్తవృత్తి. ‖ 55 ‖

తే. ఆధరాధీశసతులు చెన్నాంబ, తిరుమ
లాంబ, మల్లాంబిక, యనంతమాంబిక యన
నాతతాత్మీయసద్గుణస్యూతసుకవి
సూక్తిముక్తాకదంబ లై యొప్పి రందు. ‖ 56 ‖

సీ. తాఁ జంచలాత్మ యై తనుగన్న వారికి
బలుసుళ్లు దెచ్చు నబ్జాతపాణిఁ,
దతరజోగుణయుక్తి దానవద్ద్విపముల
నంటు గంధోదగ్ర యైన భూమి,
నొకమూలఁ బడియుండి యుచ్చసింహాసన
మంది తాఁ జండిక యైన గౌరి,
గురుఁడు వాక్రువ్వ నక్షరవిగ్రహముఁ బూని
నిక్కి రాజాస్థాని కెక్కు వాణిఁ,

తే. బరిహసించుచు జనయితృభవనకీర్తి
దాయివర్తన సాత్త్వికధర్మనియతి
భర్తృచిత్తానుసృతిఁ బూజ్యపటలసేవఁ
జెలఁగు సద్గుణనికురుంబ చెన్నమాంబ. ‖ 57 ‖

శా. ఆవామామదనుండు మల్లవసుధాధ్యక్షుండు దచ్చెన్నమాం
బావామేక్షణయందు రామవిభునిన్, మల్లావనీవల్లభున్,

శ్రీవాసేక్షణ నిన్ను మల్లమయెడం గృష్ణాధిపున్ మేదినీ
రావుం గాంచె నచంచలప్రమదసాంద్రా! మాధవక్షోణిపా! ॥ 58 ॥

క. అం దగ్రజుండు యువతీ
కందర్పుఁడు రామధరణికాంతుఁడు వెలసెన్
మందరబలబంధురభుజ
మందరధరమథితవైరిమహిపాంబుధి యై. ॥ 59 ॥

సీ. ధర్మనిర్మథనంబుఁ దాఁ జేసి జనకజా
పాణౌకృతిక్రీడఁ బ్రబలఁడేని,
నవరజక్షిప్తరాజ్యాతిభారుం డయి
వనచరవర్తన వఱలఁడేని,
సతతసుగ్రీవానుషక్తాత్ముఁ డై దావ
మున మఖవత్సూనుఁ దునుమఁడేని,
నురుగోవిహారాత్తపరజీవననిధి యై
యలపుణ్యజనభర్త నడఁపఁడేని,

తే. సాటి యనవచ్చు రాముఁడు సాధుసుకృత
కేళి సర్వంసహాభారశాలి త్రాత
సాగ్నిసంతానపాళిసాధ్వవననిత్య
శీలి యగు రామభూపాలమౌళికెపుడు. ॥ 60 ॥

మ. శరజాతంబు దృణీకరించి, రజనీజానిం గలాభంగ మై
పరవం జేసి, యధఃకరించి యలసర్పస్వామి, రామక్షమా
వరుకీర్తిచ్ఛట సత్యలోకమునకున్ వాగ్దేవితోఁ జెల్మికై
కర మేఁగన్ సురధేనువాస్య మటుగాఁ గావించె మధ్యేస్మృతిన్. ॥ 61 ॥

క. ఆ రామునట్లు వెలసెన్
క్ష్మారామారమణుఁ డగుచు మల్లాధిపుఁ డా
సారాయతధీరాశుగ
వారాహతవైరిదానవద్ద్విపకులుఁ డై. ॥ 62 ॥

సీ. కురులపట్టునకు నేయురుకలానిధియాజ్ఞ
దరుణచంపకగర్భదామకంబు,
మధురోపకంఠసీమకు నేమహాభాగు
తతగుణశ్రేణి ముక్తాలలంతి,
కరహాటకటకభాగమున కేరాజుతీ
వ్రప్రతాపం బబ్జరాగఘటన,
మద్రమధ్యమున కేమాన్యకలాపాళి
గమనీయమేఖలాకలకలంబు,

తే. లలవిదేహదేశమున కేలలితమూర్తి
కీర్తి గర్పూరచర్చికాస్ఫూర్తి, యతఁడు
“రాజచేకోలగండాం”కరాజితుండు
మల్లభూపాలచంద్రుండు మహిఁ జెలంగె. ॥ 63 ॥

చ. అనుపమమల్లికార్జునయశోంచితుఁ డైన కుమారమల్లనా
వనిపతి డాయఁ బూని రిపువారము లంత నుపాంతవాహినీ
ఘనతరవారులన్ మునిఁగి గ్రక్కునఁ గాంతురు సారసుందరీ
జనకుచకుంభకూటతటసాంద్రమృగీమదసారసంగతిన్. ॥ 64 ॥

సీ. శ్రీ నంద దనుచు సామైనమే నూనుఁ జా
యల మెచ్చ దనుచు బల్వలపు నెఱపుఁ
దనపదంబునఁ జేరదనుచు వెల్వెలఁబోవుఁ
జెఱఁగు ముట్టదనుచుఁ జెందు మఱపుఁ

దలముఁ జూడ దనుచుఁ దాఁ గలంగు నిజాప
ఘనము నంట దనుచుఁ గల దొలంగుఁ
గటక మొల్ల దనుచుఁ ఘనదానరతిఁ బూనుఁ
గనుదోయిఁ గప్పుకోదనుచు రోజు

తే. శూలి సొరాగ మాశరత్కాలఘనము
ముసలి జడధినుఁ డుగ్రమౌళి సురవార
ణంబు శేషుండు వారిచందంబుఁ జూచి
గేరు మల్లావనీపాలుకీర్తికన్య. ‖ 65 ‖

తే. ఆధరాధీశు పిమ్మట నఖిలభూమి
భరము నీవు ధరించితి కిరికులేంద్ర
కమఠవల్లభకులశైలకరటి సంస
దురగనాథులతోడఁ బెన్నుద్ది వగుచు. ‖ 66 ‖

సీ. బంధురవనకదంబములపాలుగఁ జేసె
ఘనతరపుండరీకముల నెల్ల,
శిఖరిశిఖాశ్రేణిఁ జేరంగఁ బురికొల్పెఁ
గలితసారంగసంఘముల నెల్ల,
ఘోరమహాబిలకోటి నుండఁగఁ జేసెఁ
బ్రబలపరాశుగపటలి నెల్లఁ,
గమలేశ్వరాధీనగతిఁ బొసంగఁగఁ జేసెఁ
దతవైజయంతికావితతి నెల్లఁ,

తే. దన్నునవి యెల్ల మఱచినఁ దాను మఱవ
కాత్మనృపచిహ్నములు దాఁచు నందునందు
శత్రునృపకోటి నీధాటిఁ జకితవృత్తి
పరఁగి చనువేళ మాధవధరణిపాల. ‖ 67 ‖

చ. అనలమ హీన మై యెసఁగె నౌర త్వదుద్ధతశౌర్యలక్ష్మిచే,
ధనదుఁడు వొందెఁ దా ధర హితస్థితిఁ దావకదానవైఖరిం
గని, యచలవ్రజంబును ముఖస్ఫుటవర్ణవియుక్తిఁ గాంచె నీ
ఘనతరధైర్యవైభవము గన్గొని, మాధవరాయ చిత్రతన్. ‖ 68 ‖

సీ. తాఁ గుంభినీశతఁ దగి ముఖ్యరుచి నెల్లఁ
బరశిలీముఖకోటిపాలు చేసెఁ,
దా ధరాధీశతఁ దనరి శృంగము నెల్ల
ఘనగండకాండసంకటముఁ జేసెఁ,
దా భోగిరాజతఁ దాల్చి పదం బెల్ల
సాంద్రాహిభీతిజర్జరముఁ జేసెఁ,
దా భూమిదారత ధరియించి పురమెల్ల
బహుళదుష్కీర్తిదుర్భరముఁ జేసె

తే. ననుచుఁ గరిరాజి గిరిరాజి
నాహరిపతి, గిరిపతి నిరాకరించి యిద్ధరణికాంత
సెందె నరిభేదవైభవాంచితు నభీతుఁ
గీర్తిసంపన్నుమాధవక్షితిప నిన్ను. ‖ 69 ‖

మ. భవదీయోగ్రచమూపరాగపటలాభ్రశ్రేణి యాదోనిధా
నవిషంబుల్ వడిఁ ద్రావ జన్యవసుధానవ్యోరుడోలాధిరూ
ఢవిపక్షక్షితినాథు నూఁచు బలఝూటస్థేమ చిత్రంబు మా
ధవరాయేంద్ర త్వదీయహేతి వెలికిందార్చున్ యశఃక్షీరమున్. ‖ 70 ‖

సీ. ముకుళితపాణు లై వికవిక నగువారి
స్వీయాంకసంగతిఁ జెంద నీదు,

తల నిల్పికొనఁ బూని తహతహపడువారి
నసురాగయుక్తి డాయంగఁ బోవ,
దడుగు వెట్టఁగ లేక వడఁకు చుండెడివారి
స్థిరమహాధారాప్తిఁ జేర్పఁ జనదు,
తృణగర్భ మగుమోము దెఱచు చుండెడువారి
నెద మీఱ ముఖమంటఁ గదియ దింత,

తే. మనుపదో మహాస్సానులఁ బెనుపదో న
వీనకీర్తిసంతాన మివ్విపుల నౌర!
తావకీనాసిలక్ష్మి చిత్రప్రశస్తి
వితతగుణసాంద్ర! మాధవక్షితిమహేంద్ర! ॥ 71 ॥

మ. ధరణిన్ మాధవరాయ తావకబలోద్యద్రేణుపాళీకృతో
ద్ధురభావత్కమహోగ్నిబుద్ధి ప్రమ యై తోఁపంగ నాన్వీక్షకీ
వరు లవ్యాప్తము ధూళి తద్బలమునం బాటిల్లు ధూమధ్వజా
కరధీ యప్రమ యంచు నెంచుట లిఁకం గైకొందురే యెంతయున్. ॥ 72 ॥

సీ. శారదనారదసాదృశ్యము వహించి
హంసమండలి నందమందఁ జేయు,
బుధవరప్రహ్లాదబోధకశ్రీఁ బూని
భూరిహరిచ్ఛాయఁ బొలుపు మీఱు,
సామోదపుండరీకాఖండరుచిఁ గాంచి
సర్వజ్ఞమతికి దోషము ఘటించు,
ననుపమానఘనార్జునాభిఖ్య నలరారి
పాండురాజవిభూతిఁబరిఢవిల్లు,

తే. నందనందనపాదారవిందభక్తి
వాసితాశ్రయ శ్రీమాధవక్షితీశ
తావకఖ్యాతికాంత యతాంతమగు ని
జానుకూల్యంబు దెల్లమై యతిశయిల్ల. ॥ 73 ॥

సీ. భూరిప్రకంపనస్ఫూర్తి గ్రక్కున లేచి
పటుతరరథచక్రభంగ మూన్చి,
పరమస్తకోద్దేశపదవికి నెగఁబ్రాఁకి
తద్ఘనాఖ్యామృతధారఁ గ్రోలి,
యతనుసంగరమాప్తి యంటువాయఁగఁ జేసి
యాత్మైకచింతనాయతిఁ దవిల్చి,
యచలయోగక్షేమ మలవడఁగాఁ దీర్చి
కన్నుల నీరొల్కఁగా ఘటించి,

తే. సురుచిరాహారముల్ మాన్పి, పరమశక్తి
భవదసిభుజంగి జటిలతాపదవిహార
విభవములఁ గూర్చెఁ బరహంసవితతి కెల్లఁ
దనర మాధవరాయ! సత్సాంపరాయ! ॥ 74 ॥

తే. విబుధశిక్షితుఁడవు, శాస్త్రవిదుఁడ, వఖిల
కావ్యవేదివి, ఘనతార్కికవ్యవహృతి
నెఱుఁగుదువు, నీ కసాధ్యమే యింపు మీఱఁ
గృతి వినిర్మింపుము మాధవక్షితిప యనిరి. ॥ 75 ॥

వ. అనిన నేను బరమానందకందళితహృదయారవిందుండ నై. ॥ 76 ॥

షష్ఠ్యంతములు

క. భాషాధిప శేషాహిప
భాషాభూషాయితాత్మపటుగుణతతికిన్
దోషాచరదోషాచర
దోషాచరచక్రకలితదోర్బలభృతికిన్. ॥ 77 ॥

క. కోపాయితపాపాయత
భూపాయితదనుజమథనపూజితమతికిన్
గోపాలనగోపాలన
గోపాలననిబిడరతికి గోహితకృతికిన్. ॥ 78 ॥

క. కమలాసజనకనాభికిఁ
గమలన్మోహాంధతమసకమలాంకునకుం
గమలాలయకమలాలయ
కమలాలయశయనభృతికిఁ గాంతాకృతికిన్. ॥ 79 ॥

క. శరణాగతపరిరక్షణ
చరణప్రవణాత్మచిత్తసరసీజునకున్
నరకాహితనరకాహిత
నరకాహితబాణతతికి నరసారథికిన్. ॥ 80 ॥

క. శ్రీవాసజ్జటప్రోలీ
భావుకపత్తనవిహారపటుశీలునకున్
గోవర్ధనగోవర్ధన
గోవర్ధనవృష్టిహృతికి గోపాలునకున్. ॥ 81 ॥

వ. అర్పితంబుగా నాయొనర్పం బూనిన "చంద్రికాపరిణయం" బను మహాప్రబంధంబునకుం గథాక్రమం బెట్టి దనిన. ॥ 82 ॥

కథాప్రారంభము

ఉ. శ్రీ నిరు వొంది నైమిశము సెన్నగు నందు నిజామలాశయా
లానదృఢావబద్ధకమలావరదంతులు శౌనకాది మౌ
నీనులు సూతజుం బలికి రేనృపుఁ డేలె ధర న్నిరీతిగా
నానృపుఁ దెల్పు మన్ననతఁ డాయతకౌతుకపూరితాత్ముఁ డై. ॥ 83 ॥

శా. సారాక్షీణకలాకలాపనిధి యై, చక్రప్రియంభావుక
శ్రీరమ్యాకృతి యై, దినేశకులలక్ష్మీమూల మై, యిద్ధరా
భారం బూనె సుచంద్రసంజ్ఞ నొకభూపాలాగ్రగణ్యుండు ద
చ్చారిత్రంబు వచింతు నంచుఁ బలికెన్ జంచద్వచోవైఖరిన్. ॥ 84 ॥

సీ. వరగుణసన్మణివ్రాతసంలబ్ధిచే
శ్రితమహీభృద్వర్యవితతిచేత,
విచరద్ఘనాఘనప్రచయవిస్ఫూర్తిచే
విమలచక్రిప్రచారములచేతఁ,
బటువేగవన్మహాభంగకాండములచే
ఘనవాహినీసముత్కరముచేత,
సాంద్రనానావనచక్రసంప్రాప్తిచే
నసమరాజీవనేత్రాళిచేత,

తే. నలరులచ్చికిఁ బుట్టినిల్లన ననర్ఘ్య
శైలరిపునీలమయసాలసామజేంద్ర
కలితసితపద్మకచ్చంద్రకామినీక
లాపరుచిరంబు శ్రీ విశాలాపురంబు. ॥ 85 ॥

సీ. వరణాబ్జరాగభావ్యాజబాలాతపా
నిశజృంభితవియద్ధునీసలిలము,
సౌధవజ్రచ్ఛవిచ్ఛలచంద్రికావియో
జితలేఖకేళివేశ్మతలసరము,
స్వస్తికనీలత్విషామిషఘనదత్త
కేకాస్వనస్వనత్కృతకనగము,
రథ్యావలభితార్క్ష్యరత్నశోభాకూట
యవసార్పితామోదకార్కరథము,

తే. భర్మకేతుపటాంచలపవనగళద
నంతకుహనమధురసాఫలాళిఖాద
నాశయోత్పతదతులకీరాభిరామ
గోపురము మించు నిల విశాలాపురంబు. || 86 ||

చ. కలిమినెలంతకై నలువగాంచిన మేటివిచిత్రశక్తి రా
జిలఁ బరరాజభీకరతఁ జెన్నలరన్ సృజియించినట్టి యు
జ్జ్వలజలజంబు నాఁగఁ బురి వజ్రమణీవరణం బగడ్త య
న్కొలఁకున నొప్పుఁ దేఁటిసొబగుం గని పైగగనంబు దోఁపఁగన్. || 87 ||

మ. పురసాలంబు నిజాఖ్యపెంపు గననో భూరిప్రవాళాప్తము
న్వరనీలాళిసమావృతంబు పరిఖానవ్యాలవాలామృతాం
తరసందృశ్యము నై చెలంగుఁ బొగ డొందన్ దానిపెంగొమ్మ ల
బ్బుర మై రాజపతంగయోగకలనంబుల్ రేవగల్ గాంచుటన్. || 88 ||

చ. అనఘహరిప్రతానయుతి నబ్జకరానికరాప్తి భోగిరా
డ్జనపరిలబ్ధి విప్రవరసంతతియుక్తిఁ బురం బనారతం
బును దెలిదీవికన్న సిరిఁ బూని మనం గని రక్తిఁ జేరి ని
ల్చిన కలశాబ్ధి నా విమలజీవనఖేయము వొల్చు నెంతయున్. || 89 ||

మ. అరు దై చూడఁబడున్ మహీస్థలి విశాలాధీశలోకేట్కృత
స్ఫురణం బొల్చుపురోర్వికిం బరిఖ యంభోరాశి నాఁ దావ్రర
త్నరుగాలోకనిషక్తి శక్రమణిభాధ్వాంతాళియుక్తిన్ మనో
హరవప్రాంతర మెప్పుడున్ మెఱయ లోకాలోకసామ్యంబునన్. || 90 ||

సీ. వెలయింప నేరఁ డుజ్జ్వల'చంద్రికా'రూఢి
రవి'ప్రభా'సంసక్తిఁ బ్రబలుఁ గాని,
కనఁడు 'కావ్యా'శయగౌరవం బగభేది
యురు'కల్పతరు'లబ్ధి నొనరుఁ గాని,
దఱియ నోపఁడు 'పక్షధర'వరోద్ధతి శేషుఁ
డసమ'లోచన'యుక్తి మసలుఁ గాని,
ప్రతిఘటింపఁ గలంగుఁ 'బ్రాభాకరస్ఫూర్తి'
కబ్జారి 'కౌముది' నలరుఁ గాని,

తే. యనుచుఁ దత్పదినత్వగవాధిపత్వ
కుండలిత్వద్విజేశత్వగుంఫనములు
పరిహసింతు రప్పురి నధీత
సకలసుగ్రంథతతు లగ్రజన్మపతులు. || 91 ||

మ. అతులాత్మప్రతిభానిరస్తకమలాధ్యక్షాత్మజుల్ త్రాతచ
క్రతతుల్నిర్మలధర్మహేతులునమస్కారప్రియుల్ నిత్యసం
భృతవిశ్వంభరు లంచితోదయు లదోషైకక్రముల్ మింతు రూ
ర్జితతేజోయుతిలోకబంధు లన ధాత్రీనాయకుల్ దత్పురిన్. || 92 ||

మ. అలఘుశ్రీయుతి సద్గణావనవిహారారూఢి లేఖస్తుతా
చలధర్మాదృతిఁ బ్రాపితాసమనిధిచ్ఛాయాప్రహృష్యత్సుహృ

త్తిలకాసక్తి ననారతంబుఁ బురి నెంతే మించు నర్యేశమం
డలి స్వానంతగుణప్రవృద్ధిగరిమ న్రాజిల్లు నౌ నౌ ననన్. ॥ 93 ॥

చ. పురమణి హాలికోత్తములు వూన్చిన ధాన్యపుఁ దిప్ప లర్కభూ
విరుచిశిఖాళిఁ బైపయిని వేఁగఁ దదభ్యుదయాదితంత్రమౌ
హరిపద మంతికస్థలగతాంచితదివ్యధునీతరంగశీ
కరనికరంబులం బొదివి గ్రక్కునఁ జల్వ ఘటించు నిచ్చలున్. ॥ 94 ॥

మ. అలితోద్యత్కదళీకలాపములు, మేఘావాప్తపాదాన్వితం
బులు, దంతాంతరశోభిహేమవలయంబుల్, ధాతురేఖాసము
జ్జ్వలతావత్కటకాంతముల్, మదగజవ్రాతంబు లవ్వీటిర
థ్యల నిచ్చల్ చరియించు, జంగమకుభృత్సామ్యంబు సంధించుచున్. ॥ 95 ॥

చ. ధర హరి కెక్కుడన్న మహితక్రమ మూని, యహీనకాండభా
స్వరగతి నొంచు పెంపుఁ గని, వాజికులేశత నొంది, యెంతయున్
హరిహయమానహరి యగునట్టి తరంబు వహించి, సైంధవో
త్కరము, సెలంగు వీట, నిజతార్క్ష్యసమాఖ్య యథార్థతం దగన్. ॥ 96 ॥

మ. వరవర్ణక్రమభాసివాహయుతి, భాస్వచ్చంద్రచక్రాప్తి వీ
టి రథశ్రేణి వహించియున్, గడునఖండీభూతవిస్ఫూర్తిచే
నరుదై పొల్చుట నొక్కొ, కేరు, గిరికన్యాధీశచక్రాంగవై
ఖరి, నుద్యద్వలభీ విలంబిత మణీఘంటాళి ఘణంఘణిన్. ॥ 97 ॥

చ. స్థిరసుమనోవితానములచే, ననిమేషవిలోలలోచనో
త్కరములచే, ననర్ఘమణికామయకూటచయంబుచే, సిరిం
గరము పొసంగు వీటి నవకాంచనసౌధపరంపరల్, మరు
ద్గిరివరవైఖరిం బొలుచు దివ్యపథం బధరీకృతంబు గాన్. ॥ 98 ॥

మ. అవడీనానిల వాసనాజనిత హార్దాప్తిం, బురిన్ భర్మహ
ర్మ్య వితానాశ్రిత యోషిదాస్యములఁ జేరంబోవు దివ్యాపగా
బ్జవస ద్భృంభరపాళి, కుద్గమనజశ్రాంతిం దొలంచున్, విలా
స వనీ సాలలతాంతగంధ లహరీసారంబు మధ్యేసృతిన్. ॥ 99 ॥

మ. పుర చామీకరసౌధ చత్వర మణీపుత్రీ ముఖాంభోజముల్,
శరజాసాలయ కుడ్యబింబితము లై, చక్కం గనన్, దోఁచు ని
ర్భరదర్శార్కకరాభిచర్విత నిశారాణ్ణిర్మిమిత్సాప్తవా
గ్వర సంయోజిత చంద్రకారణచయవ్యాప్తిన్, విజృంభించుచున్. ॥ 100 ॥

చ. అతులశుభాగమక్రమము స్వాశ్రిత భూరికలస్వన ద్విజే
శతతులు దెల్ప, వీటిమణిసౌధము, లాజిర హర్మ్యలక్ష్మిపైఁ
జతురత నించుసేస, గృహచత్వర వీథిక లొంది, జాలకా
రతిఁ దగుచాన లెల్లఁ దొరరాజిల ఋవ్వెడు మొగ్గచాలునన్. ॥ 101 ॥

మ. తరుణుల్ వీటిశిరోగృహాళి నిసి ముక్తాకంతుకం బాడుచోఁ,
గరకంజంబున జాఱి, బంతి, కడ కేఁగన్, దత్స్మృతిం జేరు చం
దురుఁ, దద్బుద్ధి గ్రహించి, గోర్వఁగఁ, దదస్తోకాహతిన్ గందెఁగా,
కురుమాలిన్యము సత్కులాధిపతి కెట్లొందున్? మదిం జూడఁగన్. ॥ 102 ॥

సీ. భవ్యతారారూఢిఁ బదనఖంబులు మించఁ
దొడలు రంభారీతిఁ దొడరి యెంచ,
మేనావరస్ఫూర్తి మెఱుఁగుఁజన్ను లెసంగ
నాసల్ తిలోత్తమోన్నతిఁ బొసంగ,
హరిణీవిలాసత నక్షియుగ్మము వొంద
నళికముల్ చంద్రకలాత్మఁ జెంద,
నతనూర్వశిస్ఫూర్తి నలరి వేణిక లెచ్చఁ
దనులు హేమైకవర్తనను మెచ్చ,

తే. నహహ! నిర్జరనీరజాస్యావితాన
హారి సౌందర్యసంగతైకైకమాని
తావయవకాంతి సంపత్తి, నడరినిల్చు
సిరుల, నలరుదు, రజ్జకంధరలు వీట. ॥ 103 ॥

మ. అనిశాశేషఋతు ప్రసేవిత పురీంద్రారామపంక్తుల్, గళ
ద్ఘన సూనౌఘ పరాగపూగములఁ దోడ్తన్ సేతువుల్ దీర్చి, కీ
ర నికాయాస్యనికృత్త పక్వఫలనీరంబుల్ తగ న్నించు, నొ
య్యన పోషింపనొ! నందనాఖ్య మను నాకాక్రీడ మెల్లప్పుడున్. ॥ 104 ॥

సీ. జాలకమాలికాజాలంబు లెత్తుట
నుదుటుముత్యపుఁబేరు లొసఁగు మనుట,
సరసబంధూకగుచ్ఛముఁ జూపి కప్పుట
నలప్రొద్దు గ్రుంకఁగావలయు ననుట,
దళముగాఁ గెందమ్మిదళములు గూర్చుట
నీ మీఁద ననురక్తి నెగడె ననుట,
చికిలి సంపెఁగననల్ సెలిమిచే నిచ్చుట
గుఱుతు చంపకలతాకుంజ మనుట,

తే. తెలుపకయ తెల్పి, కడునేర్పు దేటపడఁగ
నలరుబొంకులఁ జెలఁగించి, యఖిలకమన
పాళి తమదండకై యాసపడఁగఁజేసి
విరులు విల్తురు, కుసుమలావికలు వీట. ॥ 105 ॥

చ. అలనగరాధిమౌళి సరసాగ్రణు లెంచఁ జరించు చల్లవీ
వలి తను భృంగకోటి గొలువన్ విటనేత యనంగ సొంపుమై
నలరెడి పద్మినీతతుల యందపుఁదావులు సెంది, యుబ్బుచుం
గులుకుఁ జిగుర్చుఁ, గన్నెలతకూనల మేల్వల పూని చొక్కుచున్. ॥ 106 ॥

సీ. సేసకొప్పుల నమర్చిన మొల్లమొగడచాల్
సరిగరుమాలపైఁ జక్కఁ దోఁప,
వలెవాటు వైచిన సుళువుఁ జెందిరకావి
వలిపముల్ పదపల్లవముల జీర,
నెలవంక రేఖలు నెలకొన్న పేరుర
ములఁ జిల్కతాళులు తళుకుసూపఁ,
జెలువంబు నెగడఁ దీర్చిన క్రొత్తకస్తూరి
పట్టెల మేల్తావి మట్టుమీఱఁ,

తే. జెక్కుఁగవ ముత్తియపుటొంట్లజిగి వెలుంగఁ
బలుకుఁగప్రంపువీడెంబు వలపు నిగుడ,
నలరువేడుక వెనువెంటఁ జెలులు నడవ
వేడ్కఁ జరియింతు రనిశంబు విటులు వీట. ॥ 107 ॥

మ. అకలంకాంబుజపాళికా సుఖిత భృంగాళీ తనూకాంతిదం
భ కళిందప్రభవానుషంగ శిఖిదామా తాండవాపాదనో
దక భంగోత్కర ఘర్షణక్రమ సముద్గచ్ఛ త్పయోబిందు శీ
తకరీభూత పతంగ గంగ, దనరుం దత్ప్రాంతదేశంబునన్. ॥ 108 ॥

మ. విలసత్సారణికానుయాయి విబుధద్వీపిన్యనర్ఘామృతం
బుల ముక్కారును బండు శాలులు పురీభూదేవపాళీకృతో
జ్జ్వల నానావిధయజ్ఞ తన్నవహవిస్సంభుక్తి బర్హిర్ముఖా
వళు లెల్లప్డు నమర్త్యభావ మజరత్వం బూని మోదింపఁగన్. ॥ 109 ॥

చ. అనువనసారణీతటయుగాంబుజబృందమరందపూరము
ల్గనిమలు నిండి యానదిజలంబులతోఁ బ్రవహింపఁ బై పయిన్

జను నళిపంక్తి బొల్పెసఁగు సాగరనీరముఁ ద్రావి దప్పిచే
ననిశము మేఘమాలిక తదంబుకదంబము గ్రోలఁ జేరె నాన్. ‖ 110 ‖

ఉ. పున్నమరేలఁ గాఁపువిరిబోఁడులు కాంచనకందుకంబులం
జెన్నగు చంద్రకాంతతటసీమల వజ్రపుబిల్లదొంతి నే
య న్నెరయంగఁ జాలినరయంబున మార్చి గ్రహింతు రింపుతో
నన్నది నిర్మలోర్మికల నందిన పూర్ణసుధాంశుమూర్తులన్. ‖ 111 ‖

సీ. కమనీయకామినీగానంబు కమనీయ
కామినీగానంబు గలిసి మెఱయఁ,
జక్రాంగచక్రనిస్వనములు చక్రాంగ
చక్రనిస్వనములు చక్క బెరయ,
బహులహర్మ్యాళికార్భటికలు బహులహ
ర్మ్యాళికార్భటిక లైక్యంబు నొంద,
సారంగరాజఘోషంబులు సారంగ
రాజఘోషములు మిత్రత్వ మూనఁ,

తే. గలితవాహినికాకలకలము నిత్య
కలితవాహినికాకలకలము బెరయ,
నప్పురపుఁజెల్మిచేఁ బోలె నమరతటిని
చెంత శుచిజీవనస్థితిఁ జెలఁగు నెపుడు. ‖ 112 ‖

క. ఆరాజధాని కధిపతి
యై రాజిల్లును ‘సుచంద్రుఁ’ డను రాజు, మహో
దారగిరీశోరుదరీ
వారవరీవృత్యమానవైరివ్రజుఁ డై. ‖ 113 ‖

సీ. తనచారుకీర్తిసంతానవల్లరికి స
జ్జాలముల్ సజ్జాలలీల నెనయఁ,
దననిత్యదానాంబు వనజాలయమునకుఁ
బుష్కరం బతినీలపుష్కరముగఁ,
దనఖడ్గపుత్ర్యభిధానకాదంబిని
కరిరాజు లరిరాజు లై తలంకఁ,
దననవ్యధామసాంద్రద్యోతమునకు ఖ
ద్యోతుండు ఖద్యోతరీతిఁ బూనఁ,

తే. దనభుజాభోగిరాడ్భోగమునకు ధరణి
చక్ర మెంతయుఁ జక్రప్రశస్తి బెరయ,
వెలయు నభిరామసౌందర్యవిజితమదన
శక్రసుతచంద్రవిభుఁడు ‘సుచంద్ర’విభుఁడు. ‖ 114 ‖

చ. అలఘుమహంబునం, గువలయప్రియకారినిజోదయంబున
న్లలితవసుచ్ఛటావితరణంబున, నిస్తులలక్షణంబునం,
గలితచకోరదృఙ్నవసుఖప్రదరూపమునం, గడున్ విరా
జిలు నలరాజు గైకొనఁగఁ జెల్లదె ధాత్రి సుచంద్రనామమున్. ‖ 115 ‖

సీ. పుణ్యాజనప్రియమున మించు నేరాజు
ప్రబలు నేరా జవిపక్షగుప్తి,
నైకసహస్రాక్ష్యవాప్తకుం డేరాజు
సకలాశ లేరాజు చక్కఁ బ్రోచు,
బహువజ్రభూషల భాసిల్లు నేరాజు
దనరు నేరాజు సత్కవిహితాత్మఁ,
బరదేవహరణచాతురి నొప్పు నేరాజు
బలయుక్తి నేరాజు పరిఢవిల్లుఁ,

తే. జెలఁగు నేరాజు నిచ్చ యశృంఖలైక
లక్ష్మ లొప్పారఁ దను ఘను ల్భక్తిఁ గొలువ,
నహహ యారాజు దనరు దివ్యప్రణుత్య
మానితగుణాంశపరిజితామర్త్యరాజు. ॥ 116 ॥

మ. పరిసంవర్ధిత చంద్రనాగకులరాట్పద్మామృతం బై నిరం
తరముం బోల్చు తదుర్వరాధిప సముద్యత్కీర్తివారాశి పం
కరుహాజాండము నిండుటల్ నిజ మటుల్ గా కున్నచోఁ బుష్కరా
న్తరసీమం గనుపట్టునే తరణిమణ్డలైకసంచారముల్. ॥ 117 ॥

చ. అలఘుసమిత్తలంబున మహామహిమంబునఁ బొల్చు నాకుభృ
త్కులమణిదోఃప్రతాపశిఖికూట మిభశ్రుతివీజనానిలం
బులఁ గడుఁ బర్వినం గరఁగుఁబో యని కాదె యజాండసీమకున్
వలగొనఁ జేసె ధాత యనివార్యజలావరణంబు నేర్పునన్. ॥ 118 ॥

సీ. గురుతరత్వచిసారగుల్మోత్కరమ్ములు
సరసవిహారమందిరము లయ్యె,
ఘనకందరాముఖోద్గతఝరీజాలంబు
కేళికాదీర్ఘికాపాళి యయ్యెఁ,
గటకశోభితతతగ్రావకూటంబు లు
ద్బ్రాజదాస్థానవితర్దు లయ్యె,
నభినవశతపర్వికావృతాధిత్యకల్
కలితప్రసవతల్పకులము లయ్యె,

తే. సంతతము నాటవికవరసముదయంబు
లభిమతవయస్యవర్యచయమ్ము లయ్యె,
మలయ నగవీథి నమ్మహీవలయనాథ
చంద్రశాత్రవగోత్రాతలేంద్రతతికి. ॥ 119 ॥

మ. ఇల సజ్జాలకభాసమాన మగు నాపృథ్వీశు కీర్త్యాఖ్య ని
ర్మల హర్మ్యేంద్రమునం దదీయ నవధామ వ్యాజ మార్తాండమం
డల రోచుల్ ప్రసరింప నచ్చటఁ గన న్రాజిల్లు వేధోండమ
ణ్డలు లెంతేఁ ద్రసరేణుబృందసమత న్సంధించి యెల్లప్పుడున్. ॥ 120 ॥

సీ. ఆత్మకిరాతత్వమత్యుత్సవముఁ బూన్ప
వనచరావృతిఁ గూర్మవర్యుఁ డలరు,
ననిశంబు దర్వీకరాప్తిఁ జేకొని మహా
ప్రజ్ఞుఁ డై కుండలిరాజు దనరుఁ,
బరపద్మినీసుసంపర్కంబుఁ జేసి దృ
ప్తుం డయి దిక్కరీంద్రుండు ప్రబలు,
బహ్వాబ్ధసంగతిఁ బడసి యెచ్చటఁ జరిం
పఁగ నోపక కులాద్రిభర్త నిల్చు,

తే. గహనముల నొక్కఁ డై దంష్ట్రికాంతుఁ డడరు
ననుచు నిరసించి సత్కులు, నమలరూపు,
ననఘగుణు, నాత్తయౌవను, నలఘుసంప
దాఢ్యు రాకొమరునిఁ జెంది యవని యలరు. ॥ 121 ॥

మ. కనుఁజాయన్ సిరి వాయ కెప్పుడుఁ జెలంగన్, సమ్ముఖం బంది పా
వని వాగ్భామిని యొప్పఁ, గీర్తి శుచిభావం బూని సేవింప, మే
దిని బాహాంతరసంగతిం బొదల, ధాత్రీభర్త దాక్షిణ్యవ
ర్తనసత్ప్రీతి వహించి మించు సురవర్యస్తుత్యనిత్యోన్నతిన్. ॥ 122 ॥

వ. సకల జగచ్ఛాసన పాండితీ ధురంధరుం డగు నా రాజశేఖరుం డొక్కనాఁ డాత్మీయసేవాసమాయాత నానాదిశాధినాయక మనోమహోత్పలోల్లాస సంపాదకవిభావిభాసిత

చంద్రమకుటాలంకృతోత్తమాంగుండును, గరుణారసపరిపూరితాపాంగుండును, నఖిలభువనవిజిగీషుప్రసవేషుయోజితరసాలశరాసనాంతరదృశ్యమాన కోకనదపలాశాదభ్రవిభ్రమద భ్రూమధ్యవిరోచమాన శిఖిశిఖాంచిత విశేషకవిశేషుండును, వదనేందు నిర్గత చంద్రికాయిత దరహాస భూషుండును, మహాభోగ మణిగణ సముపే తాహీనాంగద శోభిత బాహుండును, నతనుభూతి భాసమాన దేహుండును, ననవధి కైక సద్ద్యుతి యుక్త హార విభూషిత గళుండును, శారద ఘన ప్రభా జయకృత్త్యసితాంశుక సంవేష్టిత నితంబతలుండును, హరివిరోచన సంతతి రసాధీశరాజ వరమకుటవాటికా ఘటిత సరోజ రాగమరీచి రాజి నీరాజిత చరణ కుశేశయుండును, ధీరగ ణాలో కామోదదాయి శృంగారాతిశయుండును నగుచుఁ గలిత మహారజతకూట స్తంభవారంబులం, గమ నీయ కాంచన వితాన గుచ్ఛ ప్రభాంకూరంబులం, గలకంఠికాజన గానామృ తాసారంబులం గర మొప్పు కలధౌతాగారారాజ దాస్థానభవనరాజంబునం గనత్తరాహిరిపుమణిమయ భద్రాసనంబున సుఖాసీనుండై, యహిత మహాబల విధ్వంసన శంసనీయ సామర్థ్య ధురీణుండు గావున నిజపరాభూతి కారణ దారుణ సమీరణ సముత్సారణంబు గోరి తనకు విన్నవింపం జేరిన మేఘమండలంబుడంబున నొక్క విబుధ కుధర కుచారత్నంబు వట్టిన మేఘడంబరంబు గనకరుచుల్లరీ శంపావల్లరీ భాసురం బై యేపు సూప, నరిభేద నోదార కరకాండ మండిత రాజసాహాయ్యంబును, నతిదీప్రతర ప్రకాశాన్విత సదనీక సాంగత్యంబును నధిగమించి విజృంభించు నిశాధిదేవతతో జగడంబు చరింప నోపక పట్టువడిన యంబుజాప్తబింబంబు తీరున నొక్కహరినీలకుంతలావతంసంబు వూనిన యభిరూప జాతరూప హంసరూప ధూప కరండంబు వలనఁ జాలుగా వెడలు సామ్రాణి ధూప ధూమమాలికలు తదంతర సంస్థాయి రమారమణ తనూతల వినిర్య దభిరామ శ్యామ ధామాళికల మోహంబు నివ్వటిల్లఁ జేయ, నిరంకుశ పంకజరాగకంకణ క్రేంకార పూర్వకంబుగా నొక్క రాజకీరవాణీలలామ వీచు ధవళవాల వ్యజనంబు లనుపమాన పవమాన మృదుయాన కలనానద్యమాన గగనగంగా తరంగడోలికావీథి నుయ్యల లూఁగు నవదాతపత్రంబులకు సగోత్రం బులై వైచిత్రిఁ జిత్రింప, విశాల విలోచన శతపత్త్రపత్త్ర విలసనంబును విమలభుజామృణాల సౌందర్యంబును వినీల భ్రమరక సౌష్ఠవంబును విరంజిత కింజల్కమాంజుల్యంబును బూని సరసగణ్యాలావణ్య వైభవంబున నలరు పద్మినిపై మోహంబు వూని పౌర్వకాలిక వైరంబు డించి ప్రియంబు వచింపఁ జేరి తత్కరకమల లాలితం బగు శీతాంశుమండలంబుదండి నొక్కభుజంగభుఙ్మందయానామతల్లి దాల్చిన కర్పూర కలా చిక నయనామోదవీచికం జేకూర్ప, మహానంది గోరాజకుమారముఖ్యులు సెంతలం గొలువ నపూర్వ విభవంబునం బేరోలగం బుండు నవసరంబున. ‖ 123 ‖

సీ. స్వకటాక్షవిశ్రమస్థానన్నరశ్రేణి
యెడఁబోలె వరభూతి యొడల నొప్పె,
హృదయసారసవీథి యెడఁబోలె నలినాక్ష
సంభృతి కంధరాస్థలి నెసంగె,
మహితశిష్యోదితామ్నాయాళియెడఁబోలె
నలఘుజటారేఖ తలఁ జెలంగె,
నాత్మసంరచితాధ్వరావళియెడఁబోలె
సత్త్రాటకస్ఫూర్తి చక్షు లూనె,

తే. ననుచు నెమ్మది నద్భుతంబడర నఖిల
జనములు నుతింప నరుదెంచె సమ్మదంబుఁ
బూని సుకలానిరస్తోడుజాని సుగుణ
మణినికరఖాని శాండిల్యమౌని యపుడు. ‖ 124 ‖

మ. మునిరా జి ట్లరుదేర ద్వాస్స్థితజనామూల్యోక్తి వైచిత్రి మే
ల్కని తోడ్తో నెదు రేఁగి, భక్తి వినతుల్ గావించి తోడ్తెచ్చి, నూ
తనచామీకరపీఠి నుంచి, యల గోత్రాకామినీకాముకుం
డనువొందన్ ఘటియించె నాదమికిఁ దా నాతిథ్య మప్పట్టునన్. ‖ 125 ‖

క. విమలాసనమునఁ బతి యతి
కమలాసనలసదనుజ్ఞిక వసించి, మహా
సుమనోరసారుహోద్య
త్సుమనోరససూక్తిఁ దపసితో నిట్లనియెన్. ‖ 126 ‖

శా. మౌనీ సేమమె మీకు, మంగళమె యుష్మచ్ఛాత్రరాట్పాళికిం,
నానాసూననవప్రసూనములు సిందన్ మించునే యాశ్రమా

గానీకంబు, లనంతరాయకలనన్ యజ్ఞాళు లీడేఱునే,
శ్రీ నొప్పారునె మీ మహోటజము నిర్వేలాసురానీకతన్. ॥ 127 ॥

చ. యతికులచంద్ర! సత్కువలయప్రియ మై తగు నీదురాక మ
ద్వితతమనస్థ్సతాపగతి వేగ యలంప గలంప సంతతో
ద్ధతతరపంకజాతములఁ దావకపాదనిషేవణాసమా
దృతి మను నాశుభాళి గనునే ధరఁ దక్కిన రాజచక్రముల్. ॥ 128 ॥

చ. కరము మదీయపుణ్యలతికన్ సఫలత్వముఁ బొందఁ బూన్చి యో
సురభిచరిత్ర! నీ విటకు సొంపుగఁ జేరితి శక్యమే భవ
ద్వరసుమనోహితత్వఘనవైఖరి సన్నుతిఁ జేయ నీదయా
పరిణతిఁ గాదె యుత్కలికఁ బాయక భవ్యతరుల్ సెలంగుటల్. ॥ 129 ॥

మ. ఘనతాత్పర్యము నాపయి న్నిలిపి వేడ్కన్ వచ్చి తస్మత్పురా
తనభాగ్యంబునఁ జేసి యోతపసి రత్నశ్రేణులో భూమియో
ధనమో ధేనువులో కరీంద్రములొ రథ్యవ్రాతమో యిష్టవ
స్తునికాయం బనివార్యభక్తి ఘటియింతుం దెల్పవే సత్కృపన్. ॥ 130 ॥

మ. అని యాభూపతి వల్క, యోగిమణి చిత్తాంకూరితానందుఁ డై
యినవంశోత్తమ! తావకీనకృప మాకెల్లప్పుడున్ సేమ, ము
ర్వి నితాంతైకమహోమహోన్నతభవాదృఙ్మిత్రసాంగత్యవ
ర్తన నిచ్చ ల్మనుమాకుఁ జేకుఱునె జాగ్రద్దుష్టదోషావళుల్? ॥ 131 ॥

తే. అనిశము సమస్తలోకరక్షైకదీక్ష
నలరు నీకృప సకలేష్టమంది మించు
మాకుఁ గోరిక యొక్కింతమాత్ర యైనఁ
గలదె భవదవలోకనాకాంక్ష దక్క. ॥ 132 ॥

మ. సకలారాతివిదారణంబు, సుమనస్త్రాణంబుఁ గావించి, ధా
ర్మికులం దెక్కుడ వై, జగత్ప్రియత ధాత్రీకాంత! నీవొప్ప మౌ
నికులశ్రేష్ఠులతో నిరీతి మఘముల్ నెగ్గించుచున్ మేము వే
డుక వర్తిల్లుదు, మాశ్రమాళి సురకోటుల్ నిచ్చ హర్షింపఁగన్. ॥ 133 ॥

మ. జపముల్ సాగఁగ, వేదపాఠములు నిష్ప్రత్యూహతన్ మించఁగాఁ,
దపముల్ పూర్ణత నొంద, జన్నములు నిత్యంబుం బ్రకాశింపఁగా,
నృప! యుష్మన్మహిమం జెలంగుదుము నిర్వేలప్రసూనప్రసూ
నపటల్యంచితసాలజాలయుతసన్మాన్యాశ్రమాస్థానికన్. ॥ 134 ॥

చ. భవదవలంబనంబున నపాయము గానక యిన్నినాళ్లు మా
నవకులచంద్ర! సౌఖ్యకలనం దనరారితి మట్టిమాకు స
త్పవనవినాశకంబు, మునిజాలమనఃప్రమదాపహారకం
బవు నొకకార్య మబ్బె నిపు డాదృతిచే నది చిత్తగింపవే. ॥ 135 ॥

వ. అని వెండియు నయ్యతీంద్రుం డాసుచంద్రమహీశచంద్రునితో నిట్లనియె. ॥ 136 ॥

సీ. ఘనవైరిమకుటముక్తాజయశ్రీకపి
లావాచనాపాదిలలితశరుఁడు,
భుజబలవ్యాఖ్యాతృభూభృద్విదాస్యాను
బింబవత్స్వారత్నపీఠతటుఁడు,
రణభేరికాభాంకరణపరిప్రాపిత
హరిదంష్ట్రిలోకేశపురవరుండు,
ప్రతిదినాభ్యుదితకార్శ్యజ్ఞాపితప్రతి
మాన్యతాకామరీమహితగృహుఁడు,

తే. ప్రబలు నాత్మచమూప్రతిప్రస్థితీక్ష
ణేహికాప్తిపునఃపునరీషదున్న
మన్ముఖసుమేరుకందరాక్ష్మావసన్మ
హాసురుండు తమిస్రాభిధాసురుండు. ॥ 137 ॥

చ. అనుపమధేనుకాహితతత నంది చరించు మునివ్రజంబులం
బెనుపుఁ, గడున్ మహాసవకృపీటభవాళులఁ దూలఁజేయుఁ, జ
య్యనఁ గలఁచున్ బహూదకచయంబుల, వ్రాల్చు ధరిత్రి శ్యామలం
జనవర! దానవద్విపము సాంద్రమదస్ఫురణంబు హెచ్చఁగన్. ‖ 138 ‖

సీ. హరిహయాస్యాతతస్ఫురణ దూలఁగఁ దార్చి
శుచిధామమహిమంబుఁ జూఱ వుచ్చి,
చటులమహాకాలపటిమంబు దిగఁద్రోచి
నానాశరచ్ఛటాశ్రీ నడంచి,
కమలవరప్రభౌఘంబు మాయఁగఁ జేసి
ఘనమరుత్పురసాలగరిమ ముంచి,
ప్రచురసోమావలేపం బెల్లఁ గరఁగించి
పంచాస్యశక్తిఁ బోపడ నొనర్చి,

తే. యిట్టు లాపూర్వదేవవంశేశ్వరుండు
విశ్వ హరిదీశ విజయాప్తి వెలయు నాత్మ
చండదోర్దండమండలమండలాగ్ర
జనితసత్కీర్తిదీప్తిప్రచారమూర్తి. ‖ 139 ‖

మ. నవసంగ్రామధరాహృతంబు లగు నానాలేఖనాగాన్వయే
భవితానమ్ముల సాధ్యరాడ్రథములం బ్రాంచత్తురంగాస్యర
త్నవిమానంబుల నొప్పఁ జేసి హిమగోత్రాభృద్ధరీరాజధా
న్యవతంసంబున మించు నాతఁ డసురేంద్రానీకకోటీయుతిన్. ‖ 140 ‖

చ. అలదనుజేశ్వరుండు మృగయాపరమానసుఁ డై, నిశాచరా
వళులు భజింప మౌనికులవర్యమహోటజరాజిఁ జేరి దా
బలిమిని దాపసేంద్రతతిఁ బట్టి వధించుఁ, దదూర్జితాధ్వర
జ్వలనము లార్పఁ జేయు ననివారితశోణితవారిధారలన్. ‖ 141 ‖

తే. ధీరచక్రంబుల నడంచు, సారసవన
హననస్ఫృతిఁ బొల్చు, భూరిదోషానువృత్తి
నెనసి చెలరేఁగు, నాదానవేంద్రుఁ డవని
నవియ కావె తమిస్రనిర్వ్యాజగతులు. ‖ 142 ‖

చ. ధరణిపచంద్ర!తద్దనుజదౌష్ట్యమునన్ సకలర్షినాయకా
ధ్వరములకున్, మహాజపితృవారజపంబులకున్, వ్రతివ్రతో
త్కరములకుం, దపస్విసముదాయతపంబులకున్, సురేంద్రదు
స్తరవిఘ్నముల్ వొడమసాగెఁ జుమీ బహుకాల మెంతయున్. ‖ 143 ‖

చ. అనుపమతైక్ష్ణ్యసంచితగవాళి సురారి హరింతు, మైన మా
యనఘమహాతపోర్జితమహంబు వ్యయం బగు నంచుఁ దన్మతిం
గనము; గవాళి నయ్యసురకాంతు హరింపుము భూప! యైన నీ
యనఘ మహాతపోర్జితమహం బలఘుత్వము నొందుఁ గావునన్. ‖ 144 ‖

మ. అఖిలాస్త్రైకవిధానశాలివి, సపత్నాధీశమాయాతమి
స్రఖరాంశుండవు, జన్యభూవిహృతిసారజ్ఞుండ, వీ వౌట స
ర్వఖలధ్వంసనదక్ష! యాదనుజు సంగ్రామోర్వి బాణోద్భవ
చ్ఛిఖిఁ గూల్పం దగు దీవె, పూనుము మనస్థేమంబుఁ దద్వృత్తికిన్. ‖ 145 ‖

క. అని పల్కన్ నృపతి దయా
ధుని సిల్కం బలుకువాలుదొరలం గడుఁ బా
యని యల్కం దూల్చు పలా
దునిఁ జుల్కం జేసి నియమితో నిట్లనియెన్. ‖ 146 ‖

చ. పుడమిన్నృపాలు రబ్బురముఁ బూన, బలంబులతోడ నీదువెం
బడి నరుదెంచి రాత్రిచరబంధునిఁ గూల్చెద, నంత యేల యి

య్యెడ నలదానవుం డనఁగ నెంత, భవత్కృప వాఁడు నా కసా
ధ్యుఁడె, హరి గాచియున్న, హరుతో రణమేదిని కేఁగుదెంచినన్. ‖ 147 ‖

మ. దనుభూభారవిముక్తి గోతలము సెందన్, గోతలాప్తిన్ సుప
ర్వనికాయం బెనయన్, సుపర్వయుతి శశ్వత్సద్వితానంబులుం
దనరం, బాయని సద్వితానముల నానామౌనిగేహంబు లె
చ్చ, నవాస్త్రావళిఁ గూల్తుఁదత్సురరిపుస్వామిన్ రణాస్యంబునన్. ‖ 148 ‖

తే. యమికులమహేంద్ర! యిది కార్య మనుచు నొక్క
శిష్యుఁ బనిచిన వచ్చి, యాశీవిషోప
మాశుగాళి సురారాతి నవనిఁ గూలి
చెదను, మీ రింతపనికి విచ్చేయఁదగునె. ‖ 149 ‖

చ. అని విభుఁ డమ్మునీశు వినయంబునఁ బూజన మూన్చి, భక్తిచే
ననిచి, నిజాప్తమంత్రిజనతైకవచోగతి సమ్మదం బెదం
దనరఁగ, నాత్మదివ్యపృతనానికరంబుల రా ఘటించి, తా
నెనపె జయప్రయాణనియతైహికమానసవీథి నంతటన్. ‖ 150 ‖

మ. గళదర్కంబుఁ, బనీపతత్కుజము, రింఖద్గోత్రగోత్రంబుఁ, జా
చలదుర్వీవలయంబు, ఫక్కదఖిలాశాకంబు, భిద్యన్నభ
స్థ్సలమేఘౌఘము, భ్రశ్యదృక్షము, రణత్పద్మాసనాండంబు నై
యలరెం దన్మహిపాలజైత్రగమబంభారావ మప్పట్టునన్. ‖ 151 ‖

సీ. సితకాండజాతసంగతి విరాజిల్లుటఁ
జక్రాంగ మగుటకు సందియంబె,
చారుసూనవితానసంయుక్తి వెలయుట
స్యందనం బగుటకు సందియంబె,
వరవైజయంతికాపరిషక్తి నొప్పుటఁ
జక్రి దా నగుటకు సందియంబె,
సుకరయుగాదికాంగకలబ్ధిఁ దనరుట
సద్రథం బగుటకు సందియంబె,

తే. హరిభయంకరభూరిధామాప్తి మనుట
జగతి నిది తార్క్ష్యమగుటకు సందియంబె
యనఁగఁ బొగడొందు రత్నశతాంగ మప్పు
డధిపుకనుసన్నఁదెచ్చె నియంత యొకఁడు. ‖ 152 ‖

చ. తొడవులు మేటిమేనిజిగితో నిగుడం, గుడివంకఁ గెంపురా
పిడియము దోప, బంధునృపబృందము లందఱు నివ్వటిల్ల వెం
బడి నెడ యీక రాఁ, దళుకుబంగరుఁజేల యొకింత జీరఁగా,
వెడలె హజార మానృపతి విప్రయుగంబును దృష్టి నాఁగుచున్. ‖ 153 ‖

చ. కొలు విపు డబ్బె నంచు బలుకోర్కి మహీశులు నిల్చి కొల్వుమ్రొ
క్కులు ఘటియించి రప్పతి కకుంఠకలధ్వనివేత్రు లంగరా
ట్కులుఁడు పరా కితం డతఁడు కోసలనేత పరా కితండు కే
రలుఁడు పరా కతండు కురురాజు పరా కని యుగ్గడింపఁగన్. ‖ 154 ‖

మ. నృపరత్నంబు వినీతసూతతిలకానీతప్రియస్యందనం
బపు డిం పెచ్చఁగ నెక్కి యొప్పె మఘవాశాద్రిం గనం బొల్చు పూ
ర్ణపయోజారి యనన్, బుధావళి నవానందంబుచేఁ జూడ, న
భ్రపదం బాఁగుచు వాహినీశ్వరమహాభంగార్భటుల్ హెచ్చఁగన్. ‖ 155 ‖

వ. ఇట్టు లాలోకమిత్రుం డహీన భూరి ప్రగ్రహ ప్రకాండ పరిస్యూతంబును, నఖిల సన్మణి ప్రకర వర్ణనీయ ప్రభా భాసమా నైక చక్ర సముపేతంబును, నాశుగ మార్గాతి క్రమణ చణ వేగవ దసమావదాత తురంగ సంయోజితంబును, నమర వినుతాభిరామ ధామారుణ సారథి విభ్రాజితంబును నై విరాజిల్లు శతాంగరాజం బారోహించి, యాత్మీయ భక్తిభావ సంసక్త చిత్తంబున నడరు చక్రకాంత చక్రంబులం గటాక్షించుచు నని వార్య రసవిశేష విలసిత పద్మినీ సందోహంబుల కామోదంబుఁ గూర్చుసొంపునం

బెంపొందుచు, నఖండ రాజమండల తేజోగౌరవంబు నిజ తేజో మహిమంబున సంపాదించుచు, నక్షీణ దస్యు వీక్షణ సమ్మద విక్షేపకాక్షుద్ర కరకాండ చండిమంబునఁ జూపట్టుచు, నఖర్వ శార్వర మాహాత్మ్య నిర్వాప ణోల్లాసంబున వెడలె నయ్యెడ. ॥ 156 ॥

చ. హరిభయకృద్రయాన్వితములై, యభిరూపకలాపజాతభా
స్వరత వహించి, చూడఁదగు వాజివరంబుల నెక్కి రాజశే
ఖరతనయౌఘ మేఁగె మహికాంతుని వెంబడి దివ్యశక్తితో
నరు దగు తారకాత్మదరదాత్మసమాఖ్య బుధుల్ నుతింపఁగన్. ॥ 157 ॥

చ. తనుపులకాలిమేలు పయిఁ దార్చిన బంగరుజూలుచాలు చ
క్కనికటిసీమలం దనరు గైరికరేఖలడాలు సాలఁ గ
న్గొన ముద మూన్చ భద్రకరికోటులు వెల్వడె రాజువెంటఁ జ
య్యనఁ బదమేఘగాళితతు లందుకజాలకయుక్తిఁ బూనఁగన్. ॥ 158 ॥

మ. అమరెం దత్స్రుతి నేఁగు నీలమయచక్రాంగంబు లింద్రావరో
ధముఁ దప్పించుక ధాత్రిఁ జేరిన సముద్యత్పుష్కలావర్తము
ఖ్యమహామేఘకులంబులో యనఁగఁ జక్కం గాండధారావిశే
షములుం, భూరిమణీశరాసనవిభాజాతంబులుం జూడఁగన్. ॥ 159 ॥

చ. అనఘవిసారపాళియుతి, నంచితశుభ్రశరాప్తిఁ, బుండరీ
కనిచయలబ్ధి, నాగవరకాండనిషక్తిఁ, గనం బొసంగువా
హిని యల యంశుమత్కులమహీశ్వరు వెంబడి నేఁగఁ జొచ్చె న
భ్రనది భగీరథానుసృతి భవ్యరయస్థితి నేఁగుచాడ్పునన్. ॥ 160 ॥

చ. కలితమృదంగతుంగరవగర్జ, నటత్త్రిదశీతనుప్రభో
జ్జ్వలచపలాళి యంబుధరవర్త్మమునం దగ నాథరేంద్రుపై
నలరెడు మానసంబున మహాశరజాతవినాశ మెుర్వరం
దెలుపు ప్రసూనవృష్టి జగతీధరశత్రువు నించె నయ్యెడన్. ॥ 161 ॥

చ. అలయజరాపగన్ రవికులాధిపుపార్శ్వగవాహపాశ్వని
స్తులగతిజైలధూళివితతుల్ విరళోదయ గాఁగ ఘటింపఁ ద
ద్బలవిచరద్గజేశకరపాళి నిజామితశీకరాంబుమం
డలిని రసోదయస్థితిఁ బెనంగఁగ నెంతయుఁ దార్చెఁ జిత్రతన్. ॥ 162 ॥

చ. అతులితవైజయంతయుతి, నంచితసాగరజాతదంతిసం
గతి, ఘనచక్రిసంభృతి, నఖండితవైభవదేవనాయకా
యతిఁ, దనరారు నాన్నృపబలాళి యెసంగె ధరిత్రి జంగమ
స్థితిఁ జరియించులేఖపురిచెల్వునఁ జూపఱ కింపు నింపుచున్. ॥ 163 ॥

ఉ. ఆతఱిఁ గాన రాజిలె మహాప్రతికూలభిదానిదానవి
ద్యోతితకాండమండితచమూదధిశేఖరమధ్యవీథి ము
క్తాతివిభాసితం బగు శతాంగవరేణ్యముపైఁ దదుర్వరా
నేత సితాంతరీపమున నీటువహించిన విష్ణుపోలికన్. ॥ 164 ॥

తే. అపుడుసదనీకమధ్యగుం డగుచు నలధ
రారమణమౌళి నేత్రపర్వంబుఁ గూర్చె
విమలనక్షత్రలోకసంవృతి ధరిత్రిఁ
జేరినట్టి సుధాసూతి చెలువుఁ బూని. ॥ 165 ॥

క. జననాథుఁడిట్లు సేనా
జనసంవృతుఁడగుచు నరిగె సమ్మిళదళినీ
నినదవనీసునదధునీ
కనదవనీధరవరాళికం గనుఁగొనుచున్. ॥ 166 ॥

చ. అలపతి గాంచెఁ జెంత ఘనహైమగుహాగృహవాసికిన్నరీ
కులమణివల్లకీసమనుకూలమనోహరగీత్యుపాంగదు
జ్జ్వలసురసాలజాలసుమవల్లరికావిచరన్మిళిందని
ర్మలరవభగ్నపాంథజనమానకవాటము హేమకూటమున్. ॥ 167 ॥

చ. కను౯గొని తన్మహీభృదుపకంఠమునన్ నిజరాజధానిపొ
ల్పున సుమనోనికాయపరిభూషిత యై, కలకంఠికామణీ
జనయుత యై, కనత్కనకసాలసమన్విత యై పొసంగు చ
క్కనివని వేడ్క వేలము డిగన్ ఘటియించె జనేంద్రు౯డయ్యెడన్. ‖ 168 ‖

మ. తనుభానిర్జితమార, మారరిపుకాంతాచిత్తసంసార, సా
రనిరస్తాఘకవార, వారణభిదారాజద్బలోదార, దా
రనివేశాయితసూర, సూరసితభారమ్యాక్షివిస్తార, తా
రనిభఖ్యాతివిసార, సారసభవప్రస్తుత్యనిత్యోదయా! ‖ 169 ‖

క. శరణాగతశుభకరణా!
కరణాతీతాత్మవివిధకార్యాచరణా!
చరణానతాసుహరణా!
హరణాయితసత్స్యమంతకాభాభరణా! ‖ 170 ‖

పృథ్వీవృత్తము. ధరాధరమచర్చికాధర !ధరారిముఖ్యోదయ
ద్దరాపహమహత్తరాదర! దరస్వనోత్సేకితా
శరప్రకరనిష్పతచ్చర! శరప్రభూతాలయా
వరాంకకలనప్రభావర! వరప్రదానుగ్రహా! ‖ 171 ‖

గద్యము:

ఇది శ్రీమదనగోపాలప్రసాదసమాసాదితోభయభాషాకవిత్వకలాకళత్ర
రేచర్లగోత్రపవిత్ర సురభిమల్లక్ష్మాపాలసత్పుత్ర కవిజనవిధేయ
మాధవరాయప్రణీతం బైన చంద్రికాపరిణయం
బను మహాప్రబంధంబునందు౯
బ్రథమాశ్వాసము

1. 'మహస్సార' అని పాఠాంతరము

శ్రీ లక్ష్మీనరసింహాయనమః

చంద్రికా పరిణయము

ద్వితీయాశ్వాసము

క. అహరీశసుతావీచీ
విహరణరణదంఘ్రికటకవిశ్వాసిపత
ద్గ్రహయాళుపాణిపద్మ
స్పృహయాళుమదాళిజాల శ్రీగోపాలా! ॥ 1 ॥

తే. చిత్తగింపుము శౌనకాద్యుత్తమర్షి
సమితి కిట్లను రోమహర్షణతనూజుఁ
డిట్లు వేలంబు డిగఁదార్చి,నృపతి హేమ
పటకుటి వసించి యుండె సంభ్రమ మెలర్ప. ॥ 2 ॥

చ. అలతఱిఁ దద్గిరీంద్రతటికాంచనకాంచనమాలతీలతా
వలయలతాంతకాంతతరవాసనవాసనవానిలాళికల్
మలయ, విభుండు వేడ్కఁ దనమానస మాన, సముజ్జ్వలాత్మ నె
చ్చెలిఁ గని పల్కు స్వర్ద్రుసుమజీవనజీవనభేదనోక్తికన్. ॥ 3 ॥

ఉ. ఈయగరాజమౌళి మన మిచ్చట నుండుట తా నెఱింగి యా
త్మీయసమగ్రవైభవగతిం దిలకింపఁగ రమ్మటంచు మో
దాయతిఁ బిల్వఁ బంచెఁ బవనాంకురపాళికఁ, జూతమే వయ
స్యా! యచలేంద్రుదివ్యమహిమాతిశయంబు ప్రియంబు పొంగఁగన్. ॥ 4 ॥

చ. అని జననేత తత్ప్రియసఖాగ్రణికేల్ కయిదండఁ బూని, చ
క్కని తెలిమిన్న మెట్టికలు గట్టిన త్రోవ నగేంద్ర మెక్కెఁ, బా
వనమరుదుచ్చలత్కిసలవారమృషావ్యజనాళిఁ బార్శ్వసీ
మ నలరు మల్లికాయువతిమండలి యింపుగ వీవ నత్తఱిన్. ॥ 5 ॥

క. అలరారు వేడ్కఁ దద్గిరి
కులరాడ్వైభవముఁ గాంచు కుతలేశ్వరుతో
నలరాచెలి యిట్లను మధు
జలరాశితరంగనినదజయయుతఫణితిన్.

సీ. కరిరాజధీపూరపరిరాజితోదార
హరిరాజిహృతసారశరదపాళి,
నగచారివరజాతమృగచాతురీభీత
మృగచాలనోద్భూతపృథులధూళి,
సకలాజరీగూహనకలావిలీనాహ
పికలాపినీవ్యూహబిలగృహాళి,
లలితాపగోర్మితరలితాసితాబ్జాత
గలితాసవజసాతివిలసనాళి,

తే. మహిప! కనుఁగొను తనుజనుర్మహిమజనన
జనకకలరవకులరవధ్వనితసురభి
భరితఘనరవవనచరతురగవదన
కులజలదచూళి యిమ్మహాకుధరమౌళి. ॥ 7 ॥

మ. జననాథేశ్వర! కంటె? రత్నకటకాంచత్స్వర్ణమౌళ్యాప్త మై,
యనిశాత్యాశ్రితరాజసింహనిచయంబై, సంవృతానేకవా

హిని యై, చందనగంధవాసితము నై, యీశైలవర్యంబు దాఁ
దనరెన్ నీవిట నొందుమాత్రనె భవత్స్వారూప్యముం గాంచెనాన్. ‖ 8 ‖

చ. అనుపమధాతుధూళియుతి, నంచితకుంజనిషక్తి నొప్పు నీ
ఘనసితరత్నగండతటిఁ గ్రాలెడుపొన్న నృపాల! కాన్పు తె
ల్లని తొలుగౌరు నెక్కినయిలాధరవైరియె చుమ్ము, కానిచో
నొనరునె దేవవల్లభతయున్, సుమనోభరణంబు దానికిన్. ‖ 9 ‖

సీ. బహునీలతటులఁ గన్పట్టు సూర్యాకృతుల్
పొందమ్ము లని త్రెంపఁ బూని పూని,
నవవజ్రకటకమండలిఁ దోఁచు నైజమూ
ర్తులఁ బరేభమనీషఁ గ్రుమ్మి క్రుమ్మి,
కురువిందమయపాదసరణిఁ గ్రాలెడు ఘన
మ్ముల వశామతిఁ గేల నలమి యలమి,
గారుడగ్రావశృంగములఁ బొల్చు సురాధ్వ
తటినిఁ బెన్నది యంచుఁ దఱిసి తఱిసి,

తే. యలఘువీథి భయోపబృంహకదురంత
బృంహితార్భటి దిక్కోటి వ్రీలఁజేయు,
సమదవైఖరి నీయద్రి సంచరించు
వనగజశ్రేణి కనుఁగొంటె మనుజవర్య! ‖ 10 ‖

చ. కలితమణీశరాసఘనకాండభృతిన్, వరవాజిసంగతిం,
బొలుచుసువర్ణకూట మరిభూపవిదారణఁ జూడఁ గాంచనా
చలవిజయప్రయాణపరిసన్నహనాత్మతఁ బూనుటల్ కడుం
దెలిపె మరుద్గతిధ్వనదుదీర్ణగుహాచయభేరికాధ్వనుల్. ‖ 11 ‖

చ. మనుకులరాజచంద్ర! కనుమా ప్రతిబింబితపర్ణజాలన
మ్రనఖరయుక్తిఁ దోఁచు నలమౌక్తికశృంగనృసింహమూర్తి పెం
పొనరె నధిత్యకాప్రభవితోన్నతవిద్రుమవల్లికల్ పలా
శనజఠరంబు సీర్చి పెలుచం బయి నెత్తు నవాంత్రపాళిగన్. ‖ 12 ‖

సీ. వదనాంబుజమరీచివారంబు తొలుదొల్త
నృక్షనాయకమానరీతి నొంపఁ,
గలితవీక్షాపాతకలనంబు లంతంతఁ
బుండరీకమదైకభూతి మాన్ప,
సరసోరుయుగవిభాసారంబు మునుమున్న
కదళికామహిమంబుఁ గడకుఁ దేర్పఁ,
గబరికాబంధవైఖరి మించి వేవేగఁ
బరమఘనాఘనస్ఫురణఁ దూల్ప,

తే. నలరి కాంతారమృగనికాయముల నడఁప
నిరతమృగయానువర్తనాపరత నరతఁ
గాంచి యిచ్చటి తటులఁ జరించు చెంచు
చంచరీకాలకలఁ జూడు జనవరేణ్య! ‖ 13 ‖

చ. నికటఝరీకృపీటసరణిం దనరూపము సూచి భవ్యమౌ
క్తికమయకూటసీమఁ దగుకేసరి తాఁ బ్రతిసింహబుద్ధిఁ గో
పకలనమై వడిన్ దుమికి పైకొని సీర్చి తదంతరస్థర
త్నకులము లంచు నాత్మఁ గొని దారున వెల్వడెఁ గాన్పు మోనృపా! ‖ 14 ‖

చ. అలఘుపరాగహేమవసనాంచల మించుక జాఱఁ దేఁటిచూ
పుల మరు గెల్చు నీసొబగుపొంకముఁ గన్గొని మోహతాపసం
కలనత నో మహీరమణ! కంటివె యీ వనలక్ష్మి వేఁడియూ
ర్పులు వెడలించెఁ జంపకపుఁబువ్వుల మాఁగినగాడ్పుచాలునన్. ‖ 15 ‖

చ. అతులఫణీశరమ్యకటకాన్వితమై, నిజమూర్ధభాగసం
భృతమలినాన్యపుష్కరరుఖరీతిలకం బయి, కాలికానుషం
జిత మయి, దేవసేవ్య మయి చెన్నగు నీకుధరాధిరాజ మో
క్షితివరచంద్ర! కైకొనుట చిత్రమె ధాత్రి గిరీశనామమున్. ॥ 16 ॥

సీ. అలరుఁదీవియలఁ బాయక మించుక్రొందేఁటి
జోటిమ్రోఁత లొయారిపాట గాఁగ,
స్థలకంజినీకంజములగాడ్పు దారిఁ బైఁ
బర్వుపుప్పొడి పచ్చపావడలుగఁ,
గనకశృంగాగ్రసంగతపాండుకాండదా
నీకముల్ నవపుండరీకములుగ,
నతిచలచ్ఛదయుక్తి నలరురంభాస్తంభ
జాలంబు జయపతాకాలి గాఁగ,

తే. భోగవతికావతంసముల్ పుణ్యతరులు
రాజశార్దూలసంఘముల్ ప్రాంతవీథిఁ
గొలువఁ బేరోలగం బున్నచెలువుఁ బూనె
నీధరాభృద్వరునిఁ గంటె భూధరేంద్ర! ॥ 17 ॥

వ. వెండియు నీహేమకూటంబు హేమకూట ప్రభాకూట సంధ్యారాగోదయవైఖరీ పరిఫుల్ల్యమాన గిరిమల్లి కావల్లికా ప్రసూనాంబుజాత ప్రవాహ సంవర్ధితం బగుట నాత్మనిదానాభిధానంబునం బ్రసిద్ధిం బొందు నతి మంజుల హింజులపుంజ వలయంబు నడుమం జెలువూను పారిజాతమహీజాత లతానికాయకాయమానం బుల క్రింద నందంబు లగుకురువిందవేదికాబృందంబులపై నిండువేడుక నెమ్మనంబుల మెండుకొన నెచ్చెలి పిండు పసిండిదండియలు వూని సుతి మీట నతికలిత కలనాద కాకలీస్వర విలసనంబున విషమాంబక బిరుదగీతవ్రాతంబులు పాడు తెఱగంటికలువకంటిదంటల నవీన తానసంతానమానంబులం జొక్కి సం జాతపులకప్రరోహంబులం బొలుచు చెలువున నుదారకోరకవారంబులం జూపట్టు నీరంధ్రప్రియాళుప్రతా నంబులవలన నీరంధ్రప్రియాళు ప్రతాన నికుంజగేహంబుల నొక్కయెడ నైన నినభయంబు గానక సుఖం బుండి యాఖండలశిలాగండోపలఫలక ప్రతిఫలి తాధిత్యకాస్థల రమమాణ గరుడమాణవకమూర్తులం గని వెఱ దొరయ నచ్చటం జొరఁబాఱు చిలువదొరల ఫణాతల మణికులభాస్వద్ఘృణిపూరంబులకు నిలువ నోపక వెడలి పఱతెంచు కటికిచీకటి కిన్నరాంబుజముఖీ కదంబక విరచిత నూతన దోహద ధూమంబుల యోజం దేజరిల్ల సద్యస్సముత్పద్యమాన ఫలమిళిత శాఖాకలితంబు లగు దాడిమీ కులంబులఁ దిలకించి యచ్చటి కాశ్రయింపం జనుదమని నిజప్రియజనంబులఁ బిలుచు రాచిలుకచిలుకలకొలకుల కలికిపలుకులు విని యలరు కర్ణికారవారంబులవలనఁ గర్ణికారవార ప్రవాళశ్రేణు లబ్జరాగతోరణ మాలికలును, నిస్తుల గోస్తనీ విలంబమాన ఫుల్లగుచ్ఛంబు లచ్ఛమౌక్తిక వితానంబులును, నమలకకుత్థ్సల నానట్యమాన మత్తాళిపాళిక లభిరూపధూపధూమమాలికలునుం గాఁగ నమరు మందార వీరున్మందిరంబున సంపెంగ తీవ జాళువాగొలుసుల నుయ్యేల లూఁగు సాధ్యమిథ్యామధ్యాజనంబుల చరణపయోజసంయోజనంబు లకు లక్ష్యంబులై తదీయ స్పర్శన వినిర్గతానురాగకందళంబుల యందంబునం జివురించు నశోకానోక హంబులవలన నశోకానోకహకుసుమవిసర వర్షిత మరంద ధారాళధారా గౌరవంబునఁ బెనులోయఁ బడిన ధగధగని పగడంపుఁగోనల భుగభుగ వలచు కపురంపుటనంటుల చప్పరంబుల క్రిందం జెప్పరాని వేడుక ముప్పిరిగొన విచ్చలవిడి డాఁగిలిమ్రుచ్చులాడునెడ నెడయనివడి యడర నుదంచిత చంచరీకమాలికల నుల్లసిత పల్లవంబుల నుత్తుంగ నిస్తుల స్తబకంబుల నుజ్జ్వలత్కళికాకులంబుల నుల్లసిల్లు తరుణవ్రతతికలం గల కుడుంగరంగంబులలోఁ దమ్ముఁ దెలియకుండ డాఁగియున్న యన్నులమిన్నల వీక్షింపఁ జరించు సిద్ధరాజ తనూజా సమాజంబుల నిశాత విలోచనాపాతంబుల నపూర్వవిలాసంబుఁ గాంచు తిలకనగతిల కంబులవలనఁ దిలకనగతిలక కుసుమ గళ న్మకరంద సంపర్కంబునం బదనైన ముత్తియంపుదొనల నిండిన సంకుమదపంకంబునం బొంకంబుగా మృదుమృదుత్వగభినవదళంబుల నలినభవునిం గొలువఁ జనిన తమతమ రమణునికై సందేశంబులు లిఖించి చెలుల నంచి పంచశర పంచశరీప్రపంచిత రహణశిఖి శిఖాంచల చంచలిత మానసంబున నడలి బడలి చెలువ మెలుపు కలువదొర రాయరంగులం బఱచిన కలువరేకు జముకాణంబులపయిం బొరలు గంధర్వసౌగంధికగంధిరత్నంబుల సంతాపంబు సన విరి నీరు నించియు, కెంజివురులం గప్పియుఁ, జల్లపుప్పొడులు సల్లియు, నలరుజొంపంబులం బొదివియు, శీతలోపచారంబులు సేయు

తత్ప్రియవయస్యాలలామంబులకుం దోడునీడలై, చూడం దగు వాసంతికా జాతంబు లలసవాతపోత ప్రచారంబులం గౌఁగిలింప నవారిత సుమనోవికాసంబునం బొలుపు గాంచు కురువకలతా వలయంబులవలనఁ గురు వకలతావలయ వల్లవపల్లవాధరామండల మధ్యస్థల సందర్శనీయ పురందరశిలాశిఖర నందనందన సంభృత రంజిత వేణుదండాయమాన మానిత కటకవాల వాయజ సూత్రానుబింబంబు లహిరూపంబులుగా నెఱింగి యుప్పొంగి చెంగున నెగసి చరణంబులం ద్రొక్కిపట్టి చంచూపుటంబుల సించి ఱెక్కల నడిచి యేమియుం దేరకున్న విస్మయంబు మనంబు బెరయ విఫల ప్రయత్నంబులై పుడమి వ్రాలు కాంతార మయూర దారకంబులం జొచ్చి కికాకిక కేళి సల్పు గరుడసరోజ ముఖీ నికరంబుల దరస్మిత విలాసంబున సమధిక పథికచేతస్తాప సంవర్ధక ప్రసవామోద పరంపరలఁ జెన్నుమీఱు పున్నాగపూగంబులవలనఁ బున్నాగ పూగ మధుసాల రసాలముఖ్య దివ్యతర్వంతరంబున మంజులకంజరాగ భిత్తిభాగ మరీచిపుంజంబు భాస్వదాతప ప్రాబల్య ఖంజనంబును, శాతకుంభకుంభవిభా డంబరంబు సంధ్యారాగారంభంబును, వలభిన్మణివలభి రుచిరరుచి పూరంబు నిబిడ తిమిర వివర్ధనం బును, ముక్తోల్లోలవిభాసారంబు దారకానిసర్గంబును, భూరిస్తంభ సంగ్రథిత హీరదర్పణ ద్యుతిజాతంబు నిస్తంద్ర చంద్రికా కల్ప నంబునుం గావింప నక్షీణ క్షణదైక విలసనంబునం బొలుచు కేళికాహర్మ్యంబున మిక్కిలి పిక్కటిల్లు మక్కువఁ జక్కెరవిల్తుజగడంబుల మగలఁ జొక్కించి యాత్మీయ పుంభావసంభా వనా సంభూతశ్రమంబు దూలఁ జెంగటి వనుల సంచరించు నాగకన్యావతంసంబుల యాగాఢ నిశ్శ్వాస సమీరంబుల తోరంబగు సిరి నొప్పారు సిందువారంబులవలన సిందువారాది నగవార శిలాతలంబుల నురులు దాల్చియు, నెత్తమ్ము లిమ్ముగాఁ బ్రవహించు సెలయేఱులపై వలలు సేర్చియు, స్వజాతి ద్విజా తుల రాఁబిలుచు పులుగుల దీములు గట్టియు, జిగురుఁగండె లమర్చియు, విచిత్రతరవనపతత్త్రిగోత్రం బులం బట్టుకొను తలంపున మెండైన పొదలనుండి యప్పటప్పటికి వానిం గానఁ దమకించి చెంచెత లెత్తు నెమ్మిగంబు తమ్మిచాయల వసంతసమయ సముదిత సౌభాగ్యమ్మునం బొదలు చామ్పేయ ధాత్రీరుహం బులవలనఁ జామ్పేయధాత్రీరుహ కుసుమగళిత పరాగరాశి మధురసనదీ పులినదేశంబునఁ గపురంపుట నంటి లేయాకుఁ బఱచి మరకత మకరకేతనాహితమూర్తిని నిలిపి తదేక పూజాతాత్పర్యంబున నున్న సద్గుణోత్తములకు విరు లొసంగు నంతరంగంబునఁ బ్రమదావనంబు సొచ్చి ప్రమథమధురోష్ఠితల్లజంబులు గేల నూది నిక్కి విటపాంతరాభివేష్టిత మల్లికాప్రసూనంబులఁ గోయునెడఁ దత్కరసంయోగంబువలన నిజేష్టఫలలాభంబు చేకూరెనో యన రమ్యఫలంబులం బెంపొందు మాకందంబులవలన మాకందవాసనాభివాసితపవమాన ప్లవమాననీలాశోకరజస్తోమంబు ప్రవర్గ్యోపక్రమనిర్గచ్ఛద్ధూమవర్తనంబునం బర్వ నమందానందకందళితచిత్తారవిందంబులతో ముందుముందుగఁ బఱతెంచు పురందరాది బృందారకవర్గంబుల తనూశ్రమంబుఁ దెరలం జేయు శీతలతర తాపసాశ్రమ నానావిధ వసుధారుహ నివహంబుల చెంతలం దదీయ శాఖాప్రసవముఖ వినిష్ఠ్యూత మధుపాళికం బ్రసవితంబులగు విశారద విటపి పటలంబులవలనను, వలను మిగిలి మేరుకుధరంబునుంబోలె శక్రపురాతిభాసురంబును, హిమవన్నగంబునుంబోలె గోభృత్కార్ముకాన్వితకాళికాతిశోభితంబును, మందరధరంబునుంబోలె వ్యాళాధిరాజపరివేష్టితంబును, ఋశ్యమూకాద్రియుంబోలె హరిజాతికలితంబును, మాల్యవద్గోత్రంబునుంబోలె రామసంచారసంగతంబును, నీలాచలంబునుంబోలె పురుషోత్తమభూషితంబును, గంధమాదనగ్రావంబునుంబోలె మహావరాహపాళికాలింగితంబును, సమామోదసంకలితశ్యామామహితం బయ్యును నసమామోదసంకలితశ్యామామహితంబై, వీనఘనార్భటివిఘూర్ణితమహాబిలం బయ్యును నవీనఘనార్భటివిఘూర్ణితమహాబిలంబై, మరాళికాశ్రితకటకస్థలవనజాతం బయ్యును నమరాళికాశ్రితకటకస్థలవనజాతంబై, సదృక్షరాజసారంగసంతానసంకలితం బయ్యును నసదృక్షరాజసారంగసంతానసంకలితంబై, కాలాహితసుమనోనగభాసమానం బయ్యును నకాలాహితసుమనోనగభాసమానంబై యొప్పుచున్నయది విలోకింపుము. ‖ 18 ‖

చ. అని లలితోక్తి నాప్రియవయస్యశిఖామణి చిత్తసీమఁ బా
యనిలలితోఁ దదద్రిమహిమాతిశయం బెఱిఁగింప, నప్పు డా
మనుకులరాజమౌళి బిలమండలి చొక్కపుదీవెయింటిమేల్
మను కులరాజకాంతతటమార్గములం గనుఁగొంచు నేఁగుచున్. ‖ 19 ‖

సీ. కట్టెండ వెడఁదకాఁకఁ గఱంగి ప్రవహించు
జవ్వాదిడిగ్గియచాల లోయఁ
బడుచుఁ జొక్కపుఁ గ్రొత్తపటికంపుఁజఱిపజ్జ
బాగైన కెంపురాపఱుకువాలు

పొదరుఁ బొన్నల రాలుపుప్పొడియిసుముపైఁ
బగిలి యొప్పెడు వేరుపనసపంటి
నీటికాల్వలఁ బ్రోచి పాటించు జేజేల
మ్రాఁకుతీవలఁ జుట్టిరాఁగ నలరు

తే. దాకపందిలిక్రింద నిద్దంపువేడ్క
దవిలి కోలాట మాడుగంధర్వసతుల
చారు సౌవర్ణకటకసింజా నినాద
కుల ఘుమఘుమాయమాన మౌ కోనఁ గనియె. ‖ 20 ‖

లయగ్రాహి. మానిత నవీన కిసలానురతి కానఘ పికీనిచయ గానములచే నళినికానీ
కానుగత మానసచరీనిరుపమానరుతిచే నళికులీనవనితానికర నానా
ధ్వానములచే ననిలయానమునఁ బైనిగుడుసూనతతి తేనియలసోన రొదచే నిం
పైన యలకోనఁ గని యానృపతి దా నెనసె మానసతటీ నివిశమాన ముదమంతన్. ‖ 21 ‖

తే. ఇట్టు లక్కోన నెనసి తదీయ చిత్ర
మహిమ మెంతయుఁ గాంచుచు మనుజనేత
తళుకుఁ బ్రాఁగెంపు మెట్టులదారి డిగ్గి
యాత్మహితుతోడ నొయ్యన యరుగ నచట. ‖ 22 ‖

చ. పగడపుఁగంబముల్, తళుకుఁబచ్చలబోదెలు, కెంపుదూలముల్,
జగమగఱాలదెంచికలు, చక్కని నీలపుఁబల్కచాల్, మెఱుం
గగు తెలిమిన్నలోవయును, నచ్చపు బంగరు పేరరంగునం
దగఁ గనుపట్టు నొక్క వికసన్మణిమండప మప్డు దోపఁగన్. ‖ 23 ‖

చ. కనుఁగొని యానృపాలరతికాంతుఁడు విస్మయ మంతరంబులో
నెనయఁగ నోవయస్య మన మిచ్చట నిల్తమె కొంత ప్రొద్దటం
చనువుగ మందయానమున నమ్మణిమండపమౌళిఁ జేరి, యం
దొనరఁగ రత్నపీఠి ముదమొప్ప వసించె, వసించు నంతటన్. ‖ 24 ‖

సీ. ఒకమణిపుత్రిక యొయ్యారమునఁ జేరి
కపురంపు వలపుబాగా లొసంగె,
నొక సాలభంజిక యుదిరిపువ్వుల కెంపుఁ
బావడ నేరు పేర్పడఁగ వీచె,
నొక వసుప్రతిమ యింపూన్చు తెల్లని తావిఁ
బొదివించెడు కలాచి పూని నిలిచె,
నొక చొకాటపుబొమ్మయొయ్య నొయ్యన పొన్న
విరిచాలు గూర్చిన సురటి విసరె,

తే. నిటులు పాంచాలికామణిపటల మూడి
గము లుచితరీతి దార్ప, నా యమరకేళి
మండపశ్రీ నుతించుచు మనుజభర్త
దండఁ జెలి గొల్వ సుఖలీల నుండె నంత. ‖ 25 ‖

చ. కరు లిల వ్రాల, శంబరనికాయము దూలఁ, దరక్షులోకము
ల్వెఱఁ బరువంద, మత్తకదళీచయముల్ బెగడొంద, గండకో
త్కరములు స్రుక్క, ఋక్షసముదాయము నెవ్వగఁ జిక్కఁ, గీశము
ల్తరుతతి నీఁగ, సూకరకులంబులు డాఁగ, మహాద్భుతంబుగాన్. ‖ 26 ‖

సీ. అఖిల జంతు నిఖాదనారూఢిమైఁ బోలె
నతివివృతంబైన యాస్య మమర,
నాశేభములఁ జీర్పనట్టి సిబ్బితిఁ బోలె
నతి గన్నఖరసంతతి వెలుంగ,
స్వమృగహింసావిహారము గాంచురతిఁ బోలెఁ
దలపై నెగయు వాలదండ మొనర,

నిగుడు కోపాంకురనికరం బగుటఁ బోలె
సితకేసరముల కెంజిగి చిగుర్ప,

తే. వక్రదంష్ట్రలు శతకోటి వాదు గెలువ
వర్తులపుఁ గన్నుగవ భానువాసిఁ గేర,
ఘుటఘుటార్భటి ఘనకోటిపటిమ దెగడ
నొక్క సింగంబు వడిఁ బొదనుండి వెడలె. ॥ 27 ॥

క. వెలలి జిష్ణుక్షాగౌరవ
కలనన్ లంఘింప నృపతి గన్గొని నిజని
స్తుల చంద్రహాసధారం
దలఁ ద్రెవ్వఁగ నేసె నద్భుతంబుగ నంతన్. ॥ 28 ॥

మ. క్షితినాథేంద్ర శితాసిసంహతిభవాసృగ్వ్యాప్త తత్సింహరా
జ తనూదీధితిసంధ్యలో వెడలు భాస్వన్మూర్తి నా నొక్కమా
నిత తేజస్తతి దోఁచె నంత నచట న్వీక్షింప నయ్యెన్ రమా
పతి నా పూరుషరూప మొక్కటి జగత్ప్రస్తుత్య దివ్యద్యుతిన్. ॥ 29 ॥

చ. అది గని యానృపాలుఁడు మనోంబురుహంబున విస్మయాంకురం
బొదవఁగ నుండఁ, గిన్నరత నూనుచుఁ, దత్పురుషావతంస మా
యుదధిగభీరుఁ జేరి, వినయోన్నతి, ‘భానుకులాయ, శత్రువ
ర్యదమనపణ్డితాయ, భవతేఽస్తు నమో’ యని మ్రొక్కె, మ్రొక్కినన్. ॥ 30 ॥

తే. ఆదరంబునఁ గెంగేల నతని నెత్తి
దండఁ గూర్చుండఁ గావించి ధరణిభర్త
తత్కథా శ్రవణైక ముదాయుతాత్మ
నప్పురుషమౌళిఁ గాంచి యిట్లనుచుఁ బలికె. ॥ 31 ॥

చ. అకలుషరూపశోభివి, మహామతిశాలివి, కిన్నరత్వబో
ధకశుభపాళి, విట్టి విబుధస్తుతివృత్తిఁ జెలంగు నీకు ని
త్యకటుతరేభవైరిరమణాకృతి యేగతిఁ జెందె, నెట్లు త
ద్వికృతి యడంగెఁ, దెల్పఁగదవే విన వేడుక వుట్టె నియ్యెడన్. ॥ 32 ॥

క. అను జనపతి వాక్యము మది
కనివారితమోద మొసఁగ, నాఘనుఁడు పునః
పున రవనతి ఘటియించుచుఁ
దనకథ వివరించె ని ట్లుదారమృదూక్తిన్. ॥ 33 ॥

సీ. కలిమితొయ్యలిదాల్పుబలుసామిపొక్కిట
మనుతమ్మి యేవేల్పుఁ గనిన తల్లి,
మినుకుఁజాల్గుద దెల్పు మిన్న లోఁ గాంచుజో
గులటెంకి యేవేల్పుకలికి వీడు,
చిలుకుముద్దులవీణెచెలియగాఁ దగు చాన
బొమ్మరిం డ్లేవేల్పు నెమ్మొగంబు,
లీరేడుజగములవారలఁ బుట్టించు
తీరువ యేవేల్పు పారుపత్తె

తే. మట్టి పెనువేల్పు హరిహయ హవ్యవాహ
హరిజ హరిరిపు హరిణాంకగురుపరిబృఢ
హరిణహయ హయముఖరాజ హరులు గొలువ
హాళిఁ బేరోలగం బుండు నవసరమున. ॥ 34 ॥

చ. కొలువున నిల్చి భక్తివిధిఁ గొల్చు మహామనువర్ణదేవతా
కులములలో నజత్వ మొనగూర్చు మహామనువర్ణదేవతా
వళు లొకకొన్నిపర్విన నవజ్వలనోజ్జ్వలకీలికాప్లుతిం
గళవళ మందఁ గాంచి, యలకంజభవుండు ప్రియోక్తి నిట్లనున్. ॥ 35 ॥

చ. కటకట సర్వలోకశుభకాంక్ష లొసంగుచు నిచ్చ మించు మీ
కిటులభజింపరాని యవిహీనవిపత్తిక సేరె నెట్లు, త
త్పటిమ హరింతుఁ దెల్పుఁ డన పద్మజుని న్మనువర్ణదేవతా
పటలము మ్రొక్కి యిట్లనియెఁ బాయని దైన్యము మోముఁ జెందఁగన్. || 36 ||

శా. ఆరమ్యాగమమార్గగద్విజశరణ్యాం బై యిలం బారిజా
తారణ్యంబు సెలంగు, నయ్యటవి బ్రహ్మత్వంబు రాఁ గోరి దు
ర్వారాత్మద్రఢిమాప్తి మామకజపవ్యాపారపారంగతుం
డై రాజిల్లు తపస్వి యొక్కఁడు వసంతాభిఖ్య నింపొందుచున్. || 37 ||

చ. కనఁ డితరంబు, దా వినఁ డొకానొక విప్రవరోక్తిఁ, బల్కఁ డిం
పున నొకమాట, నిట్టి దమభూషితుఁడై ముని నిశ్చలాంతరం
బెనసి యతృప్తికృజ్జపసమేధనవైఖరి మించుఁ, దత్ప్రవ
ర్తన మిటు లయ్యెఁ, దీని నొకదారి నడంపఁగఁ జూడు మిత్తఱిన్. || 38 ||

చ. అన వనజాసనుం డలమహాయతి యెంతకుఁ జొచ్చె నౌర! స
జ్జనవినుతాజభావగతిఁ జక్కగ నొందెడివాఁడె , యెట్టు లై
న నొక నవాంతరాయము వెనంగఁగఁ జేసెద నంచుఁ జింతతోఁ
దనరఁగ నుండ, నప్పు డగదారి విరించిగుఱించి యిట్లనున్. || 39 ||

చ. యతి యన నెంత! తన్మనుజపైకసమాధి యనంగ నెంత, త
ద్వ్రత మన నెంత! యియ్యెడ ముదంబున విఘ్నము దార్తు రిమ్మరు
త్పతు లఖిలేశ! యిట్టి సురతామరసేక్షణ లుండ, లోకసం
తతినుతశక్తి మించు రతినాయకుఁ డుండ, విచారమేటికిన్? || 40 ||

సీ. ఏలదే? బంటుగా నీమేనకాకాంత
యచలగాధికుమారు నంతవాని,
నేఁచదే? సొబగుచే నీధాన్యమాలిని
వింతగా శాండిల్యు నంతవాని,
నెమ్మెతోఁ గలయదే యీయూర్వశీవామ
హాళిమై జాబాలి యంతవాని,
నెనయవే వరుసతో నీవేల్పుచెలిచాలు
లలమండకర్ణుజు నంతవాని,

తే. నిట్టి సురసుందరులు గల్గ నింతపనికి
మనములోఁ జాలఁ జింత నీవెనసె దేల?
వీరిలో నొక్కవెలఁది నమ్మారుఁ గూర్చి
పంచు మీకార్య మిపుడె ఫలించుఁగాని. || 41 ||

చ. అన నమృతంపుఁదేట జత యందిన యాసురరాజుమాట చ
య్యన శ్రుతిపర్వమై మదిని హర్షమహాపగఁ బొంగఁ జేయ , 'నీ
పని కిది కార్యమౌర' యని పల్కువెలందిమగండు కంతుఁ బి
ల్వ ననిలుఁ బంచి, వేల్పునవలాతలమిన్నల నంతఁ గాంచినన్. || 42 ||

సీ. వెలవెల నై తోఁచె నలచంద్రకళ యత్యు
తులతమశ్శ్రీఁ బొందఁగలనె యనుచుఁ,
దల యెత్త లేదయ్యె నలరంభ ధీరకుం
జరము సెన్కిన మనఁజాల ననుచుఁ,
దెలివి వాయఁగఁ బొల్చె నలతార హంసుని
గొడవఁ బోయిన మహంబడఁగు ననుచు,
శ్యామలలో నీఁగె నలమాధవి ధరిత్రి
ఘనులగోస్మృతి నిల్వఁగలనె యనుచు,

తే. నిట్టు లనిమేషకాంత లహీనభంగ
వృత్తి సంధించి చలియింపఁ జిత్తమందు

వే యెఱిఁగి చిత్రరేఖ యన్వేల్పుచెలువ
నలువకు జొహారు గావించి నిలిచె నపుడు. ‖ 43 ‖

చ. నిలిచి యవార్య యౌవన వినిర్మల సుందరభావ సత్కళా
కుల జని తైక దర్పమును గూడిన చేడియ గాన ముందు దాఁ
దెలియక ధాత కిట్లను సతీమణి, 'దేవ! భవన్మనోహితం
బలర నొనర్తు, నన్ను దయ నంపుము నిర్జరు లెల్ల మెచ్చఁగన్.' ‖ 44 ‖

చ. మరుఁడు సహాయుఁ డై బలసమగ్రతతో వెనువెంట రాఁగ, స
త్వరగతి ధాత్రి నొంది, యలతాపసుఁ జేరి, భవత్కృపాపరి
స్ఫురితకలావిలాసములఁ జొక్కపువేడుక నిక్కఁ జేసి, బం
ధురనిజశక్తి నిచ్చటికిఁ దోకొని వచ్చెద నేలి బంటుగన్. ‖ 45 ‖

సీ. జలపానసంరక్తి సడలించి మోవితే
నియ గ్రోలుతమిఁ జాల నింప వచ్చు,
తొలుపల్కుఁజదువులు వొలియించి రతికూజి
తంబులు నడపుటల్ దార్ప వచ్చు,
ధ్యాననైశ్చల్యంబు దలఁగించి వలఱేని
కలహంపుఁజింతలోఁ గలప వచ్చు,
యతివేషవైఖరి నడఁగించి విటపాళి
యెంచుమేల్ సొగసు చేయింప వచ్చు,

తే. నొంటి దిరుగుట మాన్పి యింపొనరు సఖులఁ
గూడి విహరించుతెఱఁగు వే కూర్ప వచ్చు
నాత్మచాతురి నేమి సేయంగరాదు
తపసి నివ్వేళ ననుఁ బంపు తమ్మిచూలి. ‖ 46 ‖

చ. తొలకరిచూపు లిం పొసఁగుధూపము లై పయిఁ బర్వఁ, గంధరో
జ్జ్వలకలనిస్వనం బుడుకచాల్ రొద యై విన వేడ్కఁ దార్పఁ, బూ
విలుగలవేల్పురాసివము వేగమె మౌనికి రేఁచి, మత్కుచా
చలయుగరంగవీథి ఘనసంభ్రమతన్ నటియింప నూన్చెదన్. ‖ 47 ‖

సీ. వలఱేని మనములో మొలపించు క్రొంజూపు
తూపులధైర్యంబు దూల్ప నేనిఁ,
దలఁపుల నెవ్వేళ తలఁగక యూరించి
కెరలుమేల్కొళలఁ జొక్కింపనేనిఁ,
గౌఁగిట నలమి చొకాటపుఁగూటమిఁ
గలయంగఁ బేరాసఁ గొలుపనేనిఁ,
దులకించుమోహంపువలఁ జిక్కి వెనువెంటఁ
బాయక తిరుగంగఁ జేయనేనిఁ,

తే. బలుకువాల్దొర నివ్వేల్పుపడఁతు లెల్ల
వినుతి సేయంగ విటునిఁ గావింపనేని,
నజరకులమునఁ బుట్టితినంచు నిచ్చ
పలుకఁగా సిగ్గు గాదె? యబ్జాతజన్మ! ‖ 48 ‖

చ. అనఁ దెఱగంటికొమ్మ పలుకాత్మమనఃప్రమదంబు గూర్ప న
వ్వనరుహసూతి యాదరణవైఖరి నిట్లను, 'నోనెలంత! ది
వ్యనికర వర్ణ్య విభ్రమకలాప్రవిమోహిత సర్వలోక వై
తనరెడు నీకు ధాత్రి నొకతాపసు లోఁబడ నూన్చు టబ్రమే? ‖ 49 ‖

ఉ. చొక్కపునీటునం, గలలసొంపున, చారువిలాసవైఖరిం
జక్కఁదనంబునం, సరసచాతురి, నీసురయౌవతంబులో
నెక్కువదాన వౌట చెలి యిచ్చ ఘటించితిఁ గాక దీని కీ
తక్కినవారిచే నగునె? తార్పఁగ నీదృశకార్య మెంతయున్. ‖ 50 ‖

సీ. ననబోఁడి యతులఘనస్ఫూర్తిఁ దూలింపఁ
జాలదే? నీనీలవాలకాంతి,
లీలం దమీశావలేపంబు విదళింపఁ
జాలదే? నీయాస్యజలజదీప్తి,
వనజానన యహీనమునిప్రౌఢిఁ గలఁగింపఁ
జాలదే నీరోమపాళికాంతి,
ముదిత సత్తాపసముజ్జృంభణముఁ బెంపఁ
జాలదే నీపదోజ్జ్వలనఖాళి,

తే. యచలవక్షోజపరమహంసౌఘమహిమ
నడఁపఁ జాలదె నీమందయానలీల
యగుటఁ దల్లక్ష్మి చెలు వందునట్టి నీకు
పడఁతి యొకమౌని నిల మోహపఱచు టెంత. ‖ 51 ‖

చ. అలవిరివింటిదంట ముదమారఁగ నీ వెనువెంట రా, ధరా
స్థలివడిఁజేరి, యామునియుదారతపఃక్రమ మెల్ల మాన్చి, యు
జ్జ్వలగతి వచ్చునీకుఁ జెలువా యొనగూర్తు వహింప నీసురా
బలలు శిరోనతిం బవలుపంజులు చెంద్రికపావడన్ రహిన్.’ ‖ 52 ‖

తే. అని యనేకవిధంబుల నాదరంబు
దొలఁక రంభాదినిర్జరీకులము లాత్మఁ
గలఁకచేఁ గుంద నప్పల్కుకలికిమగఁడు
చెలిమి నాచిత్రరేఖతోఁ బలుకునపుడు. ‖ 53 ‖

సీ. ననసేసకొప్పు నొందిన యొంటిపొరచెంద్ర
కావిరుమాల వింతై వెలుంగ,
రతికౌగిలింతఁ దోరపుఁజిక్కు గన్న మొ
గ్గలసరుల్ పేరెదఁ జెలువుమీఱ,
నెలవంకరేఖల నిలిచి పైఁజెదరుక
ప్పురపుగందపుఁదావి బుగులుకొనఁగఁ,
గలికిగోణమ్ముపైఁ గట్టిన క్రొత్తగే
దఁగిఱేకువంకి యందముగ మెఱయఁ,

తే. జిలుకకోయిలమూఁకలు సేరి నడవఁ
గలువఱేఁ డామనియుఁ బార్శ్వముల రహింప,
శారికలు నైజజయవిద్యచయముఁ జదువ
వేడ్కఁ జనుదెంచె నపుడు పూవింటిజోదు. ‖ 54 ‖

మ. వలరా జ ట్లరుదేర, నానలువ దివ్యద్రత్నసింహాసన
స్థలి నొయ్యన్ డిగి చేర వచ్చి, నతి నొందం బాణిచే నెత్తి, య
ర్మిలితోఁ గౌగిటఁ గూర్చి, యంత రతినారీభర్తతో నందదు
జ్జ్వలపీఠిన్ వసియించెఁ, జెంగటనె నిల్వం దద్బలవ్రాతముల్. ‖ 55 ‖

చ. ఘనవినయాత్మ నున్నయలకంజశరుం దిలకించి యవ్విరిం
చనుఁ డనురక్తి దోప చతురాననని నొక్కటి యై రహించు తి
న్ననిమధురోక్తిఁ బల్కు, ‘రతినాయక! నిన్గనుగొన్న నామదిన్
మనిచెఁ బ్రమోదసంతతి రమాపతిఁ గాంచినదారి నియ్యెడన్. ‖ 56 ‖

చ. సరసతరాసమాస్త్రములు సంతతజీవికశింజినీలతా
స్ఫురితశరాసనోత్తమముఁ బూని తలంపఁగ మేటి వై సుమా
కరసఖ నీవు రాజిలఁగఁగాదె సమస్తజగజ్జనుల్ పర
స్పరపరివైమతీగతులు బాసి ప్రియప్రమదాప్తి నుబ్బుటల్. ‖ 57 ‖

సీ. మునిభామకై యింద్రుఁబెనుఁగోడిగా లస
ద్ధృతిఁ దూల్చి మించిన దిట్టతనము,

నొక్క కాత్యాయని నొందంగ సెగకంటి
పౌరుషం బరచేసి ప్రబలునేర్పు,
హంసాఖ్యఁ దగు కైరవారిపితృప్రసూవి
[1]సంపర్కగతిఁ గూర్చి యొప్పుచలము,
గురుపత్నిఁ గలయ సత్కులనేత యగువాని
సతతంబుఁ గుందించు చతురవృత్తి,

తే. నఖిలభువనాభినవ్యమహాద్భుతౌఘ
కల్పనానర్గళస్ఫూర్తి గాంచి వెలయ,
మాదృశుల కెన్న నలవియె మంజుకంజ
బాణజితలోకజాల, శంబరవిఫాల! ‖ 58 ‖

చ. కనుగలవిల్లు వూని కడుగాటపుసంపెఁగమొగ్గముల్కిఁచాల్
గొని కలనాదసైన్యములుఁ గొల్వఁగ వీవలితేరి నెక్కి నీ
వనికి రమాకుమారక! భుజాంచితశక్తిఁ గడంగ డాఁగఁడే
ఘనకరవీరసూనదరిఁ గాలవిరోధి భయావిలాత్ముఁడై.' ‖ 59 ‖

క. అని వినుతిపూర్వకంబుగ
మనసిజునిం బలికి యపుడు మఱియు నతనితోన్
తనకార్య మెల్లఁ దేటగ
వనజాసనుఁ డిట్లు వలుకు వరమృదుఫణితిన్. ‖ 60 ‖

శా. 'వింటే మన్మథ! మత్ప్రభుత్వమున కుర్విం బుట్టు విఘ్నావళిన్
గెంటం దార్చుచు మామకాత్మహితభంగిన్ మించు నీ వుండుటల్
కంటం గానక బ్రహ్మభావమున కాకాంక్షించి యొక్కండు పెన్
గొంటే యౌ ముని దెచ్చినాఁ డిటఁ దపఃకుల్యాధ్వసంచారితన్. ‖ 61 ‖

చ. ముని యజభావ మందఁ దపముల్ గడుఁ జేసినఁ జేయుఁగాక, పా
వన మనురాజజాతజపవైఖరి మించిన మించుఁ గాక, ని
త్యనియమవృత్తిఁ దాలిచినఁ దాలుచుఁ గాక, విచారమేల నో
మనసిజ! నాకు నీవు బలుమక్కువతమ్ముఁడ వై చెలంగఁగన్. ‖ 62 ‖

చ. హరి సకలాధిపత్యము సుమాశుగ! మా కొనగూర్చె మున్ను త
త్పరిభవకార్యసంప్రాప్తియుఁ దత్పరిపాలనమున్ ఘటింపఁగా
నిరతముఁ గర్త వీ వగుట నేర్పున నీ విలఁ జేరి తన్మునీ
శ్వరతప మెల్లఁ దూల్పఁ దగు సారమహామహిమంబు లెంచఁగన్. ‖ 63 ‖

చ. అనఘ కలాకలాపిని యనల్పవిలాసిని చిత్రరేఖ పే
రను దగు నీవధూనికరరత్నము నీవెనువెంట రాఁగ, వే
చని ధరఁ జేరి, యానియమిచంద్రుతపం బెడలించి, వానిఁ దూ
ల్ప నిజశక్తి నేతదబలాపరిచారకుఁ జేయు మంగజా! ‖ 64 ‖

చ. అలికవిలోచనోగ్రతపమంతయు ము న్నడఁగించినట్టి నీ
బలము చలంబు దివ్యశరపాండితి నేఁడును జూపి, మౌని ని
చ్చలువ కధీనుఁ జేయు మిఁకఁ జెప్పెడి దేమి రతీశ, సర్వముం
దెలిసిననీకు దీనఁ దగ నిల్చుము మద్భువనాధిపత్యమున్.' ‖ 65 ‖

ఉ. నా విని నల్వఁ జూచి, రతినాయకుఁ డిట్లను, 'వాగధీశ! యి
ట్లీవు వచింపఁగాఁ దగవె, యీఘనకార్యభరంబు నాది గా
దే, విబుధుల్ నుతింప జగతీస్థలిఁ జేరి, మునీంద్రు దేవరా
జీవదళాక్షితో నెనయఁజేసెద, మానుము వంత నెమ్మదిన్. ‖ 66 ‖

చ. అళితతిపోటుఁగూఁత లెగయం, బెనుమావులు డిగ్గి చిల్కరౌ
తులు నడవన్, మహాబలము దోడ్తన చుట్టికొనం, దపస్వి ని
శ్చలధృతి సాలమండలము చయ్యన లగ్గలు వట్టి పట్టి యీ
నెలఁతయురోజదుర్గతటి నిల్పెదఁ దత్పటుహృన్మహావిభున్'. ‖ 67 ‖

చ. అన మఱుఁ బల్కునం బ్రమదమంది విరించి సువర్ణచేలముల్
ఘనమణిభూషణంబు లలకంతునకున్ సురకాంతకుం బ్రియం
బెనయ నొసంగి, యంత రజనీశ వసంత సమీర తామ్రలో
చనవర ముఖ్యమారబలసంతతి నాదృతి సేసి యిట్లనున్. ‖ 68 ‖

సీ. తెఱవ నవ్వుల యోగిధృతిఁ గలంపకమున్న
నెఱయు వెన్నెలలు పైనింప వన్న,
నెలఁత కేలను మౌనికళ లంటకయమున్న
చిగురాకు నెమ్మొనఁ జేర్ప వన్న,
సకిపైఁట యతి చొక్కఁ జక్క వీవకమున్న
ప్రబలు చల్లఁదనానఁ గ్రమ్మ వన్న,
చెలిపాట యమివీనులలరఁ బాడకమున్న
కలనాదభంగిక లెలుపవన్న,

తే. యోకుముదమిత్ర, యోచైత్ర, యోసమీర
యోపికాధీశ మీనేర్పు లొనరఁ జూపి,
పడఁతి కాజడదారి లోఁబఱప రన్న
మన్మనోభీష్టకార్యంబు మనుపరన్న. ‖ 69 ‖

చ. అని నిజమిత్త్రవర్యనిచయంబుల నీగతిఁ బల్కి యమ్మరు
ద్వనధరవేణికామణి విధాత రహిం దన కొప్పగించి పం
చిన విరివింటిజోదు పికసేనలతో సురవారిజాక్షితో
ఘన మగు వేడ్క వొంగఁ దదగారము వెల్వడి వచ్చె నంతటన్. ‖ 70 ‖

సీ. చిలుకతత్తడిరౌతుచేతితియ్యనివింట
గాఢకృపీటజకాండ మెగసె,
నుడురాజు పఱతెంచునెడఁ బుండరీకంబు
వికలత్వమున నిరావీథిఁ ద్రెళ్లె,
కరువలి కడ్డమై వెఱఁ గూన్చె నలఘన
పద్యనవ్యాత్మభీప్రదమహాహి,
యామని రాఁగఁ జయ్యన విగతచ్ఛదం
బుగఁ జూడఁబడె నప్డు పురుషకాళి,

తే. నిర్జరవధూటికావామనేత్రసీమ
జడిగొని పరిప్లవత్వంబు సరగఁ దోఁచె,
ని ట్లశకునంబు లేపున నెన్ని యున్న
వానిఁ జూడక యధికగర్వంబుతోడ. ‖ 71 ‖

మ. అలసత్యాధ్వము డిగ్గి యప్డు తప మొయ్యన్ దాఁటి దీవ్యజ్జన
స్థల మాపిమ్మట నొంది యంతట మహస్థానంబునుం బొంది వే
ల్పులరావీ డట వేడ్క డగ్గఱి భువర్లోకేంద్ర మవ్వేళఁ జే
రి లలిం గంజశరుండు దా దొరసె ధాత్రిన్ మేరుమార్గంబునన్. ‖ 72 ‖

చ. ధర నిటు లొంది, యంత సముదారగిరీనపురీఝరీదవో
త్కరముల నెల్లఁ గన్గొనుచుఁ, గాముఁడు వింధ్యముఁ జేరె నందుఁ బ
ద్మరిపుసుతోర్మిజాంబుకణమండలపుష్పితనీపనిత్యభా
స్వర మగు పారిజాతవనవర్యము గన్నుల కింపుఁ గూర్పఁగన్. ‖ 73 ‖

చ. గురుజవశక్తి వచ్చి యొకకోయిలవేగరి తద్వసంతభూ
సురతిలకాశ్రమం బిదియచు మ్మని తెల్పఁగఁ గంతుఁ డందు ని
ర్జరసతితో, నిజాప్తవరజాలముతో వసియించెఁ దత్ప్రసూ
నరసకులార్ద్రమారుతమునన్ స్వతనూశ్రమ మెల్లఁ బాయఁగన్. ‖ 74 ‖

చ. చెలు వగు మైత్త్రిఁ గోయిలవజీరులఁ దుమ్మెదకమ్మగట్టుమూఁ
కల గొరువంకరాదొరలగాటపుఁజిల్కలకాల్బలంబులన్

నలినకలంబవీరబలనాథుఁడు చైత్రుఁడు తద్బలోచితో
జ్జ్వలలతికాకుటీపటలిఁ జక్కగఁబాళెము డించె నయ్యెడన్. ‖ 75 ‖

సీ. చిగిరించు నెఱకెంపుచివురాకుగమి కట్టు
నట్టి కౌసుంభాంబరాళిఁ బోలఁ,
జాలఁ దోఁచిన నూత్నజాలకశ్రేణి మేల్
హురుమంజిముత్తెపుసరులఁ బోల,
నళు లెక్క నరదోఁచు తెలిపూలచాలు కై
శ్యములఁ జేర్చిన గర్భకములఁ బోల,
నలరుగుత్తుల నిండ నలరు పుప్పొడి గుబ్బ
కవలపై నలఁదుగందవొడిఁ బోల,

తే. సరసశృంగారవైఖరి ధరణిఁ బొదలు
లతిక లయ్యెడ వీక్షించుకుతుక మొసఁగెఁ
జైత్రకాంతాగమనదిష్టసముచితౌజ్జ్వ
లీపరిభ్రాజదుత్తమాలీల నొంది. ‖ 76 ‖

ఉ. డాసె సుమాళిఁ దుమ్మెదమిటారి, దమిం జివు రాని కోయిలల్
మ్రోసె, రసాలకేసరసమూహసుగంధము దిక్తటంబులం
బూసె మెకంబు నెక్కుదొర, మున్మను పైకొను కాఁకచే ధృతిం
బాసె వియోగి, యోగివనపాళిక నామని యాక్రమింపఁగన్. ‖ 77 ‖

చ. మునివన మంతయుం దనచమూపతి యత్తఱి నాక్రమింప, మిం
చినబలదర్పగౌరవముచే విషమాశుగవీరశేఖరుం
డని కిదె చుమ్ము వేళ యని యాప్తమతిం బికమంత్రి దెల్పఁ, జ
య్యన వెడలెన్ రసాలవిశిఖాసము సూనశరాళిఁ బూనుచున్. ‖ 78 ‖

సీ. అరిరాజచిత్తభీకరకరకాండప్ర
చండిమ మనురాజమండలంబు,
క్రొందళంబులఁ జాలఁ గూర్చుక హరివితా
నములతోఁ జైత్రసేనావిభుండు,
కన్నుల నెఱమంటఁ గ్రక్కుచుఁ గలరుతుల్
బెరయ నానావనప్రియబలంబు,
కనకరజోరేఖఁ గనుపట్టు వరగంధ
పటిమ రాజిలు మహాబలకులంబు,

తే. తొలుదొలుతఁ దీవ్రవిస్ఫూర్తిఁ దొడరి నడవఁ,
జిలుక మేల్పక్కిపై నెక్కి, యలరువింటి
దంట, యమ్మౌనిఁ గదిసె దుర్దాంతశౌరి
కాళి యాత్మైకబిరుదపద్యములు చదువ. ‖ 79 ‖

చ. అపుడు రణోత్సుకుం డగు సితాంబుజసాయకుకంటిసన్నఁ గీ
రపటలి, చల్లగాడ్పు, తొవరాయఁడు, కోయిలపౌఁజు, చైత్రుఁ, డ
చ్చపుఁదెలితెక్కపుల్గు, లని సల్పఁగఁ జాలుదు నేనె నేనె యం
చపరిమితాగ్రహస్ఫురణ నమ్మునిఁ జుట్టిరి సత్వరంబుగన్. ‖ 80 ‖

సీ. శైత్యవత్కరకుంతచటులధారారేఖ
శమినేత నాటించెఁ జలువమిన్న,
తళుతళు క్కన వేగ జళిపించి మావిక్రొం
దళపుఁ గత్తిని మౌని నఱకె సురభి,
కడుఁ జంచరీకసంఘము మ్రోయ ఘనజాల
కంబుల యతి మొత్తె గడుసుగాడ్పు,
కటురజోగ్నికణాళి గ్రమ్మఁ జెందొవమందు
తిత్తుల మునిఁ గప్పె హత్తి యంచ,

తే. యిట్టు లాదిట్ట లందఱుఁ జుట్టుముట్టి
గట్టితన ముట్టిపడ నురుక్షాంతికవచ
ధారి జడదారి నొప్పించి ధైర్యలీల
నడఁప లేకున్కి గని మరుం డపుడు గడఁగి. ‖ 81 ‖

చ. చనని నవాగ్రహస్ఫురణఁ జక్కెరవిల్తుఁడు తేజి బోరునన్
మునిపతిమీఁద నూకి కడుముట్టక మ్రోయుగొనంబు తుంటవిం
ట నొనరఁ గూర్చి చంద్రఋతునాథులు గన్గొని యౌర! మేలు మే
లనఁ బరితేజితాబ్జముకుళాస్త్రపరంపర నించె నుద్ధతిన్. ‖ 82 ‖

చ. మదనబిసప్రసూనశరమండలి యాజడదారిసామిపై
రెద వడిఁ దాఁకునత్తఱిఁ దదీయపరాగము చిందుటల్ స్తవా
స్పద మయి వొల్చె తద్విశిఖజాలసమాహతిభిన్నమౌనిరా
జదృఢరమేశ భక్తికవచస్ఫుటచూర్ణమనీష దార్చుచున్. ‖ 83 ‖

చ. వరజవశక్తిచేఁ బలుకువాల్దొరపేరెదఁ దాఁకి, తాఁకునం
బరిహృతకుట్మలాత్మ మగు మారునితామరమొగ్గముల్కి ని
బ్బరముగఁ బర్వఁ, దద్రసము భాసిలె తన్మునిధైర్యజీవనో
త్కరములు పీల్చి వెగ్గలముగాఁగఁ గడున్ వెడలించుపోలికన్. ‖ 84 ‖

చ. అచలసమాధియోగగతి నందిన యమ్మునిఁ జెందదయ్యె న
వ్యచలనరేఖ, యప్పు డసమాశుగకాండము పర్వినం గరం
బచలసమాధియోగగతి నందిన యమ్ముని నెట్లు చెందు న
వ్యచలనరేఖ యెంత యసమాశుగకాండము పర్వినన్ మహిన్. ‖ 85 ‖

మ. తనకంజాతశరంబు లిట్లు మునిచంద్రస్ఫీతతేజంబుచే
వనవీథిన్ వికలత్వ మొందఁ గని, దుర్వారావలేపక్రమం
బున నాకంతుఁడు కేలుదోయిఁ గొని నేర్పుల్ మీఱఁ బూమొగ్గనే
జను దద్వక్షము గుప్పునం బొడిచె నోజం, జైత్రుఁ డౌనౌ యనన్. ‖ 86 ‖

చ. దళ మగు రోస మెచ్చఁ దనతత్తడి నోరగఁ బోవఁ జేసి ని
స్తులపథికాసృగక్త మనుసొంపున, రోహితదీప్తిజాతముల్
గలయఁగ మించు నూతనపలాశసుమం బను బాగుదారచేఁ
జలమున నయ్యతిన్ నఱకె, సారససాయకవీరుఁ డంతటన్. ‖ 87 ‖

చ. మునిపతి కేమిటన్ జుఱుకుముట్టకయుండినఁ, గాంచి, తేజి చ
య్యన డిగి, యప్డు నైకనిశితాయుధజాతము పూని మిక్కిలం
గనుఁగొనలన్ రుషానలశిఖాతతి పర్వ, మరుండు చంద్రచం
దనపవమానముఖ్యవృతిఁ దా నడచెన్, యతిమీఁది కుద్ధతిన్. ‖ 88 ‖

క. నడచి యళిఘంటికాధ్వని
యడరఁ, బరాగాగ్నికణచయంబులు వెడలం
గడు నమరురాగసుమ, మను
బెడిదం బగు శక్తి వైచె, భీకరలీలన్. ‖ 89 ‖

ఉ. దాన నొకింతయున్ విధృతిఁ దాల్పని యాదమినేతఁ జూచి, త
త్సూనశరుండు బీరమున శూరత యుట్టిపడంగ నయ్యెడన్
మానితపారిజాతసుమనఃకలికాగద కేల నెత్తి, య
మ్మౌనిని మోఁదె దివ్యకుసుమప్రతతుల్ మరుదాళి నింపఁగన్. ‖ 90 ‖

ఉ. అందుల కింతయుం జలనమందనిపెంపున కబ్బురం బెదం
జెంది, ప్రసూనకోశతటిఁ జెల్వగు గేదఁగిటేకుఁజిక్కటా
రంది, యనూనరోషగతి నమ్మునిఁ గ్రుమ్మె మరుండు శాంకరా
మందమనోధృతిక్షపణమాన్యభుజాబలరేఖ హెచ్చఁగన్. ‖ 91 ‖

చ. సరసబలంబు గొల్వఁ సుమసాయకుఁ డంతటఁ బోక మౌని డా
సి రమణ మొగ్గ యన్ గుదియఁ జేకొని మొత్తి ప్రవాళ మన్మహా

పరశువుఁ బూని వే యడిచి బాగగు మంకెనవంకిఁ బట్టి ప
ల్లరములఁ గ్రుమ్మి యార్చె హిమధాముఁడు గన్గొని మెచ్చ నయ్యెడన్. ‖ 92 ‖

తే. ఇట్టు లమ్మారుఁ డమ్ముని నెనసి యని ఘ
టించు నవ్వేళ నిది వేళయంచుఁ దలఁచి
చిత్రరేఖావధూటి విచిత్రరీతి
శమి కనతిదూరమున సఖీజనము గొలువ. ‖ 93 ‖

సీ. తిలకాళిఁ దిలకించుఁ జెలి పెండ్లితళిఁ గాంచు
తెఱఁగు తపస్వికిఁ దెలుపుకరణి,
గోఁగుచెంగటఁ బల్కుఁ గోమలి ప్రియములు
పలుకుటల్ దపసికిఁ దెలుపుకరణి,
మావిపైఁ గరముంచు మగువ కళాస్థాన
మలముటల్ మౌనికిఁ దెలుపుకరణిఁ,
గ్రోవిఁ గౌఁగిటఁ దార్చుఁ గుముదాక్షిపరిరంభ
కలనంబు యోగికిఁ దెలుపుకరణి,

తే. నిట్టు లప్పారికాంక్షి కహీనమదన
తంత్రవిజ్ఞానగరిమను దరుణి దెలుప
వల్లి దోహదచర్య దైవాఱ నపుడు
హాళి దళుకొత్తఁ దద్వనీకేళి సలిపె. ‖ 94 ‖

సీ. దమి దీన నైనఁ జిత్తము బయల్పఱచునో
యని సంచరించు నభ్యర్ణపదవి,
ముని దీననైన నూతనరక్తిఁ దాల్చునో
యని పాడుఁ దేనియల్ చినుకుపాట,
శమి దీననైన నిశ్చలభావ ముడుపునో
యని పొదల్ దూఱు లతాళి గదల,
యతి దీననైన ధైర్యముఁ బాయఁ జేయునో
యని పల్కు సఖుల నొయ్యారి పలుకు,

తే. నియమి దా దీననైనఁ గన్విప్పు నొక్కొ
యని మసలు దండ రాసాప్తి నాళియుక్తి,
నైన నానాతి చిత్రచర్యానిరూఢిఁ
దాపసనమాధివైఖరి దఱుఁగ దయ్యె. ‖ 95 ‖

ఉ. ఆయతిలోకమౌళిహృదయంబు బయల్పడ కున్కి గాంచి యా
తోయజనేత్ర యాళితతితో మునిసన్నిధిఁ జేరి జాళువా
కాయలవీణె గైకొని తగన్ శ్రుతిఁ గూర్చి యొయార మెచ్చఁగా
నాయెడ నేర్పు మించ గమపాదికపుంఖణ మూన్చి వేడుకన్. ‖ 96 ‖

సీ. ఘనమార్గవిభవంబు వనితవేణినె గాదు
శ్రుతిపర్వరాగసంతతి నెసంగె,
సమతాళవిస్ఫూర్తి సతిగుబ్బలనె గాదు
నవ్యగీతప్రతానముల నెనసెఁ,
గలహంసవైఖరి చెలిగతులనె గాదు
సరసప్రబంధపుంజమునఁ దోఁచెఁ,
బల్లవంబులపెంపు పడఁతికేలనె గాదు
సొగసైనపదపాళి సొంపు పూనె,

తే. ననుచు వనదేవతాజనం బభినుతింప
రక్తివిధమును దేశీయరాగగతియుఁ,
జిత్రతరమంద్రరాగజశ్రీలు వెలయ
నింతి మునిచెంత వీణె వాయించె నంత. ‖ 97 ‖

ఉ. చెన్నగుజాళువాయొళవు, చిన్నరికెంపులమెట్లు, నీలపు
న్వన్నియ నొప్పు కాయలు, నవంబగు వజ్రపుకర్వె, పచ్చలం
బన్నినయట్టిమేరువును, బాగగుతంత్రులు మించ నొప్పు మే
ల్కిన్నర చెంతఁ జేరి యొకకిన్నరకంఠి యొసంగ నయ్యెడన్. ‖ 98 ‖

మ. సరసత్వంబునఁ గేల నూని యల యోషామౌళి చక్కన్ రిరి
మ్మరిగామారి యటంచు రిప్పనిమగామమ్మారి యంచు న్విభా
స్వరనానానవరక్తిఁ దానతతి మించన్ గౌళ వాయించి, ని
బ్బరపు న్వేడుకఁ జేయుపంతువిధముల్ పల్కించె నప్పట్టునన్. ‖ 99 ‖

మ. బళిరే మైసిరితీరు, నిల్కడలు సేబా, సయ్యరే పేరణీ
కలనం, బౌర పదాళికాభినయవైఖర్యంబు, మజ్జారె కో
పులవైచిత్రి, యహో వినిర్మలకరాంభోజాతవిన్యాస, మం
చలివేణుల్ వినుతింప నల్పె నటనం బాకొమ్మ తత్సన్నిధిన్. ‖ 100 ‖

క. ఈలీల నన్నివిద్యలు
వేలుపుతొవకంటి చూపి విపులసమాధి
శ్రీలాభగౌరవంబున
శైలాభం దెమలకున్నశమిఁ గాంచి రహిన్. ‖ 101 ‖

చ. అనుపమకాంచిరమ్యతటహాటకకింకిణికాఝణంఝణ
ధ్వని చెలరేఁగ, నానియమిదండకుఁ జేరి, యొయార మెచ్చ న
వ్వనిత తపోధనేంద్రపదవారిజయుగ్మము కేల నంటి, యొ
య్యనఁ దలఁ జేర్చి, నూత్నమధురామృతపూరసమోక్తి నిట్లనున్. ‖ 102 ‖

సీ. తెఱగంటిదొరలకుఁ దీఱలేనివిరాళి
మొనపుచక్కఁదనానఁ దనరుదాన,
కులుకుచిత్తరువుబొమ్మలకు జీవమునించఁ
గలపాటవగ నేర్చి యలరుదాన,
రంభాదికనిలింపరామలఁ దలవంపఁ
జేయు నాట్య మెఱింగి సెలఁగుదాన,
హరిగిరిశాదిదివ్యసభాళి బిరుదు లె
న్నైనఁ జేకొని నిచ్చ నడరుదాన,

తే. "పలుకుతొయ్యలి" వీవంచు నలువ మెచ్చ
నలఘుసాహిత్యవిద్యాప్తి వెలయుదాన,
"చిత్రరేఖా"సమాఖ్య రాజిల్లుదాన
నిన్ను సేవింపవచ్చితి నియమిచంద్ర! ‖ 103 ‖

క. అనునెడ నమ్మునికులమణి
కనుఁగవ నర విప్పి కాంతఁ గన్గొని యంతన్
బునరనవధికసమాధిక
లన నక్షులు మోడ్చి నిశ్చలతచే నుండన్. ‖ 104 ‖

ఉ. కాంచి తపస్విచిత్తగతి గాంచఁగ లేక యయారె మామకా
భ్యంచిత శాంబరీమహిమ కయ్యతి లోఁబడు నంచు నెంచి త
త్కాంచనగాత్రి యాళిజనతాయుతి మిక్కిలి చెంతఁజేరి నే
త్రాంచలసీమ నవ్వు వొలయన్ మునిఁ బల్కె నవోక్తిచాతురిన్. ‖ 105 ‖

సీ. జవరాలినునుగుబ్బచన్నులఁ జేరుట
వసుధాధరస్థలీవసతి గాఁగ,
నతివరత్యంతశ్రమాంబులఁ దోఁగుట
నమరాపగావగాహనము గాఁగ,
తెఱవకెమ్మోవిక్రొందేనియ ల్గ్రోలుట
నిరుపమామృతపానసరణి గాఁగ,
కొమ్మతో రతికూజితమ్ములు నొడువుట

సరసాగమాంతాళిచదువు గాఁగఁ,

తే. దలఁపఁ బద్మాంబకాభిఖ్యదైవతంబు
మసలక దయారసంబున నొసఁగు సు మ్మ
ఖండితానందగరిమ నిక్కలన మనుము
వట్టి యీఖేదకనివృత్తి గట్టి మౌని. ‖ 106 ‖

సీ. పరమకాశ్యాకృతిఁ బ్రబలదే నియమీశ
సోమమండలదాస్యరోమవల్లి,
యనవద్యమధురాత్మ నలరదే మునికాంత
జలరుహేక్షణమధుస్రావిమోవి,
పురుషోత్తమస్థేమఁ బొసఁగదే యతిచంద్ర
యచలకల్పోరోజ యలఘునాభి,
శ్రీరంగవైఖరిఁ జెలఁగదే దమివర్య
కనకజాతీయాంగి కన్నుదోయి,

తే. యగుట నిత్యపవిత్రరూపాప్తి నడరు
కలికితోఁ గూడి యుండినఁ గాక కలదె
యతనుసుఖరాశి యిట్టి మహోఘదాయి
ఘోరకాంతారమహి నున్నధీరముఖ్య. ‖ 107 ‖

మ. ఉరురామైకగుణానువర్ణనమొ, కాంతోచ్చైస్తనాగస్థలీ
పరివాసంబొ, సతీవరాంఘ్రిభజనాప్రాశస్త్యమో, సౌదృశో
త్కరసేవాగతియో, ప్రియారుణకరాత్యాలోకనంబో, మదిం
గర మూహింపఁగ నిట్టి నీతప మనంగా నేమి మౌనీశ్వరా! ‖ 108 ‖

మ. చెలిటెక్కుల్ గని, కొమ్మపాట విని, యోషిన్మౌళి నెమ్మోముతా
వులమే లాని, నెలంతమే నలమి, పూవుంబోఁడికెమ్మోవితే
నెలచా ల్గ్రోలి, సమేతరాక్షసుఖ మెంతేఁ గాంచఁగా లేక మి
క్కిలి యాత్మాధిగతైకహృత్సుఖనిషక్తిన్ మౌని! కాంక్షింతురే. ‖ 109 ‖

సీ. సుమసౌకుమార్యాప్తి నమరునీనెమ్మేను
ఘనపంచశిఖికీలఁ గంద కున్నె?
నెలపుల్గుపెంపూని యలరునీకనుదోయి
సూర్యదర్శనసక్తి స్రుక్కఁబడదె?
తమ్మియందమ్మూని తనరునీనెమ్మోము
శుచిభసితచ్ఛాయ సొగసెడయదె?
తళుకుకెంజిగురాకు సొలపూనునీయంఘ్రి
సూచిపై మెట్టిన సొంపు సెడదె?

తే. యకటకట నీవొకిం తైన యంతరంగ
మునఁ దలంపవుగాని సద్భోగయోగ్య
భావమున మించు నీయట్టి భవ్యమూర్తి
కీదృశమహాతపోగ్లాని నెనయఁదగునె? ‖ 110 ‖

మ. అసమజ్వాలశిఖాళి వ్రేఁగిన నిరాహారంబు గైకొన్న, శీ
తసరిద్వారులఁ గ్రుంకియున్న, భుజగీతంద్రీపరిధ్వంసిసా
హసవృత్తిం గయికొన్న, నీ కతనుకల్యానంద మెట్లబ్బు? భ
వ్యసితాంభోరుహలోచనాంఘ్రియుగసేవం దక్క! యోగీశ్వరా! ‖ 111 ‖

సీ. మాతంగయుతదావమహికన్నఁ గొంచమే
వరవిప్రవృతకేళివనధరిత్రి,
ఘనపంకమయశైవలినికన్న నల్పమే
యమలహంసాంచితాబ్జాకరంబు,
శైలాటగృహదగచ్ఛటకన్నఁ దక్కువే

సద్వితానోద్యోతసౌధపాళి,
యనిశ మిరాశనంబునకన్న నింద్యమే
పుణ్యసుదృక్కృతభోజనంబు,

తే. కాన నీకాన నీవృత్తిగరిమ మెల్ల
మాని నే మానితప్రీతిమహిమఁ గొల్వ
మౌని యిమ్మౌనిలింపసద్మంబుఁ జేరు
దాన మోదానపాయత దాల్తు విపుడు. ‖ 112 ‖

చ. పలుమఱు వట్టిపల్కు లిఁకఁబల్కఁగ నేల యతీంద్ర, త్వత్సము
జ్జ్వలతరరూపయౌవనరుచావరవిభ్రమక్లప్తమోహ నై,
బలుతమి నిన్నుఁ జేరి ధృతిఁ బాసిన నన్ రతిఁ జొక్కఁజేయు ము
త్కలికల నీకధీనగతిఁ దాల్చితి సూనశరుండు సాక్షిగన్. ‖ 113 ‖

చ. అని మునిరాజునిశ్చలత నాత్మవచోర్థచయోరరీకృతిన్
మనమున నిశ్చయించి యలమత్తమతంగజయాన యేమి వ
చ్చిన నిఁక వచ్చుఁ గాక యని చిక్కనిధైర్యము పూని యేలు న
న్ననుపమరక్తి నంచు దమిహస్తముఁ బట్టి కళం దెమల్చినన్. ‖ 114 ‖

క. ఆతఱి నాయతివర్యుం
డాతతముగఁ దెఱచె లోచనాబ్జములు మనో
భూతప్రతిఘోజ్జ్వలన
స్ఫీతజ్వాలద్విలోలజిహ్వాంచలుఁ డై. ‖ 115 ‖

వ. ఇవ్విధంబున నవ్వాచంయమిసార్వభౌముండు తత్పద్మినీహృత్పద్మ సాధ్వసాపాదన చమత్కారి దినాంత సంధ్యాయమాన కోపరసశోణిమధురంధరంబు లగు నేత్రపుష్కరంబులు విప్పి, చెప్పరాని యాగ్రహభంగిఁ జెంగట నున్న యక్కురంగలోచనామణిం గనుంగొని, తోఁకఁ ద్రొక్కిన పెనుజిలువచెలు వున దీర్ఘం బగునిట్టూర్పు సడలించుచు, 'నో నిలింపచాంపేయగంధి యగంధమహాంధకజిత్పరిపంథి మదాంధకార సంబంధంబునఁ గన్నుగానక మానక నిగుడుమనస్థైర్యంబున దవంబులు చేరి వనంబుల దినంబులుగడుపుచు నమలయమలక్ష్మీసాంగత్యంబున నున్న నన్ను నూరకయె పెచ్చుపెరుఁగు తెచ్చు కోలువలపునఁ బచ్చవిల్తుకయ్యంబునకు నెయ్యం బుంపు మని మదీయకరంబుఁ బట్టఁజెల్లునే, యైన నది యేమి సేయం జను నియ్యెడ నీ వేలుపుఁదొయ్యలితనంబు దూలి యియ్యవని మనుజవనిత వై పుట్టి, సుదోషాకరసమాఖ్యం దగు నొక్కయిరాపుం జెట్టవట్టి యుండెదు గాక' యని శపియించె నపుడు. ‖ 116 ‖

సీ. తనక్రొందళములమన్నన చెట్లపాలుగాఁ
జనియె సూనశ్రీల నెనసి మధువు,
తనతరోగరిమ మెంతయు ధూళిపాలుగా
నరిగె వడంకుచు నసదుగాడ్పు,
తనమహస్స్ఫూర్తి తొల్తనె యగ్నిపాలుగాఁ
బఱచె వెల్వెలఁ బాఱి పద్మవైరి,
తనపాత్రవృత్తి తోడ్తనె మింటిపాలుగా
నడఁగెఁ గొమ్మలఁ బికాద్యభ్రగాళి,

తే. తనపురారాతిభీకరోదగ్రవిగ్ర
హస్ఫురణ భూతిపాలుగా నతనుఁ డేగె,
చాపశతజాతములు వనస్థలిని వైచి
యమ్మహామౌని కోపాప్తి నడరు నపుడు. ‖ 117 ‖

క. ఈరీతి మునీశ్వరవా
గ్భారీతిభయార్తచంద్రకుసుమాస్త్రపికీ
కీరీతిరోహితతఁ గని
నారీతిలకంబు వెఱపునన్ మదిఁ గలఁగన్. ‖ 118 ‖

ఉ. అయ్యతివర్యుఁ జేరి వినయంబున నంఘ్రుల వ్రాలి పల్కు, నో
యయ్య! భవత్ప్రభావగతి నాత్మ నెఱుంగక ప్రాజ్యగర్వసా
హాయ్యమునన్ ఘటించితి మహాగము నైన దయాత్మఁ బ్రోవవే
యియ్యెడ నీకు నే ననఁగ నెంత త్వదుక్తి మరల్చి నెమ్మదిన్. ‖ 119 ‖

చ. కటకట నిర్జరీత్వ ముడుగన్ ధర మర్త్యవధూటికాత్మ నే
నెటులు జనింతు, నైన మఱి యేగతి దుష్టసమాఖ్యఁ బూని స
త్పటలవినిందనీయగతిఁ దాల్చినవాని వరించి యోర్తు, నా
వటముగ నీదుమాట మునివర్య మరల్చి దయాత్మఁ బ్రోవవే. ‖ 120 ‖

చ. అనువనితాప్రియోక్తిఁ గరుణాయతనాయితమానసాబ్జుఁడై
మునికులముఖ్యుఁ డిట్లను "నమోఘము మద్వచనంబు లైన నే
ర్పున నిఁక దాని కన్యగతిఁ బూన్తుఁ బయోజదళాక్షి!" యంచుఁ బా
వననిపుణత్వరూఢి దయివాఱ యతీశుఁడు పల్కు వెండియున్. ‖ 121 ‖

చ. "సరసిజగంధి! వింటివె! 'సుచంద్ర'సమాఖ్య రహించుభూపతిం
బరిణయ మందు మంచు నలభవ్యవచస్తతి కర్థమౌట ను
ర్వర ఘనరాజవంశమున రాజిలి జిష్ణువిరోధిభేదనా
దరు నినవంశమౌళిమణిఁ దన్వి వరించి చెలంగె దెంతయున్." ‖ 122 ‖

తే. "అఖిలభూమిధురాభరణాఢ్యు నాధ
రాభుజునిఁ జెట్టవట్టి దుర్వారవిభవ
సంగతి శతసహస్రవత్సరము ధరణి
నలరి యంత భవద్రూపమందె" దనిన. ‖ 123 ‖

చ. విని ప్రమదప్రవాహపరివేష్టితమానస చిత్రరేఖ యం
త నలమునీశుపాదనలినంబులకుం బ్రణమిల్లి యాఘనుం
డనుప హితాళిపాళియుతి నాస్థలి నల్లనఁ బాసి యాత్మకాం
చనమయకేళికానిలయసంస్థలిఁ జేరె రయంబు మించఁగన్. ‖ 124 ‖

ఉ. ఆలలితాంగి యొక్క భవికాహమునన్ "క్షణదోదయా"ఖ్య పాం
చాలవసుంధరాపతికి "శ్యామ" యనం బొగడొందు సుందరీ
మౌళియెడన్ జనించె, నలమానవభర్తయు భూరిహర్షభూ
షాకలితాత్ముఁడై యునిచె "చంద్రిక" యన్శుభనామ మింతికిన్. ‖ 125 ‖

మ. తనకార్యంబున కీగతిం జని యమర్త్యస్త్రీలలామంబు పా
వనమౌన్యుక్తి నిజాదివర్ణరహితత్వం బూని ధాత్రిం జనిం
చిన వార్తన్ విని చింత నొంది మదిఁ దత్స్నేహంబుతో దివ్యచి
హ్నానికాయంబులు గల్గఁ జేసె నవలా కబ్జాసనుం డెంతయున్. ‖ 126 ‖

ఉ. ఆసరసీరుహాక్షి కఖిలాద్భుతదాయివిపంచికాకలా
భ్యాస మొనర్పఁ జెంతఁ దగునట్టి ననుం "గుముదాఖ్యుఁ" గాంచి ప
ద్మాసనుఁ డంపఁ బూర్వసమయామితమైత్రి ధరిత్రిఁ జేరి యు
ద్భాసితతద్రహస్యగతిఁ దన్వికి నేర్పితి నేర్పు పెంపునన్. ‖ 127 ‖

తే. అంత నొకనాఁడు శారదాకాంతవలన
వింతరాగంబు లొకకొన్నివిని ముదమున
వాని నన్నింటి నారాజవర్యసుతకుఁ
దెలిపెద నటంచుఁ బుడమి కేతెంచు నపుడు. ‖ 128 ‖

సీ. కనుదోయి కింపూన్చు కలికికుంకుమబొట్టు
దార్చిననెమ్మోముఁదమ్మిదాని,
నీటుగాఁ దీర్చిన కాటుకరేఖచే
నొప్పారు విమలాక్షియుగముదాని,
నునుపు లౌ తొడలనిగ్గున వింతవగ దోఁచు
నవ్యచీరాచ్ఛాదనమ్ముదానిఁ,
బసపుచాల్పూఁతచేఁ బచ్చదామరపెంపు

దలఁకించు పాణిపాదమ్ముదాని,

తే. జలదనికటస్థలి రహించు చపలవోలెఁ
బర్ణదళశాలపొంతఁ జూపట్టుదాని,
నొక్క మునికాంత నీయద్రిచక్కిఁ గాంచి
చాల వైచిత్రి నెమ్మది సందడింప. ‖ 129 ‖

చ. కళ గలమోము, కెంపుసిరి గాంచినపల్దెర, తేనె లొల్కు ప
ల్కులు, బిగువైన చన్నుఁగవ, కుందనపుంజిగి నేలు ముద్దుచె
క్కులు గల యాచెలిం బ్రియవుఁగూర్మివగ న్ననవిల్తుపోరునం
గలయక యున్నచోఁ దలఁపఁగల్గునొకో నవసౌఖ్యమం చొగిన్. ‖ 130 ‖

ఉ. తాపసరాట్కుమారసమతాకలితాకృతి నాత్మవిద్య మా
యాపటిమన్ భరించి, తదుదారనవచ్ఛదశాలఁ జేరి, యు
ద్దీపితభక్తిఁ దన్మునిపితృప్రముఖానవరక్షమీశరా
జీపదపద్మము ల్వినతిచేయుచు నంతటఁ దత్కథాగతిన్. ‖ 131 ‖

తే. ప్రొద్దు గడపుచు నుండ మత్పూర్వకర్మ
గౌరవమ్మున నమ్మునికాంతుఁ డచటి
కుట్టిపడ్డట్లు కన్నాడినట్టు లపుడు
వేగమున వచ్చెఁ దత్సభ వెఱఁగుపడఁగ. ‖ 132 ‖

ఉ. వచ్చిన నమ్మునీశుఁ గని వారక గుండియ వ్రీల నంత నే
నచ్చటఁ దెచ్చుకోలు ధృతి నయ్యతితో శపనోక్తిజాలకం
బెచ్చఁగఁ బెద్దప్రొద్దు కలహించితి నప్డు పరస్పరోగ్రఘో
షోచ్చలితాత్మతన్ సభ యహో యని యబ్బుర మూని నిల్వఁగన్. ‖ 133 ‖

క. ఆయతిపతి యాయెడ మ
న్మాయాగతి నెల్లఁ దెలిసి న న్గాంచి మనో
భూయఃపరికందళితమ
హీయఃప్రతిఘరసాప్తి నిట్లని పలికెన్. ‖ 134 ‖

శా. ఓరీ కిన్నర! యిట్లు పాపమతివై యుద్వృత్తి మౌనీశ్వరా
కారం బూని మందగనైకరతికాంక్షాయుక్తిచే మీఱి యొ
రా రాఁ జెల్లునె యిప్డు నీవు పవిధారారూపశాపోక్తి దు
ర్వారేభాహితమూర్తివై పొడమరా వైళంబె యియ్యద్రిపైన్. ‖ 135 ‖

చ. అని ముని శాప మిచ్చిన భయంబు మనంబున నిండి యుండ న
య్యనఘుని పాదపద్మముల నయ్యెడఁ జయ్యన వ్రాలి భక్తిచే
కొని యిటు లంటి, నో నియమికుంజర! మీరు మహాగసుండ నై
నను ననుఁ బ్రోవ రయ్య కరుణాసదనం బగు మానసంబునన్. ‖ 136 ‖

మ. వనజంతూత్కరహింసనోగ్రతరదుర్వ్యాపారసంలబ్ధి మే
దినిఁ గన్పట్టు మతంగజారివరమూర్తిం బూని వర్తింప నో
ర్తునె యయ్యో మునివర్య యిప్డు నవకారుణ్యంబు నాపై ఘటిం
చి ననుం బ్రోవవె? పాపవే? మదుపలక్ష్యీభూతశాపోక్తికన్. ‖ 137 ‖

తే. అన దయామయమానసుం డగుట మౌని
మామకీనోక్తి నిజ, మైన మయుకులేంద్ర!
వర్షపంచకము హరీంద్రభావ మూని
యంత నీరూప మందెద వనుచు ననిచె. ‖ 137 ‖

చ. అనిచిన నేను నమ్మునికులాగ్రణికిం బ్రణమిల్లి మన్మనో
మనసిజశాంబరీకులచమత్కృతి యెంతకుఁ దెచ్చె నంచుఁ బా
యని పెనుచింతతోఁ గలఁగ నాంతర మేనటు వాసి యావినూ
తనమణిమండపోత్తమము దారునఁ జేరి వసించి యున్నెడన్. ‖ 138 ‖

సీ. కురువిందరుచి నాజిఁ గుదియించు రదరాజి
వక్రతాశాతతావళిత మయ్యె,
నెలపుల్గుకవడంబు గలఁచునేత్రయుగంబు
వృత్తతాహరితతాయత్త మయ్యె,
నంబుదావళినీలి నడఁచుశిరోజాళి
ఖర్వతాశోణతాకలిత మయ్యె,
నలరుతామరగోము నలయించునెమ్మోము
వివృతతా విపులతాభివృత మయ్యె,

తే. నహహ! యని పశ్యదఖిలవాహాస్యవితతి
విస్మయం బూన బుధవర్ణ్యవిమలరూప
గౌరవంబున మించు మద్గాత్ర మపుడు
భీమకంఠీరవాకృతిస్థేమ గనియె. ॥ 140 ॥

వ. ఇట్టు లతులనాగవిదళనవ్యాపార నవీనశతమఖకరవాలాయమాన ఖరనఖరంబులును, నక్షీణమృగ క్షతజకటాజ్యధారా సముజ్జ్వల జ్ఞఠరజ్వలన సమున్నత జ్వాలాయమాన రసనాకిసలయంబును, నమందతుంద కారామందిర బందీకృత స్వభృత సారంగకులీన సారంగవిమోచనలాలసా విలసనోత్త మాంగ రాజసదన వదనద్వారాశ్రిత చంద్రరేఖాయమాన వక్రదంష్ట్రాయుగంబును, నాత్మీయహరి తానుబోధక భాస్వద్విరోచనమండలాయమాన నిస్తులలోచనద్వయంబును, నలయప్రభావోరరీకృ తాఖిలజంతు నికృంతన తంతన్యమాన చాతుర్యపృష్ఠేకృత కీనాశపాశాయమాన దీర్ఘవాలంబును, నతిఘనఘనాఘనస్థైర్య సమున్మీలనశీల నిబిరీసనిశ్వాసమారుత ప్రచారకారణ మహాబిలాయమాన నాసారంధ్రంబును, గల సింహాకారంబు నివ్వటిల్ల నుల్లంబు జల్లు మన మదాప్తజనంబులు చెంతల నిలువ లేక యెల్లెడల కుం జన సకలజగద్వార పారావారగిళనపానసమ ర్థాక్షుద్రక్షుధోదన్యా పరి క్షుభితమానసంబు పక్షీకరించి యనేకకాంతారజంతుసంతానంబుల మెక్కుచుఁ, దదీయాసృక్పూ రంబు గ్రోలి సొక్కుచు, దుష్టవర్తనంబున నింతకాలం బిచ్చటఁ దిరిగి తిరిగి భవత్కరహేతిధారామాహా త్మ్యంబునఁ బూర్వరూపంబు గంటి, నీవలన మంటి నిన్ను నేమని సన్నుతింతు నని యత్తురంగవద నుండు వెండియుఁ బ్రణామంబులు గావించి యవ్విభుండు నయభాషణంబుల నుపలాలింప నానం దించె నప్పుడు. ॥ 141 ॥

తే. వరకలాసాంద్రుఁ డైన యావసుమతీశ
చంద్రు నలగోనికాయప్రచారమహిమ
కుముదుఁ డతిమంజులామోదసమితి నలరె
పుష్కరచరాళి వైచిత్రిఁ బొందుచుండ. ॥ 142 ॥

మ. కలితారాతివిరామ, రామరుచిసంగప్రస్ఫురద్ధామ, భా
మలవక్త్రాహతసోమ, సోమనుతశుంభద్భూరిసంగ్రామ, గ్రా
మలసద్వేణుసకామ, కామకలిసంపల్లాలసశ్యామ, శ్యా
మలరోచిశ్చయవామ, వామనతనూమాన్యత్రిలోకీక్రమా! ॥ 143 ॥

క. సత్యాహితాంతరంగా
సత్యాశయపుండరీకచంచద్భృంగా,
సత్యాత్మకగుణసంగా
సత్యాలయయోగియోగసంతతరంగా! ॥ 144 ॥

ఉత్సాహ వృత్తము. కరివరాంగబహులభంగకరణసంగతగ్రహా
చరరథాంగ! హరిశతాంగజనక! రంగదద్రిజాం
తరసుమంగళాబ్జభృంగ!తతపతంగమందిరా!
పరభుజంగరిపుతురంగ!ప్రబలరంగభూషణా! ॥ 145 ॥

గద్యము
ఇది శ్రీమదనగోపాలప్రసాదసమాసాదితోభయభాషాకవిత్వకలాకళత్ర
రేచర్లగోత్రపవిత్ర సురభిమల్లక్ష్మాపాలసత్పుత్ర కవిజనవిధేయ
మాధవరాయప్రణీతం బైన చంద్రికాపరిణయం
బను మహాప్రబంధంబునందు
ద్వితీయాశ్వాసము

1. ఇచ్చుటి యతి ప్రమాదపతితము కావచ్చును

శ్రీ లక్ష్మీనరసింహాయనమః

చంద్రికా పరిణయము

తృతీయాశ్వాసము

క. విలసత్కమలాపదయుగ
లలితానుపమానదివ్యలాక్షాలక్ష్మో
జ్జ్వలతరకౌస్తుభమణిపి
చ్ఛిలరుచివక్షోవిశాల శ్రీగోపాలా! ‖ 1 ‖

తే. చిత్తగింపుము శౌనకాద్యుత్తమర్షి
సమితి కిట్లను రోమహర్షణతనూజుఁ
డప్పు డామోద మూని యక్షాధిపతి మ
హీంద్రుఁ దిలకించి వెండియు నిట్టు లనియె. ‖ 2 ‖

చ. ఇరఁ గల పద్మినీతతులయింపును సొంపు నడంచు మంపునం
గరముఁ బొసంగు చంద్రిక యఖండవిలాసము సన్నుతింపఁగాఁ
దరమె తదీయదీధితివితానము గన్గొనుమాత్రఁ బెంపు దు
ష్కరగతి మించు భూర్యసమకాండగవోదితతాపమండలిన్. ‖ 3 ‖

సీ. నెలఁత చన్గవదారి నెఱికొప్పు కటియొప్పు
ఘనచక్రవైఖరి నని నడంచుఁ,
గొమ్మ కన్నులరాణ నెమ్మోము మెడగోము
కలితాబ్జమహిమంబుఁ దలఁగఁ జేయు,
సకి నుందొడలరీతి చికురాళి నఖపాళి
సుకలభోర్జితజయస్ఫూర్తి నలరుఁ,
జెలి వలగ్నాభ పల్కులతీరు నూఁగారు
హరిమదాపహవృత్తి నతిశయిల్లు,

తే. నహహ! త్రైలోక్యవర్ణనీయాజరాంగ
నావతారవిలాసాప్తి నడరు కతన
మహిప! పాంచాలరాట్సుతామంజులాంగ
కాంతి చిత్రకరస్థేమఁ గాంచు టరుదె? ‖ 4 ‖

చ. సమరహితాత్మమై యతనుసాయకశక్తి భరించు నాసుదే
హమెఱుఁగుమేనితోఁ గడు ఘనాళి సహాయముఁ గన్న చంచలౌ
ఘము పగ లొందిన న్విగతకాంతిక మౌ ననఁ దద్విహీనతా
క్రమమున మించు చంపకము గాంచునె సొంపు విరోధ మూనినన్. ‖ 5 ‖

మ. జగతీనాయక కన్యపాదనఖముల్ సజ్జాలకత్రాణమా
న్యగతిం జేకొని లోకవర్ణ్యవిధుకాంతాకారసంపత్తి మిం
చఁగ ముత్యంబులు శుక్తికాతటిఁ దపశ్చర్య న్విజృంభించి హె
చ్చుగు తాద్రూప్యముఁ బొందెఁ గానియెడ ముక్తాభిఖ్య యెట్లబ్బెడిన్. ‖ 6 ‖

చ. అనిశవిభాసితాత్మమృదుతారుణతాజితపల్లవాభ యై
తనరువెలందిపాదరుచిఁ దమ్ము లిరం గమలాప్తుగోక్రమం
బునఁ గని మించఁగాదె సిరి పూని కరమ్ములఁ జక్క నొత్తు లో
చనములు గంతుకేళివిధిజక్లమదారణదంభధీగతిన్. ‖ 7 ‖

చ. వెలఁదిమెఱుంగుపిక్కల యవేలమరీచిక ధాటి వెల్వడెన్
జలమున నంచుఁ గాహళిక సాంద్రరుతిన్ బయలూన్ప శాలి లోఁ

గలసినభీతి వాహినులకాండముతో హరిమండలంబుతో
వల నగు పొందుఁ గాంచియును వప్రము వెల్వడ కుండు నెంతయున్. (చిత్రతన్). ‖ 8 ‖

ఉ. రాజవరాత్మజాతపరిరంభసుఖం బొనగూర్చు నాకుభృ
ద్రాజకుచోరుకాండములు రంభలు గావున నొక్కొ నిచ్చలున్
రాజిలురక్తి సారసవనప్రవివర్ధనవృత్తిఁ బూనుఁ బో
రాజితహస్తిహస్తనికరంబులు తత్ప్రియభావ మూనఁగాన్. ‖ 9 ‖

చ. సతిజఘనప్రభాగరిమ సైకతముల్ పరిశుద్ధతీర్థవా
సితఁ దగి శారదాదరణచే నిసుమంతగ్రహించి మించ స
మ్మతిఁ గన నోపకే యవని మాటికిఁ గప్పికొను న్సమీరసం
తతిగతినిశ్చ్యుతాసనవనప్రసవౌఘపరాగశాటికన్. ‖ 10 ‖

చ. స్థిరతపనీయసారసనదీప్తిమృషాతపనాతపంబు భా
స్వరకటిహర్మ్యనాభిమిషజాలకవీథికఁ బర్వినం దదం
తరమున నక్షిలక్ష్యగతిఁ దాల్చినసూక్ష్మతరాణు వౌ జుమీ
కరికులరాజయాననునుగౌను మనంబునఁ జింత యూన్పఁగన్. ‖ 11 ‖

మ. అలివేణీమణినాభి తుంగఘనపుష్పాభంగశోభాగతిం
జెలు వందం దదమూల్యసద్గుణగణశ్రీఁ గానఁగా లేమినో
జలజాతాకరపాళి చుట్టుకొను నిచ్చల్ దుర్యశోవల్లికా
వళి నస్పృశ్యనిరంతరావిశదశైవాలాళి దంభంబునన్. ‖ 12 ‖

చ. తలకక యౌవనాంబునిధిఁ దానముఁ జేసి, కటీవితర్దిఁ జెం
ది, లలితవిప్రసేవితుఁడు నీరజబాణుఁడు పాంథభేదనో
జ్జ్వలమతి నాభికుండమునఁ జయ్యన హోమ మొనర్పఁ బర్వు శ్యా
మలతరధూమరేఖ యన మానిని యారు పొసంగు నింపుగన్. ‖ 13 ‖

మ. నవరోమావళియష్టికాగ్రముపయి న్రాజిల్లి చందోయి తా
నవి మెప్పించి తదాత్మత న్మన నసూయన్ గ్రీవ యబ్జాప్తువై
భవముం జేకొనె, నొందె మున్నరుణబింబస్ఫూర్తిఁ గెమ్మోవి, వే
ణి విరాజిల్లెఁ దమస్సపత్నగతి నెంతేఁ దాల్చి యయ్యింతికిన్. ‖ 14 ‖

సీ. సకియురోజములసాటికి గహ్వరముఁ బూని
కుధరపాళిక కలఁగుండు వడియె,
కలికిగుబ్బలపెంపుఁ గనఁ జాలఁ దమిఁ గాంచి
కోకముల్ రాజుచేఁ గుందువడియెఁ,
జెలికుచంబులఁ బోల నొళవున సరిఁ జూచి
కనకకోలంబముల్ గట్టువడియె,
నెలఁతచందోయితోఁ దులఁదూఁగ రతిఁ బూని
భృంగారుతతి వేగ యెత్తువడియెఁ,

తే. దటియు గోత్రమ్ములకును గోత్రమ్ము లరుల
కరులు కాయమ్ములకును గాయములు భద్ర
ఘటకములకు సదాభద్రఘటకములు బ
ళిరె వధూకులమణిపయోధరము లెన్న. ‖ 15 ‖

మ. భువిఁ గళ్ళిత్పదపూర్వకంబుగ సుధీపుంజంబు తన్బల్క నా
త్మ వెతం జేకొని దేవదత్తము మిళిందద్వేణికంతాత్మ సొం
పు వెలుంగం జనియించి మించె బళి సత్పూగాంచితంబై ప్రసి
ద్ధవరాభిఖ్య నెసంగి భూరిగుణరత్నప్రాప్తి సంధించుటన్. ‖ 16 ‖

చ. వనితభుజాప్రసూనసరవల్లువిలాసముఁ జెందఁగోర్కిఁ గై
కొని వనజాకరాళి బిసకోటి గళద్వయసాంబుసీమ ని
ల్చి నయనపద్మము ల్దెఱచి సేయుఁ దరణ్యవలోకనం బహం
బున నిశ వాని మోడ్చి పెనుపుం దదుదంచితచింతనాగతిన్. ‖ 17 ‖

సీ. ఎంత సద్గుణలబ్ధి నెనసి మించిన నైన
మణులరంధ్రములె నెమకు ననంగ,
నెంతవారికిఁ బుట్టి యెమ్మె గాంచిన నైన
సుధపెంపుఁ బలుచగాఁ జూచు ననఁగ,
నెంత బల్మినఁ గూడి యింపుఁ జెందిన నైనఁ
జిగురాకు నగవీథిఁ జేర్చు ననఁగ,
నెంత రసోదయం బెచ్చుఁ బొల్చిన నైనఁ
జెఱకు నిష్ఫలముగాఁ జేయు ననఁగ,

తే. ననిశ మామోద మొక్కింత గనక వాయు
రీతిఁ జాంచల్యము వహించి రిత్త విరిసి
సొంపు చెడ వాడు బంధూకసుమచయంబు
తెఱవకెమ్మోవితో విరోధింపఁ గలదె. ॥ 18 ॥

మ. హరిమధ్యానఘదంతకోరకసమత్వారూఢి పుణ్యాకర
స్ఫురణల్ గాంచినహీరసంతతి కిలం బొల్పొందుఁగా కబ్బునే
పరమాఘంబునఁ బొల్చు మా కని వనిం బల్మాఱు ఖేదించు బం
భరనాదంబున మొల్లమొగ్గలు గళన్మధ్వశ్రుపూరంబుగన్. ॥ 19 ॥

ఉ. మానినిమేటితావి గల మాటలతేట గ్రహింపఁ గోరి నా
నానగరాజితప్రవచనద్విజరాజులఁ జేరి యాప్సితం
బూనమి వాక్సతీపదపయోరుహయావకవారిఁ గ్రోల నౌ
నౌ నెఱకెంపు సొంపెసఁగె నాననసీమలఁ గీరరాజికిన్. ॥ 20 ॥

చ. కలికికపోలయుగ్మరుచి కాంచనదర్పణకాంతిసంతతుల్
కలయఁగఁ జేరఁ బ్రేమమునఁ గౌఁగిటఁ గూర్చి నిజోజ్జ్వలాంకసం
స్థలి నిడి కర్ణపూరవిలసత్సితరత్నమరీచిపాళికా
చ్ఛలమునఁ బాలు వోసి వరుస న్వరపత్త్రికడోల నూఁచెడున్. ॥ 21 ॥

చ. వనములఁ జేరి పుణ్యతమవాసనఁ గాంచి మలీమసాళిమై
త్త్రి నడఁచి మాధవాదృతి సిరి న్బరియించి సమత్వ మెంచు కాం
చనకళికావళి న్నిజరుచాబలవైఖరి రిత్తవుచ్చునో
తనుతరమధ్యనాస తిలదాన మొనర్చుఁ జుమీ యజస్రమున్. ॥ 22 ॥

సీ. తారకావరదీప్తిఁ దనరారఁగానె కా
గనియె సతీర్థతఁ గలువగుంపు
ఘనరోహితహితాత్మ ననువొందఁగానె కా
నెనసె సగోత్రత నేణికాళి
ప్రద్యుమ్నబోధివర్తనఁ దాల్పఁగానె కా
గాంచె సపక్షత ఖంజనములు
నమలినశ్రీ నన్వహము మించఁగానె కా
పడసె సమిత్త్రతఁ బంకజమ్ము

తే. లనుచు హృద్వీథిఁ దలఁప శ్యామాళిమైత్త్రి
నిరతచకితస్వభావతాసరణి నతను
వాజిభావాప్తిఁ బక్ష్మసమాజలబ్ధి
నిందుముఖికన్నుదోయి తానొందు టరుదె? ॥ 23 ॥

చ. నరవరతాపదాత్మకత నాతి తపాంతరమాభ మించఁగా
హరిహయచాపముల్ బలె నయారె బొమ ల్గనుపట్టు నాపయి
న్సరససువర్ణసూనసరచంచలతోఁ జెలువందు కైశ్యకం
ధర మిలఁ గాలకంఠకులదర్పవిభేదనశక్తి నొప్పఁగన్. ॥ 24 ॥

మ. వరబాల్యాహ మడంగ యౌవననిశావక్త్రంబునం గంజజి
త్కర దంతాంశుకశోణకాంత్యుదయరాగశ్రీలు హాసావదా

తరుచుల్ గన్పడఁ బ్రాచిఁ బోల నలికస్థానంబు దృక్చంద్రికా
శ్యరుహర్షం బొనగూర్చు సామ్యుదితచంద్రోత్కర్షమున్ బూనుచున్. ॥ 25 ॥

మ. ఘనముక్తామయకుండలద్యుతులఁ దత్కాంతాశ్రుతు ల్సాటిగా
వని నవ్వాన్ సరి దామె యంచు నతితీవ్రాగ్నిచ్ఛటాతప్తతై
లనికాయంబులు ముట్టి శష్కులులు నిల్వ న్మేల్రుచిం గాంచి యం
గన లేగింతురు సారెపేర రహి నిక్కం బ్రత్యగారమ్మునన్. ॥ 26 ॥

చ. తరుణిమొగంబె తా నని సుధానిధి విష్ణుపదమ్ము ముట్టి దు
ష్కరకరజాతపాండిమ విగర్హితుఁడై యశుచిం గృశింపఁ బం
కరుహము తన్ముఖోపమము గా నని తా హరిపాద మంటి యిం
దిర దనుఁ జేరఁ గీర్తిఁ గని దీపితజీవన మయ్యె నెంతయున్. ॥ 27 ॥

సీ. శుభకలాపాప్తి మించుమయూరి ఘనపోష్య
కోటిలోఁ దొలుదొల్తఁ గొమరు గాంచె,
నఖిలశిరోధార్యయైన యుదీచ్యసం
తతి స్వవాలాఖ్యానగతి రహించె,
నతనుగుణస్ఫూర్తి నలరుహిందోళౌఘ
మనివారితాళితావ్యాప్తి నెనసె,
వరరసోన్నతి నొప్పు వర్షుకాంభోదజా
తము సుమనోహితత్వమున వెలసె,

తే. నైన భాస్వత్సహాయత స్వాంతసీమ
నించు కంతయుఁ గోరక మించుతమము
తరుణి కైశ్యంబుతో విరోధంబు గాంచి
చిత్రము మహానిశోదయశ్రీల మనుట. ॥ 28 ॥

మ. అలరుంగల్వలనీటు, మంచుజిగియొయ్యారంబునుం, దమ్మిమొ
గ్గలచెల్వంబును, గెంపుదామరల చొక్కాటంపుటందంబు, రి
క్కలడాల్ పెంపును, మించ నిచ్చెలువురేఖం బొల్చు నాశ్యామ ని
ర్మలరక్తిం గన రాట్సుతేక్షణచకోరంబుల్ ముదం బూనవే. ॥ 29 ॥

శా. ఆవామేక్షణవిభ్రమస్ఫురణమా యాతన్వియొయ్యారమా
యావామామణిచారుదీప్తిచయమా యాకొమ్మసౌందర్యమా
యావక్రాలకసత్కళావిభవమా యాలేమబిబ్బోకమా
భావంబందు నుతింప నల్వ వశమా పద్మాప్తవంశోత్తమా! ॥ 30 ॥

చ. అలఘుమనోభవోదయకరాంగయుతిం దగు నామిళిందకుం
తల, నలమీననేత్ర, నలతామరసానన, నాపికారవో
జ్జ్వలవరమంజులాబ్జగళసంగత, నాబిసబాహ, నాప్రవా
ళలలితపాద, నాచెలిఁ దలంపఁగ నీకెతగు న్నృపాలకా! ॥ 31 ॥

చ. సరసతరోక్తి నమ్ముని సుచంద్రసమాఖ్య రహించుభూపతిం
బరిణయ మందు మంచు సకిఁ బల్కెఁ దదాఖ్య రహించుమేదినీ
శ్వరమణి వీవె కాన నలసారసలోచన ని న్వరించు న
ప్పరమయతీశువాక్తతి యపార్థతఁ గైకొనునే మహీస్థలిన్. ॥ 32 ॥

మ. అని యిట్లాత్మకథాప్రవృత్తి కలవాహస్యుం డుపోద్ఘాతవ
ర్తన రాజిల్ల వినిర్మలోక్తిచయధారం జంద్రికాసుందరీ
జననైకక్రమ మంతయుం దెలుప నిష్పందైకతానాత్మచే
విని యాశ్చర్యసమగ్రతం బెనిచెఁ బృథ్వీభర్త చిత్తంబునన్. ॥ 33 ॥

శా. పాంచాలీవరవిభ్రమశ్రవణసంపద్రేఖనో, మాన్మథా
భ్యంచచ్చాంబరికా సమున్నతినొ, పూర్వాదృష్టసంభూతినో,
మించెం దన్మహిపాలహృత్పదవి నిర్మేయస్థితిం బూను త
త్పంచాస్యోపమమధ్యమాకులమణీభవ్యానురాగాళికల్. ॥ 34 ॥

తే. కలితమానసకైరవం బలరఁ జంద్రి
కావిలాసంబు వినిన భూకాంతమౌళి
కపుడు నేత్రచకోరంబు లమితమోద
మొదవఁ దిలకింప లాలసం బుదిత మయ్యె. ‖ 35 ‖

క. ఈకరణి మదిం దద్రజ
నీకరముఖిఁ గాంచువాంఛ నిక్కం ధరణీ
లోకరమాసుతుఁడు మధు
శ్రీకరవాక్పటిమ యక్షశేఖరుఁ బలికెన్. ‖ 36 ‖

ఉ. ధీరవరేణ్య! నీ విపుడు దెల్పిన నిర్మలచంద్రికోదయో
దారసుధారసంబు మది కప్రమితప్రమదంబు నించి, యెం
తే రచియించె నవ్వనజనేత్రఁ గనుంగొన నూత్నలాలసా
పూరము గానఁ జానఁ గనఁబోవుద మాస్పద మావహిల్లగన్. ‖ 37 ‖

చ. అనఁ గుముదుండు వల్కు వసుధాధిప! నీశుభరూపరేఖికల్
గనుఁగొనుమాత్ర నామహిపకన్య యెద న్నినుఁ జేర్చి దా వరిం
చు నిది నిజంబు కంజముఖిఁ జూడఁగ రమ్ము మదభ్రయాన మీ
వనువుగ నెక్కి యంచు నతఁ డయ్యెడ దానిఁ దలంచె నంతలోన్. ‖ 38 ‖

చ. బలువగు విస్మయంబున నృపాలుఁడు గన్గొనఁ జెంత నిల్చె ని
ర్మలధనరాజపుష్పకసమానము, సద్వలభీతసుప్రభా
గిలితదినేశమానము, వికీలితచారుమణీవితానకో
జ్జ్వలరుచిరోచమాన, మలవాహముఖేంద్రవిమాన మయ్యెడన్. ‖ 39 ‖

చ. నిలిచిన యవ్విమాన మవనీపతిచంద్రుఁడు మిత్త్రయుక్తుఁడై
యలఘనదాభ్రయానము ధరాత్మభవాపతివోలె నెక్కి ని
స్తులరయసంగతిం జనియెఁ దోడ్తఁ దదర్వముఖాన్వయాధిరా
ట్కలితమహాత్మభావగతిఁ గన్పడకుండఁ బరాళి కత్తఱిన్. ‖ 40 ‖

మ. వనితాదర్శనదోహదాతిశయధావత్స్వాంతరంగాగ్రవ
ర్తనకన్న న్మనుమున్న యేగు మయుసమ్రాడ్వ్యోమయానంబునన్
జననాథేంద్రుఁడు వేడ్కతోఁ జనియె వీక్షాలక్ష్యతం బూన దా
వనికాయంబులు పట్టణంబులు నదీవారంబు లందంబుగన్. ‖ 41 ‖

చ. చని చని తత్తరోమహిమఁ జయ్యన నాక్షణదోదయక్షమే
శనగర మప్పు డబ్బుర మెసంగఁ గనుంగొని యంతఁ జంద్రికా
వనజముఖీవిలాసవనవాటికఁ దత్తిలకామ్రకుందచం
దనసుమవాసితానిలవితాన మెదుర్కొనఁ జేరి యచ్చటన్. ‖ 42 ‖

చ. హరిముఖనేత సూప వసుధాధిపచంద్రుఁడు గాంచె ముంగలన్
హరినిభమధ్యమన్, హరికరాదృతశంఖసమానకంధరన్,
హరిజయశాలివాణి, హరిదంశుకవైరిశరాసనసుభ్రువున్,
హరిణసపత్ననేత్ర, హరిణాంకముఖిన్, హరినీలకుంతలన్. ‖ 43 ‖

సీ. తానచాతురి కద్భుతముఁ దాల్చుపోలిక
వరమణిపుత్రికల్ శిరము లూప,
ఘనగానసుధఁ గ్రోలి తనివొంది బయ లూన్చు
గతి శిలాతతి జలౌఘమ్ముఁ గురియ,
యతిలయశ్రుతులవిస్తృతితత్త్వ మూనిన,
చాయ నాళులు వినిశ్చలతఁ దాల్ప,
బలురక్తి లోనిండి పట్టఁజాలక వెలు
వడుదారి వల్లికల్ కడుఁ జిగుర్ప,

తే. హారివసుపీఠికాసీనయై విపంచిఁ
గలసి గానము సేయు భూకాంతపుత్త్రిఁ

గనకనిభగాత్రిఁ గాంచి యయ్యినకులుండు
చాల నాశ్చర్యజలరాశిఁ దేలె నపుడు. ॥ 44 ॥

చ. తెఱలక కన్యఁజేరి తదధీనతఁ బొల్చి యినావలోక మ
త్తఱి నలర న్మిళద్ధరిరథంబయి మున్నె మనోభ్ర మెంతయున్
మెఱయఁగ నంతకన్న మును మించె శ్రమోదకవృష్టి చిత్రతన్
దొఱయఁగ మున్నె క్షేత్రమునఁ దోరముగాఁ బులకాఖ్యసస్యముల్. ॥ 45 ॥

చ. తరుణిమెఱుంగుటారుగడ దారున నెక్కి నృపాలుచూపుదొ
మ్మరి రమణీయహారగుణమండలిసందునఁ దారుచుం బయో
ధరస్మృతి లాగు వైచి వడిఁ దార్కొని సమ్ముఖరాజుఁ జేరఁ బం
కరుహశరుండు శార్యభిధకాహళి మ్రోయఁగఁ జేసె నత్తఱిన్. ॥ 46 ॥

చ. అవనిపకన్యనాభిజలజాకరసన్నిధి రోమవల్లికా
నవతరయష్టికాపదమునం బ్రియయోగము వూని శ్రీసతీ
భవమహిమాప్తి సిద్ధరసపాళికఁ బొందియుఁ బొంద వయ్యెఁ ద
త్ప్రవిమలకంధరాధ్వచరతన్ నృపునేత్రము లద్భుతస్థితిన్. ॥ 47 ॥

మ. స్తనమేరుస్థలవృత్తి నుబ్బు వళికాస్వర్ధ్వీపినీభంగకు
ర్దనఁ జొక్కుం గను మధ్యనాకవిహృతిన్ రమ్యోరురంభోపగూ
హనలబ్ధిం జెలఁగు న్నృపేక్షణము లాహా చిత్ర మేణీవిలో
చనయాస్యేందుసుధైకసేవ ననిమేషత్వంబు సంధిల్లుటన్. ॥ 48 ॥

తే. ఉజ్జ్వలతరానురాగసంధ్యోదయంబు,
దగ మహాస్తంభభావంబు దాల్చినట్టి
పతిమనంబున నీరజాంబకుఁడు దోఁచె
నపుడు హరిరథసంలబ్ధి ననుసరించి. ॥ 49 ॥

చ. నిరుపమపద్మినీకులమణీపరిదర్శనశక్తి నైశ్చలీ
గరిమ భజించి సమ్మదవికాసమునం గనుపట్టుకుంభినీ
శ్వరతిలకంబు నుద్ధతి నిశాతపలాశసుమాంకుశంబుచేఁ
గర మసమాస్త్రయంత నఱకం జనియించె శిరశ్చలనస్థితుల్. ॥ 50 ॥

చ. అలరెడిశ్యామకెంజిగురుటాకులఁ జేరినఁ గోరకంబులన్
మలయుచు నున్నఁ జారుసుమమాలిక లొందిన మంజుమంజరీ
స్థలములపొందు గన్న మధుసంతతిఁ గూడినఁ బాయ వయ్యెడం
జెలఁగుటనో ద్విరేఫగతిచే మహిపాలకురమ్యనేత్రముల్. ॥ 51 ॥

తే. ఇట్లు తచ్చంద్రికాయత్తదృక్చకోరుఁ
డై రసాధీశపద్మాకుమారుఁ డపుడు
ప్రమదము, నవాద్భుతంబును బల్లవింప
నాత్మ నాయింతి నిట్లని యభినుతించె. ॥ 52 ॥

సీ. కాఁబోలు నీహేమగాత్రి క్రొత్తగ సానఁ
దీరిన వలఱేనిచారుహేతి,
కాఁబోలు నీకంబుకంఠి పాల్కడలిజి
డ్డడఁగఁ జూపట్టుశీతాంశురేఖ,
కాఁబోలు నీతమ్మికంటి చిరద్యుతుల్
మించఁ బొల్చిన తళ్కుమించుఁదీవ,
కాఁబోలు నీనీలకైశ్య మన్మథశిల్పి
బాగుగాఁ దీర్చిన పసిఁడిబొమ్మ,

తే. యౌర యీచెల్వచెలువ,మయారె యీపొ
లంతి యొయ్యార, మహహ యీయింతిమిన్న
సొంపు, మజ్ఞారె యీచానసొగసుపెంపు
బళిరె యీలేమఁ బొగడ వాక్పతివశంబె. ॥ 53 ॥

మ. అతిశోణం బతికోమలం బతివిశాలాత్మం బతిశ్లక్ష్ణకం
బతినిమ్నం బతిమేచకం బతిదృఢం బత్యంతపారిప్లవం
బతివక్రం బతిదీర్ఘ మౌర బళి యీయంభోజపత్త్రాక్షి య
ప్రతిమానావయవప్రతానము మనఃపద్య న్విచారింపఁగన్. ‖ 54 ‖

సీ. అలరారు నేమొ రమ్యాళిపాళి నెలంత
కులుకుపెన్నెఱులతోఁ జెలిమిఁ గాంచి,
చరియించు నేమొ బల్ మరుమార్గణశ్రేణి
పడఁతిదృగ్రుచి కర్థిభావ మూని,
చెలువొందు నేమొ మంజులకుచంబులు పక్వ
బింబోష్ఠిచనుదోయి పేరు మోసి,
మనఁజేయు నేమొ యింపున ధాత్రి చెలికటి
తటవిస్తృతికి దాదితనముఁ దాల్చి,

తే. యతిశయిలు నేమొ పద్మంబు లనుదినంబు
భామపాదద్వయప్రభాప్రాప్తి నొప్పి
మహిమ గను నేమొ సద్వంశమణిచయంబు
కలికిపదనఖజననశేఖరత నొంది. ‖ 55 ‖

మ. వలజారత్నము దోచు నెన్నడు మణుత్వస్థేమఁ గాంచం గటి
స్థల మెంతేని మహత్త్వ మంద జడ దోడ్తం దీర్ఘతం బూన ని
చ్చలు గుల్ఫంబులు హ్రస్వతం గన రతీశబ్రహ్మలీలాకృతో
జ్జ్వలమాయాపరిమాణవైభవసమచ్ఛాయ న్విరాజిల్లఁగన్. ‖ 56 ‖

చ. హరిణధరాస్యమోవిపసలా, కిసలాకృతిఁ బొల్చు నంఘ్రు లా,
యరుణతరోష్ఠిగుబ్బవగ లా, మృగలాలస మూన్చు కన్నులా,
హరినిభవాణిమేనిసటలా, నిటలాకరవాలకమ్ములా,
యరిభిదురోజ నెన్న వసమా యసమాశుగమానభేదికిన్. ‖ 57 ‖

సీ. కలికిచిఁకటిపిండుగలికిఁ బిల్చుకచాళి
వాలుగలసజాలు వాలుఁగనులు,
బింబమ్మునకుఁ బ్రతిబింబంబు కెమ్మోవి
యేపూను రేరేనియేపు మోము,
ఇంచుమేలిమి నలయించు మేల్పలుకులు
కంబులకన్నఁ బొంకంబు గళము,
జక్కవకవ నేఁచుఁ జక్క వలుదగుబ్బ
లలివధూకులము నాలలిత మారు,
వాపులసిరి సారె వాపు లసన్నాభి
మెఱుఁగురంభలరూపమెఱుఁగుఁ దొడలు,

తే. తమ్ము లన మంజులశ్రీయుతమ్ము లడుగు
లుడుపురాణాస్యకాంతుల నుడుపు గోరు,
లవని నీకొమ్మలావణ్య లవనిరూఢి
యమరసుందరులం దైన నమరఁ గలదె? [*] ‖ 58 ‖

చ. అని పతి సన్నుతించు, హృదయంబున విస్మయ ముంచు, నేఁడుగా
యనుపమశక్తి దర్పకున కబ్బె నటంచు వచించు, నవ్విరిం
చనుశుభసర్గకోవిదత సారెకు నెంచు, నిమేషరాహితిం
గనుఁగవ వూన వెండియును గాంచు వెలందిఁ దదేకతానతన్. ‖ 59 ‖

చ. అపుడు మహీంద్రుతోడ నలయక్షవిభుండు వధూటిఁ గంటివే
తపనకులేంద్ర నాపలుకు తథ్యత గాంచెఁ గదా తదాప్తి నే
నిపు డట కేగి కొమ్మకుఁ ద్వదేకమతిం బొడమింతు నంచు న
న్నృపతియనుజ్ఞఁ గైకొనుచు హృద్యవిమానము డిగ్గి యత్తఱిన్. ‖ 60 ‖

చ. వనధరఁజేరి చారుతరువారము చయ్యన దాఁటి పూర్వవ
ర్తన నవలాలఁ జేరఁ జనఁ దామరసానన లెల్ల వచ్చెఁ గా
ఘనగురుఁ డంచు నబ్రమునఁ గాంచఁగఁ గాంచనపీఠి డిగ్గి యా
జనవరకన్య యాళిజనసంవృతిఁ దా నెదు రేగి భక్తితోన్. ‖ 61 ‖

చ. గురుకుచభారరేఖ నొగిఁ గోమలి యానతి సేయ నాదయా
కరమతి పెండ్లికూఁతురవు గమ్మని దీవన లిచ్చి తద్వధూ
త్కరకృతపూజనావిధులు గైకొని తద్వనితాసమర్పితాం
బరచరరాజరత్నచయభాసురపీఠి వసించె నయ్యెడన్. ‖ 62 ‖

తే. మనుజపతికన్య సఖులతో మణిమయాస
నమున వసియించె నప్పు డాకొమిరెమిన్న
నెచ్చెలి చకోరి యన మించు నెలఁత యోర్తు
కుముదుఁ దిలకించి యిట్లనుఁ గుతుకఫణితి. ‖ 63 ‖

చ. హరిసమధామ! యుష్మదరుణాంఘ్రులు గన్గొన నిప్డు మద్దృగం
బురుహము లెంతయుం జెడనిమోదముఁ జేకొనె, దూరమయ్యె దు
స్తరహృదయాంధకారసముదగ్రత లెల్లఁ, బ్రవృద్ధిఁ గాంచె వి
స్ఫురదభిలాషచక్రములు, పొల్పడఁగె న్నిబిడప్రదోషముల్. ‖ 64 ‖

చ. అనుదినముం బ్రియంబును దయామహిమంబును మించ వత్తు రీ
జనవరపుత్త్రికామణికిఁ జక్క విపంచిక నేర్ప నేఁటికిన్
జనియె సుమీ యనేకదివసంబులు మీ రిట రాక నేఁడు నిం
దునిఁ దెలికల్వలో యన నినున్ గనఁ గోరు మదీయనేత్రముల్. ‖ 65 ‖

చ. మునుపటియట్ల యిచ్చటికి మోదముతో నరుదేరకున్కి కో
జనపరివర్ణ్యదివ్యగుణజాలక కారణ మేమి యేపురం
బెనసితి రేవిశేషగతు లింపుగఁ గాంచితి రేన్నృపాలుతో
ననువగు మైత్త్రి సల్పితిరి యంతయుఁ దెల్పఁగదే దయామతిన్. ‖ 66 ‖

క. అన వనితావాక్యసుధా
జనితామోదవృతమానసపయోరుహుఁడై
యనువార యక్షవిభుఁడి
ట్లను వారణయానఁ గని మహామధురోక్తిన్. ‖ 67 ‖

మ. కలఁ డత్యుత్కటధాటికాతురగరింఖాజాతభూక్షోదక
జ్జలచిహ్నప్తమహాఃప్రదీపహృతతీక్ష్ణధ్వాంతవేలాకుభృ
ద్బలగేహప్రతిమాయితామితసమిద్వైరికులధ్వానమం
డలనిర్విణ్ణరిపుక్షితీంద్రుఁడు సుచంద్రక్ష్మాపచంద్రుం డిలన్. ‖ 68 ‖

మ. సరసీజాతహితాన్వయేశ్వరుయశోజాతంబు చక్రాప్తమై
హరిశోభాంచితమై భృతాబ్జనికరంబై రాజిలం దత్తులే
తరభావోదితపంక మంకవిధిచేత న్మేనునం గప్పినన్
సురకుత్కీలవరప్రదక్షిణముఁ బూనుం జంద్రుఁ డశ్రాంతమున్. ‖ 69 ‖

మ. పరవాహిన్యధినాథజీవనహృతిం బాటిల్లు తద్బాపని
ర్భరధామస్థితి తన్మహాప్రధనగోత్రాధూళి తద్వృత్తిమైఁ
గర మొప్పు న్వలయాద్రిఁ జేరుఁ దదరిక్ష్మాపాళినైజాంగముల్
వరకీరాళిపికవ్రజం బనుచరత్వం బూనఁగాఁ జేయఁగన్. ‖ 70 ‖

చ. సరసకలాంచితాస్యుఁ డయి, చారువిలోచనపద్ముఁడై, కళం
కరహితగాత్రుఁడై, జగతిఁ గన్పడు నాన్నృపమౌళితో జనుల్
హరిముఖునిన్, సుమాంబకుఁ, గళంకసమన్వితగాత్రుఁ బోల్తురే
నిరుపమసౌందరీవిధికి నిచ్చలు సాటి యటంచు నెమ్మదిన్. ‖ 71 ‖

చ. అవనిపచంద్రరూపవిభవాతిశయశ్రవణోయమానమో
హవితతి యూను భోగిమనుజామరకన్యల నిచ్చ నేఁచుఁ బం

చవిశిఖుఁ డాశుగత్రితయిఁ జక్కగ శేషశరద్వయంబుఁ గాం
క్ష వెలయ డాఁచు ముంగల నఖండఫలంబు వహించు నన్మతిన్. ‖ 72 ‖

తే. ఇట్టి సకలానఘగుణోత్కరాబ్ధి యైన
యామహీకాంతుతో మైత్త్రి యడరు కతన
నిన్నిదినములు తద్యోగ మెనసి యుంటి
నెడయ నేఁ గొమ్మ హృద్వీథిఁ బొడమ కున్కి. ‖ 73 ‖

ఉ. ఈనృపకన్యఁ జూచురతి నిప్పుడు తజ్జనరాడనుజ్ఞ చేఁ
బూని రయాప్తి వచ్చితి, నపూర్వవిలాసినియై రహించు నీ
మానినిఁ గాంచ నిత్తఱి నమందముదావళిఁ జెందె నాత్మ, కం
జానన! యంచు నామయుకులాగ్రణి వెండియుఁ బల్కు నాచెలిన్. ‖ 74 ‖

చ. అళికచ! నెమ్మదిం దలఁప నప్పతికే తగు నీవెలంది, యీ
జలరుహనేత్రకే తగు రసారమణేంద్రుఁడు, గాన నామనో
జలలితమూర్తి యీలలనఁ జక్క వరించినఁ గాక మామదిం
దళమయి మించ నేర్చునె యుదారకుతూహలవార్ధివీచికల్. ‖ 75 ‖

మ. కనుగల్వ ల్వికసిల్ల, మోదము పొసంగన్ దజ్జనాధీశచం
ద్రుని వీక్షించినఁ గాని మామకహృదుద్భూతస్పృహారేఖ యి
మ్మెనయం జాలదు, చాన, యవ్విభుని మీకీలోపలం గాంచఁ గ
ల్గు నన, న్గోమలి కిన్నరేశ్వరునిఁ బల్కు న్గోర్కి దైవాఱఁగన్. ‖ 76 ‖

మ. హరివంశోత్తము సద్గుణాళి విని నిత్యం బేము వర్ణింప స
త్వరబుద్ధిం గనఁ జాన గోరుఁ బతి నాత్మం, గాంచ మాకుం దదం
తర మెల్లప్పుడు మించుఁ గాన, నలగోత్రాభర్త నే మిప్పు డే
కరణిం గాంతుము, గాంచుదారిఁ గృప నిక్కం దెల్పవే నావుడున్. ‖ 77 ‖

మ. వనితా యావిభుఁ గాంచువాంఛ మదిఁ జెల్వం బూనినం గాంచవే
జనితాసక్తి నృపాలు మామకకరచ్ఛాయ న్మనోవీథి నూ
త్ననితాంతాద్భుత మబ్బ నంచు మహిమం దత్సద్గుణశ్రేణికా
ఖని తాఁ బ్రాక్కృతమాయ నంతయుఁ జనం గావింప నప్పట్టునన్. ‖ 78 ‖

సీ. బెళుకుచూపులవానిఁ, బలుమాఱు బలుమారు
సొంపు నిందించుమేల్సొబగువాని,
నొఱపు మించినవాని, నెఱమించునెఱమించు
మెలపుఁ గందించు నెమ్మేనివాని,
సొగసు మీఱినవానిఁ, బగడంబుపగడంబు
తలఁపుఁ గుందించుమేల్తళుకువానిఁ,
గళుకు హెచ్చినవానిఁ, గపురంపుకపురంపు
వలపుఁ జిందించునవ్వొలయువానిఁ,

తే. గళ మెలకువాని, మంజులోజ్జ్వలమువానిఁ
జెలువు గలవాని, నొయ్యార మలరువాని,
నభ్రయానసమాసీను, నాక్షితీశుఁ
జూచి వెఱగంది నిలిచి రాసుదతు లపుడు. ‖ 79 ‖

చ. పులకలు మేన నిక్క, వలపుంబస మానసవీథిఁ జిక్క, దృ
క్స్థలి ననిమేషవిస్ఫురణ దక్కఁ, బ్రమోదము చిందు ద్రొక్క, ని
ర్మలమణిపీఠి డిగ్గి యొకమానిని కేల్కయిలాగు వూని యా
యలికులవేణి రాజకుసుమాశుగుఁ గాంచె నొకింత సిబ్బితిన్. ‖ 80 ‖

చ. జనపతియాస్యచంద్రుఁ గనఁ జాలఁ జెలంగు వధూటికావలో
కనకుహనాచకోరములు గ్రక్కున వ్రీళతమశ్చయంబు పొ
ల్చిన భ్రమియింప దాని సడలించె మరుండు విచిత్రశక్తి నూ
తనశరజాతనిర్వమదుదారశిఖోదయరాగవైఖరిన్. ‖ 81 ‖

తే. చెలిఁ దఱియ వచ్చునరపాలసితదృగాళి
దారి నానారిచూపుచా ల్దవిలి నడచె
నపుడు గగనధునీప్రవాహంబు సొచ్చి
వేగ యెదురెక్కు మీనౌఘవిధి వహించి. ॥ 82 ॥

చ. నిజబలరూఢి దోఁపఁ దఱి నివ్వటిలెన్ బళి యంచుఁ దాఁ జతు
ర్భుజుఁడయి పంచసాయకుఁడు భూరిధృతిన్ క్షణదోదయాధిపా
త్మజబొమవింటిదోయి నసమానవిలోచనమాలికాసితాం
బుజవిశిఖాళి నించె నలభూపతి పేరెద గాఁడి పాఱఁగన్. ॥ 83 ॥

చ. అలవిభుఁ గాంచుఁ, గాంచి యెద నప్పతిరూపము నుంచు, నుంచి ని
శ్చలమతి నెంచు, నెంచి మది జాఱనికోర్కుల ముంచు, ముంచి యూ
ర్పులు కడు నించు, నించి వలపుల్ మన నాత్మ భ్రమించు, మించుఁబోఁ
డి లసదనంగసాయకతటీవిలుఠత్పటుశాంబరీగతిన్. ॥ 84 ॥

క. ఈలీల నృపతిదర్శన
కేళీభవవిస్మయానుకీలితమతియై
నాళీకనయన ఆ! లల
నాళీకమలాస్త్రుఁ డనుచు నతనిం బొగడెన్. ॥ 85 ॥

సీ. తనవిధుత్వ మ్మాస్యమున నొప్ప ఘనలక్ష్మి
యొనరఁ దోఁచినపూరుషోత్తముండు,
తనతమోగతి కైశ్యమునఁ దోఁప సద్గణ
త్రాణంబునకుఁ జేరు రాజమౌళి,
తనయంగమహిమ నేత్రముల రాజిలఁ గళా
వ్యాప్తిఁ జూపట్టుప్రజాధినేత,
తనశోణరుచి మోవిఁ దగ జగమ్ములమ్రొక్కు
లంది చెల్వానులోకైకబంధుఁ,

తే. డట్టి యీదిట్ట పతి యంచు నబ్జపాణి
యవనిభృన్నాయకకుమారి హంసయాన
పద్మినీమణి మానసపదవి మెచ్చ
సన్నుతింపఁ దరంబె భుజంగపతికి. ॥ 86 ॥

మ. గళపూగచ్ఛవి యబ్జకాండపరిసర్గం బూన్పఁ, గన్నుల్ గనన్
నలరూపంబులు పెంప, లేనగవు చంద్రశ్రేణుల న్మన్ప, ని
ర్మల మౌమోవి మధూత్కరంబు ఘటియింప, న్మించు నీభర్తతోఁ
దలఁపం జెల్లునె సాటి యౌ ననుచుఁ దద్రమ్యాంగసౌభాగ్యముల్. ॥ 87 ॥

చ. ఘనఖరతామిళద్విషమకాండసమున్నతహేతిజాతతా
పనికర మంతయుం గడకుఁ బాయఁగ నీసదధీశుపాదసే
వనగతి యేతదీయఘనవర్తనఁ గాంచక యున్నచోఁ గరం
బెనయదె నాదుశ్యామతనమెంతయు నుర్వి నిరర్థకత్వమున్. ॥ 88 ॥

చ. అని యనివార్యదోహదసమన్వితమానసవల్లియై, వినూ
తనచపలాతనూకులమతల్లి దలంచుచునుండునంతలో
వనిత యొకర్తు చేరి చెలువా నిను రమ్మనె నిప్డు వీణియన్
విన జనయిత్రి యన్న గురుని న్వినయంబునఁ గాంచెఁ గాంచినన్. ॥ 89 ॥

ఉ. కిన్నరకంఠి యీనృపతికి న్నతి వయ్యెదు నాదుమాట యా
సన్నశుభంబు పొమ్మనుచుఁ జక్కగ నంచినఁ దద్గురూక్తిచేఁ
గన్నియ యేగె మాతసముఖంబును గాంతలు వెంట రాఁగ ను
ద్యన్నవహీరపాదకటకార్భటి యంచల బుజ్జగింపఁగన్. ॥ 90 ॥

మ. అలయోషామణి యిట్టు లేగ రవివంశాధీశుఁ డుద్భ్రాంతహృ
త్తలయోగంబున నెందుఁ జెందె లతికాతన్వంగి వీక్షించుటల్

గలయో మారశరాళి నేకరణి వేఁగ న్వచ్చు నివ్వేళ నా
నలయోషిత్సమఁ గాంచ కే ననుచుఁ జింతారేఖ సంధించుచున్. ‖ 91 ‖

సీ. శౌరి పూఁబొదఁ జేరి చక్కఁబల్కినదారి
నారి వల్కె నటంచు సారె దలఁచు,
రామచంపకధామరాజి పర్వెడుసీమ
భామ నిల్చె నటంచుఁ బ్రేమఁ గాంచు,
నంచ యింపు రహింప నడుగు వెట్టినయంచఁ
గాంచనాంగి చరించె నంచుఁ జూచు,
బాలకోకిల చాలనోలి మ్రోసెడుమూల
బాల పాడె నటంచుఁ జాల మెచ్చు

తే. లలితపవమాన మాన నాలయవనస్థ
లాబ్జలసమానసౌమనసానుమోద
మలమ నసమానమానస మతులప్రమద
మానఁగ సుచంద్రమానవాధ్యక్షుఁ డలరు. ‖ 92 ‖

చ. అళినికరంబు కీలుజడ, యందపుఁగెందలిరాకు మోవి, ని
స్తలతరమంజరుల్ మెఱుఁగుఁజన్నులు, మొగ్గలచాల్ పదాంబుజ
స్థలనఖపాళి గాఁగ, వనధాత్రిఁ గనంబడుతీవ లెల్ల నా
చెలిసొబ గాన్పపాలు మదిఁ జేర్చి భ్రమింపఁగఁజేసె నయ్యెడన్. ‖ 93 ‖

సీ. కమ్మపుప్పొడిగాడ్పు గ్రమ్మ నొప్పుగుబండి
గురివెందవిరిగుత్తికొమరుఁ జూచి,
యలరు సంపెఁగతీవ యలమ నింపుగఁ దోఁచు
కలికిక్రొమ్మల్లియచెలువుఁ జూచి,
మగతేఁటి వేడ్కఁ మించఁగ ముద్దుగొనిన చ
క్కనిమెట్టదామరకళుకుఁ జూచి,
సొలపుచక్కెరతిండిపులుఁగు నొక్కెడిబింబి
కాపక్వఫలముపొంకంబుఁ జూచి,

తే. తరుణిచనుదోయి, కెంపుగందవొడిఁ బూసి
చెలువనెమ్మేను కౌగిటఁ జేర్చి కొమ్మ
మోము ముద్దిడి, పూఁబోణిమోవిఁ గ్రోలి
చెలఁగు టెపు డబ్బునో యంచుఁ దలఁచు నృపతి. ‖ 94 ‖

సీ. ఎంతమాధవదయాసంతానసంసిద్ధిఁ
బొలిచెనో యిచ్చటితిలకపాళి,
యెంతపుణ్యద్విజాధీశసంసేవన
వఱలెనో యిచ్చటిచిఱుతమావి,
యెంతమహాసవోద్ధృతిగతాత్మసుమాప్తి
మనియెనో యిచ్చటికనకరాజి,
యెంతసదాళిచిత్తేష్టదానస్ఫూర్తి
వెలసెనో యిచ్చటికలికిక్రోవి,

తే. చెలికటాక్షైకధారచేఁ జెలఁగ నెలఁత
పాణిలాలనమున మించఁ బడఁతిమోము
గని యలర, నాతిపరిరంభగరిమఁ జొక్క
ననుచు నృపమౌళి కడుఁజింతఁ బెనుచు మదిని. ‖ 95 ‖

మ. నవలా యేగినదారిఁ గాంచు, మదిఁ దన్నాళీకపత్త్రేక్షణా
నవలావణ్యవిశేష మెంచు, వలవంతం జాలఁ జింతించు, రా
జవలారాతి తదేకమోహలహరీసంసక్తచిత్తంబునన్
గువలాస్త్రాతినిశాతసాయకశిఖాకుంఠీభవద్ధైర్యుఁడై. ‖ 96 ‖

చ. నరవిభుఁ డిట్లు తత్స్తుతియనర్గళమోహగతిం భ్రమింపఁ గి
న్నరపతి యప్డుచేరి మహినాయక యీగతి వంత నాత్మ నుం
తురె నినుఁ బ్రేమఁ జూచిన వధూమణి నింతకు మున్నె యేఁచెఁ ద
త్స్మరశరకోటి త్వద్గతసమగ్రమనోరథగా ఘటించుచున్. ‖ 97 ‖

క. నీలాలక వరియించెద
వేలా వలవంత మేదినీశ్వర యన నా
కాలాబ్జవిమతకులజన
పాలాగ్రణి కూటధృతివిభాస్వన్మతితోన్. ‖ 98 ‖

తే. గగనయానోత్తమస్యదగతి ధరిత్రి
నగరకాననకుధరసంతతులఁ గనుచుఁ
జని తనబలంబు నెనసి యాక్ష్మావిభుండు
కూర్మి గనుపట్ట నంత నాకుముదుఁ బనిచె. ‖ 99 ‖

చ. మును మునితోడఁ బల్కిన యమూల్యనిజోక్తిఁ దలంచి యారసా
జనపతిమౌళి సత్వరత సంగరభూమిఁ దమిస్రదానవేం
ద్రుని వధియింతు నంచు లలితోఁ దపనీయరథాధిరూఢుఁడై
చనియె రణానకప్రకరసాంద్రరుతుల్ దెస లెల్లఁ గ్రమ్మఁగన్. ‖ 100 ‖

సీ. అతులరింఖోద్భవక్షితిధూళి నానాశ
రాధీశమహిమఁ బోనాడు హయము,
లతిశాతదంతప్రహతిఁ గర్బురాచల
స్థితి నెల్ల మాయించు ద్విరదచయము,
లలఘుకేతనమారుతాళి మహాసురో
త్తమమండలిఁ దెరల్చు విమలరథము,
లాత్మభాసురసమాఖ్యాశక్తి యామినీ
చరభయంబు ఘటించు సద్భటేంద్రు,

తే. లపుడు వేవేలు గొలువ, నయ్యవనిభర్త
యిటులు కల్యాణమయరథం బెక్కి వేగ
శిశిరగిరిఁ జేర నరిగె నక్షీణదనుజ
దళనచణదివ్యసాధనోద్భాసి యగుచు. ‖ 101 ‖

శా. భాస్వన్మండలమధ్యగుం డగురమాభామావిభుండో యనన్
వస్వభ్యంచితచక్రపాదమున నందం బంది భూభర్త సై
న్యస్వాముల్ భజియింప దైత్యకటకేంద్రద్వారభూభృద్దరీ
భాస్వన్మార్గము సొచ్చె నంత ఘనబంభాఘోషముల్ హెచ్చఁగన్. ‖ 102 ‖

మ. పతి గాంచెన్ నవగోపురేశమకుటాబ్జద్వేష్యదంశుచ్ఛటా
మతికృత్కేతనధౌతదీప్రము మహాక్ష్మాహంసకజ్ఞానదా
యతవప్రంబు సమగ్రసాలవలయాగాంతస్థితాన్యాచలా
కృతిమత్సౌధసముత్కరంబు దనుజశ్రీమత్పురం బయ్యెడన్. ‖ 103 ‖

చ. కనుఁగొని యానతియ్య మహికాంతుననుజ్ఞ బలంబు లెల్లఁ ద
ద్ఘనవరణంబు చుట్టి, పరిఖాతతిఁ బూడ్వఁగఁ గోట ద్రవ్వ, గ్ర
క్కున బలుమేరువుల్ నిలుప ఘోరతరోగతి సంభ్రమించెఁ ద
త్స్వనము సురారిపాళి కనివార్యరణక్రమ ముగ్గడింపఁగన్. ‖ 104 ‖

వ. అంత నద్దురంత కోలాహలార్థవిజ్ఞాపక చారవార వాచా జాయమాన ప్రతిఘాసముద్దాముండగు నా తమిస్రతమిస్రాచరసార్వభౌముం డనూనకువలయ భయంకర కోపాటోపశోణిమధురీణ వదనాంబురుహ బంధుబింబ వినిర్గత కిరణాంకూరమాలికాయమాన నిస్తబ్ధతామ్రశ్మశ్రుజాలుండును, నధరాధర ఫలగ్రాస సమాసక్తోపరి ద్విజోపరిగతాగ్రహ తదితరద్విజారబ్ధ కలహసముదిత నినాదమతికృద్రదనాగ్రాఘాత సంజాతకిటకిటారవ బధిరీకృత పర్యంతవర్తికుండును, నరిరాజహంస మదాపహారి కరశరద ధగధగాయ మాన నూతనైరావతీ ప్రమాకర కనకకరవాలికాతారళీ ముకుళీకృత సభాజనలోచనాబ్జుండును, నతంద్ర సుచంద్రరాజచంద్ర ప్రతాపవీతిహోత్ర పరంపరాప్రకార సమున్నమ

దంతరంగకరండాఖండరోషపార దెల్బణీ విదార్యమాణ చీలబంధనశేముషీదాయక సాంపరాయిక లాలసాక్రమ సమేధమానాపఘన ఘనత్వ ఫలత్తనుత్రాణుండును, నలఘుబలాహితకాండాసమానవిలాస విక్షపణదీక్షాదక్ష వికటభ్రుకుటి కుండును, నఖిలప్రపంచ పంచతాకరణచణ విలయకాల మహాకాలసరూపరూపుండును, నగుచు నేఁడు గదా మదాశయపూర్తి గావించెఁ బంచజనమాంసంబని తలంచుచు, మణిమయాసనంబు డిగ్గన డిగనుఱికి, నిజావాసంబు వెడలి, వినీతసారథివరానీత శతాంగరాజం బెక్కి, క్రక్కిఱిసి రక్కసిదొరలు వెనువెంటం గొలువ, నభంగురమతంగజతురంగమ చక్రాంగపదాతిసముదయంబులతో నాహవోత్సాహంబున వెడలె నయ్యెడ. ॥ 105 ॥

మ. కరిఘీంకారము లాశరేశబలహుంకారంబు లర్వవ్రజ
స్థిరహేంకారము లక్షిచక్రవిలసత్క్రేంకారముల్ గూడి స
త్వరతం ద్విద్వయసాగరోర్మిచటులధ్వానంబు నాఁ జేర భూ
వరసేనాజన మాయితం బగుచు దైవాఱెన్ రణోత్సాహతన్. ॥ 106 ॥

మ. అరుణాభ్రోదితరక్తవృష్టి యనుకూలాన్యానిలశ్రేణి భా
స్వరకేత్వగ్రవిలగ్నగృధ్రము శివాజాతామితారావముల్
పరిదశ్యోల్కఁ నిజాజయంబు వివరింపన్ వానిఁ జింతింప కా
సురవంశేశిత సంగరోర్వి నెనసెన్ శూరత్వ మొప్పారఁగన్. ॥ 107 ॥

ఉ. దానవనాయకాజ్ఞ సమదక్షణదాచరసైన్యకోటులున్
మానవనాయకాజ్ఞ నసమానమహాజనసైన్యకోటులున్
బూనినరోషచండిమ నపూర్వకలంబసమీకకేళి వై
మానికవార మభ్రమున మాటికిఁ గన్గొన సల్పె నేర్పునన్. ॥ 108 ॥

చ. అపుడు మహోగ్రవర్తన భటాగ్రణిఁ బోరె భటాగ్రయాయి, హ
స్తిపకవరేణ్యుతో రణముఁ జేకొనె హస్తిపకేశ్వరుండు, సా
దిపటలిఁ జయ్యనం గదిసె ధీరత సాదిచయంబు, దోర్బలై
కపటిమచేఁ బరస్పరజిఘాంస మనంబుల నంకురింపఁగన్. ॥ 109 ॥

మ. ద్రుఘణంబుల్ పరఁగించి, కుంతములచేఁ దూలించి, కోదండము
క్తఘనాస్త్రాళులఁ గ్రమ్మి శూలతతి వేగన్ గ్రుమ్మి, దుర్వారపా
రిఘధారాగతిఁ జీరి, సంగరధరిత్రిన్ మించెఁ దద్వీరసే
న, ఘనాధ్వంబు పగుల్పఁ దత్తుముల సన్నాదంబు చిత్రంబుగన్. ॥ 110 ॥

మ. నరనాథేంద్రభటుల్ సురారిభటులున్ స్వస్వాభిధాశౌర్యముల్
వరుసం దెల్పుచుఁ బోరి రుగ్రరణఖేలాపాండితిన్ నిర్జరో
త్కరముల్ వ్యోమవితర్దిఁ జేరి యని ఖడ్గాఖడ్గిలీలల్ శరా
శరియుజ్జృంభణముల్ గదాగదివిలాసంబుల్ మదిన్ మెచ్చగన్. ॥ 111 ॥

శా. ఆలో నాదిననాథవంశమణి చక్రాంగోత్తమాస్థానిఁ బ్ర
త్యాలీఢస్థితిఁ బొల్చి కుండలితబాణాసోజ్జ్వలత్పాణియై
చాలన్ శింజినికానినాదమున నాశావీథి మేల్కాంచ ని
ర్వేలాస్త్రప్రకరంబు నించె నసుహృద్వీరాసుహృద్వృత్తిచేన్. ॥ 112 ॥

మ. పరబర్హ్యుద్ధతిఁ దూల్చి తార్క్ష్యహరణప్రౌఢిన్ విజృంభించి ని
ర్భరశక్తిన్ ధర గాఁడి పాఱె నలగోత్రాభృన్మహాజిహ్మగో
త్కరముల్ తద్విహృతిప్రకారభయరేఖావన్మహాజిహ్మగో
త్కరమున్ నిందయొనర్పఁ దత్పురము వేగం జేరు చందంబునన్. ॥ 113 ॥

చ. అమితనృపాలసాయకచయంబు నిశాటచమూతనుత్రఝా
టము వడిఁ దాఁకి పై కెగయుటల్ వినుతింపఁగ నయ్యె నౌర యు
త్తమనవకాముకచ్చట ముదంబున వచ్చె నటంచు నిర్జర
ప్రమదల కెల్లఁ జక్కఁ దెలుపం జనుపెంపు వహించి యయ్యెడన్. ॥ 114 ॥

చ. ఘనగజదర్పభేదన మఖండసురారిపురప్రభంజనం
బు నలఘుధర్మఖండనముఁ బూనిచి వేలుపు లెంచ నుగ్రవ

ర్తనఁ దనరారు నమ్మనుజరాజకలంబము చిత్రవైఖరిన్
దనిపె నజాత్మజాంతర ముదారతరప్రమదోర్మి నయ్యనిన్. ॥ 115 ॥

ఉ. ఆది గుణచ్యుతిన్ గనినయట్టినృపాలు నజిహ్మగాళి త
న్మేదినిలోన సుజ్జ్వలనమిత్త్రపరంపరఁ గ్రోలి వేగ మెం
తేఁ దనరన్ బళీ యసురనేతృకులంబు తదేకయుక్తిఁ ద
చ్ఛ్రీ దయివాఱె నొక్కొ యజరీవృతి నాకపదంబుఁ జేరఁగన్. ॥ 116 ॥

మ. నరవర్యాశుగకృత్తతద్దనుజసైన్యం బప్డు చూపట్టె దు
స్తరఝంఝానిలధూతదావగతి భ్రశ్యత్కాంచనస్యందనో
త్కరమై, నశ్యదనేకవాజివరజాతంబై, పతన్మౌళియై,
పరిశీర్యద్ఘనకుంభ్యనీకమయి, భూభాగంబు దాఁ గప్పుచున్. ॥ 117 ॥

మ. బలుపాదంబులు కూర్మముల్, మెఱుఁగు దోప న్మించు నేజల్ జలా
హులునుం, దెల్లనిచాయపట్టుగొడుగుల్ ప్రోద్ధూతడిండీరకం
బులు, చిక్కుల్వడు కేశపాశనికరంబుల్ నాఁచులుం గాఁగ ద
త్పులభుగ్గాత్రజరక్తనిర్ఝరిణి గన్పట్టెన్ శరోత్కర్షతన్. ॥ 118 ॥

సీ. భూరిదైత్యకపాలపూర్ణరక్తముపేరి
కాశ్మీరపంకంబు కలయఁ బూసి,
రథములజాళువారావిఁటేకులపేరి
పసిఁడిబొట్టులు ఫాలపదవిఁ దీర్చి,
మహిఁ ద్రెళ్లి యున్న రమ్యశిరస్త్రములపేరి
కులుకుకుళ్లాయి తాఁ దల దవిల్చి,
యసృగంబుసిక్తధ్వజాంబరంబులపేరి
బలుచంద్రకావిదుప్పటులు గప్పి,

తే. యలఘుపలభక్ష్యభోజ్యము లారగించి
మహితచక్రపదాస్థానమండపమునఁ
జక్కఁ గొలువిచ్చె నపు డెద నిక్కువేడ్కఁ
జటులబేతాళవంశ్యరాజన్యసమితి. ॥ 119 ॥

వ. అప్పు డప్పొలసుదిండిమూఁకలదండం బఖండదోర్దండమండితశౌర్యచండిమంబున నమ్మహీమండలేశ్వరుం జుట్టుముట్టి యుట్టిపడుకట్టల్కం నట్టిట్టు దెమలక పరిఘ పట్టిస ముద్గర గదా భిందివాల తోమర శూలాది నానావిధాయుధ యూథంబులం గప్పి, మరుత్కులాభినుత్య సమిత్కుతల చమత్కారోత్క ర్షంబు సూపుచు విజృంభించినం దిలకించి, మనోంచల ప్రపంచిత ప్రతిఘారస ప్రకాండుండై యామనుజ నాయకమార్తాండుండు వలయితచాపవల్లికాతల్లజంబున నిశితభల్లంబులు గూర్చి నేర్పు వెలయం బఱపి, కరంబులు శిరంబులు పదంబులు రదంబులు నురంబులు నుదరంబులు వేఱుపఱుపరాకుండం దుని యలు చేయుచు నరిభయంకర ప్రచురతర సహోవిభవంబునం దనచటులసాయకచాతుర్యంబు సూపు నెడ నొక్కొక్కయెడ నుదారతీవ్రాశుగధారాప్రచారంబున నుద్వేలకీలాలపూరంబులు బోరునం గురియ ముక్తాహారంబులు సారెకుం బుడమిఁ ద్రెళ్ల విగతకరకంబులై నిజఘనాఘననామంబు నిజం బగుటకుంబోలె ననంతాస్థానంబున భ్రమించు దంతావళసంతానంబులును, నొక్కొక్కయిక్క మిక్కుటం బగు చాంచల్యంబున ధరాపరాగపూగసంవళితంబై రూపఱి నానాజిహ్మగసంహతిక్రమంబునకుఁ దల్లడిల్లుచు నాత్మహర్యభిధానంబు సార్థకంబు గావించుటకుంబోలె మూలలకుఁ జేరు హయనిచయంబులును, నొక్కొక్క వంక విశంకటశింజినీటంకార జలదగర్జా సమూర్జనంబున నాంతరంబు వ్రీల విముక్తకాండజాతంబులై వాహినీమధ్యంబున గతివిశేష మొక్కింత యెఱుంగక చక్రాంగభావంబు సత్యంబగుటకుంబోలె సడలు స్యందనసందోహంబులును, నొక్కొక్కచెంత సుచంద్రసాంద్రధామ స్తోమంబు గనుంగొనం బాయక నెమ్మనంబుల సాధ్వసం బుప్పొంగి పొంగ మహాబలాతివియోగంబున స్రుక్కుచు మిక్కిలి రయంబునం బొదలు దూఱం దలఁచుచుఁ జిందువంబై పఱచుచు స్వచక్రనామంబు సిద్ధంబుఁజేయనుంబోలెఁ జలియించు సేనా జనంబులును, నొక్కొక్కమూల యాతుధానతనుత్రాణ వితానాయసచూర్ణపరంపర శోణితఝురపూరం బున శాదభూతంబై యేపుసూపఁ బుండరీకసమాఖ్యాకలితంబు లగుటంబోలె బహుశిలీముఖసమాక్రాంతం బులై విదళితతత్వంబు వహించు తెలుపట్టుగొడుగులును, నొక్కొక్కపొంత నవక్రచక్రఘాతంబుల విశకలి తోత్తమాంగంబులై భాస్వచ్చంద్రరథాచ్ఛాదనం బంబరంబునం

గావించుచుఁ గేతువిఖ్యాతిం బొగడొం దుటం బోలె నిశాటకాంతానుషంగంబు డింపని బిరుదపతాకానికరంబులును, నొక్కొక్కచాయఁ బరు లతోఁ గలహంబులు మాని యసమాంబకలగ్నహృదయలై ద్విజపక్షపాతంబు చేకొని తాము సాదు లగుటం బోలె నైశ్చల్యంబునం దోఁచువాహారోహకులును, నొక్కొక్కదిక్కున హరిదంశుక స్తవనీయ నరవర ప్రక్ష్వేడనతాడనంబుల విగతప్రాణంబులై రాజరా జుల్లసద్విస్మయంబున వీక్షింప సూతజాతతా గతిం బరఁగుటంబోలె ధరణిం బడిన యంతృకులంబులును, నొక్కొక్కక్రేవలఁ బుణ్యజనానంగీకృతంబు లై యెంతయు సౌగుణ్యంబు సంపాదింపక నిశ్శరయోగంబు బెరసి ధన్వాహ్వయంబులగుటంబోలెఁ బెంపు గననికోదండంబులును, నొక్కొక్కసీమల ఘనకాండాసారమహిమంబున వీతపత్రంబులై యలఘు ఫల నికాయసాంగత్యంబు గానక సొంపుచెడి బాణాత్మంబునఁ బరఁగుటంబోలె ధరాపదవి వ్రాలిన నారాచ జాలంబులును, బొలుపొంద నత్యద్భుతంబై దేవదానవాయోధనధరాస్థలంబు నందంబున జిష్ణుకరాసి ఖండిత కర్బురచక్రాంగసంగతంబై, రామరావణయుద్ధదేశంబుడంబున చటులహరిపటలరటనాఘటి తంబై, హరపురాసురసమరాస్థానంబుపోలిక ననంతకలంబవిజృంభణగుంభితంబై, కుమార తారకా స్కందనతలంబు చందంబున నభేద్యశక్తిసంయుతంబై, కౌరవపాండవసంగ్రామాంగణంబుచెలువునఁ జక్రికేతనవిదారణచణ భీమగదాక్రియాసముపేతంబై, యమ్మహాసంగరరంగంబు వినుతికెక్కె నయ్యవ సరంబున. ॥ 120 ॥

చ. చకితనిశాటమై, పతితసాదిజనంబయి, సుప్తయంతృజా
లకమయి, భిన్నకుంజరకులంబయి, లూనరథంబునై, తద
ర్యకులనృపాలశక్తి నిల వ్రాలిన యాత్మబలంబుఁ గాంచి, పా
యక మను రోషరేఖ యెడనంది తమిస్రసురారి యత్తఱిన్. ॥ 121 ॥

మహాస్రగ్ధర. వరకోదండప్రకాండోజ్జ్వలగుణనినదవ్రాతసాహాయ్యవద్ధు
స్తరకంఠక్రోధనృత్యత్కహకహరవముల్ తన్నృపానీకినీభీ
కరలీలన్ దోఁపఁ బ్రోత్థోత్కటరుడరుణితేక్షావిధిం దత్త్రియామా
చరుఁ డక్షీంద్రంబు భూమీశరథము నెదుటం జక్కఁ బోనిచ్చి యంతన్. ॥ 122 ॥

క. వలయితచాపజ్యాసం
స్థలి రోపత్రితయిఁ గూర్చి జనపతియెద నే
ర్పలవడ నాటించి మహీ
వలయాధిపుఁ గాంచి యసురవరుఁ డిట్లనియెన్. ॥ 123 ॥

మ. మతి నొక్కింత విచార మూన కురుసంపద్గర్వరేఖ న్మహా
దితిజాధీశవిరోధ మంది యిటు లేతేర న్మనం బుంతురే
రతి ధాత్రిన్ మనఁ గల్గినన్ జనుము మద్రాజద్భుజాదండమం
డితకోదండవినిర్వమద్విశిఖముల్ నిం గాఁడ విప్పట్టునన్. ॥ 124 ॥

మ. మునివాక్యంబున మోసపోయితివి తన్మూలంబుగాఁ జుమ్ము నీ
కెనసెన్ గాలము మద్రణేహ గనువాఁడెవ్వాఁడిలన్ మించెఁ జొ
చ్చెనొ నీవీనుల లేదొ భూమివర యాజిప్రాప్తదేవేశకృం
తనసంలోలమదాశయాన్యవిధికృద్ధాత్రుక్తమిత్త్రోక్తికల్. ॥ 125 ॥

సీ. లలనాళిగీతకల్యాణగీతిక గాదు
చెవి యాన ఘనసింహరవము గాని,
సరసకేళీచంద్రశాలికావళి గాదు
విహరింప సంగ్రామవీథి గాని,
బంధురకర్పూరగంధచర్చిక గాదు
మే నూన మొనముల్కిసోన గాని,
సేవాపరాప్తధాత్రీవరౌఘము గాదు
తిలకింప దనుజేంద్రబలము గాని,

తే. గురుహితజనావృతవిహారఖురళి గాదు
శరగరిమఁ జోప శాత్రవాంతరము గాని,
తరము గాదిట్లు రణ మూనఁ దరణికులజ
తఱిమి వధియింతు నీవేళఁ దలఁగి చనుము. ॥ 126 ॥

త్వరితగతి. అనియసురకులరమణుఁ డరుణతరవీక్షా
జనితరుడనలకణవిసర మరిమనోభీ
జనక మయి పొదల శితశరచయముచేఁ ద
ద్వనజహితజననపతిఁ ద్వరితగతిఁ గప్పెన్. ‖ 127 ‖

చ. తెఱలనిశక్తి నప్పొలసుదిండికొలంబులమేటి యిట్టు ల
త్తఱి విశిఖాళిఁ గప్ప వసుధాపతి దట్టపుమంచుపిండు బల్
కఱకఱిమించులం దునుముకంజహితుం డన వాఁడితూపులన్
మఱలఁగఁ జేసి యాదనుజనాథుఁ గుఱించి మృదూక్తి నిట్లనున్. ‖ 128 ‖

చ. అలఘురణోర్విఁ జేరి యసురాధిప యీగతి వట్టిపల్కుచాల్
పలుకుట వీరధర్మమె నభస్స్థలి నిర్జరు లెల్లఁ జూడ నీ
చలము బలంబు శస్త్రకులచాతురిఁ జూపుము చూచి యంతటన్
బ్రలయకృశానుహేతిసమబాణపరంపరఁ గూల్తు గ్రక్కునన్. ‖ 129 ‖

తే. ఈయెడఁ దమిస్ర నీదర్పమెల్లఁ గూల్చి
యరిభయదలీలఁ దనరు దీవ్యత్సుచంద్ర
శైత్యవత్కరకాండముల్ చక్కఁ గాంచి
త్రిదశబృందంబు లానందరేఖఁ జెందు. ‖ 130 ‖

చ. యతుల వధించి తత్కృతసవాళి హరించి ధరిత్రి ధార్ష్ట్యసం
గతిఁ దగునీవు నాయెదురుకట్టున నిల్చితిగా నిశాట త
త్కృతికి ఫలంబు నీ వెనయ నిత్తఱిఁ దార్చెద మద్భుజోగ్రధ
న్వతరుణభోగివాంతవిషవహ్నిసమానకలంబధారచేన్. ‖ 131 ‖

మాలిని. అని మనుజకులేంద్రుం డయ్యెడన్ భూరిబాణా
సన మెనసి శరాళిన్ జాల దైత్యేంద్రు నొంచెన్
ఘనము నగముపై నిష్ఠండవార్ధారచే నా
ఘనగుణరుతి గర్జాగౌరవం బూని మించన్. ‖ 132 ‖

చ. జనపతి వైచినట్టి శితసాయకముల్ నిజసాయకచ్ఛటన్
దునియఁగఁ జేసి దైత్యపతి తోడనె యమ్ములు కొన్ని గూర్చి వై
చినఁ గడుఁ జూర్ణతన్ గగనసీమను గప్పఁగ నాత్మబాణవ
ర్తన నెనయించెఁ జూచునజరప్రకరంబులు కేలఁ బాపఁగన్. ‖ 133 ‖

చ. అలపతి వైచు బాణముల నాదనుజేశుఁడు, వాఁడు వైచు న
మ్ముల హరిభేది తున్ముచు, నపూర్వరణం బొనరించి రయ్యెడన్
తలఁకక విల్లునన్ ఖగవితానము గూర్చుట వాని వైచుటల్
దెలియఁగ నోప కెంతయు మతిన్ సురసంతతి సన్నుతింపఁగన్. ‖ 134 ‖

ప్రహరణకలితవృత్తము. అభినవధృతి లోనడరఁగఁ బలభు
గ్విభుఁ డరిబలముల్ వెడలి నడవఁగన్
స్వభటనికర మెంచఁగఁ జటులగదన్
ప్రభుకులమణిపైఁ బఱపెను వడిగన్. ‖ 135 ‖

పంచచామరము. సురారిరాజు మీఁద వైచుశూరహర్షమార్గదన్
స్థిరధ్వనిప్రభావదీర్ణదిక్పదన్ మహాగదన్
ధరావరాగ్రయాయి ఖడ్గధారఁ ద్రుంచె నుర్వరా
ధరోరుకూట ముగ్రవజ్రధార నింద్రుఁడో యనన్. ‖ 136 ‖

మ. గద యీలీల నృపాసిధార ధరఁ ద్రుంగం దీవ్రరోషం బెదన్
గదురం దానవమాయచే నసురలోకస్వామి యవ్వేళ వై
రిదరాపాది మహాసురాస్త్రము ధరిత్రీభర్తపై వైచె స
త్పదవిన్ జూచు సురాళి కన్నులకు నిద్రాముద్ర చేకూడఁగన్. ‖ 137 ‖

శిఖరిణి. ఖరాస్యాస్త్రంబుల్ ఘూకముఖశరముల్ కాకవదన
స్ఫురద్బాణంబుల్ తన్పొదివికొని రా భూరిపరిఘ

క్షురప్రాసిశ్రేణిన్ గురియుచు వెఱంగూల నజరుల్
త్వరన్ దద్దైతేయాస్త్రము నడచెఁ దత్సైన్య మలరన్. ‖ 138 ‖

మందాక్రాంతవృత్తము. ఉర్వీశస్వామి ఘనమతితో నుగ్రకీలాళి పైపైఁ
బర్వన్ రాఁ జూచి వెఱఁగు మదిన్ బాయకెచ్చన్ దదీయా
ఖర్వప్రస్ఫూర్తి నడఁచుతమిం గాంచి దోశ్శక్తిమై గాం
ధర్వాస్త్రం బప్డు మహిపతి సంతానముల్ మెచ్చవైచెన్. ‖ 139 ‖

భుజంగప్రయాతము. ఖరాంశుచ్ఛటన్ వహ్నికాండంబులన్ శీ
తరుక్పాళిని న్మించి ధాత్రీనభంబుల్
స్వరోచిం బ్రకాశింప క్ష్మానాయకాస్త్రం
బిరం దానవాస్త్రీయవృత్తిన్ హరించెన్. ‖ 140 ‖

తే. ఇట్లు తనయస్త్రసామర్థ్య మెల్లఁ దూల
నౌడు కఱచుచు హుమ్మని యాగ్రహమున
మీసములు నిక్క నపుడు తమీచరుండు
శక్తి నృపు వైచె నిజమంత్రశక్తి గరిమ. ‖ 141 ‖

పృథ్వి. కనత్కనకఘంటికాకలఘుణత్కృతిప్రక్రియన్
జనాధిపమహాచమూశ్రవణభేదనం బూన్చుచున్
ఘనప్రతిమ ధూమసంఘములఁ జీఁకటు ల్నించుచున్
ఘనస్యదనిరూఢిచేఁ గదలి శక్తి యేతేరఁగాన్. ‖ 142 ‖

క. మనుజపతి దానిఁ గనుఁగొని
యనిఁ గుండలితాశుగాసుఁడై శరపంక్తిం
దునియలుగాఁ బడ వైచెన్
మనమున వేల్పులు నిజైకమహిమను బొగడన్. ‖ 143 ‖

చ. తనవరశక్తి యిట్లు వసుధాపతిమార్గణధారఁ ద్రెళ్ల నా
దనుజవిభుండు శత్రుబలదారణశీలము స్వాగ్రనిర్గళ
త్సునిశితకీలికీల మొకశూలము చయ్యనఁ బూని దీనిచే
మనుము నృపాల యంచుఁ బరమప్రతిఘోద్ధతి వ్రేయ నెత్తఁగన్. ‖ 144 ‖

చ. జనవిభుఁ డంతలోఁ గరము చాతురి హెచ్చఁగ ధన్వ మూని వే
గనియతి నర్ధచంద్రవిశిఖద్వయి పావకమంత్రరేఖతోఁ
దనరఁగఁ గూర్చి వైచి ధరఁ దార్కొనఁ జేసెఁ దదీయదోర్యుగం
బనుపమశూలకాంచనశరాసనముల్ తొలుదొల్త డిందఁగన్. ‖ 145 ‖

ఉ. అంత ననంతరోషశిఖి యాంతరవీథికఁ జిందు ద్రొక్కఁ గా
లాంతకతుల్యమూర్తి యలయాశరసంతతిచక్రవర్తి దు
ర్దాంతరయంబుతో మణిశతాంగము డిగ్గన డిగ్గి వ్యాత్తవ
క్త్రాంతర మూని మ్రింగెద రసాధిపు నం చరుదెంచె నుద్ధతిన్. ‖ 146 ‖

వ. ఇట్లప్రతిమానప్రతిపక్షహర్యక్షవర్యంబు వీక్షించి మహాక్షితిధరాసన్నక్షోణివలనం గుప్పించు పంచానననంబు తెఱంగునఁ దచ్చక్రాంగం బభంగురామర్షసాంగత్యంబున డిగ్గ నుఱికి గోత్రాధిపవిచిత్రపత్త్రిరాజపరి త్రుటితబాహార్గళయుగళుండై, నిస్తంద్రసురేంద్ర శతకోటిశతకోటి పాటితపక్షద్వయంబగు నంజనాచలంబు చందంబునం జూపట్టుచు నశేషారిబలవిలోచనోత్సవవిమోచనంబు గావించు మేచకప్రభాధట్టంబున నెట్టన మట్టుమీఱు కటికచీఁకటిం బుట్టించుచుఁ బొడకట్టు నుద్దండతనూదండంబు శింశుమారచక్రవీథి రాయం బెరుఁగఁ జేయుచు, నిష్ఠురదీర్ఘనిశ్వాసధూమనిష్కాలనీరదనికాయంబులకు శంఖారవోత్థహుంకారవారం బుల విశంకటగర్జనావిశేషంబులు నెగడించుచు, గ్రీష్మదినమధ్యందినమార్తాండమండలం బొడియం దమ కించు విధుంతుదగ్రహంబుదారి నున్మీలితవదనకోటరుండై మహిపమార్తాండుంగుఱించి యనంతాధ్వంబు నన్ బరువూన్చుచు, నతిభయంకరాకారంబునన్ బఱతేర, నప్పు డప్పాలసుదిండిమన్నినిఁ గన్నారంజూచి ధీరోదాత్తుండగు నాసుచంద్రరాజేంద్రుండు నిజకోదండంబున సమంత్రకంబుగ నారాయణాస్త్రంబు గూర్చి ప్రయోగించిన నయ్యస్త్రశిఖావతంసంబును నతివేలశుచిజాలసమన్వితంబుగావునఁ బుష్కరస్థానసంస్థాయి నానానిమేషసంతానభంగంబు చేకూర్చుచు, ననేకదివ్యకాండసర్గచమత్కారి ఘనప్రకారభాసమానంబు

గావున భువనజాతవిలాససముత్సారణంబు సంఘటించుచు, నమలకమలాప్త దైవతప్రభావిభూషితంబు గావున నాత్మమిత్రచక్రానందసంధాయకతేజోవైఖరిన్ దేజరిల్లుచు, నమితరయంబున నభ్రమార్గంబు చేపట్టి యెదురుగఁ బఱతెంచు నాదైతేయనాయకుశిరంబుఁ ద్రుంచె నయ్యవసరంబున. ॥ 147 ॥

సీ. గంధర్వసతులు చొక్కపుపాట వాడిరి
వాడిరి తద్భవ్యవార్తమయులు,
కులరాజమంత్రిముఖ్యులు సంభ్రమించిరి
మించిరి సాధ్యు లమేయసుఖిత,
నరనాథసిద్ధు లందఱు కొనియాడిరి
యాడిరి బృందారకాబ్జముఖులు,
ప్రద్రవద్రిపుల రాడ్భటులు మన్నించిరి
నించిరి విరిసోన నిఖిలలేఖు,

తే. లాత్మ సామంతనృపు లబ్రమంది రిష్ట
సిద్ధి మును లాశ్రమంబులు చెంది రసుర
కువలయాక్షులు మిక్కిలి గుంది రభయ
భూతి జానపదుల్ మదిఁ బొంది రపుడు. ॥ 148 ॥

మ. హరిదీశానసురాళితోఁ బ్రమథవర్యశ్రేణితో సర్వని
ర్జరయోగీశ్వరకోటితో రయిత గోత్రంజేరి గౌరీమనో
హరుఁ డాభూపతి గారవించి మహిలోకాత్యద్భుతాపాదిబం
ధురనానావిధపారితోషికములన్ దోడ్తో నొసంగెన్ గృపన్. ॥ 149 ॥

చ. దనుజకులేంద్రసైన్యవరదారుణసాయకపాళి నుర్విఁ ద్రె
ళ్లిన మహిపాలసైన్యపటలిన్ మనఁజేసె శచీవిభుండు పా
వనకరుణాసుధానికరవర్షపరంపరకన్న మున్న ప
ర్విన నిజశక్తికల్పితనవీనసుధారసవృష్టిధారచేన్. ॥ 150 ॥

మ. దివిజాలభ్యతమిస్రదైత్యవిజయాప్తిన్ సేవితుం డైన యా
యవనీనాథవరేణ్యుఁ జేరి వినయాత్మాత్మ గాధేయగా
లవశాండిల్యవసిష్ఠముఖ్యమునిజాలం బేకవాచాగతిన్
నవకల్యాణకరాదిదివ్యవరసంతానంబు లూన్చెన్ రహిన్. ॥ 151 ॥

చ. జనవిభుఁడిట్లు దైత్యబలజాతజయంబు వహించి దేవతా
జనములచే బహూకృతిని జాల భరించి కడుం దలంచె నె
మ్మనమునఁ జంద్రికాయువతిమంజుకటాక్షసమేధితేందిరా
తనయమహాజయం బెపుడు దారునొకో యని కోర్కి మించఁగన్. ॥ 152 ॥

క. ఈలీల నపుడు తత్పాం
చాలీమోహాత్తచిత్తసారసుఁడై భూ
పాలాగ్రణి సకలాజర
జాలానుమతిన్ బ్రమోదసంతతి మెఱయన్. ॥ 153 ॥

మ. అనఘోచ్చైస్తనకుంభలబ్ధి ఘనవాలావాప్తి హీరాభదం
తనిషక్తిన్ నవపద్మభాలసితవక్త్రస్ఫూర్తి రాజిల్లు ప
ద్మిని రూఢానుశయాఢ్యహృత్సరణి భూమిస్వామి దా నెక్కి కాం
చనబంభారభటుల్ తమిస్రవిజయచ్ఛాయన్ బ్రబోధింపఁగన్. ॥ 154 ॥

చ. అలఘుఝురీతరంగవిభవాతిశయంబు కనద్వనీలతా
వలిమహిమల్ సరోలలితవారిజవైఖరియున్ నగోజ్జ్వల
జ్జలదమహంబు తన్మహిపచంద్రసుతాంగవిభావిలాసముల్
దెలుపఁగఁ గాంచుచున్ జనియెఁ ద్రిమ్మరునెమ్మదితోడ వీటికిన్. ॥ 155 ॥

చ. తనపుర మంతఁ జేరి వసుధాపతి భోటవరాటలాటము
ఖ్యనిఖిలదేశభూపతుల నంచి నిజాంచితహైమమందిరం

బెనసి యనీహ మించ దినకృత్యము లూన్చి విలాసహర్మ్యమౌ
ళి నలరుశయ్య్య నప్డు పవళించె నృపాలసుతైకమోహతన్. ‖ 156 ‖

ఆశ్వాసాంతపద్యములు

మ. ప్రతిమాతీతగభీరతావిజితపారావార, రావారసం
యతనానాశరకర్ణకోటరపృషత్కాసార, కాసారజాం
చితనేత్రాజనతామనోహరమహాశృంగార, శృంగారసం
భృతమార్గైకవిహారలాలసమనోబృందార, బృందారతా! ‖ 157 ‖

క. రణభీమ! భీమనుతవా
రణవిజయైకాభిరామ! రామాత్మకకా
రణధామ! ధామనిధికై
రణరాజద్భామ! భామరహితాచరణా! ‖ 158 ‖

కవిరాజవిరాజితము. నరకవిభేదన, నారజఖాదన, నారదవాదనకేళి, దరీ,
యరిగణశాదనవారుణపాద, నయాంచితవాదన, భూరిదరీ
చరరిపుమాద, నరాశ్వవిచోదన, సారఫలార్జనవార్జహరీ,
పరనిజపాదనతావన, రాదనభాజితకుంద, నరేశ, హరీ! ‖ 159 ‖

గద్యము
ఇది శ్రీమదనగోపాలప్రసాదసమాసాదితోభయభాషాకవిత్వకలాకళత్ర
రేచర్లగోత్రపవిత్ర సురభిమల్లక్షమాపాలసత్పుత్ర కవిజనవిధేయ
మాధవరాయప్రణీతం బైన చంద్రికాపరిణయం
బను మహాప్రబంధంబునందుఁ
దృతీయాశ్వాసము

1. ఇది పంచపాది సీసము

శ్రీ లక్ష్మీనరసింహాయనమః

చంద్రికా పరిణయము

చతుర్థాశ్వాసము

క. కమలాకుచకలశతటీ
విమలాంచితమృగమదాభివిలసన్ముద్రా
కమలామతికృల్లాంఛన
విమలాలసరిపువిభేదవిధ గోపాలా! ॥ 1 ॥

తే. చిత్తగింపుము శౌనకా ద్యుత్తమర్షి
సమితి కిట్లను రోమహ ర్షణతనూజుఁ
డంత రంగద్వధూమోహ మన్నృపాలు
డంతరంగస్థలంబున నతిశయిల్ల. ॥ 2 ॥

సీ. వరియించు టెన్నఁడో వరమనోమోదంబు
నలువార రాజకన్యాలలామ,
విహరించు టెన్నఁడో గృహవన్య నాతిమి
న్నలు వారక భజింపఁ గలికిఁ గూడి,
నెలకొల్పు టెన్నఁడో నిశితపాణిరుహాంక
నలు వారణేంద్రయా నాకుచములను,
దేలించు టెన్నఁడో హేళిఁ గ్రొంజెమటసో
నలు వాఱ నెలఁతఁ గందర్పకేళిఁ,

తే. జెలువ మరుపోరు వెనుక సొ మ్ములు నలర్చి
చెలు వమరురక్తి నెన్నఁడో కలిసియుండు
టనుచుఁ దలపోయుచుండుఁ దా నాత్తచంద్రి
కాభిలాషానుగుంభితస్వాంతుఁ డగుచు. ॥ 3 ॥

చ. లలి మదిఁ జాల మించ నవలా! నవలాలితకంతుకల్యనా
విలగతిఁ బ్రోవ కున్కి దగవే తగ వేమరు కౌగిలింతచేన్
గలయక యున్నఁదాళఁ గలనా కలనాద! యటంచుఁ బల్కు భూ
తలపతిమారశారపవితాపవితానము మేనఁ గూరఁగన్. ॥ 4 ॥

సీ. అహిరోమలతికపొందందినఁ గాని నొం
పఁగ రాదు మలయాగమారుతములఁ,
గనకాంగికౌఁగిలి యెనసినఁ గాని పెం
పఁగ రాదు మధుపభామారుతముల,
ఘనవేణిఁ గూడి మించినఁ గాని రూపుదూ
ల్పఁగ రాదు శశభృన్నవప్రకరముల,
వనజారివదనఁ జేరినఁ గాని సిరు లడం
పఁగ రాదు వనసంభవప్రకరముల,

తే. ననుచు రాజీవనేత్రమోహంబు చాల
ననుచు రాజీవసాయకానల్పభయము
మలయ గాహితచింతమైఁ గలఁగఁ జిత్త
మల యగాహితనిభుఁడు తాపాప్తి నడల. ॥ 5 ॥

చ. నరపతిధైర్యభంగము దనర్చె నవీనరతీశధాటిఁ గై
కరభసలీల చందననగచ్యుతమారుతపాళి చాంద్రదు

ష్కరభ సలీలకోకిలనికాయశుకవ్రజశారికాసము
త్కరభసలీలసద్ధ్వనివిధానము లత్తఱిఁ జిత్రవర్తనన్. ‖ 6 ‖

సీ. ఘనసింహగతికి స్రుక్కనిదిట్ట హంసవీ
క్షణదారకవ్రాతగతికి బెదరు,
దనుజాస్త్రకీలి కోర్చినమేటి పూర్ణిమా
క్షణదారమణహేతిజాతి కడలుఁ,
గలిరవాళికిఁ గలంగనిదంట కిసలభ
క్షణదారనిస్స్వనచ్ఛటకుఁ దెరలుఁ,
దామిస్రశస్త్రిఁ గుందనిసామి విరహిహృ
త్క్షణదారయుతమారశస్త్రి నొదుఁగు,

తే. నఖిలలేఖావగీర్ణనవాజిరాజి
తాజరారిధనుర్ముక్తవాజిరాజి
దోడ్త మయి నాట నలఁగనిదొర యనలగు
రూత్కరము గాత్రసీమయం దొరయ నలఁగు. ‖ 7 ‖

చ. నిరతము వ్రాయు నాహరిణనేత్రతలంబు నవామలాలస
స్ఫురణ విభుండు దృగ్యుగళముం గరముం గురులున్ మొగంబునున్
వెర దొరయింప నాహరిణనేత్రతలంబున వామలాలస
త్సరసిజమందిరాతనయశాంబరికాకృతమోహరేఖనాన్. ‖ 8 ‖

చ. ఎనసినరాగసంపద నరేశిత తా హితచంద్రికావధూ
తనురుచిఁ గాంచి మోహభృతిఁ దాల్చిన నాయెడనుండి కీరభూ
రినినదభంగిఁ గుందు, బళిరే! సితతాహితచంద్రికావధూ
తనిజధృతిన్ భ్రమించు, మదిఁ దార్కొనుచింతఁ గలంగు నెంతయున్. ‖ 9 ‖

సీ. తనువేల తావకోదార స్తనవసుధా
ధర పాళిఁ గౌగిటఁ దార్పకున్న,
శ్రుతు లేల భవదుదంచితగాన నవసుధా
ద్వీపికోర్మిరుతముల్ వినకయున్నఁ,
గనుదోయి యేల నీగాత్రాంచన వసు ధా
లంధల్య విభవముల్ గాంచకున్న,
ఘ్రాణ మేల త్వదాస్యరాకార్జునవసు ధా
మక సుగంధశ్రేణి మరగకున్న,

తే. రసన యిది యేల నీయోష్ఠరమ్య మధుర
సోత్కరము వేడ్కఁ గ్రోలక యున్న మధుర
వాణి యని పల్కుఁ బతి యాత్మ వఱల మధు ర
మాధిపసుతోత్థ తాపజాతాసమధుర. ‖ 10 ‖

చ. అలయవిరాజమానకుచ నాయవనీపతి చిత్తవీథిలో
నలయవిరాజమానరతి నంది దలంపఁగ నొందు మేనునం
బులక లుషంబునన్ మధువుఁబోలెఁ బరిస్ఫుటపద్మసీమ నం
బు లకలుషంబు లెప్పుడును బొల్పుగ నుబ్బు విలోచనంబులన్. ‖ 11 ‖

మ. వరపాంచాలకుమారికాతిలక భవ్యధ్యాన సంపత్తిచే
నరుదారన్ భరియించె హృత్సరణిలో నశ్యామలాభాయతిన్
హరిసంభేది తదీర్ష్యనో కనియె మే నశ్యామలాభాయతిన్
సరసీజాస్త్రుఁడు మున్నె చేకొన నదానశ్యామలాభాయతిన్. ‖ 12 ‖

చ. అలనరపాలచంద్రుహృదయాంబురుహం బితరప్రవృత్తిచేఁ
జెలఁగక యుండ నూన్చి చెలిఁ జేర్చెఁ గడున్ సితపక్షరాజమం
డల మధు పాళికాభ్రచరనాథ మరు త్సితపక్షరాజమం
డల మధుపాళికల్ గొలువ నవ్యభవోన్నతిఁ గంతుఁడయ్యెడన్. ‖ 13 ‖

తే. పతిహృదయ మిట్లు నిజశౌర్యపటిమ నంబు
నామకచఁ జేర్చి యెనయించె నలి మనం బు
రద్విషద్వైరి శితశరప్రథిమ నంబు
జహితకులుపైఁ దదేణలోచనమనంబు. ‖ 14 ‖

చ. అలవిరివింటిదంట తదిలాధిపమోహము నెమ్మనంబునన్
గల వలమానభేదిమణికైశికఁ గెందలిరాకుముల్కులన్
గలవల మాన నూన్చె నలుకన్ నవసంగరముద్ర నిల్పి మం
గలవలమాన మీనతిలక ధ్వజశోభి మరుద్రథంబునన్. ‖ 15 ‖

మ. జననాథస్మర చింతనా పరవశ స్వాంతంబునం బొల్చుకో
కనదామోద రయంబుచేఁ గమిచి పొంగంజేసెఁ దాపంబుఁ జ
క్కన దామోదరసూను ఘోటపటలీ గాఢధ్వనిశ్రేణి యా
కనదామోదరసాప్త భృంగకుల ఝుంకారంబు లప్పట్టునన్. ‖ 16 ‖

సీ. వినఁ గొంకు శుకపికధ్వని మనోభవ మాన
రాగ కాతనుబలారభటి యనుచు,
నంట భీతిలుఁ బల్లవాళి హృద్భవ మాన
నీయ ధామశిఖానికాయ మనుచు,
నెనయ నోడు విలాసవనవాటి భవమాన
హర భూరిదుర్గచయం బటంచుఁ,
గన స్రుక్కునవకోరకచ్ఛటాభ వమాన
కారి కందర్పాసిధార యనుచు,

తే. నిటులు వలవంతఁ గుందు నాన్నృపతిరూప
ఘనవిభవ మానరానియుత్కలికఁ గాంచి
నట్టితఱినుండి క్షణదోదయావనీశ్వ
రాత్మభవ మానసంబు తాపార్చిఁ గలఁగ. ‖ 17 ‖

చ. ఉదుటున మోహనాదిక మహోగ్రతరాస్త్ర నిరూఢిఁ దత్తమి
స్రదనుజభేదిపై నెడయఁజాలనికోరిక నానవీనతో
యదకచ కొందఁజేయ నభవారి శయమ్ములఁ గంకణావళుల్
వదలెఁ దొలంకెఁబో నయనవారిశయమ్ములఁ గంకణావళుల్. ‖ 18 ‖

చ. కనుదొవదోయి నిర్నిమిషగౌరవ మందఁగ నబ్బురంబుతో
ననుపమరక్తితోఁ బ్రియమహాఫలకాలసమానరూపమున్
గనుఁగొను నెప్పు డెప్పు డలకామిని యాతఱి యెల్ల నెన్నఁగా
ననువుగఁ బొల్చెఁ బూనియ మహాఫలకాలసమానరూపమున్. ‖ 19 ‖

సీ. కన నింపుఁ గూర్చు చక్కనిమోమువలిమిన్న
మనసార ముద్దు గైకొనఁగఁ దివురు,
నేల వే లనుచుఁ గపోలలవలి మిన్న
కయ పునర్భవపాళిఁ గరము మీటుఁ,
గలికిచన్గుబ్బలికవ యాన వలిమిన్న
వాసక్తిఁ గౌఁగిట నందఁ జూచు,
లలితాధరోష్ఠపల్లవసుధావలి మిన్న
లము సమ్మదమునఁ గ్రోలంగఁ దలఁచుఁ,

తే. జెలఁగి యాశీతకరకళాజేతృఫాల
ఫలక రమణీయమోహసంభ్రాంత యగుచు
ఫలక రమణీయరూపంబు ప్రౌఢి వ్రాసి
యంబురుహబాణకేళికాశాప్తి నపుడు. ‖ 20 ‖

చ. చలనముఁ బొందసాగెఁ జెలిస్వాంత మరాళమరాళవృత్తికిన్
విలయకృశానుహేతి తులనీయ నిశాత నిశాతపాళికిన్

ఫలనిభవాయుకీర్ణ మధుపాదప రాగ పరాగ పాళికిన్
లలిత రసాల సంగత కలస్వనవీన నవీన గీతికిన్. ॥ 21 ॥

మ. జనరాట్కన్య స్వసంగతి న్మను మహాచక్రాంగనాళీకలో
చన పొందున్ నిజజీవబంధురతిరాట్చక్రాంగనాళీకయో
జనమున్ నిర్మలభాస్వదాప్తమతిమచ్చక్రాంగనాళీకన
ద్ఘనసంసర్గము నొంద లేదుగ సుచంద్రవ్యక్తలోభంబునన్. ॥ 22 ॥

సీ. కొమిరె యాయాశుకూటమి గోరుఁ బో యాత్మ
కరవాలశిఖిహేతిఁ గంతుఁ డేచ,
నువిద యాఘనునిపొందూహించుఁ బో చైత్రి
కరవాలపననూచి గాఁడి పాఱఁ,
దెఱవ యాకనకమూర్తిఁ దలంచుఁ బో మధు
కరవాలకచ లెల్లఁ గలఁగఁ జేయ,
మగువ యాభోగిపై మన ముంచుఁ బో సుదు
ష్కరవాలపవనంబు గాసి వెట్ట,

తే. నినుని వినుతించుఁబో మదిఁ గనలి నారి
క నలినారిమరీచిసంఘాత మలమ,
నారమణి నిత్య మిటులు హృత్సారసంబు
సారసంబుద్ధతాపసంసక్తి నెనయు. ॥ 23 ॥

చ. సతతము తీవ్ర హేతిధర సార సమాన వరాజసూను సం
జిత విరహోగ్ర తాప తతిచేఁ జలియించు నిజాంతరంగకం
జతలము తన్ముఖేందుజితసారస మానవరాజసూనుసం
గతముగ నూన్చి కూర్చె నవిఖండితసమ్మదవార్ధివీచికన్. ॥ 24 ॥

చ. నలినసమాననా ధృతిఘనత్వ మడంచె రుషార్చి నెమ్మదిన్
మలయ సమీరణాళికుసుమవ్రజబోధిత భృంగశింజినిన్
నలి నసమాన నాల సుమన శ్శర మండలిఁ గూర్చి నొంచుచున్
మలయసమీరణాఖ్యరథమధ్యగుఁడై ననవిల్తుఁ డుద్ధతిన్. ॥ 25 ॥

తే. అంత వలఱేనికి సహాయమగుచు హితఫ
లాభికాంక్షి శుకత్రిదశాళిసురభి
జగతి గనుపట్టె నవసూనశాలి సురభి
లామ్రతిలకైకసంగమాశాలి సురభి. ॥ 26 ॥

సీ. సుమనోగసమ చూత సుమనోగణ పరీత
సుమనోగణిత సార శోభితాళి,
కలనాదసంతాన కలనాద సమనూన
కలనా దలిత మానబల వియోగి,
లతికాంతరిత రాగ లతికాంతసపరాగ
లతికాంతపరియోగలక్ష్యకాళి,
కమలాలయాస్తోక కమలాలయదనేక
కమలాలసితపాకకలితకోకి,

తే. జాలకవితానకవితానపాళిభూత
చారుహరిజాతహరిజాతతోరణోల్ల
సద్వ్రతతికావ్రతతికావ్రజక్షయాతి
భాసురము పొల్చె వాసంతవాసరంబు. ॥ 27 ॥

సీ. కిసలార్పితానందరసలాభకపికాళి
కామనం బబలాప్తకామనంబు,
సుమభావిధాన్యోన్యసమభావయుతరాగ
పర్ణకం బాపతత్పర్ణకంబు,

నవపారిజాతప్రసవపాళిపుష్పాళి
దారకంబు వియోగిదారకంబు,
కురువామితపరాగగురువాసనాకీర్ణ
పుష్కరం బుద్దీప్తపుష్కరంబు,

తే. సారమాకందఫలలగత్కీరమాని
నీక్షణంబు క్షరద్యామినీక్షణంబు
మంజులానేకకుసుమవద్వంజులాది
కాగమమువోల్చె నిలఁ జైత్రికాగమంబు. ‖ 28 ‖

చ. వరపురుషోత్తమాప్తి ననివారితసైంధవరత్నయుక్తి ని
ర్భరవసుకూటలబ్ధిఁ దనరారి నభోబ్ధిఁ జరించు నుజ్జ్వల
త్తరణి యనంగహారిసఖధామపథంబును బొందె నయ్యెడన్
దరణి యనంగ హారియమనాథదిశానిలజాలధారచేన్. ‖ 29 ‖

చ. మొనచిగురాకుమోవిపస మున్ మగతుమ్మెద చూపుకోపు పెం
పునఁ గలికాకుచోజ్జ్వలతపొందున నావనలక్ష్మి పొల్చినన్
గని యతనుప్రతాపపరికల్పితమోహనిరూఢిమైఁ దలం
గని యతనుప్రతాపగతిఁ గైకొనె భానుఁడు మందవర్తనన్. ‖ 30 ‖

చ. నిరుపమకేళికావనుల నీటుగ నామని తోఁచునంతలో
విరహిమృదుప్రవాళపద వీవలితావి లతాపరాగముల్
వెరవిఁడిఁ జేయఁ జిత్తపదవీవలితావిలతాపరాగముల్
గరము వహించి దూఱె రతికాంతునిఁ దూఱ మదిన్ స్మరాస్త్రముల్. ‖ 31 ‖

మ. ధరఁ బాంథుల్ బెగడొందఁ ద్రిమ్మరియె భద్రశ్రీమహీభృన్మృషా
సరసాలాన వసత్యశృంఖలిత చంచన్మారుతేభంబు క
సరసాలానవపత్త్రముల్ తులుముచున్ జైత్రాహజాగ్రద్విలా
సరసాలానవధిప్రసూనరజముల్ సారెన్ బయిన్ రువ్వుచున్. ‖ 32 ‖

చ. వనచరపాళికా నినదవారము మించఁగఁ గాననంబులన్
వనచరపాళికాప్త కుహనాశబరాగ్రణి నిల్చి యాశుగా
ళి నలమ సాలసంతతి చలించుచు నంత శుచిచ్ఛదావళుల్
చననిభయాప్తి వైచె నన జాఱె ననంత శుచిచ్ఛదావళుల్. ‖ 33 ‖

సీ. మధుయంత విటపిసామజకటమ్ముల వ్రాయ
నలరు గైరికరేఖికాళు లనఁగ,
హరివిదారితపత్త్రయగు నగశ్రేణిపై
నడరు గైరికరేఖికాళు లనఁగ,
నళిధూమకందళి యలమఁ గన్పడు దవాం
గణవిరోచనమయూఖము లనంగ,
మును మ్రింగి వెగటైనవనతమస్తతి గ్రక్కు
ఘనవిరోచనమయూఖము లనంగ,

తే. నహహ యవ్వేళ పత్త్రతోయధితటస్థ
లకనదతిరోహితప్రవాళము లనంగ,
నమరె నతిరోహితప్రవాళముల నంగ
కనకకరవాలికాప్రమాకరము లగుచు. ‖ 34 ‖

చ. కలికల రంగదుజ్జ్వలతఁ గన్పడెఁ గాననసీమ ముత్తెముల్
కలి కలరంగ నొంచి నిజగౌరిమచే, నడఁగించి చంద్రమః
కలికల, రంగమై నవసుగంధపరంపర కెల్లఁ, జాల ను
త్కలికలరం గనారతముఁ గాంచిన చూపఱచూడ్కి కుంచుచున్. ‖ 35 ‖

చ. విరిగమి వొల్చె సర్వవనవీథులఁ, దారకదీధితి చ్ఛిదా
పర మహిమానివారణము, పాంథవధూజన దృష్టిమాలికా

పరమహి, మానితాళికులభవ్యవిహారనివాస, ముజ్జ్వల
త్పరమ హిమానికాజయజ భాసుర చైత్రికకీర్తి యత్తఱిన్. ‖ 36 ‖

సీ. ఫలియించెఁ దిలకముల్ భసలేక్షణమ్ముల
సురసాలతా సముత్కరము గాంచ,
జివురించె నునుఁబొన్న నవసూనసంతతి
సురసాలవల్లరుల్ సరస నవ్వ,
ననఁజూపె బొగడచాల్ నవమధుచ్ఛట నింద్ర
సురసా లలితశాఖ కరము నుమియఁ,
గుసుమించె లేఁగ్రోవి కొమరు వీవలి విభా
సుర సాలవల్లికల్ సొరిది నలమ,

తే. సితవసు రసాల చారుమారుత ముఖాప్త
వరులు మెచ్చంగ మధు వలర్పకయ మున్నె
యలరి సురసాలవైఖరిఁ జెలువు గాంచె
నపు డగశ్రేణి యిట్లు దోహదనిరూఢి. ‖ 37 ‖

చ. తలిరులు దోఁచెఁ గోకిలవితానము వేడుకఁ గాంచ, సూనముల్
వొలిచె మిళింద ముబ్బి కడుఁ బూన నవాంగము, మారుతాంకురం
బొలికెఁ బరాగముల్ వని లతోత్కర మాకులపాటు నందగన్,
దొలుదొలుతన్ వియోగిసుదతుల్ కర మాకులపాటు నందఁగన్. ‖ 38 ‖

మ. అలరెన్ జైత్రబలాధినేత మదసారంగాళి సద్వాజిమం
డలి రాగంబున మించుక్రొందళములన్ రమ్యాత్మఁ జేకూర్పఁగాఁ
గలనాదారి తమీన మారుతయుతిన్ గంజాస్త్రుఁ డుద్యత్సహః
కలనా దారిత మీనదృక్పురుష జాగ్రద్ధైర్యుఁడై యయ్యెడన్. ‖ 39 ‖

మ. కలకంఠీకులపంచమస్వరగృహత్కాంతారవారంబులన్
దలిరా కాకమలేశ్వరాత్మజ మహస్త్వంబున్ సుమచ్ఛాయకం
దలి రాకాకమలేశ్వరాత్మజ మహస్త్వంబున్ గడుం బూని క
న్నుల కుద్వేలభయంబు గూర్ప మఱి పాంథుల్ గుంది రప్పట్టునన్. ‖ 40 ‖

తే. అలవసంతంబున రహించెఁ దిలక భాస
మాన హిందోళగీత నిస్వాన, మహిమ
దీప్త్యుదయకాల గాయికాతిలక గేయ,
మాన హిందోళగీత నిస్వానమహిమ. ‖ 41 ‖

చ. నెలవున రాగసంపద వనీరమ చారుపికారవంబునన్
దెలిసి వసంతురాక, సుమనీర మహోర్మికఁ దాన మూన్చి, పూ
ని లలితసుచ్ఛదాళి, నళినీరమణీయసరంబు లూని, మేల్
నెలవునఁ బొల్చెఁ, గుంజభవనీరమమాణశుకీసఖీవృతిన్. ‖ 42 ‖

సీ. రమ్యపున్నాగోర్వరాజాతిసౌరభా
రూఢి పై నలమ మారుతము నిగుడ,
రసఁ బల్లవరుచిధారాజాతిసౌరభా
గారితవంజులాగములు దోఁప,
బ్రబలు సంభ్రమ మెచ్చ రాజాతిసౌరభా
వలినివాసి శుకౌఘములు నటింప,
రాజత్ప్రికాబ్జకరాజాతిసౌరభా
నేహోర్పితారావనియతి మెఱయ,

తే. నధ్వగులు గుంది రధికతాపార్చి పఱవఁ
గాననంబుల నపుడు చక్కనిప్రియాళి
కాననంబులఁ గాంచు మోహంబు లాత్మ
కాన నంబుల మారుఁ డుద్ధతి నటింప. ‖ 43 ‖

చ. సరససమీరపోతములు చక్కఁ జరింపఁగఁ జొచ్చె నప్డు సుం
దరవకుళాగకేసరలతాసుమనోరసవీచిఁ దేలుచున్
దరుణనమేరుకేసరలతాసుమనోనరజంబు లాగుచున్
దరముగ నాగకేసరలతాసుమనోరమగంధ మానుచున్. ‖ 44 ‖

సీ. శ్యామోదయము కొంచియము చేయ నేతెంచి
శ్యామోదయంబు హెచ్చఁగఁ దనర్చె,
సుమనోవిలాసంబు చూఱపుచ్చఁగఁ జేరి
సుమనోవిలాసంబు లమరఁ జేసె,
దుంగకదంబాభ దూల్పంగఁ బొడకట్టి
తుంగకదంబాభ పొంగఁ దార్చె,
హైమజాలకరూఢి నపహరింపఁగఁ బొల్చి
హైమజాలకరూఢి యడర నూన్చె,

తే. శుచిపలాశాళిహృతిఁ గూర్ప నచల వెలసి
శుచిపలాశాళివర్ధకస్ఫూర్తిఁ బొదలె,
నహహ కమలేశ్వరాత్మజాత్రైకమైత్రి
కతనఁ జైత్రుండు సమ్మదాకలన నొంది. ‖ 45 ‖

చ. అలమధువేళఁ దీవ్రవిరహాగ్నిశిఖాపరితప్తగాత్రి యౌ
నలినవిరోధివంశజననాయకపుత్త్రి దలంక సాగె న
త్యలఘుసువర్ణకాననవిహార్యసమాశుగకాండధారకున్
హలహలధారిదర్పపరిహార్యసమాశుగకాండధారకున్. ‖ 46 ‖

తే. బాల యీలీల మదనరోపాలికల క
రాలవర్తనచే మనఃపాలిఁ గలఁకఁ
జెంది కుందంగఁ దన్నేత్రజితచకోరి,
చేరి యిట్లను సూక్తిరాజితచకోరి. ‖ 47 ‖

చ. తలఁకెదవేల కీరవనితాజనవృత్తికిఁ, దేఁటిరానెలం
తల, కెద వేల మీఱునిజధైర్యము పాయఁగఁ గుందె దేల, కో
యిలనవలాలసారరుతి, కింతి, మనోజుఁడు సంఘటించుఁ బో
యిల నవలాలసాప్రచయ, మీయెడఁ ద న్భజియింప సత్కృపన్. ‖ 48 ‖

తే. కాన నమ్ము నటద్భక్తికలనమునఁ గ
రమ్ము నలినాశుగునిఁ గొల్వ రమ్యకేళి
కాననమ్మున కోనీలకంజనయన!
రమ్ము నలి నాశుగతి యిప్డు ప్రబల ననుచు. ‖ 49 ‖

మ. చెలి కేలందిన మాఱు పల్కక మనశ్చింతాకులస్ఫూర్తిఁ ద
త్కలకంఠీర వనంబుఁ జేర నరిగెన్ దత్పద్మినీమౌళి స
త్కలకంఠీరవజాలకంబులు కడున్ గాటంబులై యుజ్జ్వల
త్కలకంఠీరవకామినీనినదరేఖం బల్వెఱన్ గూర్పఁగన్. ‖ 50 ‖

శా. భ్రాజద్భక్తి నెదుర్కొనంగ వనగోపస్త్రీజనం బాప్తనీ
రేజాస్యానికరంబు తన్ గొలువఁ జేరెన్ గేళికారామ మా
రాజీవాంబక శింజినీనికరగర్జల్ హంసి నేర్వ న్మహా
రాజీవాంబక శింజినీవిరుతిఁ బర్వన్ వేఁడి నిట్టూర్పులున్. ‖ 51 ‖

క. కువలాస్త్రరుజాగతిఁ బొ
క్కు వలాహకకచకు వనికకొమ రయ్యెడఁ ద
త్కువలాంబకాళి సుధ తేఁ
కువ లార్చుశుభోక్తిఁ దెల్పెఁ గూరిమి పొదలన్. ‖ 52 ‖

సీ. బాలాంబుజతమాలమాలాభినవజాల
జాలామృతోల్లోలషట్పదౌఘ,

రాగాదిపరమాగమాగాంతసుపరాగ
రాగావరణభాగరాళపవన,
కేలీగృహస్మేలిమౌలిస్థితపికాలి
కాలీనరవలోలితాధ్వగాత్మ,
రాజీవశరవాజివాజీననిరతాజి
తాజీజనకరాజితామ్రఫలిక,

తే. భవ్యఋతుకాంతకాంతతాత్పర్యసృష్ట
ఘనవిషమబాణబాణసంఘాతకలిత
తిలకమధుగంధగంధసంచులుకితాశ
కనదచిరధామధామ యివ్వనిక గంటె. ॥ 53 ॥

చ. తలిరుమెఱుంగుచాయ శుకదారరవస్తనితంబు లెచ్చ ని
స్తులతిలకాభ్రముల్ గురియఁ జొచ్చెఁ బయోజదళాక్షి గాడ్పుచాల్
గలయ మరందదంభమున గాటపువర్షము గంటె సాంద్రము
త్కల యమరం దదంభమునకై యళిచాతకకోటి పర్వఁగన్. ॥ 54 ॥

చ. హితమహిలాలలామ వరియింపఁగ నిష్టు నిరస్తహీరభా
తతికరదీ! పికాళివనితాశుభగీతి సువర్ణజాలసం
తతికరదీపికాళి వని దార్కొన నామని రాఁగఁ దుంగసౌ
ధతలము లెక్కెఁ గన్గొన ముదంబునఁ జిల్కలరాణివాసముల్. ॥ 55 ॥

చ. నలువుగ మొగ్గగుబ్బ లెదనాటఁగఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి నేర్పుతో
మలయధరాధరానిలకుమారవిటుండు లతాప్రసూనకో
మలయధరాధరాసవము మాటికి నానుచుఁ జొక్కె మోదముల్
మలయ ధరాధరాగ్రణికుమారిక! చూపటు నిల్వఁ జేయవే. ॥ 56 ॥

శా. స్ఫీతాళ్యావృతిభూర్యయోవలయలక్ష్మిం బూని పాంథాంగనా
జాతాసృక్పరిషిక్తరీతి నరుణచ్ఛాయల్ మనం బొల్చు నీ
శాతప్రాససమూహజాలకుల మెచ్చున్ జేసెఁ బో చిత్తభూ
శాతప్రాససమూహ జాలజవిభాసంజేతృవక్త్రేందుకా! ॥ 57 ॥

చ. వలదొర మెచ్చఁగా ఘనసువర్ణపలాశకవాసనాగతిన్
గలసి రజస్స్ఫులింగములు గ్రక్కుచు వీవలి వేగ చేరి రా
నలిని భయానఁ దాఱె నసియాడెడు నెమ్మది పూని కంటివే
నలి నిభయాన దా రెనసి నవ్వ లతల్ తెలిపూలచాలుచేన్. ॥ 58 ॥

మ. అలరెం గొల్వయి కీరభూపతి రసాలాస్థానదేశంబునన్
లలితోఁ దాఱనిసొంపు మించ నళిబాలారత్నలాస్యైకలీ
ల లితోదారపికాళిగీతవిహృతుల్ రాజిల్లఁ గన్గొంటివే
లలితోదారనగప్రసూనరసజాలద్వేషిదంతాంశుకా! ॥ 59 ॥

చ. అళినికరాందుకాప్తిఁ గిసలావళిరాంకవవస్త్ర[*]లబ్ధి ను
జ్జ్వలసుమపద్మయుక్తి మధుసాతిరసాప్లుతి నొప్పి చైత్రభూ
తలవరకుంజరాజితవిధానముఁ గైకొనెఁ గాంచు నీలకుం
తల! వరకుంజరాజి వెఱ దార్చుచుఁ బాంథజనాక్షివీథికిన్. ॥ 60 ॥

మ. సరసం గాంచవె, రూపదర్శనవిధాజాతాత్మవైచిత్ర్యవ
త్సుర! సారంగము లొందెఁ జెంత విగళత్సూనాసవప్రోజ్జ్వల
త్సురసారంగము లధ్వగాంతరసరఃక్షోభావహోద్వృత్తి భా
సురసారంగము లంగజానలశిఖాస్తోకాన్యధూమాకృతుల్. ॥ 61 ॥

క. అని వారణయానామణి
కనివారణ వాణిఁ దెలిపి యవ్వనిసిరి యొ
య్యన సారసగంధివితతి
యనసారసుమప్రతానహరణోత్సుకతన్. ॥ 62 ॥

వృషభగతి రగడ

చెలువ చెలువపుమొగ్గచా ల్కొని చేరు చేరుగఁ గూర్తు విచ్చుట
నలిని నలినిభకుంతలామణి నన్ను నన్నులు వేఁడ ముచ్చట
తిలకతిలకకులంబు గన్గొన దివ్యదివ్యాగముల పోలిక
నలరు నలరుల నెనయు రోలంబాళి బాళి చిగుర్ప బాలిక
యింతి యింతిటఁ జేరఁ దగదె సుమేర మేరయె వకుళపాళిని
కాంతకాంతవశరము లల్లవె కాంత కాంతమె చాల హాళిని
నారి నారికెడంబుచాయల నవ్వ నవ్వలిపొన్న పూచెను
కోరకోరసిజ రతి నది నేఁగోర గోరఁట లజ్జ నాఁచెను
రాగరాగపరాగ మిచ్చ నరంగురంగునఁ బొల్చె నెక్కవె
రాఁగ రాగతఁ బట్టుకొనఁ గలరవమురవములు దెరల దక్కవె
పొదలుపొదలును దఱిసి నెలఁతలు బొగడఁ బొగడలమీఁద మాటికి
మదిర మది రహి మించ నుమిసిన మధురమధురస మెనపుఁ బోటికి
కొమ్మ కొమ్మలఁ గోసి విరులు చకోరి కోరినపొదలు దూఱుచు
నిమ్ము నిమ్ముదితగమి వేఁడిన నీక నీకనకాళిఁ దాఱుచు
నాస నాసవ మాన నీలలనాళి నాళిక పిలుచుఁ బెంపున
వాసవాసమదీప్తి గల నన వనిత వని తగె గోఁగు సొంపునఁ
గేలి గేలి యొనర్ప నలకంకేలి కేలిడి యూఁచు హావళి
సాలసాలపనశుకపికమధుపాలిపాలిటి కూర్మికావళి
రామ రామవినీలవంజులరాజి రాజిలు నంఘ్రి చేర్పవె
శ్యామ శ్యామల కోరకమ్ములను సరససరసముదయము గూర్పవె
యక్క యక్కనకమున మనె నీయాన యానవకళిక యిత్తఱి
నిక్క నిక్కము ద్రుంచి యొసఁగుదు నీవు నీవు లొసంగ బిత్తరి
ప్రమద ప్రమదతఁ గేల నంటఁగ రమ్మ రమ్మమరంగఁ జూతము
కొమరె కొమరె సఁగించు నవసుమకులముకులముల భృంగజాతము
అప్ప యప్పల్లవకదంబకమాఁగు మా గురుజవము నెగడఁగ
నిప్ప నిప్పద్మాననావ్రజ మించుమించుపలుకులఁ బొగడఁగ
నలమ నలమదిరాక్షి గొరవిఫలాలి లాలితమైన డాయుచు
కలికి కలికిఁ గడంగె సారసకాండకాండచయంబు మ్రోయుచు
వేఁడు వేడుక నిత్తు నీ కివ్వేళ వే లతికాంతవారము
దాడి దాడిమగమికిఁ జేరఁగఁ దగునె దగునెడ కరిగెఁ గీరము
తరుణి తరుణికఁ జేరు నెచ్చెలి దరము దరమున నూర్పు వీవలి
పరువఁ బరువముఁ బొందె వావిలి బాల బాలచ్ఛదసుమావళి
యీవ యీవరకిసలసంతతి కేవ కేవలరయతఁ జేరకు
మావి మావిభు సూను సేనకుమహిమ మహి మనుటెంకి దూఱకు
లతిక లతికమనీయపక్వఫలమ్ము లమ్మును మున్నె హెచ్చఁగ
రతిని రతినిభ పాటఁబాడఁగరా ధరాధరకుచలు మెచ్చఁగ
యలసి యలసితపత్ర మెనసె ఘనాత్మ నాత్మకు హితము చేకొన
నలికె నలి కెరలంగ వల దిభయాన యానగమౌళిఁ బైకొన
నెలమి నెలమి న్నలము నెమ్మొగమెత్త మెత్తనికుసుమజాలము
లలినిలలిని నడంచెఁ గనుమో యతివ యతివరకనకసాలము
నలఁచె నలచెలి నతులకీరపికాళికాళిధ్వనుల బలువగ
వలయు వలయుతిఁ జిత్రగతి దైవాఱువారుహబాణుఁ గొలువఁగ. ‖ 63 ‖

చ. అని వనకేళికల్ సలిపి యమ్మహిళాతిలకాళిరాగపు
ష్ట్యనువలితాత్మ చాల వెలయ న్మహిళాతిలకాళి రాగపు
ష్పనికర మప్డు గైకొనియెఁ బద్మకరాప్తసుతాపహారిశో
భనగతిఁ బూని మించ నలపద్మకరాప్తసుతార్ణవేహచేన్. ‖ 64 ‖

సీ. తలిరాకు ద్రుంపరే కలకంఠసమవాయ
దర్పంబు దఱుఁగనీ తరుణులార,
విరిదుమ్ము దూల్పరే విస్ఫుటాసమవాయ

వీయాభ దెఱలనీ వెలఁదులార,
యలరులు దునుమరే యళి విలాసమ వాయఁ
గలఁకచే భ్రమయనీ చెలువలార,
ఫలకాళి గోయరే చిలుకచాల్ సమవాయ
గతిఁ జాల నడలనీ యతివలార,

తే. యని మనోంబుజవీథిఁ బాయని మదాప్తి
మారబలరాజ్యవష్టంభమారకప్ర
చార మూనుచు నపు డనీచారలీల
రామ లందఱు వెడలి రారామపదవి. ‖ 65 ‖

క. వరవనకేళీభవదు
స్తరఘనచూళీతనూతతశ్రమ ముడిపెన్
సరళలతాసరళలతా
విరళలతాంతాప్తపవనవిసరము లంతన్. ‖ 66 ‖

ఉ. ఆరమణీలలామనివహంబు గనుంగొనెఁ జెంత నున్నమ
త్సారముదారసాభియుతజాలపదార్భకదోలదూర్మికా
సారము దారసావరణసారసశోభితతీర మొక్క కా
సార ముదారసారసనిశాపవృతాసితఫేనతారమున్. ‖ 67 ‖

వ. కనుంగొని యభంగపదాంగదనిస్స్వానభంగిం దాము వచ్చుతెఱం గెఱింగి యుప్పొంగుచుం దటకటక కాననదేవతాజనంబులు దార్చిన విడిఁదిపిండులవడువునం గమనీయకళికాముక్తావళికావితానంబులం గమ్రసమీరసమాగమ గళత్కంకేళిపాలికా ప్రసవధూళికారింఛోళికా రాంకవాస్తరణవితానంబులం గనక కక్ష్యామార్గ భాసమాన పరిపక్వ ఫలాభిరామ రంభాపూగంబులం గనత్సుగంధ మరందరసగంధ తైల బంధుర బంధుజీవకోరకదీపకళికాపూగంబులం గనుపట్టుచు రంగుమీఱు కూలరంగ రంగత్కుడుంగంబు లంతరంగంబునకు వేడుక రంగలింప మరాళమందయానా ధవళవర్ణ పరిపూరితంబై యొప్పుమీఱు ప్రతీరశోభనభవనంబున నిస్తులస్థలపద్మవివాహపీఠికాసీమం గూర్చున్న బెగ్గురుపెండ్లికొడుకునకు సుంకులు చల్ల ఘనవేణికాసమాజంబు విరంజిత కింజల్కకలమపుంజ సంజిత దరవికసితశోణకంజోదూఖలంబునన్ దంచు ముసలంబుల సొంపునఁ దదంతరంబునం బతనోత్పనంబు సలుపు మత్తమధుపమాలికలు లోచనానులాసంబు చాలం బొందింపఁ గాసారకళిందనందినీహ్రదప్రదేశంబు చయ్యనం జొరఁబాఱి కాలకమల లతాకాళియకాకోదరపర్యంకంబు మెట్టి తన్మృణాలభోగంబు వలఱెక్కకేలి సందునం బొందుపడ నిందీవరపలాశఫణాముఖంబుల మరందవిషపరంపరలు వెడల న్నిజకృష్ణమూర్తిభావంబు సార్థకంబై వర్తిల్ల నర్తనంబు సలుపు కలహంసకులావతంసంబులు ప్రశంసనీయంబులై చూపట్టఁ జందనాచలపవమాన కందళీసముద్గత లోహితారవిందరజోవ్రజ సమావృతగగనభాగకల్పిత సంధ్యాసమయ ముకుళితపుండరీ కాంతరసంవస దమందహిందోలఝంకారంబు లుపాంగంబులుగా నఖిలజగజ్జయసముజ్జృంభితశంబరారిబిరుదగద్యపద్యజిగాసా కలితమానస జలాధిదేవతాజనంబులు పూనిన పసిండికాయలదండియల దండిఁ దిర్యక్ప్రసారి తైకైకనాళకైకైకకోకరాజంబులు హర్షోత్కర్షంబు పచరింప మిత్రమండలసంయోజిత మహోత్సవంబు నవంబుగా నొంది యాత్మప్రియకామినీయుక్తంబై సారసచారులోచనాశుభగానంబు లనూనంబై తనరఁ గుశేశయనిజనివేశనూతనప్రవేశమంగళ మంగీకరింప నొయ్యనొయ్యన నరుదెంచు రథాంగవంశరత్నంబున కెత్త హల్లకినీపల్లవాధరామతల్లికలు పూనిన జాళువాకదలారతిపళ్లెరంబుల సొంపున హరిత్పరాగ హరిద్రాచూర్ణ సంవ్యాప్త తత్ప్రసవరసపూరాంతర దృశ్యమాన మానితకేసర భక్తాభిరామంబు లగు హల్లకస్తోమంబు లుల్లాసంబు పల్లవింపఁజేయ నిజాంత రంగఖేదకర నిరర్గళఘనా ఘనైకప్రకారం బెల్లకాలంబు నెనయకుండం గోరి కమలకాండభక్షణంబు సలుపుచుఁ గమలాసనాధీనమాన సంబునం గరంబు స్వకీయహంసత్వంబు ప్రసిద్ధిం బొందఁ దపంబుసలుపుపోలుపున నస్తోకకోకనదాశ్రమ మధ్యంబున నుదాత్తతత్పత్త్రవీతిహోత్రకీలంబులు చుట్టు వలగొన నఖండానందంబున నక్షియుగం బర మోడ్చి యచలితస్ఫురణంబు వహించి రహించు రాయంచలు హృదయాంచలంబున కంచితాద్భుతంబు మించం గావింప నిజవిలోచనసౌందర్య సమాలోకనజనితత్రపాభరంబున ముడింగియున్న కుముదంబులం గాంచి యుబ్బునఁ దద్విలాసదిదృక్షాగరిమంబు పక్షీకరించి యక్షుద్రస్యదంబున నెగసి తద్విభవంబునకు వెఱచి మరలం దాఱుతీరున నుద్వర్తనాపవర్తంబులం బరంగు బేడిసమీల మిట్టిపాటు లతికౌతుకంబు పుట్టింప నతిసమీపసంచరచ్చిత్రభానుహేతిజాలంబులఁ బరితాపంబు నొంది

మందపవనసందోహాందోళిత నవీనేందీవరబృందమధుబిందు సేచనంబు గోరి వారిజాతాంతరంబున లీనంబైన యంభోధరపథంబున రోధోదేశవలయిత మనోజ్ఞ మాలతీ మాధవీ మహిలా మల్లికా ముఖ్యవల్లికాకీర్ణ నీరంధ్రపలాశ పాండిత్యం బునం బ్రద్యోతనద్యోతప్రభావంబు పాయం గనుపట్టు తారకావారంబుల మురువున నరవిందమందిరా ళిందనివాసి సానందమిళిందసుందరీ సుందరాపఘనఘనప్రభాక్రాంతజలంబులపయిం బొడకట్టు పాండుర డిండీరఖండమండలంబులు సంబరంబులు పొదలింప నమరియు నక్కొలంకు మహితాబ్జకామినీజాలపరి భ్రాజితంబు గావున నళిమిథునమీనకుళీరమకరాదిసంయుతంబై మంజులహర్మ్యన్వితార్యమలసద్విహార భాసురంబు గావునఁ గమనీయ కాదంబసుమనోవికసనవిరాజితంబై మనోజ్ఞహంసకులాధిరాజరామాభి రామప్రస్థానవిశేషంబు గావున నకుంఠతరతరోవిజృంభమాణనానాప్లవగవీ రారాజత్కోలాహలలీలాచుళి కితదిశాంతంబై యొప్పుమీఱి చెప్పరాని మోదంబు ముప్పిరిగొనఁజేయ నప్పడంతు లప్పద్మాలయజల విహారదోహదంబునఁ జిలుఁగుపుత్తడివలువలు సడల్చి పావడలు దాల్చి శృంగంబులు గైకొని యొయ్య నొయ్యన నొయ్యారంబు మించ డిగ్గి యపుడు. ‖ 68 ‖

ఉ. తమ్ములఁ జేరి రోదరశతమ్ములఁ గైకొని తావి భృంగపో
తమ్ముల కుంచి యౌవతయుతమ్ముల మత్తమరాళరాజజా
తమ్ముల మించి చిత్రచరితమ్ముల నీఁదిరి కొమ్మ లెల్లఁ జి
త్తమ్ముల వారిదేవతలు తమ్ము లలిన్ వినుతింప నయ్యెడన్. ‖ 69 ‖

మ. తరుణాంభోరుహపీఠిఁ బోల్చి సుమనోదంతుల్ నవాంభఃపరం
పర పైపైఁ గడుఁ జల్ల సారసము ప్రేమన్ గేలునన్ బట్టి క
ర్బురసంహారిసుగాత్రికాతిసమతాస్ఫూర్తిన్ గర మ్మొక్క క
ర్బురసంహారిసుగాత్రికాతిలక మింపుల్ గూర్చెఁ ద న్గన్గొనన్. ‖ 70 ‖

చ. అలరుమృణాళవల్లరి స్వయంవరసూనసరాభ వ్రేలఁగా
నలనికటంబుఁ జేరఁగ జనన్ రతిఁ గైకొనె నొక్క పుష్పకో
మల దమయంతికావనితమాడ్కి మరాళనృపుల్ స్వచిత్తసీ
మలఁ దమయంతికావనిఁ గ్రమంబున నొందిన సంభ్రమింపఁగాన్. ‖ 71 ‖

సీ. రతిఁ బట్టుకొనఁ జేరె రాజీవరామాని
కరము సద్గుణజాలకలిత యొకతె.
రహి వ్రాల్చె నవదాతరాజీవరాజిత
రజము పావనవిహారయుత యొకతె,
యడలించె వడిఁ బుష్కరాజీవరాజహం
సముల శంపాలోకసక్త యొకతె,
ప్రౌఢి నొంచె రథాంగరాజీవరామోద
పటిమ సత్కాంతిసంభరిత యొకతె,

తే. వనజగృహవీథి నిట్టు లావర్తనాభి
కాజనంబులు సముచితగతి నెసంగె
వారిదేవత లపుడు తద్వర్తనాభి
దర్శనస్ఫూర్తి నవ్యహార్దంబుఁ గాంచ. ‖ 72 ‖

చ. స్మరమదదంతి నా నొకమసారసముల్లసితప్రవేణి త
త్సరమున నత్తఱిం బవనసారసముల్లలదూర్మిజాతముల్
సరగునఁ జొచ్చి పాదముల సారసముల్ గర మించె మెట్టుచున్
సరసకలారవాకలనసారసముల్లహరిన్ హరించుచున్. ‖ 73 ‖

చ. అనుపమరాజహంసభరణాదరణాత్మతఁ దత్సరోవరం
బున నలరాజహంససుతబోటులు మించిరి పూర్వవైరముల్
సన భృతరాజహంసత నెసంగుదివాక్షణదాధిదేవు లౌ
నని వనరాజహంసగమనాళి మనంబున సన్నుతింపఁగన్. ‖ 74 ‖

సీ. వాసంతి యనఘాళివరరసంబునఁ గప్పి
వాసంతి యన సముజ్జ్వలతఁ బొల్చె,
సారంగి యనపాయజలజాంబుతతి నాని

సారంగి యనఁ జాల సంభ్రమించె,
శశిలేఖ యనసారచక్రాళి నలయించి
శశిలేఖ యన శుభచ్ఛాయఁ దోఁచె,
చక్రాంగి యనవద్యచారూర్మికల నూఁగి
చక్రాంగి యన హృద్యచర్య మసలె,

తే. చూతకళిక యనర్ఘ్యరజోవృతిఁ గని
చూతకళిక యనం గడుఁ జూడ నొప్పె,
హరిణి యనరాళకమలైకపరిచితిఁ గని
హరిణి యన నవ్వనాస్థాని నప్పు డలరె. ॥ 75 ॥

క. నలి నాకరజితకిసలల్
నలినాకరకేళి యిటు లొనర్చి జలార్ద్రాం
గలతాళులు హిమవృతకుం
దలతాభం దోఁప నపుడు దఱిసిరి తటమున్. ॥ 76 ॥

చ. లలనలు వాఃప్లుతాంశుకములన్ సడలించి తగం భరించి మేల్
చలువల నైకజాతిసుమజాలసరంబులు వేణిఁ దాల్చి ని
చ్చలు వలనై కనంబడులసన్మణిమాలిక లూని పూసి మై
చలువల నైకమత్యగతిఁ జాలిన తావుల నొప్పు గంధముల్. ॥ 77 ॥

క. అతిపావనచాతురి నా
క్షితిపాలకపుత్త్రిక గయిసేసి యలవనిన్
రతినాయకదేవార్చన
రతి నాయక లపుడు పూని రమ్యోత్కలికన్. ॥ 78 ॥

సీ. మాకందములు మహిమాకందములు కొన్ని
యింపైన ఫలముల నిచ్చుచోట,
సురసాఘము లుదారసురసాఘములు కొన్ని
యురుమకరందంబు గురియుచోట,
సుమనంబు లభిరామసుమనంబు లొకకొన్ని
క్రొన్ననల్ చాలఁ జేకూర్చుచోట,
రాగంబులు గళత్పరాగంబు లొకకొన్ని
పుప్పొడిధూపముల్ పూన్చుచోట,

తే. నెట్టన యశోకకిసలము ల్మట్టుమీఱి
యుట్టిపడఁ గాయు లేయెండఁ బుట్టి యెలసి
నట్టి చెలువునఁ జూపట్టు మెట్టదమ్మి
తీవెగమి తమ్మియారతుల్ దీర్చుచోట. ॥ 79 ॥

చ. అలఘుమరందవర్షమహిమాతిశయమ్మున సప్తలాద్యమం
దలతల మంచుపొన్నగమి దార్కొనుపందిరిక్రింద వేదికం
దలతల మంచు మించుసుమనవ్యరజంబులఁ దార్చి తారలం
దలతల మంచు నొప్పెడుకనత్కలికాతతి ముగ్గువెట్టుచున్. ॥ 80 ॥

ఉ. జవ్వను లెల్ల సమ్మదము చాల రహింపఁగ నందు వెన్నెలం
జివ్వకుఁ బిల్చుపొండుపటిఁ జిక్కనికస్తురినీట రాణితో
నవ్వలరాజు నాశుగశరాసనయుక్తుని వ్రాసి నేర్పుతో
నవ్వల రాజు నాశుగసుమాకరముఖ్యుల నిల్పి యత్తఱిన్. ॥ 81 ॥

సీ. గందంబు వెట్టి రుత్కటనీలశరజాత
శరజాతహృతహరస్వాంతధృతికి,
విరిచాలు నించిరి పరియోజితనయాన్య
తనయాన్యమితమోహధాతృమతికి,
ధూప మర్పించి రద్భుతసంపదబలాప

దబలాపహృతవిష్ణుదర్పగతికి,
దీప మెత్తిరి నైజతేజోలహరిభావ
హరిభావయుక్తఘుస్రాధిపతికి,

తే. తళియ వట్టిరి నిత్యసత్కాంతమధుప
కాంతమధుపవనాద్యాప్తకాండవృతికి,
వినతి సల్పిరి శృంగారజనికి 'రతిప
తే నమో భవతే' యంచుఁ దెఱవ లపుడు. ॥ 82 ॥

క. కమలాప్రియసుత, కరుణా
కమలాధిప, కలితకార్ముకత్కుసుమ, కన
త్కమలాశుగ, యని భక్తిన్
గమలాక్షులు పొగడిరిట్లు కలరవఫణితిన్. ॥ 83 ॥

చ. కరము మహాబలావళులు గాఢతరోవిచరద్ధరీశ్వరో
త్కరము మహాబలావృతవిఖండహితాళులు గొల్వ మించుచున్
సిరి గలసామికిం బొడమి చెన్నగు నీకు సుమంబు లూన్చుటల్
స్థిరకృప మాధవస్య తులసీదళ మంచు వహింపు మంగజా! ॥ 84 ॥

చ. కలరవమూన్చు నల్లపజ కప్పుక రా వెనువెంట రాజమం
డలి నడతేరఁ జైత్రబలనాథునిఁ గూడి నిలింపజాలకం
బలరుచు సన్నుతింప విషమాంబకమానసశోభిరాగతా
హళహళిఁ గూర్చి తౌర విషమాంబక మానసమాజవైఖరిన్. ॥ 85 ॥

చ. దళమయి చిత్తవీథి సముదారరుషారస మెచ్చ నీ వయో
యలహరిదంబరాసహనమై తగు గేదఁగిఱేకువంకిచా
యల హరిదంబరావనుల నన్నిటిఁ గప్పుక పర్వుతేరిమా
యల హరిదంబరాత్మజ మృగాక్షుల నొంపఁదలంపు గాంతురే. ॥ 86 ॥

క. కలికాకులకరకుచ కు
త్కలికాకుల మిమ్ము రాగకలఁ గీరమణీ
కలగీరమణీయోన్నతి
కలగీరమణీలలామ కలఁగు ననంగా. ॥ 87 ॥

చ. అని వనజాతబాణుఁ గొనియాడి వధూమణు లాదరంబుతో
ననలసమానతీవ్రవిరహాఖ్యమహాజ్వరరేఖ మించ మే
న నలసమానసం బెనయునాతికిఁ గంతున కూన్చినట్టి క్రొ
న్నన లసమానహార్దకలనంబులు దార్ప గ్రహించి రందఱున్. ॥ 88 ॥

చ. చెలువ మెసంగినట్టి యలచిత్తభవార్పితసూనపాళికల్
బలుమరునారసా లనుచుఁ బాయనినివ్వెఱ యాత్మ మించఁగన్
బలుమఱు నారసాధిపకుమారిక వింతలె దాల్పకుండుటల్
నలి నవి మారయుక్తి గనినన్ సుమనస్తతి యంటఁ బాత్రమే. ॥ 89 ॥

చ. నలినకరాలలామక మనస్థభయంబు తలంగఁ జేసి వే
నలి నకరాలసత్ప్రియమునం జలజాస్త్రుప్రసాద ముంచి చా
న లినకరాలఘుక్రమమునన్ దొవతీవియ నా స్మరాశుగా
వలులఁ దలంకుకొమ్మ గొని వచ్చిరి కేళినిశాంతసీమకున్. ॥ 90 ॥

తే. వాసవోపలకచ కేళివాస మెనసి
యంత విరిశయ్య మయిఁ జేర్చి యంతరమున
నరతి రాజిల్లఁ గటువర్తన రతికామ
నుం డెడయ కుబ్బ విరహాప్తి నుండె నపుడు. ॥ 91 ॥

చ. జవగతి మిత్రుఁ డబ్ధిపతిసన్నిధిఁ జేరఁగ నేగె నత్తఱిన్
రవరవ సంతతత్వగతి రాజిల మారుఁడు మారుతాళికి

రవరవసంతముఖ్యబలరాజియుతిన్ దగి రిత్త యాకలా
రవరవ సంతతంబుఁ బ్రదరమ్ముల నేఁచఁగ గాంచ నోపమిన్. ‖ 92 ‖

తే. అమితనిజధామగరిమ పాయ వనజాత
హితుఁడు గాలైకగతిఁ దూల నిల యనినత
నంద నభివృద్ధిచేఁ బొల్చు యవనజాత
బలములో యన నీడచాల్ ప్రబలె నపుడు. ‖ 93 ‖

చ. ఉరుతిమిరేభభేదనచణోగ్రకనత్కరజాతశాలి యౌ
హరి యనివారితాస్తకుధరాధిపశృంగముఁ జేరి యత్తఱిన్
హరి యని వారితాత్మతనుహార్యనుబింబము గాంచి రాగవై
ఖరి వడి గుప్పునం దుముకుకైవడిఁ గ్రుంకెఁ బయోనిధిస్థలిన్. ‖ 94 ‖

సీ. భాస్వద్ధరిక్రమోపరిగతాంబుధితటో
జ్జ్వలరక్తకవనీరజము లనంగ,
నభ్రబింబితచరమాగపద్మాకరా
స్థానరోహితనీరజము లనంగ,
వనజిని కర్కవర్తన దెల్ప నెగసి బ
ల్వడి వచ్చు చక్రవాలము లనంగ,
రవి నక్రపదముఁ జేరఁగ శ్యామఁ బూన్చు ను
త్తమదీపచక్రవాలము లనంగ,

తే. తమి నినుఁడు చేర వరకలాపము లనంగ
సీమ వారుణి దాల్ప రాజిలు తదీయ
విమలమణికావిభాకలాపము లనంగ
నహహ నవసాంధ్యరాగమ్ము లపుడు పొలిచె. ‖ 95 ‖

చ. ఘనకమలోదయం బెడయఁ గాలగతి న్వన మందుచు న్రథాం
గ నలగవాధినేత సనఁగాఁ గడుఁ దత్సతి యాత్మఁ జింత పొం
గ నలఁగ వారి కన్నుఁగవఁ గ్రమ్మఁ దనూస్థలి తాపభోగిచేఁ
గనలఁగ వాడుచు న్నెమకెఁ గాంతునిఁ గాననమండలంబునన్. ‖ 96 ‖

ఉ. మక్కువ సారసాకరసమాజము చేరుచుఁ బట్టఁబూనుఁ బో
జక్కవనాతి మానితనిజప్రతిబింబము గాంచి భర్తయం
చక్కట పిల్చుఁబో పతి వనావళి కుంజచయంబు దూఱుచున్
జక్కవనాతి మానితతసమ్మదసంపద లెల్ల నత్తఱిన్. ‖ 97 ‖

సీ. చక్రభయాపాదిసమయఘనాఘనా
లిసుతనూవ్యక్తమాలిన్య మనఁగ,
పరినటచ్ఛివకటీభ్రష్టఘనాఘనా
త్మకదానవాజినాంశుక మనంగ,
ద్యుమణిరథాంగహత్యుత్థఘనఘనా
శ్మమయాస్తగిరినితంబరజ మనఁగ,
నిశ్శేషబంధకీనికరఘనాఘనా
శ రతీశసృష్టశాంబరిక యనఁగఁ,

తే. బ్రకటదివసాత్యయాఖ్యనభస్యకాల
కలితసాంద్రఘనాఘనకళిక యనఁగ,
నౌర యతినీలదీప్తిజాలానుపూర్తి
నమరె నవ్వేళ నిర్వేలతిమిరరాశి. ‖ 98 ‖

చ. ఇనుఁ డతిదూరదేశమున కేగఁ దదాగమనంబుఁ గోరి పా
వనజలతాళితాంగపరివారితపంకనికాయయై తమిన్
వనజలతాళి గప్పుఁగలువన్ మధుసూదని నావహించి స
ద్వనజలతాళిగాత్రి కథ వల్కఁగ మోడ్చెఁ బయోజహస్తముల్. ‖ 99 ‖

సీ. నటదీశమౌళి దిజ్ఞారులు చల్లు మం
గళసితాక్షతజాలకంబు లనఁగ,
నచలావపతనవేళాభ్రలగ్నతమఃక
దంబాపగాజాలకంబు లనఁగ,
వనరాశి రవి మాధవతఁ దోప నంబరా
గమునఁ బొల్చినజాలకంబు లనఁగఁ,
దఱి రా శుభము వేల్పుతెఱవచాల్ గన నాక
ఘనకుడ్యకృతజాలకంబు లనఁగ,

తే. గురుసరశ్శ్రోణిరాజీవకులము నడఁచి
యంబరస్థలి నాఱ దిష్టాఖ్య మైని
కతతి పఱచిన వరజాలకంబు లనఁగఁ
జొక్క మగు మింటఁ గనుపట్టె రిక్క లపుడు. ‖ 100 ‖

మ. శరజద్వేషి నిశావధూటివరణేచ్ఛన్ రాఁగ మున్మున్నె బల్
త్వరఁ గాలోపధికారు లూనునవచంద్రజ్యోతిరాళీలస
త్పరివర్ణ్యస్వకవర్ణనిర్జిహతచంద్రజ్యోతిరాళీలస
ద్గరిమం బెంపయి దోఁచెఁ బ్రాచి నవదాతత్విట్కులం బయ్యెడన్. ‖ 101 ‖

సీ. గగనబాలుం డూర్ధ్వగతరశ్మి దివియఁ బైఁ
జక్కఁ జేర్చుపసిండిచక్ర మనఁగఁ,
బాంథభీకరలీలఁ బ్రబలునిశాభూత
సతి గొన్న యాలాతచక్ర మనఁగ,
చీఁకటిపాలదిండిమూఁక గూల్పఁగఁ గాల
శౌరి చే నెత్తినచక్ర మనఁగ,
నినుఁడు వోయినదారిఁ గనఁ బూర్వగిరిశిఖా
స్థల మెక్కి నిల్చినచక్ర మనఁగఁ,

తే. బ్రాచి తెలిచాయ యనుమంచు ప్రబల భాస్వ
దంశుకవిహీన గానఁ దానందు కోర్వఁ
జాల కూన్చిననవకీలిచక్ర మనఁగ
నపుడు దొలికెంపుతో సారసారి వొలిచె. ‖ 102 ‖

చ. ఒనరఁగ రాజ వయ్యు నిర నుంచితి తమ్ముల సాధుచక్రమో
దనహృదయంబు నంది తని దార్కొన దుస్తరచింతనాధునిం
దనహృదయంబు నందితనితాంతబుధాత్మకలాకుఁ డాసుధా
జని కడు వెల్లఁబాఱె ననుచాడ్పునఁ బాండిమ నొప్పె నయ్యెడన్. ‖ 103 ‖

మ. మునుమున్ చంద్రఘటిన్ భరించి యమృతమ్ముల్ నించె వేళా ప్రపా
వనశాలాక్షి తిరోహితాన్యహితభావశ్రీ మరుత్త్వద్దిశా
వనశాలాక్షి తిరోహితాంశుసురభివ్యాపారముల్ దూల నూ
తనసంధ్యాతపశక్తి డప్పిగొను జ్యోత్స్నాపాయిపాంథాళికిన్. ‖ 104 ‖

మ. తనరెన్ వెన్నెల దిష్టవిష్ణుకృప సద్బాలోదయాసక్తమై
తనయాశాబలమెల్లఁ జేకుఱ శశిస్థాలి న్మనోజ్ఞాదితీ
తనయాశాబల మెల్లమెల్లనె ముదాత్మం బొంగలి న్బెట్టఁ జా
ల నవీనోదయరాగకీలధరకీలం బొంగుదుగ్ధాళి నాన్. ‖ 105 ‖

సీ. మలినాన్యశిఖిహరిన్నలినాంచితాక్షిజ
ఘనసారసనహీరకాంతి నెగడి,
సుకరాశరాశాసితకరాననరోజ
ఘనసారహారయోగము భజించి,
వరవాయుకకుబంబుధరవాలికావక్త్రా
ఘనసారతిలకసఖ్యము వహించి,
యతికాంతశివదిశాలతికాతనూవేణి

ఘనసారసుమపాళి గౌఁగిలించి,

తే. మేదినీదేశపాటలామోదినీభృ
తాతిఘనసారసావతంసాభఁ బెంచి
యపుడు పొడసూపెఁ బథికభయప్రదసుమ
హాదినేంద్రాతపంబు చంద్రాతపంబు. || 106 ||

వ. వెండియు నాపండువెన్నెలదండం బఖండకాండజారిమండల మాయామౌక్తికమయ భద్రాసన సమాసీననీలాంక లంకావరాహితపట్టాభిషేచనావరసమయ మహర్షిరాజాభిషిక్త గంగాదిపుణ్యతరంగిణీవిశద జలప్రవాహంబులపోలికం బ్రవహించుచు, నస్తాచలసంగతాహిమాంశుకిరణకూటతృణాంకురనికరంబుల నన్నింటి మేసి దర్పించి రథాంగజనంబులకు వైకల్యంబు చేకూర్చి సముజ్జృంభమాణ సత్ప్రభావాప్తిం జెలరేఁగు నిశానైచికిం బట్టి చకోరవత్సంబులు గుడువం జేఁపు తారాధవోధస్థల పరిదృశ్యమాన నవాంశుక స్తనంబుల ధరిత్రీపాత్రి దిప్టగోపాలకుండు పిదికిన నవీనపయఃపరంపరలదారిం జూపట్టుచు, దినాంత పర్యంతం బొక్కప్రొద్దుండి యతికాంత కాసారసోపానోపాంత శశికాంతసంతానమరీచికా వీచికావతీవీచికా జాతంబులం జొచ్చి యెడలి వికసితారుణశరజపీఠి వసించి కమలాహితధ్యానకలితాంతరంగంబున నున్న చకోరసువాసినీజనంబుల కవ్రతఘ్నంబు లగువిశదాపూపంబులు సమకూర్పఁ దత్ప్రియశ్యామా ప్రకాండంబు పూర్వదిశావదాతశోభాచ్ఛాదనంబుపైఁ జంద్రఘరట్టంబు వెట్టి యొయ్యనొయ్యనం దారాసుభద్రా పటలంబులు వైచి విసరం బ్రసరించు తదీయపిష్టఘట్టంబుల చందంబునం బెంపొందుచు, నెట్టుకొని గట్టు గములతటంబులం బొడకట్టు నెలచట్టులం గరంగి మట్టుమీరం గురియు పెన్నీటి బలురొద యభంగ తరంగనినాదంబును ముందుముందుగ మందగతిం దోఁతెంచు చందనాచలపవనకందళిం దరళితంబులై నిండార విరిసిన బొండుమల్లియవిరులపిండులు పాండురడిండీరఖండమండలంబులును మదిఁ గదురు ముదమునఁ దమతమసుదతుల గవఁగూడి యెదుర్కొను రేపులుఁగుకొలము లెదురెక్కు సమానవతీక మీనవితానంబులునుం గాఁగ ననూనపథికమానినీమానసాల మూలసమున్మూలనంబు సేయం బరఁగి దినాంతవిలయకాలమ్మున వేలాతిగం బైన పాలవెల్లిపొడవునం బొడసూపుచుఁ, గోకనదపరాగమహో దయరాగవిలసనంబునం గోరకితనీరజతారకాసమున్మేషంబునం గోమలశ్యామలేతర కుముదవలయ సుధాకరధామ విశేషంబునం గొమరొంది తద్రజనీసమయ భాసమాన పయోధరపథంబున కన్న మున్ను మున్న కన్నులకు వెగ్గలంబై దొలంకుకొలంకుగమిం బాసి సన్నంపు వెన్నెలమిన్న చొరరాని లతానివాసంబుల దాఁగం బోవుచుఁ దదంతర సంఫుల్ల్యమాన మల్లికావల్లికామతల్లికా ప్రసవ ధవళద్యుతి ప్రకాండం బులు నిండి రేయెండ మెండు కొనఁజేయ దాఁగ వచ్చిన చోటన్ దలవరు లున్నతెఱం గొయ్యనఁ గని ఖేదించు రోదరతలోదరీవారమ్ముల నయనమ్ముల జాలుగా జాఱు ననావిలజలమాలికలతో మేలంబు లాడుచుఁ, దళతళమను నెలచలుపగిన్నెలయెడలం గలయ నించిన యతిబంధురసౌగంధిక సుగంధ ధురంధర గంధోత్తమారసంబు దమతమరమణుల కెమ్మోవిపండు లుపదంశమ్ములుగా నాదారం గ్రోలి తదీయమాహాత్మ్య కల్పితమానసవిభ్రమంబునఁ దత్పాత్రల సరగ నెఱమించు నిగనిగల మఱలన్ సలిలంబు లూర మదిర నించి నారని గైకొని యచటం బ్రతిఫలించు పల్దెరవాసనకు నిడిన కెందలిరుటాకని దివిచియు విలోచనమాలికలువానితావికిం జేరు తుమ్మెద లని గదిమియు ముదంబునఁ బ్రియుల కందీ యంబోవు మందగామినీబృందమ్ముల హస్తారవింద సందీపిత హీరకటక శోభాఘట్టంబులం జెట్టవట్టుచు, ననూనపానశాలాచత్వరంబుల విమలాసవంబు లాలస మెచ్చం ద్రావి నిర్మితహర్మ్యరాజంబులఁ జేరం బోవు నెడఁ జంద్రికాహాలాపానలీలాగతి నంబరంబునం జరించుచుఁ దత్సమర్పిత మదఘూర్ణితంబులగు చకోరకోరకకుచా నిచయంబుల కటాక్షతారళ్యంబులు నెఱమించులై కోకనదకోటరకోటి లీన మధుకర ఝుంకారంబులు గర్జనంబులై నిగుడం బొడసూపు వెన్నెల జడివానగాఁ దలంచి యౌదలలఁ బయ్యెదలు గప్పి నెచ్చెలికేలు కైలాగుఁ బూని బుడిబుడి రయం బడర నడచు పడఁతిమిన్నల యున్నతస్తనాంతర విలంబమాన ముక్తా హార గౌరరుక్తతిం బునరుక్తం బగుచు, వెగ్గలమై నెమ్మదిఁ గ్రమ్ము సిగ్గు వెనుకకుఁ దివియ నగ్గలిక మరుండు వైచు మొగ్గములికిగములు ముంగలికి నూకం గరంబు మదంబున దూఁగి యాడు వలదొరపట్టంపుటేనుంగురంగునఁ జూపట్టుచు నెచ్చెలుల కుశలత్వంబున మందమందకలనం బునఁ గేళికామందిరంబులు చేరి యధిపుఁడు కరంబు పట్టి శయ్య నుంచి ముత్తియంపుపేరు లంటుపేరఁ జన్నులు ముట్టుచు మురిపెంపు నెమ్మోమున మడుపు నందిచ్చుదారిఁ గెమ్మోవి నొక్కుచు దమి రేఁచి బంధురబంధవిశేషసంబంధంబున ననవిల్తుకయ్యంబునఁ జొక్కించి చొక్కంపుఁగళల యిక్కువ లెఱింగి మిక్కిలి గలయ గ్రక్కున వెక్కసంబై తనువునఁ జెమటలు గ్రిక్కిఱిసిన మదనమాయావిలసనంబునం బొడమిన ప్రోడతనంబున నెంతగమ్మంబు గ్రమ్మెనని పతులకుఁ దెలియకుండం బలుకుచుఁ

జేలచెఱంగున విసరికొను నవోఢానికరంబుల ధవళాంబరాంచల విభాతరంగంబులం బొంగి పొరలుచుఁ, దొలుతటి కలయికల మన మలరఁ గలసిన చెలువరతనంబులఁ దలఁపునం దలఁచుచు నలమరాని విరాళిం గొని నెల వొడుపు వెనుక నలరువాల్దొరకలికిఁ జెలరేఁగన్ దమి నేతెంచినపతు లపుడు తమయెడఁ బొడముమమత నిదుర గదియమిఁ గెంజిగిం గదురుకొను కనుతుదలును దనుతలమ్మునఁ దొలఁకు గురువిరహజ్వర భరంబున విరిపాన్పునం బొరలఁ జిక్కువడు మణిసరంబులును మరుని యిరువాఁడికైదువు పేరెదం జూఱ చుఱుక్కున నాటఁ దాళక నెఱపు నిట్టూర్పులునుం బరయువతితిలకసంపర్కప్రకారంబు తోరంబుగా నెఱింగింప నలివి యవలిమొగంబై శయనించి మాటిమాటికి బోటికత్తెలపలుకుల నిజప్రేమాతిశయజనిత వియోగవేదనాకార్యంబులుగాఁ దెలిసి యినుమడికూటముల నలమి రతిబడలిక వాయఁ గరం బురం బులఁ జల్లులాడు పువ్వుబోఁడుల శయకుశేశయసమాక్షిప్తఘనసారక్షోదంబులం బక్షీకరించుచు, నలరు మల్లియవిరిసరులు దుఱిమి యమలమౌక్తికదామంబులు దాల్చి కపురంపుబొట్టులు దీర్చి కమనీయమల యజకర్దమం బలంది కలికి తెలిచలువ లూని వెన్నెలం దలవరులు గనకుండ సంకేతనికేతంబులకుఁ బోవు త్రోవం బొంచి కమలకలికాసంలగ్నమధుపనినాదవలయ ఘీంకారసంకలితమృణాళయష్టికరం బూని యడ్డమ్ము పఱతెంచువా రెవ్వ రెవ్వరనఁ దలంగు మనంబున ఘట్టకుటికం బ్రభాతంబగు దారియయ్యె నని మాఱు వలుక నేరక మూలమూలల నొదుఁగుచుఁ దలంకునెడఁ గిలకిల నవ్వుచుఁ దమ్మెఱుఁగఁ జేయ నొక్కింత చిగిరించు నలుక నభిసారికా జనంబులు ప్రియులపై రువ్వు మవ్వంపు విరిగుత్తులం జివ్వకుఁ బిలుచుచు, వన్నె గల వెన్నెలబయిట నెన్నరానివేడుక పన్నిదంబులు వన్ని సుహృన్నికరంబులతోఁ బెన్నేర్పున జూదంబు లాడుచున్నకతం బునఁ గొంతదడ వగుటఁ బటుతరమహానట మనస్తట నానటద్ధైర్య విపాటనాటోప సముత్కట శంబరప్రతిభట కృపీటజకోరక శరపటలధారా దోధూయమాన మానసంబుతో విచ్చలవిడిం బెచ్చుపెరుఁగుతాపంబున వెచ్చనూర్చుచు నెమ్మదిం గ్రచ్చుకొని హెచ్చుమోహంబున నెచ్చెలిచేతికి నచ్చంపుగుఱుతిచ్చి మచ్చికల వల్లభుం దోడ్కొని రమ్మంచు నంచి యంచిత బహిరంగణ ప్రదేశంబుల నిలిచి పతిరాక కెదురుచూచునదియును నెయ్యంపుఁబొదలతూఁగుటుయ్యెలపై నొయ్యారం బునం గూర్చుండి ప్రియుండు పసిండిదండియ బూని సుతి మీట విభునిచెంత వసియించి చిన్నికిన్నెరం బూని పంచశరదేవతా విజయప్రపంచసమంచితంబు లగు నూతనగీతంబులు పలికించి చెలులఁ జొక్కించు నదియు నడుగు లొరయం గొనసాగ నల్లిన జడకుఁ జుట్టిన మొల్లవిరితావి యెల్లెడలకుం బరవ మంజుల చరణకంజ సంజిత కంజరాగ మంజీర శింజా రవంబులు కర్ణగ్లాని మాన్ప నొఱ దొఱపిన వలదొరపరు వంపుఁగైదువుతెఱఁగున నిండార దువ్వలువ గప్పి కాంతునిశాంతంబునకుఁ బోటులవెంటం జనునదియును దనమనం బలరఁ గలసి కళలఁ దేలించి మేలుంచి యేలిననాయకునియెడ నెడయని ప్రియమ్మునఁ దఱిసి విరిసరులు దుఱిమి చలువ వెదచల్లుకలపం బలఁది యంతంతం బొడము మోహమ్ముల నలమి కెమ్మోవి నొక్కి పునారతులకు వేడుక రేఁచి పైకొనునదియును నై వెలయు వెలయువిదల గలితచందనచర్చాపాలి కలం గనత్తరదరహాసవిభారింఛోళికలం గర్ణావతంసిత కైరవపత్త్రమంజరికావిభాళికలం గబరికాభివేష్టిత లతాంతమాలికలం గలసి మెలఁగుచు, మహోత్పలమండల త్రాణైకవిహారవిలాసితం బయ్యును మహో త్పలమండలహరణైకవిలాసాంచితంబై యసమకాండ చండప్రతాపనాశకనిజోదయంబయ్యును నసమ కాండచండ ప్రతాపసంవృద్ధికరనిజోదయంబై, దివ్యచక్ర చిత్తానందసంధాయకం బయ్యును దివ్యచక్రచిత్తా నందభేదకం బై రాజిల్లుచు ద్రుహిణాండకరండంబునకు వెండి జలపోసనంబుదారిం బ్రకాశించె నయ్యవస రంబున. ‖ 107 ‖

మ. అలపాంచాలకుమారి యేపఱి సువర్ణాంచత్సరాగాళికిన్
నెలపై రా నలకాండధామగతి కెంతేఁ దోఁచి పెల్లేఁచ వె
న్నెల పై రానలకాండధామనయనోన్మేషస్ఫురత్కోకిలా
బల మ్రోయన్ వెఱ నూని మున్ సితరుచిన్ బల్కున్ విరోధోక్తులన్. ‖ 108 ‖

చ. కమలక యౌర్వహేతితతి గాఢనవోదయరాగకీలిచేఁ
దెమలక రాహువక్త్రసముదీర్ణవిషాగ్ని నడంగ కున్నమ
త్కమలకరాళికాధికశిఖాహతిఁ దూలక పొల్చి తక్కటా
కమలకరాళికాధిగతకాలుషి నేమన వచ్చుజాబిలీ. ‖ 109 ‖

శా. స్వచ్ఛాయన్ వనితాళిఁ దూల్చుటలు, దీవ్యచ్చక్రమోదచ్ఛిదా
స్వచ్ఛందోహ! యనూనధామహృతచంచత్తావకోజోఖిల
స్వచ్ఛందోహయమాన మేఁచుటలొ యుష్మద్భేదనాఢ్యాంఘ్రిభా
స్వచ్ఛందోహయమాన మేఁచుటలొ నిచ్చల్ దల్పుమా హృత్స్థలిన్. ‖ 110 ‖

సీ. అనురక్తి పొదల దివ్యాచార్యునవలా ల
లితకంతుకేళికాగతిఁ దెమల్చి,
మాతంగసఖ్య మేమఱక గన్నవలాల
నేలు మారునిచెల్మి నెడయ మాని,
చక్రవిప్రవరతేజం బెల్ల నవలాల
సారూఢిఁ గరశక్తి నపహరించి,
పరమలింగాప్తిఁ జూపట్టు తా నవలాల
సద్దీప్తిఁ బాషండసరణిఁ దాల్చి,

తే. మలినతరకీర్తిజాతంబులిల నలర్చి
ప్రోది గను నిన్నుఁ దిలకింప రోహితాంక
పతి కడుపు మండకుండునే బాడబాగ్ని
రూఢ కీలాపరంపర రోహితాంక! ॥ 111 ॥

మ. అలరం గామవిమోహనైకవిహృతుల్ ప్రాంచన్నలశ్రీగతుల్
దలఁగన్ రాజిలునీమహాభ్యుదయ మాత్మం జూడఁగా విస్ఫుర
త్కలికాలాభ మనంగఁ జెందునె సుదృగ్వ్రాతంబు చాల న్నవో
త్కలికాలాభ మనంగశత్రునిటలోగ్రజ్వాలితుల్యద్యుతీ! ॥ 112 ॥

సీ. కల సూపి తొలుదొల్త గాంచితో మేషవా
హలసమానార్చిశ్చయస్ఫురణము,
వెనువెంటఁ జనుచుఁ జయ్యన లాగితో సదో
హలసమాన్యహయోత్కటాంశుమహిమ,
జడల నడుమనుండి పడసితో కందర్ప
హలసమాతతనిటలాగ్నిశక్తి,
ననుజుండ ననుచుఁ బాలందితో ఘనహలా
హలసమాభీలకీలాలిరూఢి,

తే. నకట చల్లనిరాజ వీవట్టినీకుఁ
బొసఁగె నేదారి నీసర్వభువనజాత
సుఖదతేజంబు సన నిట్లు శుంభదౌర్వ
పుంజనిభధామ మవధూతభువనజాత! ॥ 113 ॥

క. ఈలీలఁ జంద్రు నని, ల
క్ష్మీలలనాతనయుఁ బలికెఁ గినుక మధుపరా
జాలక శరభవజాలక
జాలకశరభవదురంతసంతాపికయై. ॥ 114 ॥

చ. కలుగునె నీకు సద్యశ మఖండరుషాగతి నిస్వనద్గుణో
జ్జ్వలవిశిఖాసముక్తశితసాయకధారఁ గృపీటజాంబకా
వలిఁ గర మేఁచఁ ద్వద్బలనివారకసారకృపీటజాంబకా
తులితభుజాసహోమహిమఁ దూల్చినఁ గాక కృపీటజాంబకా! ॥ 115 ॥

సీ. తరుణతురంగాయితశుకాండజాతము
ల్పంజరకారలోఁ బడక యున్న,
సతతనారాచితసితకాండజాతముల్
కడు నిశాతత్వంబుఁ గాంచి యున్న,
మది ఘనభయరేఖ మధుకాండజాత ము
ల్లలితపత్రిబలంబు గలఁగ కున్నఁ,
జక్కఁ దే రైనపృషత్కాండజాతముల్
పొదలుచాంచలి మూల నొదుఁగ కున్న,

తే. సారకాంతాలసాయకాసన మఖండ
తాగతి భజించి యున్న నీధాత్రి నవమ

సారకాంతాలకాపాళి ఘోరతావ
కీనధాటికి బ్రతుకునే సూనబాణ! ‖ 116 ‖

క. మదనానాపికకలగతి
మదనాహతనాదరేఖ మసల నిటులు మ
మ్మదనా యేఁచఁగ నీయెడ
మదనావిలవినుతి నలరి మన్నవె మదనా! ‖ 117 ‖

సీ. పరమరుత్పరమారిపరమారిధర్తయై
కర్తయై వెలయు శ్రీభర్తయుండఁ,
బరిణతాసురరాజసురరాజపాళియై
శీలియై తగు తమ్మిచూలి యుండ,
సముదారశమనాత్మశమనాత్మభారియై
హారియై మించు దక్షారి యుండ,
దళితోగ్రబలమానబలమానవాదియై
మోదియై మనుశైలభేది యుండ,

తే. నకటకట సత్కదంబవైరాప్తిఁ బొల్చి
చెలఁగుచైత్రికుతోఁ జెల్మి నలరు టెల్ల
ధరణి నార్యాళిమథనవర్తనకుఁ గాదె
వారి నెవ్వారిఁ గానవే వారిజాస్త్ర! ‖ 118 ‖

వ. అని యానారి శంబరారిం దూఱి యమ్మారున కెక్కుడై పైఁ జేరు సమీరు నిట్లనియె. ‖ 119 ‖

ఆ. మలయఁ జెంత నీవు మహి నొప్పుపటుతరుల్
సారె వడఁక నెంత భీరు లనఁగ
నలఁప రాఁగ వల దనిల విజృంభితశోణ
నలపరాగవలదనలకణాళి. ‖ 120 ‖

సీ. గురుకలకంఠికాపరిరక్తి మాధవా
శయము రాజిలుట గాంచంగ లేదొ,
విప్రయోగుల నొంచువిధ మూను మాధవా
పత్యహృద్రీతి చూపట్ట లేదొ,
యనవద్యవసుహారి యగుచు శ్యామాధవా
త్మ రహించుటల్ చాలఁదలఁప లేదొ,
యఖిలభృంగాంతరవ్యాపృతి మాధవా
దృతి నిచ్చ చెలరేఁగుటెఱుఁగ లేదొ,

తే. కటకటా యట్టివారితోఁ గరము నంటు
గని మలినపంకజాతవాసన చిగుర్ప
ధర సుదృక్పాళి దూలింపఁ దగవె పవన
కడు ననఘవృత్తిఁ దగుసదాగతికి నీకు. ‖ 121 ‖

తే. అంతరమున నటించు పేరాస మీఱఁ
దోడ్త భజియింతు మాకు సంతోస మీర
సారెఁ బయిఁ గ్రమ్మి యిప్పు డేఁచకు సమీర
ణాంకురాభాంగ మింపుఁ బాయఁగ సమీర! ‖ 122 ‖

క. అని యాజలజేక్షణ యి
ట్లనిలాదులఁ జాల దూఱి యపుడు కిసలజీ
వనగోవిభుసూను మధుప
వనగోవిభుసూను మధుపవారము లేఁచన్. ‖ 123 ‖

సీ. వకులాగనవపల్లవకులాలిఁ జొరఁబాఱు
గఱకుకైదువులపై నుఱుకుపగిది,
సుమనోజ్ఞచాంపేయసుమనోరజముఁ దూఱు

ఘోరాగ్నిమండలిఁ జేరుపగిది,
మధుపాదపానూనమధుపాళిఁ దిలకించు
ఘనవిషోదక మానఁ గాంచుపగిది,
లతికానికరగౌరలతికాంతతతి మున్గు
మించుపెన్నదిఁ బ్రవేశించుపగిది,

తే. దోఁత్తఁ బలుమాఱు బలుమారుదోర్బలమున
నాత్మ వలవంత వలవంతమగుచు నిగుడఁ
జటులకలనాదకలనాదపటలి కలికి
బడలి యారామ యారామపదవి నెనసి. ॥ 124 ॥

చ. లలన సమీరధార పొదలన్ బొదలన్ వడిఁ దూఱు శారికా
కులములు మ్రోయఁ జాలఁ గలఁగుం గలఁగుండువడన్ మనంబు గో
ర్కు లెడయ హా యటంచుఁ బలుకుం బలుకుందపుమొగ్గచిల్కుట
మ్ములు మరుఁ డేయఁ బూనుఁ దరముం దరముం జెలి చెంతఁ జేరినన్. ॥ 125 ॥

వ. ఇట్లు పంచబాణపంచకప్రపంచితవిరహసంతాపంబునం భ్రమించు నమ్మించుఁ బోఁడిం దోడ్తెచ్చి మచ్చిక గ్రచ్చుకొన నెచ్చెలిచెలువపిండు లచ్చంపుఁజలువ వెదచల్లు మొల్లవిరిసజ్జ నుంచి ప్రియకథానులాపంబులం బ్రొద్దు గడుపు నవసరంబున. ॥ 126 ॥

చ. కనికర మింతలే కసమకాండుఁడు శ్యామ నలంప వేడ్కఁ జ
క్కని కరహేతిధారఁ గలఁగన్ ఘటియింపఁగఁ బాడి గాదు మా
కని కర మాత్మఁ దత్పరత నందుచుఁ జయ్యన నేగె నప్డు లో
కనికరతాపహారి యుడుకాంతుఁడు వారిధినేతఁ జేరఁగన్. ॥ 127 ॥

క. ఆరామ కపుడు శుభవా
గ్ధారాగతిఁ దెలిపె నొక్కతరుణి వరకళా
వారనిశాంత మితవు నలు
వార నిశాంతమితిరహితహారివిభవమున్. ॥ 128 ॥

చ. వెలసెఁ బదాయుధార్భటులు వింటివె యోయధరానులిప్తనా
విలసిత పుష్కరారి పృథివీపతి పాంథపరాళి గెల్చి తా
విలసితపుష్కరాధిపనవీనపురేశముఁ జేరఁగాఁ జనన్
దొలుత నుషోభటధ్వనితదుస్తరకాహళికాధ్వనుల్ బలెన్. ॥ 129 ॥

మ. స్ఫురదాజాండఘటి న్నిశాతపపయస్సుల్ పేరఁ బూర్వావనీ
ధరగోపాలతనూజమౌళి గని దోడ్తం జంద్రమండంబు వా
పి రహిం దద్దధిఖండ మూనె నన నొప్పెం గంటివే ప్రాగ్దిశా
ధర గోపాలతనూజ వాసవహరిత్పద్మావిలాసాబ్జమై. ॥ 130 ॥

మ. ఘనమిత్త్రోకవసుప్రతానముల రాగశ్రీ గొనం గజ్జలా
భ నఘవ్రాతము చేర గేహకుముదాప్తగ్రావధామద్యుధా
మనదీపాళికఁ దాన మంద శుచితం బాటిల్లె నాఁ బాండిమల్
మన దీపాళిక దా నమందగుణసీమా మించె నీక్షింపవే. ॥ 131 ॥

మ. తనుమధ్యా గను రోదసిం గముచుజ్యోత్స్నావల్లికల్ కల్యవా
తనికాయాహతిఁ దూలఁ ద్రెళ్లెఁ దొలుతం దారప్రసూనవ్రజం
బనవద్యామృతపూరపూరితనవోదారప్రసూనవ్రజం
బున డిందెన్ శశి పత్త్రిమండలరవంబుల్ గ్రమ్మె నల్దిక్కులన్. ॥ 132 ॥

మ. అల పెన్వేగురుఁజుక్కపేరియతి దివ్యత్పాండుభాభూతి మైఁ
జెలువారంగఁ దరోర్జితస్థితి వియత్సీమం జనం గంటివే
చెలువా రంగదరోర్జితస్థితిదినాస్యేయైకసంధ్యాంశుకూ
టలసచ్ఛాటిక తన్మనుస్ఫురణ వెంటన్ బర్వెఁ జిత్రంబుగన్. ॥ 133 ॥

మ. ననుచున్ మోదము కోకవిప్రతతి చంద్రద్యోతరాజీవలో
కన మెల్లన్ జన జోడు గూడి నిలువం గంగొమ్ము రాజీవలో

కనికారేక్షణ నాళభూమివరసంఘాతంబు రాజీవలో
కనమౌకుళ్యము జాఱ మేలుకనియెన్ గాసారశయ్యాస్థలిన్. ‖ 134 ‖

మ. అమలాంగీమణి కాంచు వేళ యనునైజాప్తాళి మేల్ నేర్పునం
గమలాగారముఁ దా రయాత్మ నలరంగావింపఁ గా నచ్చటం
గమలాగార ముదారసంబు మదిఁ బొంగం గొల్వు గూర్చుండె ను
త్తమభృంగీమిషగాయికావితతి గీతవ్రాతముల్ వాడఁగన్. ‖ 135 ‖

చ. హరినిలయంబు తూర్పుదెసయై మనుటన్ సమయాఢ్యమౌళి వి
స్ఫురితతదంతికోచ్చతరపూర్వబలాహకకూట భూరిగో
పురమునఁ గైశ్యగుప్తసమపూర్వబలాహకకూటభూరిగో
వరమిషరీతి నిల్పె ననివార్యమణీకలశంబుఁ గాంచితే? ‖ 136 ‖

తే. అనుచుఁ జెలి విన్నవింప నయ్యంబుజాక్షి
చారుసుమశయ్య డిగ్గి తత్సమయకృత్య
మెల్లఁ గావించి, గురు భజియించి రవికు
లోత్తము వరించుతఱిఁ గోరుచుండె నంత. ‖ 137 ‖

ఆశ్వాసాంతపద్యములు

మ. సతతానందితనంద! నందనవనీసంచారజాగ్రత్ప్రియో
ద్ధతకౌతూహలకంద! కందసుషమోదారాంగసాక్షాత్క్రియా
రతినందన్ముచికుంద! కుందరదనారత్నాంఘ్రిలాక్షాంకగుం
భితవక్షస్త్విడమంద! మందరధరాభృద్భూరిభారాంచితా! ‖ 138 ‖

క. చక్రప్రహరణ! రక్ష,శ్చక్రప్రహరణవిహార! సారంగద్వి
ణ్ణక్రప్రమథన! జ్ఞానా,వక్రప్రమథనతశంభువర్ణితవిభవా! ‖ 139 ‖

ఉత్సాహ. వారణప్రభూతదంతవైరిదోర్విసారణా!
సారణాంకమౌనిరాజచక్రతోషకారణా!
కారణప్రభాతిఘోరకంసమల్లమారణా!
మారణద్ధనుప్రభూతమండలీనివారణా! ‖ 140 ‖

గద్యము
ఇది శ్రీమదనగోపాలప్రసాదసమాసాదితోభయభాషాకవిత్వకలాకళత్ర
రేచర్లగోత్రపవిత్ర సురభిమల్లక్షమాపాలసత్పుత్ర కవిజనవిధేయ
మాధవరాయప్రణీతం బైన చంద్రికాపరిణయం
బను మహాప్రబంధంబునందుఁ
జతుర్థాశ్వాసము

1. ఇచ్చట 'రాంకవవస్త్ర'కు బదులు 'రాంకవవర్ణ' అను పాఠ ముండినట్లు తోచును.

శ్రీ లక్ష్మీనరసింహాయనమః

చంద్రికా పరిణయము

పంచమాశ్వాసము

క. సుభగంభావుకఘనకౌ
స్తుభ! సాధ్వవనసహకృత్త్వదుర్దమచక్రా!
ప్రభవాసురసర్వంకష
విభవమ్మన్యప్రతాపవృత! గోపాలా! ॥ 1 ॥

తే. చిత్తగింపుము శౌనకా ద్యుత్తమర్షి
సమితి కిట్లను రోమహర్షణతనూజుఁ
డువిద తద్రాజచంద్రైకవివరిషావి
ధానసాణింధమాత్మచేఁ దనరునపుడు. ॥ 2 ॥

మ. సుతతారుణ్యశుభోదయస్థితి తదస్తోకాశయాలంబితే
హితము న్బేటులచే నెఱింగి, తదమూల్యేష్టార్థసంసిద్ధికై
చతురత్వంబునఁ దత్స్వయంవరవిధిన్ జాటింపఁ బంచెన్ భట
ప్రతతి న్వే క్షణదోదయేశ్వరుఁ డతిప్రహ్లత్తిలిప్తాత్ముఁడై. ॥ 3 ॥

చ. ధరణీనాథభటచ్ఛటాముఖరితోద్యచ్చంద్రికైకస్వయం
వరకర్ణేజపడిండిమాదికమహావాదిత్రనాదంబు దు
స్తరమై యత్తఱిఁ బొల్చె నద్భుతగతి న్సప్తార్ణవీమధ్యభూ
వరకోటీపుటభేదనౌఘవిశిఖావల్లుప్రఘూణంబులన్. ॥ 4 ॥

మ. శ్రవణాభ్యుత్సవపోషయిత్నుసముదంచద్భూరిభేరీసము
ద్భవభాంకారము లప్డు మేల్కన నదభ్రప్రావృషేణ్యాంబుదా
రవభంగి న్నృపకాండకోదయసమగ్రత్వంబు చాలం దలం
ప విచిత్రం బొకొ? చిత్తవీథి నవనీపశ్రేణికిం జేరుటల్. ॥ 5 ॥

చ. కమలశరుండు ప్రాప్తకటకాముఖవైఖరి నిక్షుచాపవ
ర్యము గొని కూర్చు భంభరగుణారవ మెంతయు నాత్మనా ద్వితీ
య మయి యెసంగ దేశవసుధాధిపముఖ్యపురీలలామబృం
దములఁ జెలంగెఁ దత్పటహనవ్యగభీరనినాద మత్తఱిన్. ॥ 6 ॥

మ. మును తాతస్తతలోకవాగమృతసంభూతిం గడుం జంద్రికా
వనితామోహముఁ గాంచి మన్మథశరజ్వాలావళిం గుందు వి
శ్వనరాధీశ్వరకోటికిం ద్వర యిడె న్స్వాంతప్రియంభావుకా
తనుతద్ఘోషము తత్స్వయంవరముఁ జెందం బోవ నప్పట్టునన్. ॥ 7 ॥

మ. వరభంభాకులనిస్వనప్రతతి నవ్వామావతంసస్వయం
వరభద్రోన్నతి యెయ్యెడ న్దలిసెనో వైళంబె యవ్వేళ న
వ్యరతిశ్రీగతి నేగఁగాఁ దొడఁగె విశ్వారాట్కులం బౌర యు
ర్వర నేమంచు నుతింపవచ్చు జలజాస్త్రస్ఫీతమాయావిధిన్. ॥ 8 ॥

చ. నెలఁత వరించుఁ దమ్మిదియె నిక్కమటంచుఁ దలంచి వేడుక
న్గలసి పయోజబాణజయకారణరూపసహాయత న్విరా
జిలు సకలాంతరీపన్నృపశేఖరు లెల్లఁ బ్రయాతుకాములై
వెలలిరి దంతిచక్రపదవీతిపదాతిసమూహసంవృతిన్. ॥ 9 ॥

మ. సకి యెవ్వాని వరించిన న్నిజశితాస్త్రవ్యాజవాతంధయా
ళికిఁ దజ్జీవసమీరపానమును హాళి న్జేర్చి యాతామ్రకం

జకర నైకొని వత్తు మంచుఁ దలఁ పెచ్చన్ గొంద ఱుర్వీశపు
త్త్రకు లేతెంచిరి లేఖవర్ణ్యపృతనావ్రాతంబు సేవింపఁగన్. ‖ 10 ‖

చ. సొగసు చెలంగ నప్డు శతశోమణిభూషణభూషితాంగులై
యగణితహస్తిరాజవృతి నంచితభద్రగజాధిరూఢులై
ద్విగుణితహర్షయుక్తి నరుదెంచిరి కొందఱు దేశవల్లభుల్
నగకుచ నన్యదీయఁగఁ దనర్పదు మద్రమ యంచు నెంచుచున్. ‖ 11 ‖

మ. మఱియున్ వచ్చిరి దేశనాయకులు భామామంగళస్ఫూర్తి న
త్తఱి వీక్షింప సురేంద్రనీలరథసంతానంబుపై నెక్కి శ్రీ
మెఱయ న్వారిధరాళిపైఁ దగుధరామిత్రుల్ బలె న్వేడుకల్
దొఱయ న్సంగరపారదృశ్వబలసందోహంబుతో జయ్యనన్. ‖ 12 ‖

చ. మొనసినయెక్కు చక్కఁదనమున్ నెఱనీటును మించ మోదపూ
ర్తి నపుడు వచ్చురాజసుతబృందము గన్గొన నయ్యె మారు నొ
క్కనిఁ గని యుబ్బు లచ్చిపయి గాటపుటీసు భజించి ధాత్రి నూ
తనవనజాస్త్రకోటుల నుదారమహాత్మతచే సృజించె నాన్. ‖ 13 ‖

మ. జగతీమార్గము లెల్ల నిండి యిసుము ల్చల్లన్ ధరం జేర న
ట్టుగ నేతెంచిరి రాజపుత్త్రకులు నీటు ల్మీర నప్పట్టునన్
జగదంధంకరణాఢ్యసైన్యవిధుతక్ష్మాధూళిమేఘాళికిన్
మిగులన్ గర్జలఁ గూర్ప మర్దళజధింధిమ్యార్భటీపేటికల్. ‖ 14 ‖

చ. వనితస్వయంవరోత్సవము వాసిగఁ గన్గొన వచ్చు భూమికాం
తనికర మప్డు దోఁచెఁ గరినాయకపాళులపై నిజైకతై
క్ష్ణ్యనియతి మాని చల్లఁదనమంది మహోదయశైలకోటులన్
దినముఖవేళఁ జూడఁ బడుదీధితిరాజసమూహవైఖరిన్. ‖ 15 ‖

మ. నెఱి నంకాంచితమూర్తు లందఱు కలానీకైకరోచిష్ణు లం
దఱు సత్పాలనదక్షు లందఱు దగన్ శ్యామాభిరామాత్మ లం
దఱు గానం బఱతెంచురాసుతులు నేత్రప్రీతి చేకూర్చి ర
త్తఱి నౌనా నన విశ్వరూపగతిచేతం దోఁచుచంద్రస్థితిన్. ‖ 16 ‖

చ. వనజశరు న్హసించుపరువంపువిలాసములేనివాఁడు నూ
తనవరరత్నభూషణవితానము దాల్పనివాఁ డుదారపా
వనబలయుక్తి రాజిలనివాఁ డొకఁడైన నయారె దోఁపఁ డ
య్యె నపుడు పన్నిదంబున కిలేశసుతావళిలోనఁ గన్గొనన్. ‖ 17 ‖

చ. శరజహితాన్వయేంద్రుఁడు సు చంద్రధరాధిపచంద్రుఁ డప్డు త
త్తరుణిస్వయంవరోత్సవవిధానము దా విని త న్వరించుఁ బో
హరిమణివేణి యంచు ముదమాంతరవీథికఁ గందళింపఁ గి
న్నరవిభుఁ డాత్మసఖ్యకలన న్వెను పాయక కొల్వ వే తగన్. ‖ 18 ‖

మ. ద్విరదాధీశ్వరు నెక్కి పౌరవసుగాత్రీరత్నవారంబు క్రొ
వ్విరిసేసన్ బయి నింప విప్రతతి దీవింప న్నవానేకపాం
డురపట్టాతపవారణావృతముఖుండున్ జారుభూషావిభా
స్వరగాత్రుండును నై పురి న్వెడలి లేవ న్వచ్చె నప్పట్టునన్. ‖ 19 ‖

చ. అసురవిదారి కాంచనశతాంగరథాంగపరిభ్రమిప్రకా
రసముదితారవంబు లిభరాట్పుటలీఘనబృంహితంబు లు
ల్లసితమహాచమూకలకలంబు జగత్త్రితయంబు గప్ప సం
తసమున సర్వదేశజననాథులు గన్గొన వచ్చె నత్తఱిన్. ‖ 20 ‖

చ. ఘనకమలేశ్వరాత్మజవికస్వరదీప్తివిలాసహారిపా
వనరుచిజాలలబ్ధి దయివాఱుచుఁ దోఁచినయట్టిలోకబం
ధు నతని విస్మయంబునఁ గనుంగొని రయ్యెడ నప్డు చక్కఁ బ
ద్మిని తదధీనగాఁ దమమతిం దలఁ పుంచిరి రాజు లందఱున్. ‖ 21 ‖

మ. అతులంబై యనవద్యమై కువలయోదారప్రమోదప్రదా
త్మత సంధించి కరంబు రాజిలు సుచంద్రప్రాజ్యతేజోవ్రజం
బతివేలం బగుచున్ వెలుంగఁగ ననంతాస్థాని నాక్షత్రసం
తతి చూపట్టె సముజ్ఝితస్వకమహాధామాళిచే నయ్యెడన్. ‖ 22 ‖

తే. ఇట్టు లపు డేగుదెంచినయట్టి సకల
మనుజకాంతులఁ బాంచాలజనవిభుండు
రహి నెదుర్కొని యభినవ్యరత్నమయమ
హోన్నతనివేశపాళులనునిచె నంత. ‖ 23 ‖

చ. అవనితలేంద్రు లెల్లఁ బ్రమదాతిశయంబునఁ దత్స్వయంవరో
త్సవదినవేళ దివ్యమణిజాతవినిర్మితమంచమండలిన్
బ్రవిమలచిత్తపద్ము లయిబాగుగఁ జేరి వసించి రంగనా
నివహము చామరల్ వలయనిక్వణనంబులు మించ వీవఁగన్. ‖ 24 ‖

మ. అలవేళన్ హరిపుత్త్రహారకమహుండై నిస్తులాహీనహా
రలతాశోభితమూర్తియై తగుసుచంద్రక్ష్మాతలేంద్రుండు ని
ర్మలపాండుద్యుతిమన్మణీమయమహామంచాగ్రభద్రాసన
స్థలిఁ దాఁ జేరి వసించె రూప్యగిరిఁ గాత్యాయన్యధీశుం డనన్. ‖ 25 ‖

మ. ఘనముక్తామణికాసనంబున సిరిం గన్పట్టు నాదైత్యభే
దనుఁ డౌరౌర నుతింప నయ్యె ఖరరు క్తైక్ష్ణ్యంబుచేత న్వికా
ర్తనబింబమ్మున నుండుట న్సడలి శీతచ్ఛాయబింబంబు చే
రిన వారాశిసుతామనోహరునిదారిం బూని యప్పట్టునన్. ‖ 26 ‖

సీ. సురగణ్యలావణ్యగరిమ రాజులకుఁ బాం
చాలినిరాశ హెచ్చుంగఁ జేయ,
మణిమంచబింబితాత్మచ్ఛాయ తనుఁ గొల్వఁ
దఱియుమన్మథుబుద్ధిదనరఁ జేయ,
హీరభూషణవిభావారంబు వెన్నెల
వలగొన్న రేఱేనిఁ దలఁపఁ జేయ,
వందికంఠధ్వనుల్వైభవశ్రీ నభ్ర
మెనసి చూచుసురాళి కెఱుక చేయ,

తే. కంకణక్రేంకృతు ల్భర్వఁ బంకజాస్య
లలరువింజామరలు వీవ యక్షనేత
పార్శ్వమునఁ గొల్వ బుధపాళిప్రస్తుతింప
మంచతటి నాసుచంద్రుండు మించె నపుడు. ‖ 27 ‖

క. నరనాయకకులమంచాం
తరముల వలిగాడ్పు మసలెఁ దపనతనయమం
దిరకేళీవనపాళీ
సురసాళీవాసనాభిశోభితగతియై. ‖ 28 ‖

వ. అంత ననంత కాంచన మంచాగ్ర సమంచిత సింహాసన సమాసీన మానవనాయక సేవా సమాగమి తత్త త్సేనాధిప సంఘ పరస్పర సంఘర్షణ సముత్తిష్ఠ చ్ఛిరత్న రత్నాంగద పరాగపూగ తామ్రపట్ట పటాస్తరణ విభ్రాజితంబును, నంతరీపకాంత శిరోవిభాసి తానంతచరనాథమణిమయ మకుటతట నరీనృత్యమాన వినీలకాంతి ప్రరోహ కుహనా ధూపధూమ పూరితంబును, శంబరాక్షీ కదంబక కరాంబుజ సముద్ధచ్ఛదరు ణాంశుక శుభాడంబర కంకేళి కుసుమగుళుచ్ఛ రింఛోళికా వితాన విభూషితంబును నై యొప్పుమీఱు గగనా స్థానంబునఁ బాకారి పావక పద్మాప్తసుత పలాశ పయోధీశ పవమాన పౌలస్త్య పార్వతీపతి పరివృ తుండై తదుత్సవంబు వీక్షింప నిండుపేరోలగం బుండె. గాలవ శాండిల్య కౌశిక వసిష్ఠ ప్రముఖ మహర్షులు హర్షో త్కర్షంబునఁ జూడం దొడంగిరి. గరుడ కిన్నర గంధర్వ సిద్ధ సాధ్యముఖ్యు లంతంతం గాంచి సంతసిల్లిరి. అపుడు రాజసభాస్థలం బపరిమిత వేత్రధర సాహోనినాదవాచాలంబై, అభినవభూషణమరీచికావిహార వాటంబై, యతులితంబై యతిశయిల్లం గనుంగొని యాక్షణదోదయ క్షమాధ్యక్షుండు నెమ్మనంబున నీ స్వయంవరంబునకు వచ్చిన ధరాధిపతుల

యన్వయగుణాదికంబులు పేర్కొని కుమారి కెటింగింప నెవ్వరు చాలుదు రఖిలజగజ్జనని గిరిరాజతనుజ గాక యని తలంచి యప్పుడు. ‖ 29 ‖

మ. పరిపూతాత్మసమన్వితుం డగుచుఁ దత్పాంచాలధాత్రీతలే
శ్వరచంద్రుండు కరాబ్జము ల్మొగిచి శశ్వద్భక్తివైపుల్య మాం
తరవీథిం దళుకొత్త నిల్చి వినయాత్మ న్సన్నుతించె న్మహీ
ధరసమ్రాట్సుత నిర్మలామృతధునీధారాళధారోక్తులన్. ‖ 30 ‖

దండకము

జయ జయ జగతీనాయికే! భక్తలోకేష్టసంధాయికే! నిత్యబిన్దుత్రికోణాష్టకోణాదికోణావళీవిస్ఫురచ్చక్ర సింహాసనోద్ద్యోతమానాత్మికే! సర్వమన్త్రాత్మికే! సద్వటానోకహోపాన్తసీమావసద్బోధముద్రాన్వితాశామ్బరస్వాన్తనిద్రాళుపఞ్చాశుగోన్మీలనాకారకాపాఙ్గసం చారభఙ్గీసముద్భూతసర్గాదికార్యత్రయీసక్తవైధాణ్డభాణ్డప్రకాణ్డే! దయాత్రాతయోగిప్రకాణ్డే! వినీలాఙ్కరేఖావృతాబ్జారిబిమ్బోపమాసమ్మిళత్కుణ్డలీ భూత హీరోపలప్రోత కోదణ్డదణ్డోత్తమోద్వాన్త శైత్యప్రకారోజ్జ్వల ద్గోనికాయోపభుక్తోగ్రధూమ్రాక్ష దర్పచ్ఛలధ్వాన్తికే! వార్షుకామ్భోదజిత్కాన్తికే! రోచమానాత్మభూమిత్రతారాహితీయుక్త చిత్రక్రియా సంచరన్మధ్వవష్టమ్భ విధ్వంసనోదార లక్ష్మీశనిద్రాపహార్యద్భుతక్రీడనాశాలి మాయాఘనప్రక్రమాభ్యఞ్చితే! సత్కు లాళీనిరాకుఞ్చితే! మత్త దన్తీన్ద్రగర్జామృదఙ్గప్రజధ్వాన దైత్యేన్ద్రసేనావళీ సింహనాదాఖ్య గానాభిరఙ్గన్మహా జన్యరఙ్గస్థలీ నృత్య దుగ్రాసివల్లీ నటీప్రాపితా ప్రత్నపుష్పాఞ్జలీభూతశుమ్భాదిక క్రవ్యభుఙ్మాలికా నిర్గళ న్మౌక్తికశ్రేణికే! పుణ్య మర్త్యోత్కరారోహ్య సౌభాగ్య సౌధార్పితోదార కారుణ్యనిశ్రేణికే! శివగృహిణి నిజౌ పమ్యలీలా నిశోజ్జృమ్భమాణేన్దుజాయా పరివ్యక్తజాగ్రత్కుధాఙ్కార శఙ్కాసమాపాది లాక్షారసోల్లిఙ్గి తాంఘ్ర్యబ్జ దీవ్యన్నఖవ్రాత విభ్రాజితే! దేవతాపూజితే! నిత్యసత్కాన్త సంసేవ్యపాదామ్బుజాతాధరీభూత పద్మాకరోదయాఞ్చితామ్భోజ హైన్యక్రియావాచి శిఞ్జారవోద్భాసిమఞ్జీరభూషానుషఙ్గే! కనజ్జాఙ్ఘికశ్రీజి తోద్యన్మనోభూ నిషఙ్గే! మహాయౌవనాళీకమల్లాదిభూకేళికాస్తమ్భ సంవిత్ప్రదాత్రూరుకాణ్డే! సరోరాజ సౌభాగ్యజిన్నాభికుణ్డే! వలగ్నస్థలీకార్శ్యజిజ్ఞాసుపుష్పేషుబద్ధస్ఫురన్ముష్టికాబన్ధన ప్రోత్థగమ్భీరనాభీ గుహాన్తస్తటధ్వాన్త రేఖామనీషాప్రదశ్యామరోమాళికే! సారశృఙ్గారవారాశిభఙ్గప్రమాకృద్వళీపాళికే! చారు తారుణ్యమాయా మహాకుమ్భికుమ్భద్వయీద్వాపరద్వారవక్షోభవే! పాణిభాత్త్రాతపాథోభవే! సంతతా సక్తసర్వజ్ఞదృగ్జాత పాతక్రియాజాయమానాత్మలావణ్య కూలఙ్కషాబుద్బుదశ్రేణికారూపముక్తావళీభాస మానే! శుభామోదికాశ్మీరకస్తూరికాపఙ్కచర్చాపరిద్యోతమానే! మనోజ్ఞాస్యపద్మాహితార్చాపరామ్భోజ బాణప్రతిష్ఠాపితామూల్యశఙ్ఖీభవత్కన్ధరే! పాణితప్రాణబన్ధూభవద్భవ్యవాగ్బన్ధురే! సలలితఖగచక్రాఙ్గకాణ్డ ద్విజావిక్షతాఙ్కాన్వితప్రస్ఫురత్పక్వబిమ్బప్రతీకాశరమ్యోష్ఠబిమ్బే! నవాదర్శసద్గర్వనిర్వాపణోద్యుక్త గణ్డద్వయాంచన్మరీచీకదమ్బే! స్వకశ్రీసముఙ్కారిత త్రాసయోగాటవీ లీన కున్దోపరివ్యక్త నవ్యానుకమ్పా రసోహాకరాశ్రాన్త వీటీరసవ్యాప్త దన్తాళికాద్వైతవా ద్యుజ్జ్వలద్దాడిమీబీజజాలే! సునాసాజితామూల్యసౌవర్ణ జాలే! లసత్కజ్జలాఙ్కోపధిత్రోటికాయుక్తరమ్యాస్యలావణ్యకేళీవనీవీథికా సంచరత్ఖఞ్జరీటాయమానోల్లసల్లోచనే! భ్రూలతాయుగ్మసంప్రాపితానఙ్గచాపత్విషామోచనే, భవ్యకాశ్మీరభూచిత్రకాకార ఫాలాన్తరభ్రాజ మానానిలాప్తేక్షణే! వక్త్రతేజఃపరిక్షీణపూర్ణక్షపానాథకాన్తిక్షణే! సంతతాభ్యర్ణసీమావసద్వేణికారాహుసంద ర్శనోద్విగ్నచేతస్క చూడామణీభూత శీతాంశురేఖా గళత్పాణ్డురస్వేదపాథః పృషన్మాలికా మోహదా నర్ఘ్యముక్తాలలన్తీలతాలంకృతే!రత్నతాటఙ్కయుగ్మాన్వితే! కాలకణ్ఠాన్తరఙ్గప్రమోదప్రదాప్రత్నచామ్పేయ దామాఖ్య సౌదామినీవల్లికాయుక్తవేణీపయోదాభిరామే! నతాగారిరామే! సతత మగజే! త్వమే వాత్మమాతా శివే! త్వాం భజే దేవదేవి! త్వయా రక్షితోఽహం విశాలాక్షి! తుభ్యం మనోభక్తి విత్తం దదామ్యమ్బికే! నాశ్రయామి త్వదన్యాం మహాకాళి! దాస్యం తవ ప్రాప యాబ్జావతంసే! త్వదీయే పదాబ్జ ద్వయే సంవసత్వస్మదీ యాశయో గౌరి! రక్షాద్యమాం, దేవి! తుభ్యం నమో, యోగివృగ్యోజ్జ్వలచ్చిత్కళాయై నమో, గోధిభాః కృత్తరాత్రీట్కలాయై నమో, ౽ శేషగీర్వాణనిత్యోత్సవాయై నమో, నిత్యపూతామిత ప్రాభవాయై నమో, హస్త సంబద్ధనీరేశయాయై నమో, దేవతారూపశయ్యాశయాయై నమస్తే, సఖీభూత పద్మాలయాయై నమస్తే, స్వభక్తాళిచిత్తాలయాయై నమస్తే, మృగాధీశవాహోత్తమాయై నమస్తే , పయో జాస్త్రశత్రూత్తమాయై నమః, కాన్తిమత్యై నమః, కాన్తమత్యై నమ, స్సర్వసూత్యై నమ, స్సౌమ్య భూత్యై నమ, శ్శర్మదాయై నమ, శ్శైల జాయై నమః, కామదాయై నమః, కాళికాయై నమస్తే , నమస్తే, నమః. ‖ 31 ‖

సీ. ఔదలఁ దళుదళుక్కనురిక్కటేనితోఁ
గూర్మి పైఁ గ్రమ్ముకన్గొనలతోడ,
నెమ్మోముతమ్మిపై నిగుడులేనవ్వుతో

నుదుటిచూపున నొప్పునుదుటితోఁడ,
పాలిండ్ల నొరయుముత్యాలసరాలతోఁ
బూలదండఁ దనర్చుకేలితోఁడ,
నడుగుల జీరుపుత్తడివలిపెమ్ముతోఁ
దావి గ్రమ్మెడు మేనితీవతోఁడ,

తే. నలరి వలిగట్టుపట్టి తన్గొలిచి వేల్పు
టింతితలమిన్న లేతేర నెల్లవారు,
గాంచి యబ్రమ్ము మదిఁ జాలనుంచఁ బుడమి
సామిముంగల నపుడు సాక్షాత్కరించె. ‖ 32 ‖

ఉ. ఇట్టు లపారతత్పరత హెచ్చఁగ నాసెగకంటివేల్పురా
పట్టపుదేవి తద్ధరణిపాలకుముంగలఁ దోఁప వేడుక
ల్మట్టెగయ న్మహీశ్వరులు మంచతలంబుల నిల్చి భక్తిఁ జే
పట్టి లలాటవీథిఁ గరపంకరుహాంజలు లుంచి రందఱున్. ‖ 33 ‖

శా. ఆవేళన్ క్షణదోదయక్షితితలాధ్యక్షుండు తత్పాదరా
జీవద్వంద్వము మౌళిఁ జేర్చి వినయశ్రీఁ జంద్రికం దన్మహా
దేవప్రేయసి కప్పగింప నటఁ దోడ్తెప్పించె వేగ న్స్వయ
స్యావారంబుల నాత్మలోచనకృతవ్యాపారము ల్పంపఁగన్. ‖ 34 ‖

సీ. నానావనీపాళి నవ్యరాగోత్సవ
సంధాయకామూల్యచైత్రవేళ,
రతిసర్గవిలసనోదితచాతురీకనీ
రజసూతికల్పితరత్నపుత్రి,
యద్రికన్యాబ్ధిముఖ్యవిధావినిర్యాత
పాంచాలభూపాలభాగ్యలక్ష్మి,
దివ్యాళిపరివారదేవతాజనమధ్య
తలరోచమానకందర్పవిద్య,

తే. తనువిభాద్విగుణీభూతధాగధగ్య
సంగతానర్ఘమణిపరిష్కారయుక్త
తన్మహారాజపుత్త్రిక ధరణినాయ
కాజ్ఞ సొగ సెచ్చ నాస్థాని కపుడు వచ్చె. ‖ 35 ‖

ఉ. వచ్చుసువర్ణగౌరి జనవర్యకుమారి విలోచనంబులం
గ్రచ్చుక పట్టి యచ్చటిధరాపతిసూనునికాయ మయ్యెడ
న్మెచ్చి నుతించె నిశ్చలత మేనులఁ గన్నుల సమ్మదాశ్రువు
ల్మచ్చిక లాత్మ నొదలఁ జలాచలభావము నివ్వటిల్లఁగన్. ‖ 36 ‖

సీ. క్రొమ్మించుతీవయో క్రొమ్మించుతీవకు
నిశ్చలాంగద్యుతి నెగడు టెట్లు,
జాళువాబొమ్మయో జాళువాబొమ్మకు
మేనఁ జల్లనితావి మెలఁగు టెట్లు,
మందారవల్లియో మందారవల్లికి
మందయానంబు పెంపొందు టెట్లు,
మరుఁ డెక్కుదంతియో
మరుఁ డెక్కుదంతికిఁ
బలువాక్యనైపుణుల్ గలుగు టెట్టు

తే. లౌర యీనారిచారుశృంగారభంగి
బళిరె యీచానసౌందర్యవిలసనంబు,
లహహ యీబోటిబిబ్బోకహావగరిమ
మనుచు కొందఱు వర్ణించి రనుపమోక్తి. ‖ 37 ‖

చ. పలుచనివారికిం బొడమి భాసురపుణ్యజనాహితాత్మునిం
గలసి చెలంగ నొప్ప దని కల్మివెలంది దలంచి ధాత్రి ని
య్యలఘునకు సృజించె సముదంచితపుణ్యజనాప్తు నొక్కరా
జు లలి వరింపఁగోరి యని సొంపుగ నెంచిరి కొంద ఱాత్మలన్. ॥ 38 ॥

సీ. అఖిలవర్ణితచర్య యగునార్యఁ గర్కశా
కృతికి రాతికిఁ బుట్ట నెనపినసడి,
యసమకళాజాలవసతికి రతి కనం
గవిలాససంలబ్ధి గఱపు రట్టు,
ఘనరసోదయయుక్తిఁ దనరునుర్వరఁ బంక
సంకులఁగాఁ దార్పఁజాలు మాట,
సుమనోవనాఢ్యవృత్తి మహేంద్రవనిత స్వ
శ్శ్రీయుక్తగాఁ ఘటించినకొఱంత,

తే. సత్కులోద్భవ వరవిలాసయుత ననఘ
మానితశ్రీవిరాజిత నీనెలంతఁ
గోరి నిర్మించి వారించికొనియె నలువ
యనుచు నెంచిరి కొంద ఱింపెనయువేడ్క. ॥ 39 ॥

క. అని యీగతి నృపతతి తి
య్యనిపలుకులు వెలయఁ బొగడు నయ్యెడ నాళీ
జనములు చెంతలఁ గొలువఁగఁ
గనకలతాగాత్రి జనకుఁ గదిసె ముదమునన్. ॥ 40 ॥

మ. తరుణీతల్లజ మిట్లు తన్నృపతిచెంతం జేరి యవ్వేళ భ
క్తి రహింపం దదనుజ్ఞఁ గంతురిపుపంకేజాక్షికి న్మ్రొక్కి ని
ర్భరవీక్షాగతి మారకాండపరిస ర్గం బూన్చి యుర్వీశదు
ష్కరమానంబు హరించుమంతుఁ గని చక్కన్ బాపు మన్ పోలికన్. ॥ 41 ॥

తే. నతి యొనర్చిన చెలువ కన్నగతనూజ
యపు డభీష్టార్థసంసిద్ధిరస్తటంచు
హాళి దీవించి కౌఁగిట నలమి కనక
మంగళాక్షతపాళికల్మౌళిఁ దార్చె. ॥ 42 ॥

వ. అంతఁ జతురంతయానంబున నాకాంతాశిరోమణి నుండ నియోగించి, యంచిత మనోంచలనిరాకుంచితప్రమదసమాజయై, యాగిరిరాజతనూజ సఖీజనంబులు వెనువెంట నడువ నెచ్చెలిచెలు వూని తత్పార్శ్వంబున నడచుచు, రాజసభముఖంబుఁ జేరి, యభంగమేరుశృంగంబులం దోఁచుసింగంపుఁ గొదమలతెఱంగునఁ గాంచనమంచనికాయంబులం జూపట్టు సకలాంతరీపానంతాకాంతలతాంతసాయక సంతానంబులం జూపి క్రమంబున నొక్కొక్కని దేశాదికంబులు దేటపడఁ జాతుర్యంబున నిట్లనియె. ॥ 43 ॥

పుష్కరద్వీపాధిపతి

మ. కనుఁగొంటే విరిగల్వకంటి మహితోత్కంఠాసముద్భాతి నీ
జననాథాగ్రణి నుజ్జ్వలాంఘ్రిసరసీజాతద్వయవ్యాప్తనూ
తనసామంతనృపచ్ఛటామకుటముక్తాకాంతిసూనోత్కరు
న్వినుతామర్త్యనికాయుఁ బుష్కరమహాద్వీపావనీపాలకున్. ॥ 44 ॥

మ. పరరాజప్రబలప్రభావహరణప్రౌఢస్థితిం బొల్చునీ
నరనాథోత్తమదోఃప్రతాపకుహనానాళీకమిత్రుండు దా
ధర నిర్మించుఁ జుమీ యమస్వన, మిళిందద్వేషిధమ్మిల్ల! త
త్పరమారాతివధూసకజ్జలదృగబ్జాతాంబుధారాగతిన్. ॥ 45 ॥

మ. అతులాంభోరుహపీఠిఁ బొల్పెసఁగు సత్యస్వామి కీ వి య్యిలా
పతితోడ న్రహిఁ బెండ్లిమ్రొక్కు ఘటియింపం జేర నీ కూన్చుఁ బో

యత౯ డాత్మేష్టఫలంబు లంతకయ ము న్నబ్జాక్షి యాత్రోవ నూ
ర్జితశాఖావళి సా౯చి వాని వటధాత్రీజాత మర్పింప౯గన్. ‖ 46 ‖

చ. సరసతపాగమంబున నిశాకరసోదరదాస్య! యీమహీ
శ్వరు౯ గవగూడి నీవు విలసజ్జలఖేల నొనర్ప౯ జేర౯గా
వరసరసీభవద్విమలవారిపయోనిధివీచు లారతుల్
కరము ఘటించు౯ గా కరుణకంజకరమ్ముల నాళి పాడ౯గన్. ‖ 47 ‖

తే. అని తెలిపి హైమవతి యాలతాంగి చిత్త
సారసము తజ్జనాధీశచంద్రరక్తి
నలర లే కున్కి తెలిసియు నవ్వల౯ జన౯
జేసె శిబికాధురంధర శ్రేణి నపుడు. ‖ 48 ‖

వ. చెంత నొక్కమహీకాంతునిం జూపి యక్కంతువిరోధికాంత యాశకుంతరాజయాన కిట్లనియె. ‖ 49 ‖

శాకద్వీపాధిపతి

మ. జలజాతచ్ఛదదేశ్యనేత్ర! కనుమీ! "శాకాంతరీపేశు" ను
జ్జ్వలధామౌఘవృతాశు నీఘను బుధస్వామివ్రజస్తుత్యయై
యలరు న్వీనిసుకీర్తిశీతకిరణాస్యామౌళి వేధోండపం
క్తులు మేల్మేలిమి గుండ్లపేరుగతి కన్గో నొప్పు నెల్లప్పుడున్. ‖ 50 ‖

చ. ధర నేతన్మహిపాలచంద్రకృతనిత్యస్పర్శనాంభఃపరం
పర లప్రత్నమహాంబురాశిగతి౯ దోపం గొమ్మ! నిచ్చల్ తదం
తరవీథి న్బడబాగ్నికీలతతి యందం బూని భర్మావనీ
ధరము న్మౌక్తికరీతి౯ దాల్చి యుడుసంతానంబులుం జూ పడున్. ‖ 51 ‖

సీ. పవనాహతోర్మికానవనాదయుతపయో
ర్ణవనాథఖేలనారమ్యగతులు,
కలశాబ్ధిసంశోభిబిలశాయిపర్యంక
తలశాయిపురుషసందర్శనములు,
సరసాత్మహితసుమోత్కరసారఫలదళా
కరసాలవల్లికాపరివిహృతులు,
చరమాన్యనగవనీవరమార్గచారి కి
న్నరమానినీమణిపరిచయములు,

తే. తావకపురాణపుణ్యసంతానకలన౯
బారిమాండల్యవన్మధ్య!చేరు నీకు
మహితసుమదామకమున నీమానవాధి
కాంతపుంగవుకంఠంబు గట్టు మిపుడు. ‖ 52 ‖

మ. అని యాశాంకరి వల్క ముంగలికి వేగారూఢిచే నేగున
వ్వనజాస్యామణి దృష్టి తన్నృపతినిర్వాంఛావిధిం దెల్ప౯ జ
య్యన౯ దద్యానధురీణు లంద ఱొక గోత్రాధీశునిం జేర, న
య్యనఘుం జూపి యపర్ణ యిట్లనియె మత్స్యండీసమానోక్తులన్. ‖ 53 ‖

క్రౌంచద్వీపాధిపతి

శా. పాంచాలాత్మజ! గాంచు వీని దధిరూపక్ష్మాపటప్రావృత
"క్రౌంచద్వీప"ధరాధురంధరుని నీరాజన్యుదానాంబు ల
ర్పించున్ వాశ్చరపాళి కెంతయు మహర్థిన్ వానిపై నీసుతో
మించన్ బోలె నమూల్యలావణి తదున్మేషంబు గూల్చున్ గడున్. ‖ 54 ‖

చ. వరహరిజాత్యఖండరుచివారము నొంచి మహాబ్జమండలి
స్థరణి నడంగఁ ద్రొక్కి వనితామణి! యావిభుసద్యశోవిభాం
కురహరుఁ డొప్పుఁ గుండలితకుండలినేత పదాంగదంబు నై
శరదపథంబు దంత్యసురచర్మమునై చెలువార నెప్పుడున్. ॥ 55 ॥

మ. సరసీజోపమగంధి! సంతతము క్రౌంచద్వీపసంవాసి శం
కరపూజాగతి మించెనా నలరు నిక్కం బీనృపాలుండు శం
కరభావమ్మున సద్గణావృతియు రంగద్భూతియు న్విద్విష
త్పురసంభేదనవృత్తియు న్సమగుణస్ఫూర్తి న్విజృంభింపఁగన్. ॥ 56 ॥

చ. అవిరళరత్నకూటముల హారిమహాసుమనోవితానవై
భవములఁ బొల్చు క్రౌంచగిరి బంధురనూతనబంధుజీవబాం
ధవరదనాంశుకామణి! యనారత మింపగుఁగాక నీకుఁ బ్రో
త్సవకరకేళికాకనకసౌధవిధానముఁ దాల్చి యెంతయున్. ॥ 57 ॥

వ. అని యయ్యిందుధరసుందరి యెఱింగింప నన్నృపపురందరునిపై నక్కుందరదన డెందంబు పొందు పడ కున్కి తెలిసి, యానధుర్యు లమందరయంబున వేఱొక్కమహీశకందర్పుఁ జేరం జన నందు నతనిం జూపి యాగోత్రధరపుత్రి తన్మేచకశతపత్రసగోత్రనేత్ర కిట్లనియె. ॥ 58 ॥

కుశద్వీపాధిపతి

చ. నెలఁత! "కుశాంతరీప"ధరణీరమణీంద్రుఁడు వీఁడు వీనియా
దలపయి నుంచు మీవు కరతామరసార్జితమౌక్తికాళి ని
య్యలఘుఁడు మారవీరవిశిఖౌఘవిలోడితచిత్తధైర్యుఁడై
దలఁచుఁ జుమీ నిరంతరము త్వత్కుచదుర్గము లాశ్రయింపఁగన్. ॥ 59 ॥

చ. నిరుపమవిశ్రవస్తనయనిగ్రహకృద్ద్రవిణాఢ్యుఁడై మహా
హరిబలసంయుతుండయి బుధార్చితరామసమాఖ్య నొప్పు నీ
నరకులసార్వభౌముని మనం బలర న్వరియింప మేదినీ
వరసుత! నీకు నెంచ ననివార్యకుశోదయ మబ్బు టబ్రమే. ॥ 60 ॥

మ. బలజూటీమణిదీప్తిదీపకులసంభారాప్తయౌ జన్యమం
గళగేహంగణవీథి వీఁడు గుణటంకారాఖ్యమంత్రధ్వనుల్
సెలఁగ న్సాహసలక్ష్మిఁ గూడి కరనాళీకంబుల న్గూర్పుఁ బో
నలిమై నాకబలిన్ ద్విషత్కరిశిరోనర్ఘోరుముక్తాతతిన్. ॥ 61 ॥

మ. వరభోగాన్వితుఁ డీనృపాలకుఁడు ప్రోవన్ నిచ్చలు న్మించు స
ర్పిరపాంపత్యభివేష్టితోర్వర ధరాభృద్భేదిసంత్రాతని
ర్జరపుర్యుత్తమలీల నిత్యసుఖవిభ్రాజద్బుధశ్రేణికా
పరిషక్తిన్ హితదాయిరాజమణిసంప్రాప్తిం గురంగేక్షణా! ॥ 62 ॥

క. అని తెలుప మనం బచ్చట
మొనయమి శిబికాధరాళి ముదిత నొకమహీ
శునిచెంతఁ జేర్ప శివ యి
ట్లను నావిభుఁ జూపి చెలువ కమృతజిదుక్తిన్. ॥ 63 ॥

శాల్మలిద్వీపాధిపతి

శా. ఓపద్మానన! గాంచు మీనృపతి రమ్యోత్కంఠమై "శాల్మలి
ద్వీప"త్రాణచణుం డితం డితనివిద్విట్కాంతకుత్పృత్సుక
ళీపిచ్ఛందకవైఖరి న్వలయశైలీయోరుకూటంబు లా
ళీపాళీగతి భిల్లరాడ్యువతిమౌళిశ్రేణి పొల్చున్ గడున్. ॥ 64 ॥

మ. కలుమున్నీ రనుపెన్మొలంకునడుమ న్గన్పట్టి వీఁ డేలు శా
ల్మలికాద్వీపము శ్రీయుతిం దనరుఁ గొమ్మా! తమ్మి నా మధ్యసం

స్థలి జ్యోతిర్లతికాఖ్యకేసరవృతోద్యత్కర్ణికాస్ఫూర్తి రా
జిల ద్రోణాద్రి తదగ్రగాభ్ర మళిరాజిస్థేమఁ జూపట్టఁగన్. ‖ 65 ‖

మ. తరుణీ! వీనియశోవదాతశుక ముద్యచ్ఛక్తి మిన్నొంది బం
ధురతారాకులగోస్తనీఫలములం దోడ్తో భుజింప న్వీభా
వరి తద్దైన్యముఁ జెంద దేతదతిదీ వ్యజ్జైత్రభేరీరవో
త్కరఘక్కద్ద్రుహిణాండకర్పరగళద్బాహ్యాంబుబిందుచ్ఛటన్. ‖ 66 ‖

ఉ. ఈవసుధేశుఁ గూడి హరిణేక్షణ! నీవు ముదంబు నిక్క వే
లావనవాటికావిహృతులం జరియించుచు మించువేళ నీ
మై వలగొన్న సంశ్రమసమాజము దూలఁగఁ బొల్చుఁ గాక హా
లావనరాశివాఃకణకులస్థగితానిలపోతజాతముల్. ‖ 67 ‖

వ. అని యప్పంచాస్యపంచాస్యమధ్య యెఱింగించిన నాకాంచనాంగినేత్రాంచలం బతనిపైఁ బ్రవర్తింప దయ్యె, నది యెఱింగి వేఱొక్క మహీశపుంగవుఁ జేర నియోగించి యారాజేంద్రుం జూపి యన్నెలఁత కన్నెలతాల్పువేల్పు పట్టపుదేవి యిట్లనియె. ‖ 68 ‖

ప్లక్షద్వీపాధిపతి

మ. అరిజన్యాంబుధిసంభవజ్జయరమాహాసాంకురత్కీర్తి నీ
శరజాస్త్రోపమమూర్తిఁ గాంచు చెలి! ప్లక్షద్వీపభూభర్త స
ప్తరసాభృద్ధరణీయయై పొదలు గోత్రం దాల్చు నీమేటి భా
స్వరదోర్యష్టిభుజాంగదాగ్రఖచితాంచచ్చక్రనీలోపధిన్. ‖ 69 ‖

మ. అనిశంబు న్బుధవర్ణ్యకల్పతరుదీవ్యద్వాసనాలబ్ధిఁ జే
కొని యద్వైతరుచిం గరంబు మను నీ క్షోణీస్థలాధీశవ
ర్యునికీర్తిప్రకరంబు మించ సకి! యోహో పూర్వపక్షావలం
బనత న్రాజిలు నట్టిధ్వాంతపరధామం బెచ్చునే యెచ్చటన్. ‖ 70 ‖

చ. సరససితోపమాధర! రసాలపయోనిధిరాజవేష్టితో
ర్వర కధినేత నీపతి నవారితవైభవశాలి నీమహీ
శ్వరు నవలాలసాతిలకవల్లిక చయ్యనఁ బల్లవింప స
త్వరగతిఁ గాంచవే నయనవారిరుహాంతమునం బ్రియంబునన్. ‖ 71 ‖

వ. అని యిట్టు లాగట్టుదొరపట్టి వివరించిన నారాచపట్టి యాదిట్టపై వైరాగ్యంబు దెలుపు చిన్నినవ్వు నవ్వ, నవ్వనిత దరహాసచంద్రిక తదీయసంతాపకారణంబై ప్రవర్తిల్లె నంత యానావలంబకకదంబంబు జంబూద్వీపభూపాలలోకంబుఁ జేర్ప నన్నగాధిరాజకుమారి యోనారి నేరెడుదీవియరాజులు వీరు వీరిలో నొక్కరాజకుమారునిపైఁ జూపు నిలుపు మమ్మహాత్మునిగుణంబులు వర్ణించెద నని యానతిచ్చిన నాకాంత యఖిలదేశనాయకగుణశ్రవణకౌతూహలపూర్యమాణస్వాంతయై శాలీనతాభరంబున నూరకుండెనది యెఱింగి సర్వమంగళ యక్కురంగనేత్ర కందఱం దెలుపునదియై వారిలో నొక్కరాజుం జూపి యిట్లనియె. ‖ 72 ‖

గౌడదేశాధిపతి

చ. పొలఁతుక! గౌడదేశనరపుంగవుఁ డీతఁడు, వీనిఁ గాంచు, మి
య్యలఘుఁడు నిత్యసద్గుణచయస్ఫురణన్ శుభకీర్తిపుత్రికా
వలి నటియింపఁ జేయుఁ గడు వాగ్రమణాండము లెల్లఁ గంచుకుం
డలగతిఁ బాయ కూని భ్రమణక్రమణంబులు చక్కఁ జేకొనన్. ‖ 73 ‖

మ. సమిదుద్ద్యోతితహేతిభృద్దళనవిస్ఫారప్రభావాప్తిమై
క్షమఁ బెంపొంది యుదగ్రజిష్ణుయుతి నిచ్చల్ బల్ మొన ల్సాపు శం
బముపై ధాటికిఁ జయ్యన న్వెడల నీక్ష్మాభర్తధామాగ్ని క
ర్యమబింబోపధి నారతిచ్చు నహరబ్జావాస యాత్రోవలన్. ‖ 74 ‖

చ. వనజగృహంబుల న్విడిచి వారిధిరాజకుమారి యీమహీ
శనయనపద్మసీమముల సంతతము న్వసియింపఁ బాడు గై
కొనిన తదాలయాళి సుమకోమల! బల్ రొద నివ్వటిల్లఁగా
ననిశము మొత్తు లాడు మలినాత్మకబంభరదంభభూతముల్. ‖ 75 ‖

తే. అనిన ద్వైతార్థమునకు వేదాంత మనఁగ
వనితస్వాంతం బలజనేంద్రు నెనయ కున్కి
వేఱొకనిచెంతఁ జేర్చి యవ్వేలఁది కద్రి
తనయ యారాజుఁ జూపి యిట్లనియె నపుడు. ‖ 76 ‖

మథురానగరరాజు

చ. రతి దళుకొత్తఁ గాంచు మథురానగరీపరిపాలనక్రియో
ర్జితమతి నీమహీపతి విశేషకలక్షణశోభితాస్య సం
భృతతపనీయమేఖలిక నీనరపాలకఖడ్గపుత్రి న
ద్భుతగతిఁ గాంచి శత్రుతతి పూను నని న్నవమోహ మాత్మలన్. ‖ 77 ‖

సీ. మథురాపురీమణిమహనీయసౌవర్ణ
హర్మ్యసందోహవిహారములకు,
ననవద్యబృందావనాంతాంతలతికాంత
లతికాంతహరణఖేలాగతులకుఁ,
గలితసారసమిత్రకన్యకాకల్లోల
మాలికాపాలికాకేలికలకుఁ,
జారుగోవర్ధనాచలకందరామంది
రాళినిగూహనవ్యాపృతులకుఁ,

తే. దరుణచపలాయమానకైతకదళాప్త
కబరికాబంధ! యాకాంక్షగలిగె నేని,
నీధరాధీశకులమౌళి నెనయఁజేయు
మలఘులజ్జావలద్దృష్టివిలసనంబు. ‖ 78 ‖

చ. కువలయసంభ్రమప్రదతకు న్నెలవై పరచక్రదర్పవై
భవహరణాఢ్యవర్తనకుఁ బాదయి యీవిభుదోర్మహంబు గో
త్ర వెలయఁ దత్తులావిరహితాజనితోరుమలీమసత్వ మో
యువతి వసద్రమేశతనుభోపధిఁ బర్వు దినేంద్రుమేనునన్. ‖ 79 ‖

తే. అని యెఱింగింప నపుడు పక్ష్మాంచలములు
వ్రాల్ప శిబికాధరు ల్తద్విరక్తి నెఱిఁగి
వేఱొకనృపాలుఁ జేర్ప నావెలఁది కగజ
యమ్మహీశునిఁ జూపి యిట్లనుచుఁ బలికె. ‖ 80 ‖

కాశీరాజు

మ. వలజాలోకలలామ గన్గొనవె యీవారాణసీరాజు ను
జ్జ్వలతేజోదినరాజు నిప్పతి భుజావష్టంభరేఖ న్ద్విష
ద్బలకోటి న్మథియించి నిల్పె విజయస్తంభంబు లాశాగజా
వలికి న్నిచ్చలు కట్టుఁగంబముల తేవ న్దోప దిగ్వీథులన్. ‖ 81 ‖

మ. వరదానంబు ననల్పసౌకరియు శశ్వద్భోగసంపత్తి ని
బ్బరపుంగూటపుమేల్మి యీపతియెడం భాసిల్ల నశ్రాంత ము
ర్వర తాఁ జేరి పయోజలోచన! కరిస్వామిం గిరిస్వామి నా
హరిరాజు న్గిరిరాజు నెంచక ప్రమోదావాప్తి మించు న్గడున్. ‖ 82 ‖

మ. అవనీనాయకపద్మసాయకుని దివ్యానందకాంతారవ
న్యవిహారాన్వితు వీని నీయురముఁ జెందం జూడవే దృష్ట్యలే
హ్యావలగ్నామణి! నీకు గాంగజలఖేలాభోగముల్ హస్తిదా
నవవిద్వేషిపదాబ్జసేవనవిధానం బబ్బు నశ్రాంతమున్. ‖ 83 ‖

క. అని తెలుప వినియు నలజ
వ్వని విననటు లుండ యానవహు లొక్క నృపా
లునిఁ జేర్ప గౌరి యావిభు
వనజాక్షికిఁ జూపి యిటులు పల్కె న్వేడ్కన్. ‖ 84 ‖

కర్ణాటభూపతి

శా. కర్ణాటేశ్వరుఁ డీతఁ డిమ్మనుజలోకస్వామి వీక్షింపుమా
కర్ణాంతాయతనేత్ర! వీనిజయజాగ్రద్భర్మభంభాకులో
దీర్ణధ్వానము దిక్ప్రభిత్తిపరిభిత్తిస్ఫూర్తిఁ జేపట్టఁగాఁ
దూర్ణం బుర్వరఁ ద్రెళ్లు వైరినృపసందోహంబు చిత్రంబుగన్. ‖ 85 ‖

మ. బలభిన్నీలసహోదరచ్చికుర! యీపట్టాభిషిక్తేంద్రు హృ
త్థ్సలి వర్ణింపఁ దరంబె యిప్పతి తనుచ్ఛాయాగతిన్ మన్మథుం
గలనం గెల్చి తదంకమండలముఁ జక్కం గైకొనెం గానిచోఁ
దలఁప న్వీనికిఁ జెల్ల నేర్చునె సముద్యన్నక్రకేతుచ్ఛటల్. ‖ 86 ‖

చ. ఇనకులనుత్యరాజపరమేశ్వరలక్షణశాలి యివ్విభుం
డనిశము చక్రహార్దదమహావసుదాన మొనర్ప నేర్చువాం
ఛ నెనయుచంద్రుఁ డౌ జుము రసావలయాతపవారణంబు త
ద్ఘనజవజశ్రమాంబుకణికల్ సుము ముత్తెపుకుచ్చు లెంచఁగన్. ‖ 87 ‖

మ. వరసామ్యంబు ఘటిల్లె నంచు నృపతుల్వర్ణింప రాజాధిరా
జు రవిద్యోతనరూపతేజు నితని న్సోమాస్య! యుద్వాహమై
నిరతం బొప్పుము సర్వభూపహరిణీనేత్రాశిరోరత్నది
వ్యరుచుల్ త్వత్పదవీథి యావకరసాన్వాదేశముం బూనఁగన్. ‖ 88 ‖

వ. అని తెలిపియాయుర్వీశుపై మనంబు పర్వ కునికి నాశర్వప్రేయసి సుపర్వరాజగర్వాపహవైభవ ధూర్వహుం డగు నొక్కరాజకులోద్వహుం జేర నియోగించి యాపర్వేందువదన కతనిం జూపి యిట్లనియె. ‖ 89 ‖

కాశదేశాధిపతి

మ. వనితా! కన్గొను కాశరా జితఁడు దైవాఋ న్మహిన్ రాజరా
జన నార్యేశ్వరమైత్రి సద్ద్రవిణధుర్యత్వంబు నాత్మాంఘ్రిసే
వనతాత్పర్యయుతాప్తపుణ్యజనశశ్వత్సంపదాపాదకాం
చనధీవృత్తియు సార్వభౌమనిభృతాశాగుప్తియుం బూనుచున్. ‖ 90 ‖

సీ. గురుపద్మినీరాగగుంభితస్వాంతంబుఁ
గని యొప్పుఁ జక్రపక్షప్రతాన,
మతివేల మధుపాళికాప్తిచే నెవ్వేళ
నలరారుఁ బారిజాతాగమౌళి,
బాడబవర్ధనప్రౌఢిప్రచారంబు
భాసిల్లఁ గడుఁ బొంగుఁ బాలకడలి,
సద్వసుహారియై సంలబ్ధదోషాను
సృతిఁ బొల్చు వాసతేయీశ్వరుండు,

తే. తత్సమాసక్తిఁ బంకసంతతిఁ గరంబు
ను విరళశ్రీ వహించుఁ గైరవచయంబు

ననఘమై మించు నీమేటియశముతోడ
సాటి యగు నెట్లు సారసజ్ఞాతినయన! ॥ 91 ॥

చ. వలదొర మీఱురూపు దయివాఱఁగ రాజిలు నిర్జరాధిపో
పలనిభనీలవర్ణు మహిపాలకశేఖరు వీనిఁ బెండ్లియై
నెలఁతుక యీమహాత్ము నెద నిచ్చలుఁ బాయక యుండు మంజనా
చలతటభాసమాననవచంపకవల్లి తెఱంగు పూనుచున్. ॥ 92 ॥

తే. అనఁగా నమ్మాట వినియును నలర కున్కి
తెలిసి మఱియొక్కభూపాలతిలకుఁ జేరఁ
దార్చి శర్వాణి రాజనందనను బలికెఁ
దద్గుణశ్రేణి యమృతజిద్భవ్యవాణి. ॥ 93 ॥

అంగదేశాధిపతి

మ. అనవద్యద్యుతి నంగభూమిపతి నోయబ్జాక్షి వీక్షింపు మొ
య్యన నేతన్నృపధాటికానవకథావ్యాఖ్యాతృభేరీకుల
స్వనసంద్రావితనాథవద్రిపుపురీజాతంబు కాంతారత
న్మనఁ జిత్రం బగుఁ గాదె గోత్ర కవనీనామంబు చేకూఱుటల్. ॥ 94 ॥

సీ. అభ్రంబు రాయుపుణ్యాజనాలయంబులఁ
గమలించి తగుకీలి నమరు శూలి,
సరసచక్రము లాత్మసాధ్వసం బంద వి
షశ్రేణుల నొసంగుజలధరంబు,
కడు సదాళుల మోదగరిమఁ బెంప నెసంగు
నతనుశస్త్రము లూనునమరతరువు,
ఘనబుధద్యుమ్నంబు గొని యజ్ఞహితభావ
మలర ధాత్రి రహించు బలిసురారి,

తే. లలి గురుక్షేత్రము హరించి చెలఁగు రాజు
నితరరామలరసగతి నెనయు నుదధి
యింతి మదిలో ననాతతాయిత వహించు
నివ్విభుని సాటి గా నీగి నెన్నఁ దరమె. ॥ 95 ॥

మ. పరసత్యప్రియభావభావుకలసద్వర్ణాంచితశ్రీద్విజో
త్కరసంరక్షణదక్షిణాశయుని లోకస్వామి నిమ్మేటి నం
బురుహమ్మన్యముఖీమచర్చిక! జగంబుల్ మే లనం బెండ్లియై
సరసీజాసనుఁ బల్కుచాన యన నిచ్చల్ మించు ముత్కంఠతోన్. ॥ 96 ॥

వ. అని యెఱింగింప ననంగీకారభంగి నయ్యంగనయంతరంగం బెసంగిన నాచెంత నొక్క నరపుంగవుం జూపి సారంగధారిసారంగయాన తరంగవళీమణిం గుఱించి యిట్లనియె. ॥ 97 ॥

కేరళదేశాధిపతి

చ. ఇనకులమౌళి కేరళమహీపతి యీతఁడు గాంచు ప్రీతితో
మనఁగ నపారిజాతమహిమంబున రాజిలు నివ్విభుఁ డుర్వరన్
మను ననపారిజాతమహిమంబునఁ గుందరదాలలామ! పా
వనసుమనోహృదిష్టఫలవారవితీర్ణికలాచమత్కృతిన్. ॥ 98 ॥

మ. అనిశం బీఘనుకీర్తిధామయుగళంబన్యోన్యవైరాప్తినో
యన నం దొక్కటి ప్రోవ వేఱొకటి వజ్రారూఢిఁ గూల్చున్ విరో
చను వేఱొక్కటి యేఁచ నందొకటి మించం జేయు హంసోన్నతిన్
మును మున్నొక్కటి నొంప వేఱొకటి మన్పుం గొమ్మ! చిత్రంబుగన్. ॥ 99 ॥

చ. సలలితచక్రసంభరణసక్తమహాశయు దేవవర్ణితో
జ్జ్వలదయుఁ బూరుషోత్తము నిశాచరసాధ్వసకృత్సమాఖ్యు ని
య్యలఘునిఁ జెట్టవట్టి హరి నంబుధిరాజతనూజ వోలె ని
చ్చ లురముఁ బాయ కింపున నెసంగుము వాసవనీలకుంతలా! ॥ 100 ॥

ఉ. నా విని కొమ్మ యక్షివలనంబునఁ దన్నృపచంద్రనిస్పృహ
శ్రీవెలయింప ముంగలికిఁ జేర ఘటించె వయస్య యోర్తు దో
ర్డ్తో వరయానధుర్యతతితో వివరించుచు నప్పు డొక్క పృ
థ్వీవిభుఁ జూపి గౌరి సుదతిం బలుకుం బ్రియవాక్యనైపుణిన్. ॥ 101 ॥

దహాళభూపాలుఁడు

క. నాళీకనయన! పార్థివ
మౌళీమణిఁ గాంచు దహాళమహివిభు రతిరా
ట్కేళీనూత్నకళాసా
శీలీమన్మనుజలోకశేఖరు వీనిన్. ॥ 102 ॥

చ. నెలఁత గభీరపుష్కరధునీపరిగాహనముల్ సురాగమం
డలఫలభక్షణంబులు కనత్సుమనోమహిళానికేతన
స్థలపరివాసముల్ సమతఁ దాల్చు భయాభయయుక్తిఁ బొల్చుని
య్యలఘునిశత్రుకోటి కచలావళిలేఖపురుల్ విచిత్రతన్. ॥ 103 ॥

సీ. దరిసించుచో నెల్లఁ దాఁటించుఁ దాప మీ
యవనీంద్రుచూపు చంద్రాతపంబొ,
ఎనసినచో నెల్ల మనుపు నామోద మీ
రారాజు చిత్తంబు సారసంబొ,
నెరసినచో నెల్ల దొరపు దేవత్వ మీ
యరిభేదిమాట నవ్యామృతంబొ,
యుంచినచో నెల్ల నించు నిష్టంబు లీ
ధీరునిపాణి మందారలతయొ,

తే. యనుచు సత్కవిలోకంబు లభినుతింప
నలరు నీదహాళోర్వరాధ్యక్షరత్న
మతివ నీభాగధేయంబుకతన నిటకు
వచ్చె వరియింపు మితని భావము చిగుర్ప. ॥ 104 ॥

వ. అనిన నయ్యొప్పులకుప్ప యప్పతియెడం జిత్తం బొప్పింపకున్కి దెలిసి యాచాయ నొక్కనృపతిం జూపి
నొసలిచూపువేల్పుజవరా లాచివురాకుఁబోఁడి కిట్లనియె. ॥ 105 ॥

భోటదేశరాజు

చ. కనుఁగొను బోటి! భోటనరకాంతశిఖామణి ధామధిక్కృతా
తనుఘృణి వీఁడు జన్యవసుధాస్థలి శింజిని కార్తిపొందు దా
ర్చిన నరి తద్భృతిం గనుఁ బరిస్ఫుటకాండనికాయముల్ నిగి
డ్చిన నవి తద్వధూటి నిగిడించుఁ గనుంగవ నద్భుతంబుగన్. ॥ 106 ॥

చ. ఉరగమువక్రవృత్తి నచలోత్తముసత్పథరోధకోన్నతి
స్ఫురణఁ గిరీంద్రుపంకరతబుద్ధి ఢులీశుజడప్రచారమున్
కరిపతిదుర్మదక్రమము గన్గొని రోసి ధరిత్రి తద్గుణే
తరగుణశాలి నివ్విభునిఁ దన్వి వరించి చెలంగు నిచ్చలున్. ॥ 107 ॥

ఉ. ఇన్నరనాథచంద్రు వరియించి ముదంబున నేగుదెంచునిం
గన్నులపండువై యలరఁ గన్గొని నీపయి నించుఁ గాక యే

తన్నగరీవధూమణివితానము సౌధచయంబు లెక్కి యు
ద్యన్నవమౌక్తికాక్షతసుమావళికాకలికాకులంబులన్. ॥ 108 ॥

తే. అనఁగా తూష్ణీంస్థితి భజించె నంబుజాక్షి
తన్మనోమోహదుర్వ్యధత్వంబు దెలిసి
యప్పు డాచెంత వేఱొక్కయధిపుఁ జూపి
యింతి కమ్మేనకాపుత్రి యిట్టు లనియె. ॥ 109 ॥

సింధుదేశాధిపతి

మ. తులకింపం బ్రమదంబు కన్గొనుము సింధుస్వామి నీదంటఁ బ
క్ష్మలనేత్రామణి! పాండుకాండయుతశుంభద్వాహినీమద్రణ
స్థలకాశి న్రిపుకోటి చేరి కడు మించ న్దివ్యరామోపదే
శలసద్వృత్తి ఘటించు వీనియసియజ్ఞధ్వంసి నిక్కంబుగన్. ॥ 110 ॥

చ. అలఘుశరౌఘవృత్తిమహిమాభిహతప్రతికూలు సంతతా
తులితగభీరభావభరితు న్సుమనోజనమోదకారిని
ర్మలమణిదాత నియ్యవనిరాజకులాజరరాజు నాత్మ నో
నెలఁతుక! సింధురా జనుచునిచ్చ నుతింపఁగఁ జెల్లకుండునే. ॥ 111 ॥

చ. సకి! రతివేళ నీవు గళసంయుతనిస్వనబృంహితార్భటుల్
రకమయి మీఱఁ గంతుకరిరాజనిరూఢి విశృంఖలైకవృ
త్తికఁ దగ నీమహీతలపతిచ్ఛలయంత ఘటించుఁ గాక తా
వకకుచకుంభవీథి ననివార్యనఖాంకుశఘాతజాతముల్. ॥ 112 ॥

తే. అనిన నెమ్మోము మరలిచె వనజవదన
యది కనుంగొని గిరిజ యప్పదవిఁ గుకురు
వరునిఁ జేచాయఁ జూపి యవ్వనిత కిట్టు
లనియె మహతీరవామిత్రనినదకలన. ॥ 113 ॥

కుకురుదేశరాజు

చ. చెలి! కుకురుక్షమారమణశేఖరుఁ డీతఁడు వీనిఁ గాంచు మీ
జలజశరోపమాను నెఱిచక్కఁదనంబు జగంబు లెంచ ని
చ్చలు నెదఁ గుందఁజేయుఁ దొవసామి వనావళిఁ దోలు నామనిన్
దలఁచుఁ దృణంబుగా నలజనప్రభుఁ దా నెగఁబట్టు వాసవిన్. ॥ 114 ॥

చ. సరసమహాత్మత న్భువనజన్మవినాశనహేతువైన యీ
నరపతికీర్తి దైవము గనం బ్రతికూలతచేఁ జరింప ని
ర్జరతరుపాళి కేపు తనచాయ పొసంగునె చుట్టమై కడున్
ఖరదనుజారికిం బగయ గాదొకొ కట్టిన కోక యెంచఁగన్. ॥ 115 ॥

క. అని పాంచాలక్షితివర
తనయామణి కద్రిరాజతనయ తెలుపఁగా
నెనయింప దయ్యె నపుడా
ఘనుపైఁ గలకంఠి చిత్తగతరాగంబున్. ॥ 116 ॥

వ. అంత నయ్యనంతజూటనీలకుంతల యక్కాంత కిట్లు సకలదేశకాంతసంతానంబులం గ్రమక్రమంబునం దెలుపుచుం జని చని యారాజసభామధ్యంబున నక్షత్రనికరాంతరద్యోతమానరాకాసుధాకరుండునుం బోలె నమూల్యలక్షణలక్షితగాత్రుండును ననుపమానకలాపాలికాసమన్వితుండును జకోరలోచనానంద సంధాయకతేజస్సాంద్రుండును నగుచుఁ జూపట్టు సుచంద్రమనుజేంద్రుం జూపి తదీయచిత్తంబు తదాయత్తం బగుట దెలిసి యాకనకగౌరి కాగౌరి యిట్లనియె. ॥ 117 ॥

మ. లలనా! కన్గొనుమీ రవిప్రభు విశాలారాజధానీప్రభు
న్లలిమై నీపతి యొప్పుఁగాక యెద వ్రేలం ద్వత్కరాంభోరుహ

స్థలి రాజిల్లుప్రసూనదామకము చంచద్వైజయంతీభృతిం
జెలువుం బూనురమావిభుం డన సురశ్రేణుల్ ప్రమోదింపఁగన్. ‖ 118 ‖

చ. నెలఁతుక! యీసుచంద్రధరణీపతి శాతశరచ్ఛటం బలా
ద్బలగళరక్త మర్ఘ్యముగఁ దత్కరికుంభమహామణు ల్సుమాం
జలిగఁ దదాతపత్రములు చక్కనియార్తులుగాఁ దనర్చుచున్
బలి రణచండి కూన్చె మునిపాళి నుతింపఁ దమిస్రదానవున్. ‖ 119 ‖

మ. అని నేతద్విభుసాయకాభిహతి మిన్నంటం బయిం బర్వి శ
త్రునృపాళీమకుటీవలక్షమణిపంక్తుల్ ద్రెళ్ళుటల్ పొల్చు వ
ర్ణన సేయం జెలినిర్భరానకరవభ్రశ్యన్మహోడుస్థితిన్
ఘనలేఖోత్కరవర్షితాభ్రతరురంగత్కోరకవ్యాపృతిన్. ‖ 120 ‖

చ. జలజదళాక్షి! యీపతి సుచంద్రసమాహ్వయ మెట్లు పూనెనో
తెలియఁగ రాదు ధాత్రిఁ బరదేవమనఃప్రమదాపహారి ని
శ్చలకరకాండుఁడై, భువనజాతనవోత్సవదాయకోదయో
జ్జ్వలుఁడయి, సద్బుధాప్తుఁడయి సంతతము న్నలువారుచుండఁగన్. ‖ 121 ‖

ఉ. మానిని! యీనృపాలకరమాసుతు సుందరతాలవంబు దా
మానుగ నంది చంద్రుఁ డసమానమహస్థితి మిన్ను ముట్టఁగా
నౌనన కేలొకో మధు వహంకృతిచే సుమనోవిరోధమున్
బూని ఘనుల్ గరంపఁ గరము న్వని రూపఱుఁ బెంపు వాయఁగన్. ‖ 122 ‖

సీ. ఏలోకమిత్రుధామాలోక మరిరాజ
సమ్మోదవర్ధనచ్ఛాయ వెలయు,
నేరాజు నెమ్మేనితోరంపుసిరి పద్మి
నుల మానగతి నెల్లఁ దలఁగఁ జేయు,
నేసద్గుణాంభోధిభాసురదానవై
ఖరి బుధావళి మహోత్కంఠఁ గూర్చు,
నేధరోద్ధారువిశ్వైషణీయసమాఖ్య
భువనమాలిన్యంబు పొడ వడంచు,

తే. నమ్మహాభావుఁ డీతఁ డోయబ్జపత్ర
బాంధవన్నేత్ర! సకలభూభరణశాలి
వీనిపై నీమనం బిప్పుడూనఁ జేసి
యతనుసామ్రాజ్యసంలబ్ధి నతిశయిలుము. ‖ 123 ‖

తే. సకలనుత్యకళాశాలి సారవంశ
మౌళి నిమ్మేటి వరియింపు మామకోక్తి
నీమనఃపద్మ మామోదనిభృతి మీఱ
బింబవిమతోష్ఠి! యింక విలంబ మేల. ‖ 124 ‖

వ. అని యాలోకజనని యానతిచ్చిన, నాచంద్రిక తత్సుచంద్రరాజచంద్ర సద్గుణగణశ్రవణసంజాయమాన కౌతూహలయును, దన్మహిపవర్య సౌందర్యలహరీపరివర్తమానలోచనమీనయును, దల్లోకరమణాలోక సముజ్జృంభమాణసాత్త్వికభావ సంభావితయును, దజ్జనేంద్రసమీపస్థితిప్రకార సంఫుల్ల్యమానలజ్జాంకుర యును, దన్మనోనాయక సంవరణసముద్వేగవలమానమానసయును నై, యమ్మహాదేవిముఖంబు గన్గొని తదనుజ్ఞాగౌరవంబున. ‖ 125 ‖

చ. కనకవిమాన మప్డు డిగి కన్గొన సర్వనరేంద్రలోకము
ల్మనమున వేడ్క నిండఁ గయిలా గొసఁగం గిరిరాజకన్య యా
ఘననిభవేణి తన్మహితకాంచనమంచక మెక్కి నిల్చె నా
మనుజకులేంద్రుకంఠమున మంజులమంగళపుష్పదామమున్. ‖ 126 ‖

ఉ. ఆవనజాక్షి యాతఱి నజాంగనయానతిఁ దత్సుచంద్రధా
త్రీవిభుని న్వరించి యలరె న్నలు భైమి యనంగ సమ్మద

శ్రీ వెలయంగఁ జిత్తముల జిష్ణువిరోచనసూర్యసంతతీ
రావరు లెల్ల సమ్మతిఁ గరంబు మనంబున సంతసిల్లఁగన్. ॥ 127 ॥

ఉ. నించిరి వేలుపుల్ ప్రియమునిక్కఁగఁ గ్రొవ్విరిసోన చక్క దీ
వించిరి తాపసాధిపు లవేలమృదంగరవాళి మించ సం
ధించిరి నాట్యవృత్తి సురనీరజనేత్రలు చిత్తవీథి మో
దించిరి సర్వదేశజగతీరమణుల్ నిరసూయ మెచ్చఁగన్. ॥ 128 ॥

మ. తనుమధ్యామణి వైచినట్టి సుమనోదామంబు వక్షస్థలిన్
గనుపట్టం బొలిచె న్నిలేంద్రకులభూకాంతేశుఁ డప్పట్టునన్
ఘనతారావళికాధరుం డయినరాకాయామినీకాముకుం
డన శ్యామానయనోత్పలోత్సవకరోదారప్రభాసంభృతిన్. ॥ 129 ॥

మ. వికసచ్చంద్రకలాపయుక్త యయి లీవి న్దేవయోషామణి
ప్రకరంబు ల్గొలువంగఁ జేరి యలగోత్రాభృత్కలాధీశక
న్యక తన్నప్తు వరింపఁ దత్కుసుమమాలాప్తి న్విరాజిల్లె సూ
ర్యకులోత్తంసము సద్గణోత్సవము లార న్దక్షిణామూర్తి నాన్. ॥ 130 ॥

చ. మగువ దవిల్చినట్టి సుమమాలికతావికిఁ జేరు తేఁటిదం
టగమిరొద ల్సెలంగెఁ బొగడ న్మలినాత్మత మున్ను మన్మథా
నుగుణత నేఁచు మంతువు గనుంగొన కిష్టసుమార్పణంబుచేఁ
దగ మముఁ బ్రోవవే యనుచుఁ దత్పతికై వివరించుపోలికన్. ॥ 131 ॥

చ. నరపతిదేహదీప్తి సుమనస్సరవల్లరి శోణభాధురం
ధర యయి చూడ రాజిలె నెదం దను నేలఁ దలంచుచంద్రికా
తరుణికటాక్షభాస్వదమృతచ్ఛట పర్వఁగ నిల్వ లేక దు
ష్కరమదనాస్త్రపావకశిఖాలత వెల్వడుదారిఁ బూనుచున్. ॥ 132 ॥

చ. జనవరసార్వభౌమునెద సామ్యనుబింబితమై నెలంత యుం
చిన సుమదామకంబు గనఁ జేర్చె ముదంబు తదంతరంబునం
దెనసి కలంచునట్టి కుసుమేషుశరాళులఁ బట్టి తెత్తుఁ జ
య్యన నిఁక నిల్వఁ జేయుదు నటంచు వడిం జొరఁబాఱుకైవడిన్. ॥ 133 ॥

చ. పుడమిమగండుదాలిచినపువ్వులదండ తదంగకాంతిచేఁ
గడుఁ గనకప్రసూనసరగౌరవ మూనఁగఁ దుమ్మెద ల్భయం
బడరఁగ జాఱ సాగె నచలాధిపకన్య వరించె నీశునిన్
గడిమికిఁ జేర కింక నని కంతునకు న్వివరింపనో యనన్. ॥ 134 ॥

మ. ఘనపంకేరుహరాగహారరుచిరేఖావ్యాప్తమై యింతి వై
చిన యాక్రొవ్విరిదండ భర్తయెదఁ బొల్చెన్ దన్మృగాక్షీవినూ
తనరాగేందిర చేరి యద్ధరణినేత న్గాగిటం దార్చి నం
తనె కన్గో నగుతద్భుజాపసులతాద్వంద్వైకబంధం బనన్. ॥ 135 ॥

చ. అలవిరిదండచాయ కర మయ్యెడఁ బర్వఁగఁ దన్నృపాలహా
రలతలచాయ గాంచఁగ విరాజిల దయ్యెఁ దలంప నౌ విని
ర్మలమహిరాట్సుతాంచితకరస్థితి మించుచుఁ జేరువారి మేల్
చెలువముచెంగటన్ ధరణిఁ జిల్లరపేరులవన్నె హెచ్చునే. ॥ 136 ॥

మ. హరిమధ్యార్పితసూనదాముఁడయి గోత్రాధీశ్వరుం డత్తఱిన్
జిరకాలేహితకాంక్ష యంతయును దం జేరం బ్రమోదాశ్రుసం
భరితాక్షిద్వయితో గళద్విరహతాపశ్రీకచిత్తంబుతో
నురురోమాంచపినద్ధవిగ్రహముతో నొప్పానెఁ జిత్రంబుగన్. ॥ 137 ॥

వ. అయ్యెడ నయ్యగరాజకుమారి యాసప్తసముద్రమధ్యరాజలోక వర్ణనాసమయోరరీకృత మానుషాకారంబు దూరంబు కావించి, యుదంచిత చంచరీకకులాకర్షణప్రకార భావసంమిళిత పరిమళమిళిత పారిజాతకుసుమమాలికాసంవేష్టితవేణీకలాపయును, జూడావలంబిత చూడారత్నాయమానతారావరయును, భుజాచతుష్టయసంభృతపాశాంకుశరసాలశరాసనప్రసవరోపయును, నిజచరణసరసిజ

భజనాపరాయణ సకలభువనజనోపబహిర్నిర్గతానురాగమోహద గౌరాంగరాగయును, ఆత్మోపఘన ఘనప్రభాలింగిత దివ్యమణిభూషణపూగయును, సముజ్జ్వలజ్జ్వలనమయనయనకలిత ఫాలభాగయును నగుచు జగద ద్భుతతేజోవిలసనంబున నమ్మహారాజేంద్రుముంగల నిలిచి, మంగళకరంబులగు ననేకవరంబు లొసంగి, వెండియును బావకవిబుధమహౌన్నత్యతంత్రం బగు నొక్కమంత్రంబు దెలుపం దలఁచి యానృపతి కిట్లనియె. ‖ 138 ‖

మ. నిరవద్యంబయి, నిష్కలంకమహమై, నిర్వాపితాఘౌఘమై,
హరమాయాలవకాంచితాత్మమయి, నిత్యంబై, మహేంద్రాదిని
ర్జరసేవ్యంబయి, యిష్టదంబయి, యజస్ర మ్మొక్కమంత్రం బిలన్
అరిసంభేదన మించుఁ జుమ్ము భువనేశ్యాఖ్యాసముజ్జృంభియై. ‖ 139 ‖

ఉ. అమ్మహనీయమంత్రము రసాధిప నీ కిపు డిత్తు దానిఁ గై
కొమ్ము త్వదీహితమ్ము లొనగూర్చుఁ బఠించినమాత్రఁ దత్ప్రకా
రమ్ములు సద్గురుప్రవరరమ్యవచోగతిచే నెఱింగి ని
త్యమ్ము జపింపుమీ దినకరాభ్యుదయావసరమ్ములన్ మదిన్. ‖ 140 ‖

చ. అని భువనేశి యామనుకులాభరణమ్మున కున్నమత్కృప
న్మనుతిలకమ్ము నిచ్చి నృపమౌళి లలిన్ ఘటియించుమ్రొక్కు గై
కొని యలచంద్రికావనితఁ గూడి హరిప్రమదాదిలేఖిక
ల్తను భజియింపఁగా నెనసెఁ దత్పురరాజము సంతసంబునన్. ‖ 141 ‖

చ. అపుడు నిజాత్మలాలసిక యంతయుఁ జేకుఱ నాసుచంద్రభూ
మిపతి నిజాప్తబంధునృపమిత్రజనంబులు చేరి రా సువ
ర్ణపటహరావ మెచ్చ శిబిరస్థలిఁ జేరె నెలంత లెల్ల న
చ్చపురతనాలయారతులు చక్క నొసంగఁగ నాత్మ నుబ్బుచున్. ‖ 142 ‖

మ. సకలాంభోనిధిమధ్యదేశవసుధేశవ్రాత మవ్వేళఁ జం
ద్రిక యామేటి వరించుటల్ గరము నిర్ణిద్రప్రమోదోర్మిదా
యకత న్మించఁ దదీయశోభనదిదృక్షాయత్తచిత్తంబులన్
స్వకరాజచ్ఛిబిరాళిఁ జేరి నిలిచెన్ సైన్యేశ్వరు ల్గొల్వఁగన్. ‖ 143 ‖

మ. జననాథేంద్రు సుచంద్రుఁ జంద్రిక వరింప న్నేఁడుగా మత్కృతా
తనుపుణ్యంబు ఫలించె నంచు ముద మాత్మ న్గాంచి పాంచాలభూ
వనితావల్లభమౌళి వేగ మహిదేవశ్రేణి రావించి శో
భనలగ్నం బలరాత్రివేళ ఘటియింపం జేసె నప్పట్టునన్. ‖ 144 ‖

ఆశ్వాసాంతము

మ. తనుభానారద! నారదాదివినుతోద్దామాహవప్రక్రియా
ఘనతాశారద! శారదాపకృతజాగ్రద్గోపవత్సప్రగో
పనభాసారద! సారదానవభిదాప్రాంచద్యశోనిర్జితా
తనుసత్పారద! పారదాత్మచరితధ్వస్తాఖిలాఘోదయా! ‖ 145 ‖

క. శరధీనశరధిఘనభా
స్వరధీవిషయా! నిబద్ధశరధీ! స్వరధీ
శరమావలంబ! శంబర
పరమాకరకరణభరణ!పరమాభరణా! ‖ 146 ‖

పంచచామరము
ధరాధరా! ధరారిమౌళిధామధామసత్పదా!
పరాపరా! పరాగపూతభామ! భామహోజ్జ్వల
చ్ఛరాశరాశరాజదస్త్రసార! సారభేదనా!
దరాదరా! దరాన్వితౌఘతార! తారకౌస్తుభా! ‖ 147 ‖

గద్యము

ఇది శ్రీమదనగోపాలప్రసాదసమాసాదితోభయభాషాకవిత్వకలాకళత్ర

రేచర్లగోత్రపవిత్ర సురభిమల్లక్ష్మాపాలసత్పుత్ర కవిజనవిధేయ
మాధవరాయప్రణీతం బైన చంద్రికాపరిణయం
బను మహాప్రబంధంబునందుఁ
బంచమాశ్వాసము

శ్రీ లక్ష్మీనరసింహాయనమః

చంద్రికా పరిణయము

షష్ఠాశ్వాసము

క. శ్రీమజ్జటప్రోలుపురీ
ధామ! సుధాధామతిగ్మధామస్ఫూర్జ
త్కోమలనయనద్వయ! యు
ద్దామగుణాభీల! శ్రీమదనగోపాలా! ‖ 1 ‖

తే. చిత్తగింపుము శౌనకా ద్యుత్తమర్షి
సమితి కిట్లను రోమహర్షణతనూజుఁ
డలనృపతి రేయి శుభలగ్న మనువుపఱిచి
పురము గయిసేయ శిల్పికోత్కరముఁ బనుప. ‖ 2 ‖

సీ. చంద్రవితానముల్ చక్కఁగాఁ దార్చి రా
స్థానాజిరముల సౌధవ్రజముల,
రామాకృతిశ్రేణిఁ బ్రబలఁ జిత్రించిరి
కురుఁజుల నవమణికుడ్యతటుల,
హరిణకేతుచయంబు వరుసఁ బొందించిరి
సాలాగ్రముల గృహస్తంభతతులఁ,
దోడ్తో నమేరు లద్భుతముగా నిల్పిరి
రాజవీథికల ద్వారప్రతతుల,

తే. విలసితచ్ఛదగుచ్ఛమండలముఁ బూన్చి
రంగడులఁ దోరణస్రగ్లతాంతరముల
నప్పురంబున సకలదేశాధిరాజ
శేఖరులు మెచ్చ నవ్వేళ శిల్పివరులు. ‖ 3 ‖

మ. అలఘుస్వర్ణసుచేలకాప్తి ఘనముక్తాళీసమాసక్తి ను
జ్జ్వలపద్మోద్ధృతి వైజయంత్యభియుతిన్ సంధించి యప్పట్టునన్
బలునేర్పు ల్మన శిల్పిరాజి ఘటియింపం బొల్చె నెంతేఁ గురుం
జులచా లచ్యుతరూపవైభవమునన్ సొంపొంది తద్వీథులన్. ‖ 4 ‖

చ. సరససుధాప్లుతంబు లగు చక్కనిగోడల శిల్పిరాజి భా
స్వరకనకద్రవప్రతతి వ్రాసినచిత్రపుబొమ్మ లొప్పెఁ ద
త్పరిణయరీతిఁ గాంచ వడిఁ బాటులఁ జేరి వధూటికాసము
త్కరశుభగీతిఁ జొక్కి సురకాంతలు నైశ్చలి నిల్చిరో యనన్. ‖ 5 ‖

మ. తళుకుం బంగరుకుచ్చుడాలు నవసంధ్య న్నీలగుచ్ఛప్రభా
వళి యిర్లన్ సుమదామదీధితి యుడువ్రాతంబుల న్వజ్రకుం
భలసచ్ఛాయ సితాంశుదీప్తి నిగిడింప న్శిల్పికు ల్దార్చు మే
రులు ధాత్రిం గన నద్భుతంబె క్షణదారూఢి న్విజృంభించుటల్. ‖ 6 ‖

చ. కువలయరాజచక్రములకుం బెనువేడుక సంఘటించుకాం
తివితతి మించ శిల్పికులు దీర్చిన నూతనచంద్రసూర్యకో
టి వెలిఁగె ధూపకైతవపటిష్ఠతమస్తతి గాంచి యోర్వ మం
చవనికిఁ జేరు నైకవపురాత్తతమీశదినేశులో యనన్. ‖ 7 ‖

చ. ధరణిజనంబు మెచ్చఁగ ముదంబున శిల్పికులంబు చిత్రవై
ఖరిఁ గయిసేయ నప్డలరెఁ గన్గొన నంచితవైజయంతయై

పరిభృతచిత్రరేఖయయి భవ్యమహాసుమనోవితానభా
స్వరయయి దృశ్యరంభయయి చక్కఁగ నప్పురి వేల్పువీఁ డనన్. ॥ 8 ॥

మ. ప్రసవస్రక్పరివీతయై పరికనత్పాటీరకాశ్మీరగం
ధసముల్లిప్తపయోధరాఢ్యయయి నూత్నస్వర్ణచేలాప్తయై
పొసఁగెం దన్నగరీలలామ యపు డొప్పు ల్మీఱఁ దన్గాంచుమా
త్ర సముత్థాతనుసంభ్రమస్ఫురణ గోత్రాలోకము ల్డోపఁగన్. ॥ 9 ॥

చ. తొడిఁబడి దిక్ప్రతీరములఁ దూల్చుచు నద్రిబిలాంతరంబులన్
సుడిగొనుచున్ ధరిత్రిఁ గలచోటుల ముంచుచు నభ్రపద్ధతిం
దొడరి తరంగితం బగుచు దుస్తరవర్తనమై మెలంగె న
ప్పుడు పురి భద్రవాద్యకులభూరిరవౌఘము చిత్రవైఖరిన్. ॥ 10 ॥

మ. అనఘంబై సుమనోనికాయసముదారామోదసంవర్ధకం
బునునై శోభితనైకరాగయుతమై ప్రోద్యత్సువర్ణాఢ్యమై
ఘనమధ్వభ్యుదయంబు దెల్పు గిరిజాకల్యాణ మప్పట్టునన్
వినతాంగీనికరంబు వాడెఁ గలకంఠీకంఠనాదోపమన్. ॥ 11 ॥

ఉ. ఆయెడ గౌరిపంపున సురాంబుజనేత్ర లఖండహార్దధా
రాయతి వెల్లి మీఱఁ దలయంటఁగ మజ్జన మాచరింపఁ గై
సేయఁగఁ జంద్రికావనితఁ జేరిరి నవ్యఫలాక్షతాదికం
బాయతహేమపాత్రనిచయంబులఁ బూని రయంబు మీఱఁగన్. ॥ 12 ॥

శా. ఆనారీమణు లంత శోభనవితర్ద్యగ్రస్థలిన్ స్యూతర
త్నానీకం బగుపెండ్లిపీఁట నిడి యందాభూపకన్యామణి
న్వ్యానమ్రాననచంద్ర నుంచి శిర సంటం జేరి రింపెచ్చ 'శో
భానే శోభనమే' యటంచు విబుధాబ్జాతాననల్ పాడఁగన్. ॥ 13 ॥

సీ. సొగ సెచ్చ నీధరేశునిపట్టి తలయంటఁ
దగు నీకళానిధిదంట యనుచు,
నీకంజకర కభిషేకంబు సవరింప
నీసుమనోదంతి యెఱుఁగు ననుచు,
నలువుగా నీకొమ్మనలుఁగు గావింప నీ
సురభిచరిత్ర నేర్పరి యటంచు,
మహితాళి యివ్వేళ మసలఁగా నేటికే
యీశ్యామ సేవ కీవేగు మనుచు,

తే. సరసముగ నీగతులఁ బరస్పరము పలికి
కొనుచు నారార్తికంబు లొయ్యన నొసంగి
వీడియం బంజలి ఘటించి వేడ్కమీఱఁ
మదిరలోచన శిర సంటఁ గదిసి రపుడు. ॥ 14 ॥

చ. కురు లర వీడ దివ్యమణికుండలరోచులు గండభాగభా
ఝురముల నోలలాడఁ గుచశైలయుగంబున ఘర్మవాఃకణో
త్కరములు గూడ మధ్యమపథం బసియాడ ముదంబుతోడఁ జా
తురిఁ దగు నొక్కప్రోఢ యలతొయ్యలికిన్ శిర సంటె నూనియన్. ॥ 15 ॥

ఉ. భాసురరక్తిమైఁ గలమపాళికఁ గుందెన నించి కంకణౌ
ఘాసమనిస్వనాళి వెలయంగ నయోగ్రము లూని 'సువ్విసు
వ్వీ సువి సువ్వి లాలి' యని వింతగఁ బాడుచు దంచి పుణ్యగో
త్రాసురకామినుల్ సతిశిరంబున సుంకులు చల్లి రత్తఱిన్. ॥ 16 ॥

క. బాలామణి యపు డొకచెలి
కైలా గొసఁగం దమీశకాంతామయపయ
శ్శాలాంతర మెనసె మరు
త్కాలాహికచాలలామకములు భజింపన్. ॥ 17 ॥

చ. నెలజిగిభీతి నిర్లు ధరణీధరకందరఁ దజ్జయాప్తికై
బలుతప మూన్చి కైశ్యగతి బాగుగఁ బుట్టఁగ జ్యోత్స్నికాదనా
కలనము నేర్చ వాని లలిఁ గైకొని మేపుపురాతపోరమా
కల యనఁ బెట్టె గంధ మొకకాంత వధూటిశిరోజపాళికన్. ॥ 18 ॥

తే. ఘనపయోధరపదవి నక్షత్రమాలి
కారుచులు పర్వ శ్యామ యొక్కర్తు చంద్ర
కలశిఁ బూని నవామృతమ్ములఁ జకోర
చపలనయనకు వేలార్చె సమ్మదమున. ॥ 19 ॥

మ. కనకాంగీజన మారతు ల్వొనరుపం గంజద్విషత్కాంత మ
జ్జనశాలాకలశాంబుధి న్వెడలి తేజం బెచ్చ నాపద్మపా
ణి నవీనచ్ఛదమండలీవృతి సమున్నిద్రాళి గేయాభిపూ
ర్తిని జూపట్టెడు పుష్కరాఖ్యగలవేదిం బొల్చె నప్పట్టునన్. ॥ 20 ॥

సీ. కనకదామముఁ జేర్చి వనితకు జడ యల్లె
నళిపాళికలఁ గేర నబల యొకతె,
వరచంద్రరేఖ సుందరినెమ్మొగంబునఁ
దీర్చెఁ దామర నొవ్వఁ దెఱవ యొకతె,
చలువగందంబు తొయ్యలిమేన నెనపెఁ జం
పకవల్లిఁ గికురింపఁ బడఁతి యొకతె,
ఘనకంకణమ్ము లంగనకరమ్ముల నుంచెఁ
జిగురాకు నెగ్గింపఁ జెలువ యొకతె,

తే. చారుపత్రమ్ము లెడయ కొప్పార భూరి
వజ్రమాలిక నెలకొల్పె వనిత గబ్బి
గుబ్బకవ గుబ్బలులయుబ్బు కొంచెపఱుప
దంటతన మొప్ప విరిదమ్మికంటి యొకతె. ॥ 21 ॥

మ. లలనామౌళి శివార్పితంబు లగుమేల్కట్టాణిముత్యంపుక
మ్ములు దాల్చె న్నవదాస్యదీప్తిగతి కాత్మ న్గుందు రేఁడేని ని
స్తులవీక్షామృతధారచే మనుపు మంచున్ వేగ తచ్చంద్రమం
డలడింభంబులు భక్తి విన్నపముఁ బూన్పన్ జేరుదారిం దగన్. ॥ 22 ॥

ఉ. చక్క మఘోని యత్తఱి నొసంగిన సారమసారహారముల్
చక్కెరబొమ్మచన్గవఁ బొసంగె వధూమణి శ్యామ గావునం
జొక్కపుగుత్తు లన్మనముఁ జొన్పఁగ గుబ్బలు నిబ్బరంపు మేల్
మక్కువ నందు వ్రాలునళిమాణవకప్రకరంబులో యనన్. ॥ 23 ॥

ఉ. ఆయరవిందగంధి చరణాంబురుహంబులఁ దాల్పఁ బొల్చె న
గ్నాయి యొసంగినట్టి యభినవ్యవిదూరజనూపురంబు లౌ
రా యని హంసకత్వమున రాజిలుటం బలె నిస్సమస్వర
శ్రీయుతి నొంది డా లెనసి చెల్వముఁ బూనె నటంచు నెంచఁగన్. ॥ 24 ॥

ఉ. అంగన యంతకీపరిసమర్పితరోహితకాండపాండుర
త్వాంగదముల్ వహించె శుభహారమసారకదృష్టిడాలు రే
ఖం గన నుజ్జ్వలేందిర వికస్వరపల్లవకోరకాళికా
సంగతిఁ దద్భుజాతిలకసాలలతల్ వడిఁ బూనుచాడ్పునన్. ॥ 25 ॥

చ. సకియ తమీచరాబల యొసంగినచొక్కపుముత్తియంపుబా
సికము ధరింపఁ బొల్చె నది చిక్కనిడాలు నిశాప్తిఁ గాంచి బా
లిక యలికస్థలంబు స్వకులీనత మించఁగఁ గాంచఁ జేరి చం
ద్రకళ ప్రియంబు మించఁ బరిరంభముఁ దార్చినదారిఁ బూనుచున్. ॥ 26 ॥

చ. నలిననిభాస్యమౌళి వరుణానివితీర్ణము కెంపురాగమిం
దళతళ మంచు రాజిలు సుదర్శన మెంతయు నొప్పెఁ గందర

మ్ములఁ దప మాచరించి తమముల్ గచలీల జనించి భానుమం
డలి గ్రహియించెఁ జుమ్మనుమనంబు సఖీతతి కొందఁ జేయఁగన్. ॥ 27 ॥

మ. తరళాక్షీమణి యప్డు మారుతవధూదత్తంబు ముత్తెంపుముం
గర నాసన్ ధరియించి చెల్వెనసెఁ జక్కన్ వేగుఁజుక్క న్వహిం
చి రసం దోఁచుదినాస్యలక్ష్మి యన నక్షీణాంగరాగంబు ని
ర్భరసంధ్యారుచియై సురేంద్రమణిహారచ్ఛాయ లిర్లై తగన్. ॥ 28 ॥

మ. నవలా యైలబిలీసమర్పితము నానారత్నసంయోజితం
బవు నొడ్డాణము దాల్ప నొప్పె నది తారాధ్వస్థలీరీతిఁ దొ
ల్త విమర్శించితి నిప్డు మధ్యపథలీలం గాంతుఁ బో యంచు మిం
చువడిం జేరు ననేకవర్ణపరిధిస్ఫూర్తి న్విజృంభించుచున్. ॥ 29 ॥

మ. అలగోత్రాపతిపుత్రి యిట్లు గిరికన్యాముఖ్యదిగ్దేశరా
ణ్ణలినాస్యాజనతాసమర్పితమహానానామణిభూషణా
వళిశృంగారితగాత్రియై ద్విజసతీవారంబు దీవింపఁ దొ
య్యలు లారాత్రికముల్ ఘటింప నవమోదారూఢి మించెం గడున్. ॥ 30 ॥

తే. అంతకయ మున్ను బంధువయస్యదండ
నాథముఖ్యులు తత్సుచంద్రక్షితీంద్రుఁ
బెండ్లికొడుకు నొనర్ప దర్పించువేడ్కఁ
గడఁగి శుభలీల నాళిసంఘములఁ బనుప. ॥ 31 ॥

చ. తరుణులు చేరి కాంచనవితర్దిక శోభనపీఠిఁ బెట్టి భూ
వరు వసియింపఁ జేసి ద్విజవారిజలోచన లెల్లఁ గోకిల
స్వరమునఁ బాట పాడ ననివారితమంగళవాద్యనిస్వనో
త్కరములు చాల బోరుకొన గ్రక్కున నారతు లెత్తి రయ్యెడన్. ॥ 32 ॥

సీ. అఱచందమామపై కుఱుకుచీఁకటిపిల్ల
లన ఫాలతటిఁ గుంతలాళిజాఱ,
మదిపేరిమరుమేడఁ బొదలుధూపము పర్వు
పోల్కిఁ గ్రొందావియూర్పులు జనింప,
నన నూఁగువేడ్కఁ జేకొని మ్రోయు తేఁటిచాల్
సరి నీలవలయముల్ చాల మొఱయ,
లవలియాకులఁ గ్రమ్మునవహైమకణముల
గతిఁ జెక్కుల శ్రమాంబుకణిక లుబ్బ,

తే. సరులు నటియింప, నునుఁగౌను సంచలింప
గుబ్బకవ రాయిడింప, సకు ల్నుతింప,
చూపునెఱమించు మించుమేల్సొగసు నింప
నమ్మహీపాలు శిర సంటెఁగొమ్మయొకతె. ॥ 33 ॥

తే. అంత నప్పురుషోత్తముఁ డంఘ్రియుగళి
నడరుమిన్కులపావాలు దొడిగి కమల
హస్తకర మూని ఘనవేణికాళికాభి
కలితపాథోగృహము మందకలన నెనసి. ॥ 34 ॥

చ. అలినిభవేణి యోర్తు మహిపాగ్రణికైశికవీథిఁ జందనా
మలకము వెట్ట నొక్క సుకుమారలతాసమగాత్రి కోష్ణవాః
కులముల మజ్జనంబు సమకూర్చె మనోభవరాజ్య మందఁగాఁ
జెలువుగఁ గట్టఁ బట్ట మభిషేక మొనర్చినచాయ నయ్యెడన్. ॥ 35 ॥

చ. చెలువ యొకర్తు చెందిరికచేల మయిం దడి యొత్తి వైచి ని
స్తులవిశదాంబరం బొసఁగఁ దోడనె దాల్చి సదప్రియంబు మ
త్సులలితరోహితాంశుపటి సుమ్మని దాని సడల్చి వెన్నెలన్
వలనుగఁ బూని తోఁచు రవివైఖరి నప్పతి యొప్పె నంతటన్. ॥ 36 ॥

చ. అలజలశాలిక న్వెడలి యాజననాయకుఁ డబ్జరాగవ
ద్వలభివిభాజటాయుతి నవారితమౌక్తికకుడ్యదీప్తి ని
ర్మలగగనాపగాప్తిఁ గడురాజిలు పూఁజవికె న్వసించెఁ గ
ల్వలదొర యబ్ధి వెల్వడి శివాపతియొదలఁ జేరుపోలికన్. ॥ 37 ॥

సీ. తడి యొత్తి నేర్పు గన్పడ నఖాంకురపాళి
నెఱులు చిక్కెడలించె నెలఁత యొకతె,
యింపు రెట్టింపఁ జొక్కంపుసాంబ్రాణిధూ
పపుఁదావిఁ బొందించెఁబడఁతి యొకతె,
తళుకుఁగుంచియఁ బూని కలయ నెఱు ల్దువ్వి
సొగసుగా సిగ వైచె మగువ యొకతె,
మొగలిఱేకులదంట మొనసినబొండుమ
ల్లియపూసరులు చుట్టె లేమ యొకతె,

తే. దివ్యతరరత్నజాలాప్తిఁ దేజరిల్ల
నబ్ధికన్యామనోహరుం డాత్మశక్తి
మహిమ సృజియించి యంచినమంజుమకుటి
నప్పతి కలంకరించెఁ గంజాస్య యొకతె. ॥ 38 ॥

క. అలనృపమణి కస్తూరీ
తిలకము దాఁ దీర్చె నిరతదీప్తికళాసం
కలితమయి మించు మో మను
కలువలదొరయందుఁ జిన్నెకరణి వహింపన్. ॥ 39 ॥

క. జనపతివీనుల హరి యం
చిన ముత్తెపుటొంటు లలరెఁ జేరువ లగ్నం
బెనసె విలంబం బిఁక నే
లని దెలుపఁగఁ జేరు కవిసురాచార్యు లనన్. ॥ 40 ॥

క. వీవలిచెలి పనిచినము
క్తావళితో విభునివక్ష మలరారెన్ దా
రావిసరప్రతిఫలన
శ్రీవిలసితకనకధరణిభృత్తటిపోల్కిన్. ॥ 41 ॥

క. జముఁ డంచిన మణిహంసక
మమరెం బతియంఘ్రిఁ ద్వత్పురాళికృతశ్వ
భ్రముఁ బాపుము ధామవిభౌ
ఘముచే నని యడుగునొందుకంజాప్తుక్రియన్. ॥ 42 ॥

క. పలభుజుఁ డంచిన రతన
మ్ములపతకము నృపతి దాల్పఁ బొసఁగెం జిత్త
స్థలచంద్రికానురాగా
వలి వెగ్గల మగుచుఁ బైకి వడి వెడలెననన్. ॥ 43 ॥

క. శరధీశప్రేషితభా
స్వరమౌక్తికశుభికఁ దాల్చె జనపతి 'శుభికే
శిర ఆరోహ' యటంచున్
ధరణీసురపాళి సుస్వనంబునఁ బలుకన్. ॥ 44 ॥

క. మరుదర్పితమణిముద్రిక
నరనాథుకరాంగుళికఁ దనర్చెఁ బ్రవాళేం
దిర తనచెల్మికి రా భా
సురభద్రాసనము నిచ్చుసొంపు వహింపన్. ॥ 45 ॥

క. పతి దాల్పఁ బొలిచె ధనదా
ర్పితహీరాంగదము తనధరిత్రీభారో

ధ్మృతి కలరి భుజాభజనా
దృతిఁ గుండలితాహినేత యెనసినపోల్కిన్. ‖ 46 ‖

క. హరుఁడంచిన నవకనకాం
బర మయ్యెడఁ గప్పి నృపతి భాసిల్లెను బం
ధురసాంధ్యరాగవృతుఁడై
ధరణిం గనుపట్టు శిశిరధాముని చాయన్. ‖ 47 ‖

వ. ఇవ్విధంబున సకలదిగ్రాజనియోజిత నానావిధదివ్యమణివిభూషణభూషితగాత్రుం డగుచు, నాసుచంద్రధరాకళత్రుండు నిశాముఖకృత్యంబులు నిర్వర్తించి మించినముదంబున వేల్పుదొర యంచిన చౌదంతి నెక్కి యుదయనగవజ్రశృంగాగ్రవిద్యోతమానుండగు నరుణభానుండో యన నఖిలచక్రలోచనసమ్మోదసంపాదకమహాస్ఫురణంబునం బొలుపొందుచు, నభినవ్యశాతకుంభకుంభవారాంచితపాండురాతపత్రసహస్రంబు చుట్టు వలగొన నరుణమణిగణసంస్యూతఫణిరమణఫణాదశశతమధ్యస్థితుండగు నృసింహదేవుండునుంబోలె నపరిమితవిబుధమనఃపథ జరీజృభ్యమాణ మహాద్భుత సంవర్ధకవిగ్రహప్రకా శంబునం బొగడొందుచు, నాత్మోత్సవసందర్శనలాలసా నానంద్యమాన పౌరమానవతీజనంబులు చల్లు మల్లికామాఘ్యాదివల్లికాదికోరకవారంబులు చుట్టు నావరింప శీతశైలహిమాధిదేవతావికీర్యమాణమిహికా ఘటికాపటల సంవృతమూర్తి యగుదక్షిణామూర్తి తెఱంగున దిగ్గళనకలనా వరీవృత్యమాన సద్గణకోలా హలంబుల కింపుఁబూనుచుఁ, బార్శ్వద్వయ పరిభ్రాజమాన గజాధిరాజాధిరోహి సామంతమహీకాంత సంవీజ్యమాన ధవళవాలవ్యజనంబు లసమానపవమాన మందయానవైఖరిఁ జొంచల్యమాన నవీనకాశ మాలిక లన్మనంబుఁ బొదలింప మహీతలంబునం దోఁచిన శరద్దినదైవంబు తెఱంగున ననేకరాజహంస సంసేవ్యమానుండయి రాజిల్లుచు, నగణేయతపనీయభంభికాతుత్తుంభికా తమ్మటతమామికాప్రముఖ బహుముఖవాద్యనిస్వానంబుల నలరి తదేకమంగళం బవలోకింపఁ దివుర షడ్ద్వయవిభాకరులు తమతమ ప్రియజనంబుల కరంబుల కొప్పగించి యంచిన నేతెంచి నిలుచు గురుసమాతత తేజోవిలాస లాలస్యమాన తత్కుమారశతశతంబులదారిం దైవాఱు పరిచారిక పాణిభృతగంధతైలధారా దేదీప్యమాన దీపికాసమూ హంబుల వీక్షాలక్ష్యంబులుగా నొనర్చుచు, నిరుగడల నెడయాక యడరునొయ్యారంబున నడచుగణికా గణంబులం గనుంగొని తొంగలించుమోహంబునఁ దదేకతానతం బొలుచు నభోవితర్దికాసీన నిర్జరస్తోమం బులపైఁ గంతుఁడు తత్సమయ సముచిత బహురూపంబు లంగీకరించి ప్రయోగించు నిర్వేలజ్వాలాకుల జాజ్వల్యమాన కలంబకదంబకంబులడంబున యంత్రకారవారంబు లొక్కమొత్తంబుగా ముట్టింపఁ బఱచు నాకాశబాణంబుల నవలోకించుచు, సర్వంసహాజనశ్రవణపర్వంబుగా నిజానవద్య పద్యగద్యంబులు చదువుచుం బఱతెంచు యాచకకవీశలోకంబుల కాత్మీయ బంధుమిత్రదండనాథపురోహితముఖ్యులు దోయిళ్ల ముంచి వెదచల్లు నవరత్నసువర్ణజాలంబులతో వైమత్యం బూను కారునికరకరశృంగ సముత్పాత్యమాన చారుధమనికాశిఖి స్ఫులింగికానికాయంబులం గాంచి వేడుకఁ బూనుచు, నుత్తుంగమాతంగచక్రాంగ సంఘాత సంఘటితజయపతాకాగ్రతట హాటకపటాంచల టేటిక్యమాన పవమానధారానిర్ధూతంబై స్వాశ్రయ రూపజలదవ్రాతంబు దెసలకుం బాఱి చన నంబరాంతరంబున నిలువ నోపక దివిజరాజరాజధాని కారావ రుద్ధముదిరంబులఁ గదియం బఱచు శంపాలతావితానంబుల మేనులం గురియు తత్ప్రియాణ జంజన్య మాన స్వేదోదబిందు సందోహంబులయందంబున నక్షత్రమార్గాభియాయి నక్షత్రబాణగణ పాపట్యమాన గర్భస్థలీ సనీస్రస్యమాన పాండుజ్వలన గుళికాజాతంబులపైఁ జూపులు నిలుపుచు, నశేషజగజ్జనజేగీయమాన చిత్రసృజనాపారీణ లోహకారకౌశికవారంబు లపరిమితంబుగా నిజచమత్కారంబునం బుట్టింపఁ బట్టఁజాలమిం బగులు వేధోండభాండమండలంబువలన బలువడి వెడలి నలుదిక్కులకుఁ బఱచు నుజ్జ్వల జ్యోతిర్జాతంబులతీరున బంభజ్యమాన ఘటబాణపటలంబుల నిర్గమించు నానాళిబాణంబులం గాంచి మెచ్చుచుఁ, గబరికావిన్యస్తచాంపేయప్రసవ చరీచర్యమాణ పరాగపాళికావలయంబులుం గమనీయ ధూమప్రరోహాంతరాంతర బనీభ్రశ్యమాన తనుతరానలకణాలికావలయంబులుం బరస్పరంబు సతీర్థ్య త్వంబునం జూపట్ట నుదారభ్రమణయంత్రంబుల గుండ్రవరుసలు దిరుగు తెఱగంటికంటితో నద్వైతవాదంబులు సేయు ననల్పశిల్పికరయష్టికాగ్ర బంభ్రమ్యమాణ చక్రబాణచక్రంబులఁ జూపున నాక్రమించుచుఁ, దమోరిపుత్రీయ మహామహోనివహంబులు తృణీకరించి నిరర్గళనీరంధ్రపట్టాతపవారణచ్ఛాయా కపటంబునఁ బుడమి నంతయు నాక్రమించు కటికచీఁకటి గని భయంబు పుట్టఁ బాతాళంబుఁ జొరఁబాఱి యనేక దేశాధినాయక చమూసహచరణన్యాసంబున నచ్చట నిలువలేక యవారితవారవాణ సాహోనినాద పాఫల్యమాన ధరాభాగంబున నొక్క మొత్తంబుగా

గ్రక్కునం బైకి వెడలు తైజసత్ర్యణుకపరంపరల పెంపున భ్రాంతి వుట్టింప నిగుడు బిఱుసులమిణుంగురుల వీక్షించుచు, నిరతసురతతి వర్ణ్యమాన వితీర్ణిచాతురీపోపుష్యమాణంబు లగురారణ్యమాన మానితబిరుదశంఖధ్వానంబులఁ దనశుభంబు దెలిసి యది తిలకింప నేతెంచిన సత్కీర్తిప్రవాహంబు పోలికం బ్రకాశించు నహర్వర్తికామరీచిధట్టంబుల దృగ్ధామంబులం గట్టుచు, నిర్వేలసూర్యజ్యోతిఃప్రభావసద్యోంతర్హితుం డగుట నన్నెలమిన్నం గన్నులఁగానక తాతప్యమానాంతరంబున వియత్తలంబున నంబుజారిబింబసత్త్వం బైనఁ గనుంగొనుదుము గాక యని చయ్యన నెగసి యగణిత పారలోకసంఘ సంఘర్షణోత్పతద్భుజాంగదమణిచూర్ణపరంపర నిండారఁ గప్పిన నచ్చటం జూడనోపమి సంజాతమూర్ఛామహత్త్వంబున గ్రక్కునం ద్రెళ్లు నీలోత్పలకులంబుచెలువున వలుఁదకంబంబుల పయి నుండి జల్లున రాలు నీలోత్పలబాణకులంబులం గని యలరుచు, సుకరభ్రమరకప్రకరభాగ్యంబును, సురుచిరకైరవదళలోచనసమ్మదకృత్స్వరూపవైఖర్యంబును, సుందరకింజల్కమాంజుల్యంబును, శోభిల్ల నుల్ల సిల్లు సల్లకీపల్లవాధరామతల్లికల సరసకళాపాళికా రోచమాన కువలయేశసేవామనోరథంబున నేతెంచిన కుముదలతికలంగాఁ దలఁచి నభోంతరవావస్యమాన మరున్మానవతీపాతితసంతానలతాంత జాగళ్యమాన మరందబిందుసందోహకుహనా మహితహిమపృషద్వర్షంబుల కెట్టు లోర్చునని తన్మైత్రీగౌరవంబున నీడఁ జేరిన చంద్రాతపమండలంబు బెడంగునఁ గురంగలోచనామణులపై నెత్తిన యుల్లాభంబుపై దృష్టి వెల్లివిరియించుచు, నభంగుర మార్దంగిక మృదంగ ధిమిర్ధిమిధ్వానంబులు నతివేలతాళిక తాళనిస్వానంబులు ననూనవాంశిక వంశికానేకరాగతానంబులు నసమానగాయకమానంబులు నతిశయిల్ల నాత్మీయ తాండవవిలాస ప్రతిమాన భావభావనా నరీనృత్యమాన సురమీనలోచనా జనంబుల మీఁదికిం గుప్పించి తిరస్కరించి మరలం జేరుతీరున లాఁగులు వైచుచుం బఱతెంచు బిరుదుపాత్రల నేత్రంబు నానుచు, ననదృశంబును, నవాఙ్మనసగోచరంబును, నత్యద్భుతంబును, నభూతపూర్వంబును, ననితరలభ్యంబును నగు వైభవంబునఁ బాంచాలభూపాలమందిరంబు చేరం జనుసమయంబున. ॥ 48 ॥

శా. ఛద్మాన్యాంకురితత్రపాభరయుతేక్షారీతి నాలేఖరా
ట్పద్మిం జక్కఁగ నెక్కి వచ్చుధరణీభర్తం గనం దత్పురీ
పద్మాస్యామణు లెల్ల సమ్మదము లొప్పం జేరి రంచు న్నిర
స్సద్మోఘంబుల నూపురార్భటిక లోజం జాటె వేగస్థితిన్. ॥ 49 ॥

సీ. పుణ్యవాసన పొంగిపొరలె నాఁ జెమట పై
కొనఁ గప్పురపుపూఁత గుమ్మురనఁగఁ,
బరువూనుబుద్ధి వెంబడిఁ బర్వురాగంబు
గతిఁ జలన్మణిహారకాంతి నిగుడఁ,
ద్వర నేగ దృక్ప్రేషితవయస్య దెల్పుదా
రి వతంసితాబ్జాతభృంగి మ్రోయ,
మోమునభఃకాలమునఁ గైశ్యఘనసీమ
సొరుమిం చన హైమసరము వ్రాల,

తే. నలక లరవీడఁ దనుఁ జూచి యలరి వాడ
సకులు గొనియాడ నంఘ్రులజవము గూడఁ,
జొక్కమగుమేడ కేతెంచె నొక్కప్రోడ
యింపు దొలఁకాడ గోత్రామరేంద్రుఁ జూడ. ॥ 50 ॥

చ. తిలకము దీర్చి దీర్పక సతీమణి యొక్కతె హీరదర్పణం
బలరఁ గరంబునం జనవరాగ్రణిఁ గన్గొన వచ్చె ధామమం
డలి నిను లోకబాంధవు ఖడాఖడి నేఁచినయట్టి చల్లమిం
చులదొరఁ బట్టి తెచ్చితిని జుమ్మని చేరుదినాధిదేవినాన్. ॥ 51 ॥

చ. తరుణి యొకర్తి వేగజనితశ్రమవాఃపరిపృక్తమానితాం
బరయయి పైఁట జాఱ నెదఁ బాణి ఘటించి మహిస్థలీపురం
దరుఁ గన నేగుదెంచెఁ గడు దక్కితి నీకని నిర్మలాత్మతో
నిరుపమచిత్తవాసగతనీరరుహంబకు ముట్టుపోలికన్. ॥ 52 ॥

మ. కనకాంగీతిలకం బొకర్తు పతి సింగారించుచుం గేల నూ
తనముక్తావళి వ్రేల వచ్చె నలగోత్రాకాంతు వీక్షింపఁ జ

క్కనిక్రొమ్మొగ్గలపేరు పూని లలిమైఁ గంధర్వసామ్రాజ్యల
క్ష్మి నవేహ స్వరియింపఁ జేరె నని నెమ్మిం జూపఱు ల్మెచ్చఁగన్. ॥ 53 ॥

చ. తరళితపారిజాతసుమదామకవాసన పిక్కటిల్ల వి
స్ఫురదహిశత్రురత్నమయభూషణదీధితి పర్వ నొక్కసుం
దరి నృపుఁ గాంచ వచ్చె వడిఁ దద్విభవంబు సురేంద్రవైభవేం
దిర నెకసక్కెమాడ జగతిం గన నొందు మఘోనితీరునన్. ॥ 54 ॥

మ. అనురాగంబునకన్న మున్ను హృదయం బాసన్మనోవీథిక
న్నను ము న్వీక్షణపంక్తి యంతకును ము న్పాదప్రవేగంబు చా
ల నహంపూర్విక నొంద వచ్చె నతిహేలావైభవశ్రీయుతిన్
ఘనవేణీతిలకం బొకర్తు ధరణీకాంతాగ్రణిం గన్గొనన్. ॥ 55 ॥

మ. సకిచా లిట్లు శుభాప్తి వచ్చుపతిఁ గాంచం జేరి యవ్వేళ మౌ
క్తికజాలాక్షతపాళిఁ జల్లె నలధాత్రీనేతపై మల్లికా
ప్రకరంబు ల్మధుమాసలక్ష్మి వరియింపం బెంపుతో వచ్చుచై
త్రికుమీఁదన్ సుమజాలకేసరము లెంతే వైచుచందంబునన్. ॥ 56 ॥

మ. జలజాప్తాన్వయమౌళి యప్పు డలపాంచాలేంద్రచంచన్మణీ
నిలయాభ్యంతికసీమ లేఖవరదంతిం డిగ్గి యమ్మేటి యు
త్కలికాసంపదచే నెదుర్కొన లతాగాత్రీశిరోరత్నమం
డలి యారాత్రికముల్ ఘటింప బుధసంతానంబు దీవింపఁగన్. ॥ 57 ॥

చ. లలితసువర్ణవేత్రికకులంబు బరాబరి యూన్పఁ జెంతలం
గలసి నిజాప్తబంధుమహికాంతచయం బరుదేర నొక్కనె
చ్చెలికయిదండఁ జేకొని వచింపఁగరాని యొయారమెచ్చ ని
ర్మలినవివాహరత్నమయమండపరాజముఁ జేరె నయ్యేడన్. ॥ 58 ॥

క. నరపతి పాంచాలక్షితి
వరుపనుపునఁ గనకపీఠి వసియించి యన
ర్ఘ్యరుచిఁ గనుపట్టెఁ బ్రాఙ్మహి
ధరవీథిం బొలుచు తుహిన ధామునిచాయన్. ॥ 59 ॥

చ. విమలబుధాంతరంగనవవిస్మయదంబు మహాసదృక్షరా
ట్ప్రమదకరంబు నై దనరుభవ్యమహంబునఁ బొల్చుపూరుషో
త్తముపద ముల్లసత్ప్రియవిధానముతోఁ గడిగెం బ్రజేశుఁడా
త్మమహిళ నించుదివ్యజలధారలఁ గాంచనపాత్రి నత్తఱిన్. ॥ 60 ॥

చ. యువతులు పాటఁబాడఁగ నవోత్కలికన్ శుభమంత్రజాలకం
బవనిసురాళిక ల్దెలుప నాక్షణదోదయరా జొసంగునిం
పవుమధుపర్క మన్నృపకులాగ్రణి కుత్సవ మూన్చెఁ జంద్రికా
ధవళవిలోచనాధరసుధారస మిట్టిదెయన్న కైవడిన్. ॥ 61 ॥

చ. కనకపుగద్దె నొప్పుమహికాంతునిముంగల నప్డు చక్కఁ దా
ర్చినబలుచెంద్రకావితెర జిష్ణుదిశాధరభాసమానసూ
ర్యనికటశోభిసాంధ్యరుచియందము గైకొనెఁ బద్మినీవిలో
చనకమలానుమోదరసజాతము మిక్కిలి హెచ్చఁ జేయుచున్. ॥ 62 ॥

శా. ఆవేళన్ క్షణదోదయక్షితివరాభ్యర్ణస్థలిం జేర నా
ళీవారంబుల కెచ్చరించి బలుహాళిం దత్పురోధుం డుమా
దేవీసన్నిధిఁ బొల్చుభూపసుతఁ దోడ్తెచ్చెన్ వరశ్రీ 'మమా
గ్నేవర్చోవిహవేషు' యంచు సరసోక్తి న్భూసురు ల్పల్కఁగన్. ॥ 63 ॥

సీ. నిఖిలాద్భుతముగ మున్నీటిమన్నీని వె
ల్వడి తోఁచులచ్చినెలంత యనఁగఁ,
దళతల మనుచుక్కచెలిచాలు వలగొనఁ
గనుపట్టు శీతాంశుకళ యనంగ,
నధికయత్నమున నొయ్యన నడతెంచు ర

తీశునిపట్టంపుటేను గనఁగ,
భువనైకమోహంబు పొదలాడ నలువయం
తిక మొందుమోహినీదేవి యనఁగ,

తే. చారుకులదేవతానివాసమ్ము వెడలి
యజరవనితాళి చుట్టు రా నాళి యత్న
రీతి నొల్లన నడుచుచు నృపులు గాంచి
నిశ్చలత నిల్వ గురుఁ జేరె నెలఁత యపుడు. ‖ 64 ‖

మ. కనకాంగీమణి యాత్మదృగ్రిపుమహాకంజావళి న్మెట్టుతీ
రునఁ జొక్కమ్మగుమెట్టుఁబ్రాల్పుటిక నంఘ్రు ల్దార్చి యవ్వేళ నా
జననాథాగ్రణిముంగల న్నిలువ నోజ న్భూసురు ల్మంజుల
ధ్వనిఁ గన్యావరణంబుఁ జెప్పిరి ప్రమోదం బూన బంధు ల్మదిన్. ‖ 65 ‖

మ. వనజాక్షు ల్ధవళంబుఁ బాడఁగ మహావాదిత్రనాదంబు బో
ర్కొనఁ జారూక్తిఁ బురోహితుండు 'స హరిఃకుర్యా త్సదామఙ్గళ'
మ్మని చిత్రంబుగ మంగళాష్టకము నెయ్యం బొప్పఁగాఁ జెప్పి శో
భనలగ్నం బదె చేరె నంచు వివరింపన్ సంభ్రమోఘస్థితిన్. ‖ 66 ‖

మ. జలజాప్తాన్వయు దైత్యభేదిగఁ దనూజ న్వారిరుక్పాణిగాఁ
గలితైకాత్మఁ దలంచి యత్తఱి 'నిమాం కన్యాం ప్రదాస్యామి' యం
చలపాంచాలుఁడు ధారఁబోసెఁ దనకన్యం దత్సుచంద్రావనీ
వలజానేతకు లేఖపాళి ప్రసవవ్రాతంబు వర్షింపఁగన్. ‖ 67 ‖

చ. ధరణిఁ బరస్పరోక్తి జవదాఁటక యుండ ఘటింపఁ గర్త తో
యరుహశరుండు గావునఁ దదాత్మ నన న్సరిగా వధూవరు
ల్శిరముల నుంచి రష్టు గుడజీరకము ల్పతి మున్ను దార్చె సుం
దరి యట మున్నె చేర్చె నని తత్ప్రియబాంధవు లుగ్గడింపఁగన్. ‖ 68 ‖

క. అలమహిపతి మది సమ్మద
మలరన్ 'మాంగల్యతంతునాఽనేన' యటం
చెలిమిఁ బురోధుఁడు దెలుపఁగఁ
గలకంఠికిఁ దాళిబొట్టు గట్టెం జక్కన్. ‖ 69 ‖

మ. సకిపై నానృపమౌళి నింప నలకంజాతాక్షి గోత్రాధినా
యకుపై నింపఁగ సేసఁబ్రా ల్దనరె సామ్యస్ఫూర్తి నవ్వేళఁ ద
త్సుకరాలంకృతినాదవాదములు దోడ్తో మించ సాహిత్యపో
షకుఁ డబ్జాస్త్రుఁడు దార్చునర్ఘనమణీజాలాభిషేకం బనన్. ‖ 70 ‖

మ. కపిలావాచనభద్రవేళఁ దగి రాకాంతావిభు ల్సేసము
త్తెపుచా ల్దార్కొనుమెట్టుఁబ్రాల్పుటిక లుద్దీపించు పెన్కాఁడితోఁ
దపనీయాంశుకసూనుసంభృతతులాత్మం బూన లావణ్యభా
గ్యపటుశ్రీసమరీతిఁ దెల్ప సరి దూఁగన్నిల్చుచందంబునన్. ‖ 71 ‖

చ. అలయిననన్మహస్స్ఫురణ నందుచు శ్యామయు నాకలాపినీ
కులతిలకోత్సవాకలనఁ గూడుచు నాహరివంశనాయకుం
డలరి యజస్రము న్వెలయ నయ్యెడ నంచితమంత్రశక్తిఁ ద
త్కలితకరాంబుజస్థలులఁ గట్టిరి కంకణము ల్ధరామరుల్. ‖ 72 ‖

చ. అలిచికురాసువర్ణవసనాంచలసంగ్రథితాంశుకాంతుఁడై
యలనరపాలమౌళి విమలాంబుజరాగవివాహపీఠికా
స్థలి వసియించి లాజసముదాయమున న్శిఖిహోమ మూన్చె ను
త్కలిక చెలంగ భూసురవితానము మంత్రము లుగ్గడింపఁగన్. ‖ 73 ‖

మ. సనెకల్ హత్తఁగఁ జేసె నంఘ్రి చెలి చంచత్కుడ్యచిత్రాత్మ ని
ల్చినకంతుండు పురాకృతాగము సనం జిత్తంబులో నిల్పి యం

చనరక్తిం దనుఁ బ్రోవు మంచుఁ దదనుచ్ఛ్రాయోపధిం డాసి వం
దన మూన్పం గని ప్రోతు నం చభయపాదం బూన్చు చందంబునన్. ॥ 74 ॥

చ. జనపతి మౌళి భూసురు లొసంగుశుభాక్షతపాళిఁ దాల్చి యం
గనలు ఘటించునారతులు గన్గొని యంత వధూకరాత్తహ
స్తనళినుఁడై ముదంబున లసత్కులదేవగృహంబుఁ జేర నొ
య్యనఁ జనియెన్ గలధ్వనుల నైదువు లింపుగఁ బాటఁ బాడఁగన్. ॥ 75 ॥

ఉ. మ్రొక్కు ఘటింపఁ బెండ్లికొమరుం డబలాయుతి నేగుదేరఁగా
నక్కులదేవతాజనుల యంచున వే యెదు రేగుదెంచి మేల్
నిక్కఁగ నిల్చి తత్సఖులు నీటున వారల నిల్పి రంగునన్
గ్రక్కునఁ దత్సమాఖ్యలఁ బరస్పరవాణి వినంగ నయ్యెడన్.॥ 76 ॥

చ. తెలుపుము చంద్రికాఖ్య జగతీవర యన్న విభుండు నవ్వునం
దెలుపక తెల్ప లో నెఱిఁగి నీరజలోచన యాళు లందఱుం
దెలుపు సుచంద్రనామము? సతీ! యన నెమ్మొగ మెత్తి దానిచేఁ
దెలిపె సకుల్ ధరన్ సహజదీపితకౌశల లౌదురే కదా. ॥ 77 ॥

చ. చెలి సుముఖోక్తిఁ దెల్పు? నృపశేఖరుపే రని డాసి వెండియుం
గలరవ లెల్ల వేఁడ, "సుముఖం "బని నేర్పునఁ బల్కు; "నీవు మున్
దెలిపినఁ దెల్పుఁ గొమ్మ పతి! దెల్పవె? యౌవనితాఖ్య కాంతవా
క్కలన" నటన్నఁ, "గాంత" యనఁగా మది మెచ్చిరి తద్వచోర్థముల్. ॥ 78 ॥

ఉ. వెన్నెల కెద్ది పేరు పృథివీవర! తెల్పుఁ గదే? య టన్నచో
నన్నృపమౌళి "జ్యోత్స్న" యను; నంగన! యొప్పగురాజుపే రదే
మన్న "సుశీతరశ్మి" యను; నబ్రము "చంద్రిక" యంచు భర్త యా
కన్నె "సుచంద్ర" యంచుఁ బలుక న్మది నాఁగిరి లజ్జపెంపునన్. ॥ 79 ॥

చ. మును హృదయాలయాభివృతమోహనిరూఢిఁ బరస్పరాఖ్య లిం
పున ననిశంబుఁ బిల్చునలభూపతియున్ సతియున్ బ్రియాళికా
జనములు దెల్పుమన్న నొకసారి వచింపఁగ నేర రౌర! యే
మనఁ దగుఁ దత్త్రపాజలరుహాశుగశాంబరికావిలాసముల్? ॥ 80 ॥

చ. అలతఱి నాళి యత్నగతి నంచితమంధరవాఙ్నిరూఢిఁ బే
రులు వచియించి భక్తి మదిఁ గ్రుమ్మర దేవుల మ్రొక్కి బాసిక
మ్ములు సడలించి బంధువృతి ముద్దుగ బువ్వము లారగించి తొ
య్యలియు విభుండు మించిరి నిరర్గళసంభ్రమ వైభవంబులన్. ॥ 81 ॥

క. ఈలీల నశేషనిలిం
పాళీనుతతత్కరగ్రహచతుర్థస్రీ
వేలాంచితవిభవము హే
రాళంబై వెలయ నాథరాపతి యలరెన్. ॥ 82 ॥

ఉ. వేదవిధానముం బుడమివేల్పులు దెల్పఁగ నంత శేషహో
మాదికమంగళాచరణలన్నియుఁ దీర్చి చెలంగునాథరి
త్రీదయితామరేంద్రునకు దివ్యమహర్షికులాగ్రగణ్యు లా
మోదముతో నభీష్టకరము ల్వరము ల్ఘటియించి రందఱున్. ॥ 83 ॥

ఉ. వేఁడినకోరికల్ గురియువింతగుమానికము ల్జగంబులం
జో డొకచోట లేని పలుసొమ్ములు హెచ్చగు పైఁడివల్వలు
న్వేడుక పొంగ వీడు చదివించిరి బంధులు సర్వదేశస
మ్రాడమరేంద్రులున్ హితులుమంత్రులు తన్మహినేత కయ్యెడన్. ॥ 84 ॥

సీ. అహికి లోఁబడనిదివ్యగజంబు బృంహితా
ర్భటిఁ గేరు భద్రవారణశతముల,
ననికి వేలుపుతేజి నలరుకైజామోర
యల్లార్చుచేఁ జిరుహయకులముల,
వేగంటితేరికావిమెఱుంగు పడగవీ

వలిఁ బాయఁ జేయునుజ్జ్వలరథములఁ,
దెఱఁగంటితెఱవలతీరెల్ల బెళుకుచూ
పులనె పోనాడు పూఁబోఁడిగములఁ,

తే. దులకు జేజేలరతనంబు దొడర సుగుణ
భారగతి నెగఁబట్టు నుదారమణుల,
నపుడు పాంచాలుఁ డొసఁగెఁ దద్విపులవిభవ
జనితహర్షాప్తమతికిఁ దన్మనుజపతికి. ‖ 85 ‖

సీ. సన్మణిచాప మొసంగెఁ దగ్గను నరి
మండలి కిది యార్తి మన్పు ననుచు,
నాశుగౌఘ మొసంగె నాశువర్తన నిది
పరవాహినుల భంగపఱచు ననుచు,
శాతహేతి నొసంగె సమిదుజ్జ్వలితవీర
తరులను నిది మాయఁ దార్చు ననుచు,
ఘనవల్లి నొసఁగె వేగ మహాహితాళుల
కిది సుమనోయోగ మెనపు ననుచు,

తే. మఱియు దివ్యాయుధంబు ల త్తఱి నొసంగె
నవ్యవిజయేందిరానిదానమ్ము లనుచు,
హాళి దళుకొత్త నలకూకుదావతంస
మవ్విభున కిట్లు దెలుపుచు నాదరమున. ‖ 86 ‖

చ. అసమబుధప్రకాండయుతి నాతతనిర్మలపుష్కరాపగా
ప్తి సరసపారిజాతజగతీరుహశోభితసౌధయుక్తి ని
వ్వసుధ మరుత్పురస్ఫురణ పాటిలుభవ్యపురీశతంబులం
బసుపున కిచ్చె నయ్యవనిపాలుఁడు పుత్రికి సమ్మదంబునన్. ‖ 87 ‖

మ. ధరణిన్ మేల్ రతనాలసొమ్ములును జల్తార్చీరలుం గ్రొత్తక
స్తురివీణెన్ ఘనసారసాంద్రధమనీస్తోమంబు లవ్వేళ ని
ర్భరచామీకరపేటికోత్కరములం బన్నించి దా వెండియున్
దరుణీమౌళి కొసంగె నయ్యవనికాంతాభర్త చిత్రంబుగన్. ‖ 88 ‖

చ. స్థిరతమభక్తి మ్రొక్కి తమచెంగట నిల్చినఁ గ్రొత్తపెండ్లికూఁ
తురు కడు బుజ్జగించి లలితో మునికామిను లెల్ల నాసువ
ర్ణరుచికిఁ జాల నైదువతనం బతిదీర్ఘతరాయురున్నతుల్
సరసతనూజలాభము నొసంగిరి తత్పరతాయుతాత్మచేన్. ‖ 89 ‖

సీ. అలఘుభోగసమృద్ధి నర్పించెఁ బౌలోమి
యనుపమౌజశ్శ్రీల నెనపె ననలి,
ధర్మైకబుద్ధి నొందఁగఁజేసె యమభామ
యిష్టరమ్యోత్సవం బిచ్చె ననురి,
కమలాభ్యుదయముపొం దమరించెఁ బాశిని
సుస్పర్శనాసక్తిఁ జొన్పెఁ బవని,
రాజపూజ్యోన్నతిఁ బ్రబలించె ధనరాజ్ఞి
ఈశభక్తి ఘటించె మృడవధూటి,

తే. మఱియుఁ దక్కిననిర్జరీమణు లుదార
కలితసౌభాగ్యవిభవము ల్గలుగఁజేసి,
రపుడు పాణౌకరణమంగళానురచిత
కుతుకయై శ్రీ రహించు నాక్షితిపసుతకు. ‖ 90 ‖

మ. మనుజాధీశసతుల్ నుతింప ననుకంపాలక్ష్మి నవ్వేళఁ గం
ధినిషంగప్రియభామ యాత్మమహిమ న్నిత్యాంగరాగంబు సే

యనిసింగారము వాడనట్టివిరి పాయ న్లేనితారుణ్యవ
ర్తనము న్వీడనిసొంపుపెంపు కలుగ న్దార్చె న్వరం బింతికిన్. ‖ 91 ‖

చ. పలుకులఁ దేనె లుట్టిపడ భావిశుభంబులు దెల్పు నేర్పుమైఁ
బొలయలుక ల్మరల్చి చెలిపోలిక నీవిభు నిన్నుఁ గూర్చు ని
చ్చలు భవదిష్ట మంతయుఁ బొసంగఁ దనర్చ నెఱుంగు నంచు ను
త్కలిక వచించి యొక్క చిలుకం గిరికన్య యొసంగెఁ గొమ్మకున్. ‖ 92 ‖

మ. సురభి న్బొన్నలతావి మల్లియలతేజు న్వేసవిన్ జాతివై
ఖరి వర్షాది శరద్దినాళి నసనౌఘస్ఫూర్తి సేమంతిడా
ల్వరహేమంతముఖంబున న్శిశిరవేళ న్మొల్లచాల్పెంపు దా
ల్చి రహిం గూర్చు నటంచు నొక్క విరి నిచ్చె న్గౌరి యబ్జాక్షికిన్. ‖ 93 ‖

చ. తలచినకోరిక ల్గురియుదాని, మెఱుంగుమెఱుంగుమిన్నలం
దళతళమంచు మించుజిగిదాని, భరించినమాత్ర దేవకాం
తలఁ గికురించుసొం పెసఁగుదాని, నొకానొకరత్నమాలికన్
జలరుహలోచనామణి కొసంగె గిరీంద్రకుమారి యత్తఱిన్. ‖ 94 ‖

చ. మఱియు నమూల్యవాంఛితసమాజము లాదృతిచే ఘటించి యా
తెఱవఁ గవుంగిలించి నరదేవకుమారిక పోయి వత్తు ని
త్తఱి నని దెల్పి యాగిరిశతన్వి ముదంబున నేగె వేలుపుల్
తఱిగొని వెంట నొంద రజతక్షితిభృన్నిలయంబుఁ జేరఁగన్. ‖ 95 ‖

ఉ. అంత సుచంద్రమానవకులాగ్రణిచే క్షణదోదయక్షమా
కాంతునిచే బహూకృతులు గైకొని తత్సకలాంతరీపరా
ట్సంతతు లెల్ల నైజపురజాతముఁ జేరఁగ నేగె మానసా
భ్యంతరసీమఁ దచ్ఛుభమహావిభవోన్నతి సన్నుతించుచున్. ‖ 96 ‖

మ. అలపాంచాలవిభుండు పుత్త్రి కధికాంతావాసనూత్నప్రవే
శలసన్మంగళ మూన్పఁగాఁదలఁచి తత్సారంగదేశీయకుం
తలఁ దాఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యంకవసతిం దార్కొల్పి నవ్యాశ్రుసం
కులమై కన్గవ దోఁప నచ్చెలువఁ బల్కుం బ్రీతిచే నత్తఱిన్. ‖ 97 ‖

క. నిచ్చలు పుట్టినయింటికిఁ
జొచ్చినయింటికి నపూర్వశుభకీర్తితతుల్
హెచ్చ మెలంగవె తల్లి భ
వచ్చరితము భువనపుణ్యవైఖరిఁ బొదలన్. ‖ 98 ‖

సీ. వంశధర్మనిరూఢి వఱలించె నీనారి
మహితశాస్త్రాధిగమంబుకలిమి,
గురుతరులకు వన్నెగూరిచె నీశ్యామ
ఘనసుమనోవికసనముచేత,
నిను నుదయంబున నెసఁగు నీపద్మిని
మంజులామోదసామగ్రి మెఱయ,
ద్విజరాజిఁ బోషించి దీపించు నీకొమ్మ
భాసురఫలదానపటిమఁ బూని,

తే. యనుచు జగమెల్ల నుల్లాస మతిశయిల్ల
సంతతము మెచ్చ మను మమ్మ క్షమకు జన్మ
పద మనఁ దనర్చు నంభోజపాణిజీవ
నమ్ము జీవన మని యెంచుమమ్మకొమ్మ. ‖ 99 ‖

క. అట్టియెడ నశ్రు లక్షులఁ
దొట్టఁగ నవనమితవదనతోయజ యగు నా
పట్టిఁ దనయంకపాళిం
బట్టి నయం బొప్ప జనని పలికె న్గరుణన్. ‖ 100 ‖

మ. అలశైలేంద్రతనూజ యంతసతి నర్ధాంగీకృతం జేసె శీ
తలరోచిర్మకుటుండు గానఁ జెలులం దత్తత్తదాత్వోచితో
జ్జ్వలకృత్యంబుల మెచ్చి మెచ్చురు ధరాచక్రంబునన్ భర్త లై
న లతాంగీమణి పూతధర్మసరణి న్వర్తింప మే లెంతయున్. ‖ 101 ‖

ఉ. కైరవకోటికూటములు గావని చక్ర మవక్రకౌతుకో
దారత మీఱ సద్వరవితానము లెల్ల మహామహంబులన్
భూరివికాసవైఖరులఁ బూనఁగఁ జేయుచు లోకచిత్రగం
భీరచరిత్ర వై జగతిఁ బెంపు వహింపఁ గదమ్మ చంద్రికా! ‖ 102 ‖

క. ఘనవేణి నిన్ను నీశుఁడు
దనమూర్తిగఁ దలఁచి మిగుల దయచేసినచో
వినయంబ పూని విశ్వభు
వనపూజ్యత మెలఁగవమ్మ వసుమతిలోనన్. ‖ 103 ‖

సీ. కవఁగూడి సత్ప్రతిఁ గువలయంబు చెలంగ
నలరు శ్యామయె శ్యామ యవని నెంచఁ,
బురుషరత్నముఁ జెంది సురభివృత్తి
సుమనోగుణ మూనుకొమ్మయే కొమ్మ తలఁప,
సర్వమంగళ యధీశ్వరునకు సామేన
యనఁ దగు సతి సతి యగు నుతింప,
నినపాదసేవనంబున ఘనామోదంబు
నెనయుపద్మినియె పద్మిని నుతింప,

తే. సుచిరముగ సుమనోవృత్తి సొబగుఁ బూని
కలదినంబులు ప్రియుమదిఁ గలసి మెలసి
నడచుకామిని కామిని నళిననయన
తెలిసి నీవింకఁ బతిచెంత మెలఁగు మమ్మ. ‖ 104 ‖

మ. అని వా రంబుజనేత్ర నంప నటఁ దత్ప్రాణేశ్వరీయుక్తుఁడై
జననాథేంద్రుఁడు కాంచనాంచితమణీజ్వాజ్వల్యమానప్రభా
జనితక్ష్మాచరదైనబింబధిషణాసంస్థాన మౌన్యందనం
బున నాత్మీయపురీలలామకము నామోదంబుమైఁ జేరఁగన్. ‖ 105 ‖

సీ. వరవర్ణసంపత్తి నిరుపమశ్రీఁ బూను
సాంగనానాకళాచక్ర మనఁగ,
వసుకలాపవిభూతిఁ బస మీఋశ్రీవధూ
రమణీయతరతనూరాజి యనఁగ,
స్ఫుటతరతారకాపటిమఁ గౌతుక మూన్పు
బహుకీర్తినవవప్రపాళి యనఁగ,
ఘనజఘనోదారగరిమ నింపులు నింపు
వివిధభూమ్యవతారవితతి యనఁగ,

తే. పౌరవరవర్ణినీకోటి బారు దీరె
భర్మమయహర్మ్యవీథులఁ బార్థివేంద్రుఁ
డసమసుమపేశలాలాభహర్షభార
వారకర్ణేజపానుభావముల రాఁగ. ‖ 106 ‖

చ. సకలజగన్మనోహరు సుచంద్రునిఁ జంద్రికఁ జూడ నిట్లు కౌ
తుకమునఁ జేరి పౌరనవతోయదవేణిక లెల్ల నుల్లస
చ్చకచకతాసమానమణిసంకులకంకణరాజి గల్లన
న్వికసితమల్లికావితతి నింపుచు నింపులు పెంపు మీఱఁగన్. ‖ 107 ‖

సీ. చట్టుకూఁతు నొకర్తు సర్వజ్ఞుఁ డగుమహే
శ్వరునితోఁ దార్చినవామరచన,

ఖరపాదు రసవదంతర యైనపద్మిని
తోన గూర్చినపవలైన చెయ్వు,
లలకుముద్వతి మనోహారి యౌనత్వతి
తో ఘటించిన యాప్రదోషసృష్టి,
చిరపూరుషుని వసుస్ఫురితాంగి యగులక్ష్మి
తో నెనయించు నతుల్యసర్గ,

తే. మన్నియు జగంబు మఱవ నయ్యబ్జజన్ముఁ
డతులధీచాకచక్యంబు నసమరూప
మానుకూల్యంబు ననురూపయౌవనంబు
నమర నిద్దంపతులఁ జేసె ననఘశక్తి. ॥ 108 ॥

చ. క్షమ నొకకిన్నరాగ్రసరుసఖ్యముఁ బూని మహానటుండు నా
నమరి తపస్విరాజవనితాళి వ్రతంబులు దూల్చినట్టి యా
కమలకరున్ వరించుగిరికన్యక నవ్వఁగఁ జాలుఁ జంద్రికా
కమలదళాక్షి సద్గుణనికాయపయోధి సుచంద్రుఁ జేరుటన్. ॥ 109 ॥

మ. కమలావాప్తి మలీమసాంతరమున స్గన్పట్టు మిన్నందు దు
ర్గమవృత్తిం జరియించుఁ దద్వ్యయమున న్గాంచు న్విరూపంబు మే
ఘము తద్యుక్తిఁ బొసంగె నా కచిరరుక్త్వం బంచు నామించు తాఁ
గమలాలోకనయై యుదారగుణవత్కాంతాప్తిఁ బొల్చెన్ ధరన్. ॥ 110 ॥

వ. అను నప్సారకామినీ కలాపాలాప ప్రపంచంబున కుదంచితం బగుమనోంచలంబునం దట్టం బగు మోదంబు రెట్టింప, నొకశుభముహూర్తంబున భగవదనంగవిద్య యగునయ్యనవద్యాంగియుం దాను ననేక రంభా సంభ్రమ విజృంభితంబు, నగణ్యా మఘువదలంకృతంబు, నపరిమిత సుమనో వితాన విద్యోతి తంబు, ననంఖ్యా కవిజన విభ్రాజితంబు, ననుపమ గురుసమాజ సంకులంబు, నకలంక కలానిధి ధురంధ రంబు, నపార శుచిధర్మ పుణ్యాజన రసాధీశ మండితంబు, నచంచల సదాగతి ధనద మహేశ్వర రాజి విరాజితంబు నై, యమంద విభవ జిత పురందర మందిరం బగు నాత్మీయ నివేశనంబు ప్రవేశించి, యా సుచంద్ర ధరణీచంద్రుండు, పక్షపాత పరాఙ్ముఖ ప్రచారుండయి, మహనీయ వసు కలాపంబున నభిరూప చక్రంబున కవక్ర ప్రమోదంబు గూర్చుచు, సద్గణంబుల కహీన ద్యుమ్నంబు లొసంగుచుఁ, బద్మినీ సముద యంబున కభ్యుదయంబు ఘటించుచు, నపూర్వ వితరణ పాండితీ ధురంధరుండై, కువలయంబునకుఁ బోలె దుర్వార శార్వర వ్రాతంబున కామోద వర్ధనంబుం జేయుచు, నభంగ మంగళ తరంగితం బగు నొక్క సమయంబున. ॥ 111 ॥

సీ. తెఱగంటిరారాలఁ దీర్చినకంబాల
జతఁ గూడి యున్నవజ్రంపుబోది
యల నంటఁ దార్చినఁ దలుకు లీనెడుజాతి
గుజరాతికెంపురాకులుకుతమ్మి
మొగడలలోయంత్రముల జాఱుపన్నీటి
పలుచనితుంపురుల్పడఁగ మీఱు
జాళువాబొమ్మలకేల నుండెడువట్టి
వేరులసురటీలవీజనంబు

తే. విరళవిరళంబులై దెసల్పరిమళింపఁ
జేయ గారుత్మతగవాక్షసీమసంఘ
టితభరణినాఁ గళద్ధూపవితతిచేత
గమ్మనువిహారగేహప్రఘాణమందు. ॥ 112 ॥

సీ. రతిరహస్యాధిదేవత తదాశ్రయ మంది
శృంగారకళ బయల్ చేసె ననఁగ,
మరురాజ్యరమ నిన్న మరగి డాసితి నంచు
మచ్చికమైఁ గరంబిచ్చె ననఁగ,
మధులక్ష్మి ప్రాచీనమంతువు మఱపింప
వెనఁ బరిచర్య గావించె ననఁగ,

రతి భర్త కభయంబు మతిఁ గోరి తద్దేమ
నిశితశస్త్రి నెదుటనిలిపె ననఁగ,

తే. లీల నలువంక వేర్వేఱఁ గీలుబొమ్మ
లగరుధూపంబు లిడ తెలనాకుమడుపు
నొసఁగఁ బువ్వుల సురటిచేవిసర రత్న
దీపిక గ్రహింప నెమ్మది ధృతి రహింప. || 113 ||

చ. ప్రకటితచిత్తభూబిరుదపద్యములంబలె వింతఱంతులన్
సకినము లుగ్గడించు నెరచాయలఁ బాయని కెంపుకోళ్ళతోఁ
జికిలి చొకాటపున్మెఱుఁగుచిక్కని పెందెరతో విధూతవృం
తకుసుమతల్పమై సిరులఁదార్కొనుశయ్య వసించినంతటన్. || 114 ||

క. చిత్తప్రభూతకలహా
యత్తతఁ గడుఁ దత్తఱించునాత్మన్ వ్రీడో
ద్వృత్తి నడంచుచుఁ దగున
బ్బిత్తరిఁ గని పల్కి రపుడుప్రియసఖు లెల్లన్. || 115 ||

తే. పురుషమణిఁ గూడి యామోదగరిమఁ బూను
నట్టి లతకూన సౌమనస్యంబుఁ బొగడ
నౌనె? యాకల్పకం బైనఁ గానఁ దరుణి!
తాల్పు మాకల్పకస్ఫూర్తి ధవునిఁ గదియ. || 116 ||

తే. అని చెలులు ఘనమణికలాపాళి భాస్వ
దంశుకంబున నలరించి యద్భుతముగఁ
జంద్రిక నృపాంబుకాబ్జముల్సంతసిల్ల
నతనిఁ జేర్పంగఁ దలఁచి దీవ్యన్నవోక్తి. || 117 ||

చ. చనుదము లెమ్ము శ్యామ! యిఁక క్ష్మాధరచంద్రుని డాయఁగా వలెన్
మన మలరంగఁ దత్కరవిమర్దము దక్కినఁ దెల్వి దక్కునే?
యని నయ మొప్పఁ దచ్ఛయము నంటి తెమల్చిన లజ్జపెంపునన్
వనజదళాక్షి నమ్రముఖవారిజయై నిలఁ బూన వెండియున్. || 118 ||

సీ. తొయ్యలి! నీచన్నుదోయి చక్రము గెల్చు
నదియె? రాజపరిగ్రహంబు లేక;
వెలఁది! నీకటిసీమ విషమగోత్రము నొంచు
నదియె? దేవేశలీలాప్తి లేక;
కాంత! నీకనుఁగవ కైరవావళి మీఱు
నదియె? యినాలోక మొదవ కున్నఁ;
గలికి! నీమయికాంతి కైతకంబులమించు
నదియె? యీశ్వరయుతిఁ బొదల కున్నఁ;

తే. గాన, నీవింత హిత మాత్మఁ గాంచ లేక,
గోలవయి యేల యీవేళఁ గోమలాంగి;
మొక్కలము చేసె? దని పల్కిముదిత లెల్ల
తోడితేఁ గాంత పడకిల్లు దొరయ వచ్చె. || 119 ||

మ. అమరేశాశ్మవిజేతృకుంతల వయస్యాయత్నయుక్తి న్విహా
రమహాగేహము సొచ్చి, యచ్చట మసారస్తంభపార్శ్వంబునం
దు మొగి న్నిల్వఁగ రాగయుక్తి నది దోడ్తోఁ దెల్పె భూభర్తకు
న్రమణి న్నిత్యమహాశుచిప్రకృతికి న్నైజంబు పోఁబోవునే? || 120 ||

ఉ. అత్తఱిఁ దత్సఖీజన మనావిలధీయుతి హత్తి మీర లి
ప్పుత్తడిబొమ్మ రాజమణిపుత్రికలార భజించుచుండుఁడీ
చిత్తము వొంగ నం చొకవిశేషవిధానము నెంచి వంచనా
యత్తత నేగె దాని జలజాక్షి యథార్థమ కా గణింపఁగన్. || 121 ||

సీ. సుమశరప్రావృడాగమశక్తి నంబుద
శ్రేణిఁ గన్పడు తటిద్రేఖ యనఁగఁ,
బతిపూన్కిఁ గ్రహియింప భావజుండు పునర్గ్ర
హణ మూన్చు సుమచాపయష్టి యనఁగ,
సాహిణి రా నిగ్గ సాధించు నావల
రాజుక్రొత్తచిలుకతేజి యనఁగ,
వనపాలుదోటినేర్పున వచ్చు శృంగార
ధరణిజభూరిమంజరిక యనఁగ,

తే. నపుడు నృపుకన్నుఁగవ నాంగి కాభ నలమి
యతఁడు దివియంగ వెనుదీసి యంత రాక
గబ్బి యయి నిల్చి తత్కరాకర్షణమునఁ
గదిసె నక్కాంత తల్ప మక్కంబ మెడసి. ‖ 122 ‖

మ. సదనాధారసమగ్రవాసననొ తత్స్వాధ్వీవతంసంబు తా
నుదితస్తంభతఁ గాంచెఁ దత్కలన నయ్యుర్వీశరత్నంబు తా
నదియే తాల్చెఁ దదాత్వమం దగుఁ గదా శ్యామాతిభూమప్రభా
స్పదమూర్తిన్ భజియించి తద్గుణతతిన్ సంధింప రెవ్వా రిలన్. ‖ 123 ‖

చ. జలరుహనేత్రగాత్రమహి సాంద్రమహాంకురపాళి యంటఁ ద
త్కలితమనస్తటాకమును గాఢశరాళి నగల్చి చిత్తజుం
డలరు మహారసోత్కరము నచ్చుటఁ దారిచె నాఁగ నత్తఱిం
బులకిత మైనమైఁ బొరలి పొంగె నవోదితఘర్మవాశ్ఛటల్. ‖ 124 ‖

చ. చెలి చెలు లందఱుం జనిన సిగ్గది పోవక యున్న దేమి తాఁ
జలమున నంచు నెంచి యతిసాంద్రరుషాయుతిఁబోలె ఘర్మవాః
కలికలఁ దోఁగి శోణరుచి గన్పడ నొయ్యన జాఱె తద్వధూ
కులమణిసమ్ముఖం బెడసెఁ గుంకుమబొట్టురసంబు చయ్యనన్. ‖ 125 ‖

చ. జలజశరాశుగప్రచురచంక్రమణంబు లమందతం గనన్
గలికి తమిన్ ద్రపాంబుదము గప్పిన నాననచంద్రదర్శనం
బలవడ కున్కి నత్తఱి నిజాక్షిచకోరకయుగ్మ మాఁకటం
దలఁకుచు నుండ నద్ధరణినాథుఁడు పల్కు రసోత్తరంబుగన్. ‖ 126 ‖

సీ. వరశంఖపూగసంపద గళస్థము నీకు
సతి! పోఁకముడి సుంతసడల రాదె?
కువలయశ్రీ నేలుకొను నేత్రరుచి నీకుఁ
దొయ్యలి! రెం డూరు లియ్య రాదె?
ఘనకుందవిభవంబు గను దంతములు నీకు
బిసబాహ! యొకరేఖ యొసఁగ రాదె?
బహుదివ్యఫలలక్ష్మిఁ బరఁగువాతెఱ నీకు
నింతి! మంజులకుచం బిడఁగ రాదె?

తే. రాజవిజయంబు చేసె నీరమ్యముఖము
లేమ! యవనతవృత్తి చాలింప రాదె?
నిరుపమరుచిమణికి నీకరయఁ దగునె
వరపటలరీతి చే విడువఁగను రాదె? ‖ 127 ‖

క. అనునయపూర్వకముగ న
వ్వనజానన నిటులు పలికివసుధాపతి త
ద్ఘనరమ్యాంగకసంస్ప
ర్శనలాలసవృత్తి యగుట సంభ్రమ మెసఁగన్. ‖ 128 ‖

చ. నృపతిమహాబలోత్కరము నేర్పున వళ్యధిరోహిణిన్ సమ
గ్రపటిమ లగ్గ కెక్కుతఱిఁ గంపమునొందు సతీకుచాద్రి దు

ర్గపదవి నాక్రమించి యట రంజిలు నాయకరత్నముం గ్రహిం
చి పరమకౌతుకం బతని చిత్తమునన్ ఘటియించె నత్తఱిన్. ॥ 129 ॥

తే. అటులు నేత్రాహరణయుక్తి నతిశయిల్లు
రాజమౌళికి నీవి క రస్థమయ్యె,
నైన పిమ్మట దానె తదంగసీమ
యతనిఁ బొదివి సుఖించె సాంద్రానురక్తి. ॥ 130 ॥

తే. అపు డతర్కితసంప్రాప్త మగు పరస్ప
రాంగ సాంగత్యసౌఖ్యంబు ననుభవించు
జంపతుల కెన్నఁ దత్త్రపసదృశ యైన
యాళి యగుఁ గాదె మఱి జగత్పాళియందు. ॥ 131 ॥

మ. జలజాతాప్తకులావతంస మటఁ దత్సారంగనేత్రాధర
చ్ఛలబింబీఫలచుంబనంబువలనన్ సద్యస్సముద్భూతపి
చ్ఛిలమోహుం డయి చన్ను లంటి తగ నాశ్లేషంబు నూన్పం గన
త్పులకంబై యది చేసెఁ గంచుకభిద న్బాయస్త్రపాయుక్తిగన్. ॥ 132 ॥

చ. క్రమమున రాజమౌళి యెడగానని ధౌతపటంబు దీయఁ ద
త్కమలదళాక్షి బెగ్గడిలి క్రమ్మఱ రాఁ గొను సారెసారెకున్
విమలపయస్తరంగతతి వేమరు నేగుచు నాఁగుచుండఁగా
నమరెడు గాంగసైకతమునందమునన్ జఘనంబు మీఱఁగన్. ॥ 133 ॥

సీ. చానచెక్కిలిపేరి చంద్రఖండమున భా
స్వత్కరజక్షతి వఱల నీక,
జలజాక్షిగుబ్బగుబ్బలుల సద్వ్రజశ
యోన్నతసమ్మర్ద మొంద నీక,
సతిరదనాంశుకచ్ఛలసుమాసవమున
నలరుద్విజావళి నాన నీక,
నెలఁతతనూపద్మిని విగాఢదోషాను
బంధనిర్బంధంబుఁ బడయ నీక,

తే. తార్చెఁ బర్వంబు, పక్షపాతంబుఁ గూర్చె
నుంచె నామోద, మొసఁగెఁ బద్మోదయంబు
నంత సుమశస్త్రశాస్త్రరహస్యతత్త్వ
మదనభుండు సుచంద్రక్షమావిభుండు. ॥ 134 ॥

తే. అతనుశాస్త్రవిభేదంబు నాదిఁ గాంచి
యంత నద్వయభావనాయత్తవృత్తి
నలరి తత్ప్రియసాయుజ్య మంది పొందె
నసదృశానందమయత నబ్జాక్షి యపుడు. ॥ 135 ॥

చ. తొలుత దృశావిలాసములు, తోరపుటాననవిభ్రమంబు ల
వ్వల, నటుమీఁద నావయవవైఖరులుం గనుపట్ట నాన యన్
బలుతెర నారతిస్మరులు పట్టి సడల్పఁ, గ్రమంబున న్వధూ
తిలకము రాజమౌళికి మది న్ముద మూనిచె నర్తకీగతిన్. ॥ 136 ॥

క. కంతుకలాపారగ మగు
స్వాంతమునం దిటులు రాగవల్లిక మెఱయన్
గాంతుఁడు కాంతామౌళికి
నెంతయు సంతసము నూన్చె హితనవరతులన్. ॥ 137 ॥

సీ. మంజులాహీనహర్మ్యప్రదేశంబున
శుచిగరుత్మల్లిలఁ జూచికొనుచుఁ,
గలధౌతమయశైలకందరాస్థలుల మ
హానందిహరిలీల లరసికొనుచు,

సుమనోనివాసభాసురనగాగ్రములందు
దివ్యసారంగాభ దెలిసికొనుచుఁ,
బుష్కరవీథులఁ బొలుపొందు నేకచ
క్రరథవిస్ఫూర్తిని గాంచికొనుచుఁ,

తే. గమల దైత్యారి శర్వాణి కమలవైరి
ధారి పౌలోమి యుర్వరాధరవిదారి
ఛాయ హరి యన నలరిరి సకలకాల
సముచితాఖేలనంబుల సతియుఁ బతియు. ‖ 138 ‖

సీ. ఆధరాధిపు యశోహరి జగత్తటి వ్రాల
నుడిగె ఘనఘనాభ్యుదయలీల,
లామహీభృతుధామధామనిధిస్ఫూర్తి
ధరఁ దూలె శార్వరపరవిభూతి,
యారాజువితరణభూరిభూరిజలాళిఁ
జనె దుర్గదుర్గతిశాదపటిమ,
మారసాపతితరవారివారిదరేఖ
నడఁగె శాత్రవహంసహంసపాళి,

తే. యాసుచంద్రుఁడు ధర్మంబు నాశ్రయించి
నీతి దయివాఱఁ గాంచి యనీతి నొంచి
యరిది జగ మెల్లఁ బాలించు నపుడు సకల
జనులు శుభసమ్మదస్ఫూర్తి మనిరి వేడ్క. ‖ 139 ‖

క. అని రోమహర్షణాత్మజుఁ
డనఘ మఖండైకచరిత మంతయుఁ దెలుపన్
విని శౌనకాదిమునిచం
ద్రనికాయము గాంచె నధికతరహర్షంబున్. ‖ 140 ‖

ఆశ్వాసాంతము

మ. పరవిద్రావణ! రావణప్రబలహృత్పత్త్రీశ! పత్త్రీశభా
స్వరయానక్రమ! నక్రమర్దనవిధాసచ్చక్ర! సచ్చక్రసం
భరణశ్రీధర! శ్రీధరప్రభుమహాపర్యంక! పర్యంకదు
స్తరసాళ్వాదన! వాదనప్రమదవత్సత్యాత్మ! సత్యాత్మకా! ‖ 141 ‖

క. గణనాతిగాప్తరక్షణ!
క్షణదాంబుజినీకళత్రసారసవైరీ
క్షణ! వృజినకూటతక్షణ!
క్షణఖండితనిర్జరారిఘనసైన్యగణా! ‖ 142 ‖

మాలిని. శకటదనుజభీమా! క్షాళితాఘౌఘనామా!
వికటబకవిరామా! విశ్వసంపూర్ణధామా!
స్వకపరినుతసోమా! శక్రకోటీరధామా!
వికలచరణసీమా! విద్విషద్ధ్వాంతభామా! ‖ 143 ‖

గద్యము
ఇది శ్రీమదనగోపాలప్రసాదసమాసాదితోభయభాషాకవిత్వకలాకళత్ర
రేచర్లగోత్రపవిత్ర సురభిమల్లక్షమాపాలసత్పుత్ర కవిజనవిధేయ
మాధవరాయప్రణీతం బైన చంద్రికాపరిణయం
బను మహాప్రబంధంబునందు
సర్వంబును షష్ఠాశ్వాసము
సమాప్తము